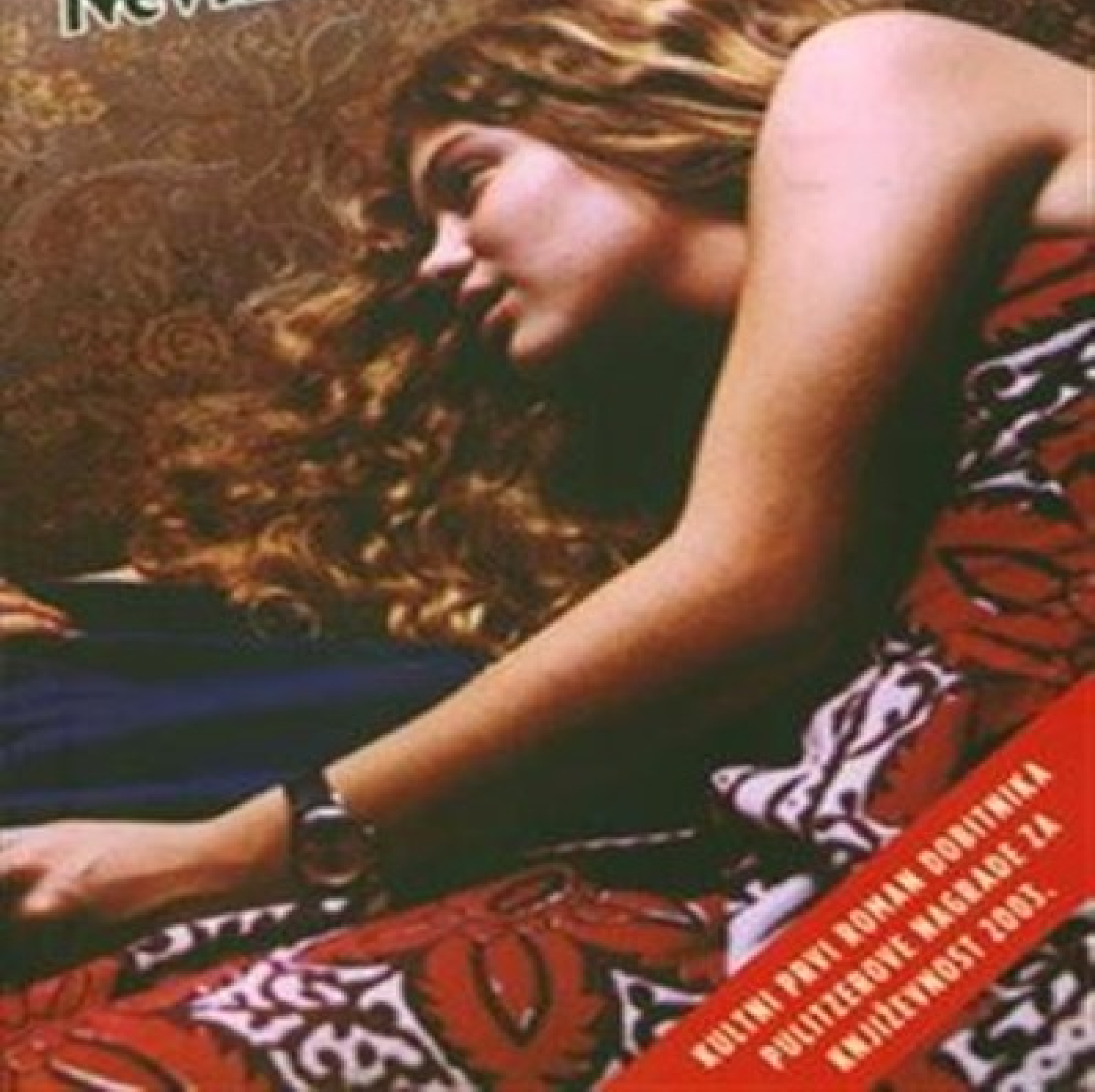

JEFFREY EUGENIDES

Nevtina samoubojstva

KULJNI PRVI ROMAN DOMINIKANA
PULITZEROVE NAGRADJE ZA
KNJIŽEVNOST 2003.

Džefri Eugenidis

Nevina samoubojstva

Naslov originala:
Jeffrey Eugenides
The Virgin Suicides

Prevela
Vlatka Valentić

Prvo

Onog jutra kad je na posljednju Lisbonovu kćer došao red da počini samoubojstvo - bila je riječ o Mary i tabletama za spavanje kao u Theresinu slučaju - dvojica su bolničara po dolasku u kuću točno znala gdje je ladica za noževe i plinska pećnica i za koju gredu u podrumu možeš zavezati konopac. Iz vozila Hitne kao i obično su po našem mišljenju izašli presporo, a debeli je sebi u bradu rekao "Nije vam ovo telka, ljudi moji, brže ne ide". Teški je respirator i defibrilator pronio pokraj grmlja što je nabujalo do čudovišnih razmjera i preko razbuktala travnjaka koji je bio krotak i besprijekoran kad su prije trinaest mjeseci počele nevolje.

Prva je otišla najmlađa, Cecilia, imala je samo trinaest godina, prerezala si je žile u kadi poput stoika, a kad su je našli kako pluta u svom ružičastom bazenu dok joj se oči žute kao u zloduhom opsjednuta čovjeka a maleno tijelo odiše mirisom zrele žene, bolničare je njezina mirnoća tako prestrašila da su ostali hipnotizirani. No tada je u prostoriju vrišteći uletjela gospođa Lisbon i sve se vratilo u stvarnost: krv na otiraču pred kadom, britva gospodina Lisbona iscrtava mramorne žilice u vodi zahodske školjke. Bolničari su Ceciliju izvukli iz tople vode jer ubrzava krvarenje i podvezali joj ruku. Mokra joj je kosa padala na leđa, a udovi su joj već poplavljeni. Nije ništa rekla, no kad su joj razdvojili ruke, našli su plastificiranu sličicu Blažene Djevice, koju je držala na propupalim prsima.

Bilo je to u lipnju, u doba vodencvjetova, tih kratkovječnih kukaca što nam iz godine u godinu u rojevima preplave gradić. U oblacima se dižu iz algi u zagađenom jezeru, zacrne prozore, oblože automobile i ulične svjetiljke, oblijepe gradska pristaništa i ovjenčaju snast jedrilica - smeđi je leteći šljam sveprisutan. Gospođa Scheer, koja živi malo dalje u našoj ulici, rekla nam je da je vidjela Ceciliju dan prije nego što se pokušala ubiti. Stajala je pokraj nogostupa u starinskoj vjenčanici otparana poruba koju je vječno nosila i promatrala *Thunderbird* optočen vodencvjetovima. "Radije donesi

metlu, dušo", savjetovala je gospođa Scheer. No Cecilia u nju uperi svoj spiritistički pogled. "Uginuli su", reče. "Žive samo dvadeset i četiri sata. Izlegu se, razmnože i crknu. Ne stignu ni jesti." Nato uroni ruku u pjenasti sloj kukaca i otare svoje inicijale: C. L.

Fotografije smo nastojali složiti kronološki, no prošlo je mnogo godina pa nije lako. Neke su mutne, ali ipak znakovite. Dokaz br. 1 pokazuje kuću obitelji Lisbon uoči Cecilijina pokušaja samoubojstva. Snimila ju je agentica za kupoprodaju nekretnina gđica Carmina D'Angelo: gospodin Lisbon joj je povjerio prodaju kuće koju je njegova velika obitelj odavno bila prerasla. Kao što se vidi na slici, s krova od škrljevca još nije počela otpadati šindra, iznad grmlja još se vidi trijem, a prozore ne drži ljepljiva vrpca.

Udoban dom u predgrađu. U gornjem je desnom prozoru na katu mrlja koju je gospođa Lisbon identificirala kao Mary Lisbon. "Tapirala je kosu jer je mislila da je slaba", rekla je mnogo godina poslije prisjećajući se kako joj je tijekom svoga kratkog boravka na ovome svijetu izgledala kći. Fotografija je uhvatila Mary kako sušilom suši kosu. Čini ti se da joj gori glava, no to je samo svjetlosna varka. Bio je 13. lipnja i 28 stupnjeva vani pod sunčanim nebom.

Zadovoljno ustanovivši da su krvarenje sveli na kapanje, bolničari su Ceciliju položili na nosila i iz kuće je prenijeli do vozila koje je stajalo na prilazu. Izgledala je poput sićušne Kleopatre na carskoj nosiljci. Vidjeli smo kako prvo izlazi krakati bolničar s brkom u stilu Wyatt Earpa - kad ga kroz niz obiteljskih tragedija bolje upoznamo, prozvat ćemo ga Šerif - a zatim se pojavio debeli, držao je stražnji kraj nosila i oprezno kročio preko travnjaka upiljivši se u svoje cipele iz policijskog otpisa, kao da pazi da ne ugazi u pseće govno, makar smo poslije, kad smo naučili više o uređajima, shvatili da motri tlakomjer. Znojni i šepRTLjavi, krenuli su prema uzdrhtalom i treptavom vozilu. Debeli se spotakne preko osamljenih vratašca za krocket. Iz osvete ih šutne nogom, a vratašca se odvale tako da je zemlja frcnula u vis, te brenčavo padnu na prilaz. U međuvremenu je na trijem izjurila gospođa Lisbon vukući Cecilijinu flannelsku spavaćicu i sada joj se ote dugi jauk od kojeg je vrijeme stalo. Pod sipkim drvećem i nad blještavom, preosvijetljenom travom, četiri se lika ukipe kao da se zamrznula slika: dva roba žrtveniku prinose žrtvu (podižu nosila u vozilo), svećenica vitla bakljom (maše flannelskom

spavaćicom), omamljena se djeвица pridiže na laktove, a na blijedim joj usnama lebdi osmijeh s onoga svijeta.

Gospođa Lisbon povezla se straga u Hitnoj, no gospodin Lisbon ju je slijedio u karavanu poštujući ograničenja brzine. Dvije su Lisbonove kćeri izbivale iz kuće, Therese je bila u Pittsburghu na susretu prirodoslovaca, a Bonnie je u ljetnoj glazbenoj školi pokušavala naučiti svirati flautu nakon što je odustala od glasovira (imala je premalene šake), violine (boljela ju je brada), gitare (raskrvarile bi joj se jagodice na prstima) i trube (natekla bi joj gornja usna). Začuvši sirenu, Mary i Lux dotrčale su kući sa sata pjevanja prekoputa kod gospodina Jessupa. Upavši u kupaonicu punu ljudi, zaprepastile su se kao i roditelji kad su ugledale Cecilijine krvlju poprskane podlaktice i bezbožnu golotinju. Vani su se zagrlile na otočiću nepokošene trave koji je promaknuo Butchu, stasitome momku koji je subotom kosio. Preko puta se pun kamion radnika iz Uprave parkova bavio našim brijestovima na umoru. Sirena Hitne pomoći na odlasku zavrišti pa botaničar i njegova ekipa spuste svoje prskalice protiv insekata da pogledom isprate vozilo. Kad je otišlo, nastavili su prskati. Dostojanstveni brijest koji vidimo i u prvome planu dokaza br. 1 u međuvremenu je podlegao gljivicama koje širi brijestov potkornjak pa su ga posjekli.

Bolničari su Ceciliju odvezli u bolnicu *Bon Secours* na križanju Kerchevalove i Maumeeske ulice. Na Hitnoj je Cecilia zlokobno ravnodušno gledala kako joj pokušavaju spasiti život. Žute oči nisu ni trepnule i nije se ni trgnula kad su joj u ruku zaboli iglu. Dr. Armonson joj je zašio rane na zapešćima. Nakon pet minuta transfuzije objavio je da više nije u životnoj opasnosti. Pomilovavši je ispod brade, reče: "Što ćeš ovdje, dušo? Još si tako mlada da ni ne znaš kako život zna biti gadan."

Cecilia je nato usmeno dala svoju jedinu samoubilačku poruku, usput rečeno i beskorisnu jer će preživjeti: "Doktore", rekla je, "očito nikad niste bili trinaestogodišnja djevojčica."

Lisbonice su, redom, imale trinaest godina (Cecilia), četrnaest (Lux), petnaest (Bonnie), šesnaest (Mary) i sedamnaest (Therese). Bile su niske, u trapericama bi im se zaoblili guzovi, a na tu su začeljnu mekoću podsjećali i njihovi punašni obrazi. Kad god bismo im ugledali lica, učinilo bi nam se da su nepristojno razgolićena, kao

da inače žene gledamo pod koprenama. Nikomu nije bilo jasno kako su gospodin i gospođa Lisbon uspjeli napraviti takvu prelijepu djecu. Gospodin Lisbon predavao je matematiku u gimnaziji. Bio je mršav, dječaćki tip, čudom se čudio vlastitoj sijedoj kosi. Imao je visok glas, a kad nam je Joe Larson pripovijedao kako je gospodin Lisbon plakao dok su Lux vozili u bolnicu, kad se pak poslije digla uzbuna oko njezina pokušaja samoubojstva, mogli smo si lako dočarati njegovo djevojačko jecanje.

Kad god bismo vidjeli gospođu Lisbon, uzalud smo tražili neku naznaku ljepote koja ju je nekoć morala krasiti. No svaki put bi nas omele tuste ruke, grubo ošišana kosa poput čelične vune i knjižničarske naočale. Viđali smo je rijetko, kad bi odjevena od glave do pete, makar sunce još nije granulo, ujutro izašla i zgrabila rosne tetrapake mlijeka, ili kad bi obitelj nedjeljom u karavanu s drvenom oplatom krenula na misu u katoličku crkvu Sv. Pavla na jezeru. U ta bi jutra gospođa Lisbon nastupala kraljevski ledeno. Stišćući torbicu za izlaske, pregledala bi kćeri jednu po jednu u potrazi za tragovima šminke i tek ih tada pustila u auto, a Lux bi nerijetko poslala natrag u kuću da odjene čedniju bluzu. Nijedan od nas nije išao u crkvu pa smo mogli do mile volje gledati roditeljski par koji je kao u fotografskom negativu izgubio svu boju i za njim pet svjetlucavih kćeri u haljinama kućne izrade koje su, pune čipke i volana, pucale od njihove puti u punome cvatu.

Samo je jedan dečko dobio pristup u kuću. Peter Sissen pomogao je gospodinu Lisbonu da u svojoj učionici u školi montira pokretni model Sunčeva sustava, a gospodin Lisbon zauzvrat ga je pozvao na večeru. Rekao nam je da su ga cure neprestano udarale nogama ispod stola, i to sa svih strana, tako da nije mogao razabrati tko ga tuče. Gledale su ga plavim grozničavim očima i osmjehivale se pokazujući neravne zube, jedini nedostatak koji smo Lisbonicama mogli zamjeriti. Bonnie jedina nije kradomice pogledavala i udarala Petera Sissena. Samo je zahvalila Bogu i šutke jela, odlutavši u pobožnim mislima petnaestogodišnje djevojke. Peter Sissen nakon obroka je zamolio da ga puste na zahod, a budući da su Therese i Mary zajedno hihotala i šaptale u kupaonici u prizemlju, morao je otići u djevojačku na katu. Vratio nam se s pričama o sobama punim zgužvanih gaćica i plišanih životinja koje su se gušile u zagrljajima

strastvenih cura, o raspelu preko kojeg je visio grudnjak, o providnim izbama pod krevetnim baldahinima i isparavanjima gomile djevojčica koje su se sve u istom skućenom prostoru pretvarale u žene. Otvorivši slavinu da priguši šumove premetačine, Peter Sissen je u kupaonici našao tajno skrovište kozmetike koju je Mary Lisbon zavezala u čarapu ispod umivaonika: tubice crvenog ruža za usne, podlogu i crvenilo za cijelo lice i vosak za uklanjanje dlaka, pa smo tako doznali da ima brkove koje nikad nismo vidjeli. Zapravo nismo znali čiju je šminku Peter Sissen našao dok dva tjedna poslije na gatu nismo vidjeli Mary Lisbon grimiznih usana koje su odgovarale nijansi iz njegovih opisa.

Nabrojio je dezodoranse i parfeme i jastučice za ribanje mrtve kože i iznenadili smo se doznajući da nigdje nema pumpica za intimnu higijenu jer smo mislili da je to curama svake večeri kao pranje zuba. No smjesta smo zaboravili razočaranje kad nam je Sissen objavio otkriće koje je nadmašilo i naše najluđe maštarije. U kanti za otpatke bio je umrljani tampon, još svjež od nutrine neke Lisbonice. Sissen je rekao da nam ga je htio donijeti, da nije odvratan nego prekrasan, moraš sam vidjeti da skužiš, kao moderna slika ili nešto na tu foru, a zatim nam je povjerio da je u ormariću nabrojio dvanaest kutija tampona. Tek je tada Lux pokucala na vrata i pitala ga je li umro, pa je skočio da otvori. Za večerom joj je kosu držala ukosnica, a sad joj je padala na ramena. Nije zakoračila u kupaonicu, nego mu se upiljila u oči. Zatim se zacerekala kao hijena, kako to već ona zna, pa se progurala pokraj njega s riječima: "Uspio si prerovati kupaonicu? Nešto mi treba." Otišla je do ormarića pa stala i prekrížila ruke na leđima. "Privatna stvar. Bi li bio tako ljubazan?" rekla je, a rumeni se Peter Sissen sjurio niza stube, zahvalio gospodinu i gospođi Lisbon, te poletio da nam kaže kako Lux Lisbon upravo krvari među nogama, dok vodencvjetovi kaljaju nebo i pale se ulična svjetla.

* * *

Kad je Paul Baldino čuo priču Petera Sissena, zakleo se da će ući u Lisbonovu kuću i vidjeti još nezamislivije stvari. "Gledat ću cure dok se tuširaju", zarekao se. Paul Baldino već je s četrnaest godina imao

gangstersku trbušinu i lice plaćenog ubojice kao njegov otac Sammy Baldino - Morska Psina i svi muškarci koji su prolazili kroz veliku kuću obitelji Baldino, s dva u kamenu isklesana lava pokraj ulaznih stuba. Kretao se lijeno i kočoperno kao gradski grabežljivci koji mirišu na kolonjsku vodu i manikiraju nokte. Bojali smo se i njega i njegovih trokrilnih, mekoputnih rođaka Rica Manolla i Vincea Fusillija, i to ne samo zato što bi mu kuća svako toliko dospjela u novine, ili zbog neprobojnih crnih limuzina koje su klizile kružnim kolnim prilazom opasanim uvoznim talijanskim lovorima, nego i zbog crnih podočnjaka, mamutskih bedara i sjajno ulaštenih crnih cipela u kojima je igrao i *baseball*. I prije se znao krišom uvući na zabranjena mjesta, a mi smo se divili njegovoj izviđačkoj hrabrosti makar ne bi uvijek donio pouzdane podatke. Kad su u šestom razredu cure otišle na projekciju nekog posebnog filma, u školsku se dvoranu uvukao upravo Paul Baldino, pritajivši se u staroj glasačkoj kabini da nas izvijesti o čemu je riječ. Mi smo vani na igralištu šutirali šljunak i čekali, a kad se napokon pojavio žvačući čačkalicu i vrteći zlatni prsten na prstu, od nestrpljenja nam je stao dah.

"Vidio sam film", rekao je. "Znam o čemu se radi. Pazi sad ovo: kad cure navrše otprilike dvanaest godina" - nagnuo se prema nama - "počnu im krvariti sise."

Sad smo već znali da to nije istina, no Paul Baldino nam je i dalje ulijevao strah i poštovanje. Nosorogovski su mu se bokovi još više proširili, a podočnjaci prešli u tamniju nijansu cigarskog pepela i blata, pa je izgledao kao da je upoznao smrt. U to su doba počele kružiti glasine o tunelu za bijeg. Jednog se jutra prije nekoliko godina iza Baldinove ograde načičkane metalnim šiljcima, koju su obilazila dva bijela njemačka ovčara blizanca, pojavila skupina radnika. Preko ljestava su objesili cerade da se ne vidi što rade, a kad su ih nakon tri dana razgrnuli, nasred travnjaka stajalo je umjetno deblo. Bilo je betonsko, obojili su ga u boju kore, imalo je čak i lažnu rupu na mjestu gdje mu je tobože ispala kvrga i dvije okresane grane koje su se gorljivo uperile u nebo poput batrljaka nakon amputacije. Na motornom pilom probijenom raskolu nasred drveta stajala je metalna rešetka.

Paul Baldino rekao je da se radi o roštilju i mi smo mu vjerovali. No s vremenom smo primijetili da ga nitko ne rabi. U novinama je pisalo

da je ugradnja roštilja stajala 50.000 dolara, no nikad na njemu nisu ispekli nijednu pljeskavicu ili hrenovku. Uskoro su počele kružiti glasine da je deblo tunel za bijeg i da vodi do skrovišta na rijeci gdje Sammy Morska Psina drži gliser, a radnici su objesili cerade da nitko ne vidi kako kopaju. Onda se nekoliko mjeseci nakon prvih glasina Paul Baldino kroz protupoplavnu kanalizaciju počeo pojavljivati u tuđim podrumima. U kući Chasea Buella osvanuo je pun sive prašine koja je smrdjela kao bezopasno govno, u podrum Dannyja Zinna iskobeljao se s baterijskom svjetiljkom, *baseballskom* palicom i torbom u kojoj su bila dva crknuta štakora, da bi naposljetku završio iza kotla za centralno grijanje Toma Faheema i triput ga zveknuo.

Svaki put bi objasnio da je istraživao protupoplavnu kanalizaciju ispod vlastite kuće pa se izgubio, no počeli smo sumnjati da se zapravo igra u očevu tunelu za bijeg. Kad se junačio da će Lisbonice vidjeti pod tušem, svi smo mislili da će Lisbonima u kuću ući istim putem kao i ostalima. Nikad nismo doznali što se točno dogodilo, iako je Paula Baldina policija ispitivala više od sat vremena. Rekao im je isto što i nama. Kazao je da je upuzao u kanalizacijski odvod ispod svog podruma i počeo hodati svako toliko zastajkujući. Opisao je cijevi nevjerojatnih razmjera, šalice za kavu i opuške koje su ostavili radnici, te ugljene crteže golih žena koji su podsjećali na špiljske slikanje. Govorio je da je tunele birao nasumice i da je u prolasku ispod tuđih kuća po mirisu znao što ljudi kuhaju. Naposljetku se provukao kroz rešetku na kanalizacijskom otvoru u Lisbonovu podrumu. Otresavši odjeću, pogledao je ima li koga u prizemlju, no kuća je bila prazna. Opetovano je zazivao prolazeći kroz sobe. Popeo se na kat. Čuo je da na kraju hodnika teče voda. Prišao je vratima kupaonice. Uporno je tvrdio da je kucao. I tada nam je Paul Baldino ispričao kako je ušao u kupaonicu i našao голу Ceciliju kojoj se iz zapešća cijedila krv i kako se, došavši k sebi od šoka, sjurio u prizemlje da smjesta nazove policiju jer ga je otac uvijek tako učio.

Naravno, bolničari su prvi našli plastificiranu sličicu, a debeli ju je u jeku krize stavio u džep. Tek se u bolnici sjetio da je preda gospodinu i gospođi Lisbon. Cecilia je već bila izvan životne opasnosti i roditelji su joj sjedili u čekaonici; laknulo im je, ali su još bili smeteni. Gospodin Lisbon zahvalio je bolničaru što je njegovoj

kćeri spasio život. Tada je okrenuo sliku i vidio poruku otisnutu na poleđini: *Djeвица Marija javlja se u našem gradu i svijetu koji se raspada donosi svoju poruku mira. Kao i u Lourdesu i Fatimi, Gospa se ukazuje ljudima poput tebe. Za dodatne informacije nazovi 555 - MARIJA*

Gospodin Lisbon triput je pročitao te riječi. Zatim je utučenim glasom rekao: "Krstili smo je i krizmali, a sada vjeruje u ove bedastoće."

Inače tijekom cijele strahote nije bogohulio. Gospoda Lisbon reagirala je tako da je zgužvala sličicu u šaci (preživjela je; ovdje imamo fotokopiju).

Naše mjesne novine nisu objavile članak o pokušaju samoubojstva jer je urednik, gospodin Baubee, smatrao da tako crnoj vijesti nije mjesto između naslovnice s člankom o izložbi cvijeća Udruge žena i poleđine s fotografijama mladenki koje se osmjehuju od uha do uha.

Jedina se prava vijest tog dana ticala štrajka grobara (tijela su se gomilala, a sporazuma niotkud), no ona se smjestila na četvrtoj stranici ispod rezultata dječje *baseballske* lige.

Vrativši se doma, gospodin i gospođa Lisbon zatvorili su se u kuću zajedno s curama i o cijelom događaju nisu rekli ni riječ. Gospođa Lisbon o Cecilijinoj je "nesreći" progovorila tek na navaljivanje gospođe Scheer i pritom se pretvarala da je ova pala i porezala se. No Paul Baldino, kojemu je krv već dosadila, potanko nam je i nepristrano opisao što je vidio pa nije bilo dvojbe da je Cecilia digla ruku na sebe.

Gospođi Buck bilo je čudno da je britva završila u zahodu. "Da režeš žile u kadi", rekla je, "ne bi li jednostavno odložio britvu na rub?" Tako se postavilo pitanje je li Cecilia prerezala žile u vodi ili dok je stajala pred kadom, na otiraču na kojem su ostale krvave mrlje. Paul Baldino nije ni najmanje sumnjao: "Stvar je obavila na šekretu", rekao je. "I onda ušla u kadu. Čovječe, sve je poprskala."

Ceciliju su tjedan dana zadržali na promatranju. Prema bolničkom kartonu, arteriju na desnom zapešću presjekla je do kraja jer je bila ljevakinja, no u lijevo zapešće nije zarežala tako duboko pa je donja stjenka arterije ostala cijela. Na svakom je zapešću dobila dvadeset i četiri šava.

Kad se vratila, na sebi je i dalje imala vjenčanicu. Gospođa Patz, čija je sestra u Bon Secoursu radila kao bolničarka, rekla je da je Cecilia odbila odjenuti bolničku spavaćicu i da je tražila da joj donesu njezinu vjenčanicu, a bolnički psihijatar dr. Hornicker smatrao je da joj je najpametnije ugoditi. Kući se vratila usred grmljavinskog nevremena. Bili smo kod Joea Larsona, točno preko puta, kad je puknuo prvi grom. Joeova nam je majka iz prizemlja doviknula da zatvorimo sve prozore, pa smo potrčali na svoj prozor. Vani je duboki vakuum umrtvio zrak. Zapah vjetra podigao je papirnatu vrećicu, koja se vinula u vis i otkotrljala među donje grane drveća. Tada se kroz vakuum prolomio pljusak, nebo se zacrnilo, a Lisbonov se karavan pokušao prikrasti pod velom tame.

Pozvali smo Joeovu majku da dođe vidjeti. Za nekoliko trenutaka začuli smo njezin brzi korak na sagom pokrivenim stubama, da bi nam se zatim pridružila na prozoru. Bio je utorak i mirisala je na laštilo za namještaj. Zajedno smo gledali kako je gospođa Lisbon nogom otvorila automobilska vrata sa svoje strane i izašla držeći torbicu iznad glave da se ne smoči. Pognuta i namrštena, otvorila je stražnja vrata. Kiša je padala. Gospođi Lisbon pala je kosa na lice. Napokon se pomolila Cecilijina glavica, na kiši se vidjela mutno, isplivavala je neobičnim pokretima kao da se riva jer su joj obje ruke sputavali povezi. Trebalo joj je vremena da dobije zamah i odskoči. Kad se naposljetku ispetljala van, podigla je oba poveza kao da su platnena krila, a gospođa Lisbon ju je uhvatila za lijevi lakat i uvela u kuću. Dotle se kiša do kraja razularila pa više nismo vidjeli preko ceste.

Sljedećih smo nekoliko dana često viđali Ceciliju. Sjedila bi na stubama pred kućom, brala crvene bobice s grmlja i jela ih ili mrljala sok po dlanovima. Stalno je nosila vjenčanicu, a bose su joj noge bile prljave. Kad bi sunce poslijepodne obasjalo dvorište pred kućom, promatrala bi kako se u pukotinama u nogostupu roje mravi ili bi legla na leđa u pognojenu travu i zurila u oblake. Uvijek bi je pratila jedna od sestara. Therese bi na ulazne stubes ponijela prirodoslovne knjige pa bi proučavala fotografije dalekog svemira i dizala pogled kad god bi Cecilia odlutala do ruba dvorišta. Lux bi rasprostrela ručnike za plažu i legla na sunčanje dok bi si Cecilia na

nozi štapićem šarala arapske uzorke. Ili bi pak Cecilia prišla svojoj čuvarici, zagrlila je oko vrata i šaptala joj u uho.

Svatko je imao svoju teoriju o tome zašto se pokušala ubiti. Gospođa Buell tvrdila je da su krivi roditelji. "Djevojčica nije htjela umrijeti", rekla nam je. "Samo se htjela izvući iz te kuće", dodala je gospođa Scheer. "Htjela se izvući iz tog dekora." Na dan kad se Cecilia vratila iz bolnice, dotične su žene suosjećajno donijele kuglof, no gospođa Lisbon nije htjela priznati da ju je snašla bilo kakva nevolja. Gospođu Buell zatekli smo kako u poznim godinama i velebno predebela i dalje ne spava u istoj sobi s mužem, sljedbenikom Crkve kršćanske znanosti. Uspravno se gnijezdila u krevetu, još je danju nosila mačkasto izdužene sedefaste sunčane naočale i zveckala kockicama leda u visokoj čaši tvrdeći da je unutra čista voda, no odisala je nekim novim poslijepodnevnim nemarom, mirisom televizijskih sapunica. "Čim smo Lily i ja donijele kuglof, ona je žena poslala cure u sobe. Rekle smo: 'Još je topao, dajte da ga zajedno kušamo', no uzela je kolač i stavila ga u hladnjak. Nama pred nosom." Gospođa Scheer cijelu stvar pamti drukčije. "Grozno mi je što to moram reći, no Joan već godinama cuga. Zapravo nam je gospođa Lisbon veoma ljubazno zahvalila. Kao da je sve u najboljem redu. Čak sam se zapitala nije li djevojčica možda doista pala i porezala se. Gospođa Lisbon nas je pozvala na zatvoreni trijem pa je svaka pojela komad kolača. Joan je u neko doba nestala. Možda se vratila kući da strusi još koju čašicu. Ne bih se čudila."

Gospodina Buella zatekli smo u sportski uređenoj spavaćoj sobi tik do ženine. Na polici je stajala fotografija njegove prve supruge, koju je volio otkako su se rastali, a kad je ustao od pisaćeg stola da nas pozdravi, još je hodao pognuto zbog ozljede ramena koja mu nikad nije do kraja zacijelila. "Ista stvar kao i sa svim ostalim u našem žalosnom društvu", rekao nam je. "Nisu uspostavile vezu s Bogom." Kad smo ga podsjetili na plastificiranu sličicu Blažene Djevice, rekao je: "Trebala je imati Isusovu sliku." Kroz bore i razbarušene bijele obrve razabrali smo naočito lice muškarca koji nas je prije mnogo godina učio dodavati jajoliku loptu. Gospodin Buell bio je pilot u Drugom svjetskom ratu. Kad su ga srušili iznad Burme, svoje je ljude preko 150 kilometara prašume pješice izveo na sigurno. Nakon toga više nikad nije pristao popiti bilo kakav lijek, čak ni aspirin. Jedne je

zime na skijanju slomio rame, ali su ga uspjeli nagovoriti samo da mu ga slikaju. Onda se trzao od boli kad bismo ga pokušali blokirati, lišće je grabio jednom rukom, a nedjeljom ujutro više nije vratolomno okretao palačinke u zraku. Inače je tjerao po starome i uvijek bi nas blago prekorio kad bismo Božje ime spomenuli uzalud. U spavaćoj mu se sobi rame stopilo u dražesnu grbu. "Ražalostim se kad se sjetim cura", rekao je. "Kakvo traćenje života."

Najprihvaćenija je teorija u ono doba bila da je kriv Dominic Palazzolo. Dominic je bio doseljenički klinac koji je boravio kod rođaka dok mu se obitelj ne okuci u Novom Meksiku. Prvi je dečko koji je u našem kvartu nosio sunčane naočale, a u roku od osam dana po dolasku se zaljubio. Predmet njegove žudnje nije bila Cecilia, nego Diana Porter, cura kestenjaste kose i pomalo konjskog, ali ljupkog lica, koja je stanovala u bršljanom obrasloj kući na jezeru. Nažalost, nije primjećivala da Dominic viri kroz ogradu dok ona na zemljanom terenu jarnosno igra tenis ili se odmara na ležaljci pokraj bazena, oblivena nektarnim znojem. Na našem uglu, u našoj škvadri, Dominic Palazzolo nije sudjelovao u razgovorima o *baseballu* ili integraciji djece iz drugih četvrti radi rasne ravnoteže jer je engleski jedva natučao, no svako toliko zabacio bi glavu tako da mu sunčane naočale zrcale nebo i rekao: "Volim je." Pritom se svaki put doimao kao da je izbacio duboku misao od koje bi ostao u čudu kao da je iskašljao biser. Kad je početkom lipnja Diana Porter otišla na praznike u Švicarsku, Dominic se skrhao. "Jebeš Svetu Majku", malodušno je govorio. "Jebeš Boga." A da pokaže kako je očajan i kako mu je ljubav prava, popeo se na krov rođачke kuće i skočio.

Gledali smo ga. Gledali smo kako Cecilia Lisbon gleda iz dvorišta pred svojom kućom. U uskim hlačama, kaubojskim čizmama i s kokoticom na glavi, Dominic Palazzolo ušao je u kuću. Vidjeli smo kako prolazi pokraj panoramskog prozora od debelog stakla u prizemlju, da bi zatim osvanuo na prozoru na katu zavezavši svileni rubac oko vrata. Popeo se na prozorsku dasku pa se prebacio na ravni krov. Na visini je izgledao krhko, bolesno i plahovito, što je odgovaralo našoj predodžbi o Europljanima. Stao je tik do ruba krova poput skakača u vodu i sebi u bradu prošaptao: "Volim je", te sletio pokraj prozora u dvorišno grmlje na koje je računao.

Nije se ozlijedio. Nakon pada je ustao dokazavši svoju ljubav, a nova se ljubav, tvrdili su neki, rodila nekoliko kuća dalje u Ceciliji Lisbon. Prema riječima Amy Schraff, Cecilijine školske kolegice, Dominic joj je posljednji tjedan uoči podjele svjedodžbi bio jedina tema. Umjesto da uči za testove, u čitaonici je u enciklopediji tražila natuknicu ITALIJA. Počela je govoriti "*Ciao*" te bi znala šmugnuti u katoličku crkvu Sv. Pavla na jezeru da si popraska čelo svetom vodicom. Čak i u vruće dane, kad si isparavanja školske hrane u kantini mogao nožem rezati, Cecilia bi uredno birala špagete s mljevenim mesom kao da će Domi nicu Palazzolu biti bliža ako jedu istu hranu. Na vrhuncu zatreskanosti kupila je raspelo koje je Peter Sissen vidio ovjenčano grudnjakom.

Pobornici ove teorije oduvijek su isticali jednu ključnu činjenicu: tjedan dana prije Cecilijina pokušaja samoubojstva Dominica Palazzola njegovi su pozvali u Novi Meksiko. Otišao je ponavljajući Bogu da se jebe jer je Novi Meksiko još dalje od Švicarske, gdje je u tom trenutku Diana Porter šetala pod ljetnim drvećem, nezadrživo se udaljavajući od svijeta koji će on naslijediti kao vlasnik čistionice sagova. Amy Schraff rekla je da si je Cecilia u kadi otvorila žile jer su tako postupali stari Rimljani kad bi im život postao nepodnošljiv i jer je mislila da će Dominic, kad na autocesti među kaktusima to čuje, shvatiti da ga je upravo ona voljela.

U bolničkom kartonu najviše prostora zauzima psihijatrov nalaz. Nakon razgovora sa Cecilijom, dr. Hornicker je postavio dijagnozu da je njezino samoubojstvo bilo čin agresije izazvan potiskivanjem adolescentskog libida. U tri izvan svake pameti različite mrlje tinte prepoznala je "bananu". Vidjela je i "zatvorske rešetke", "močvaru", "afrofrizuru" i "zemlju nakon atomske bombe". Na pitanje zašto se pokušala ubiti odgovorila je samo: "Pogriješila sam" i dalje šutjela kao riba iako je dr. Hornicker bio uporan, "lako si je nanijela teške rane", zapisao je, "smatram da si pacijentica zapravo nije željela prikratiti život. Njezin je čin bio poziv u pomoć." Sastao se s gospodinom i gospođom Lisbon i preporučio da olabave stegu. Mislio je da bi Ceciliji dobro došao "društveni ventil koji bi joj izvan kodificiranog školskog okruženja omogućio druženje s muškim vršnjacima.

Ceciliji bi s trinaest godina trebalo dopustiti da se šminka kao njezine vršnjakinje da bi se s njima zbližila. Oponašanje zajedničkih običaja nužan je korak u procesu izgradnje samosvojne ličnosti".

Otad se kuća obitelji Lisbon počela mijenjati. Lux se gotovo svakodnevno sunčala na ručniku, čak i kad ne bi pazila na Ceciliju, a nosila je kupaći kostim zbog kojeg ju je brusilac noževa počastio besplatnom petnaestominutnom prezentacijom. Ulazna su vrata stalno stajala otvorena jer bi cure svako toliko trčale unutra ili van. Kad smo se jednom prilikom dodavali pred kućom Jeffa Maldruma, vidjeli smo kako kod njega doma u dnevnoj sobi nekoliko cura pleše *rock'n'roll*. Ozbiljno su se trudile da nauče prave korake, a nas je zapanjilo da cure zajedno plešu iz zabave dok je Jeff Maldrum samo kuckao po staklu i cmoktao usnama dok nisu spustile roletu. Prije nego što su nestale, vidjeli smo da u dnu sobe pokraj ormara s knjigama stoji Mary Lisbon u trapezastim trapericama s izvezenim srcem na stražnjici.

Zbile su se i druge čudesne promjene. Sada je Butch, koji je Lisbonima kosio travu, smio ući u kuću da popije čašu vode i više nije morao piti iz dvorišne slavine. Onako znojan, gol do pojasa i tetoviran, ušao bi ravno u kuhinjsko gnijezdo Lisbonica, no nikad ga nismo upitali što je vidio jer smo se bojali njegovih mišića i siromaštva.

Pretpostavljali smo da su gospodin i gospođa Lisbon sporazumno olabavili uzde, no kad smo se mnogo godina poslije sastali s gospodinom Lisbonom, rekao nam je da se njegova supruga nikad nije složila s psihijatrom. "Samo je privremeno popustila", rekao je. U međuvremenu se rastao od nje pa je živio sam u garsonijeri, čiji su pod zasule strugotine njegovih drvorezbarskih radova. Police su bile pune izdjeljanih ptica i žaba. Gospodin Lisbon se, prema vlastitim riječima, davno prije počeo kolebati po pitanju ženine strogosti jer je u duši znao da djevojke koje ne smiju plesati privlače samo prištave muževe upalih prsa. Osim toga, miris djevojačkoga kokošinjca počeo mu je ići na živce. Katkad je imao osjećaj da živi u ptičjem kavezu u zoološkom vrtu. Na svakom je koraku nalazio ukosnice i dlakave češljeve, a kućom je vrludala takva gomila žena da bi zaboravljale da je muško pa su pred njim otvoreno razgovarale o svojim menstruacijama. Cecilia je upravo dobila mjesečnicu, i to istog dana

kad i ostale cure jer su se lunarni ritmovi svima poklapali. Gospodinu Lisbonu bilo bi to pet najtežih dana u mjesecu: morao je dijeliti aspirine kao da kljuka patke i smirivati napadaje plača kad bi na televiziji netko ubio psa. Rekao je da su se cure tijekom "mjesečnog pranja" ponašale i dramatično ženstveno. Postale bi čeznutljivije, silazile bi stubama poput filmskih diva i stalno namigivale govoreći: "Došla nam je teta Crvenka". Katkad bi ga navečer poslale da im kupi još tampona, i to ne samo jednu kutiju, nego četiri ili pet, a mladi bi se prodavači tankih brčića smijuljili. Volio je kćeri, bile su mu silno drage, no ginuo je za društvom nekolicine momaka.

Zato je dva tjedna nakon Cecilijina povratka kući gospodin Lisbon nagovorio suprugu da curama dopusti da organiziraju prvi i jedini tulum u svom kratkom životu. Svi smo primili pozivnice, ručni rad od pakpapira s balonima, u koje su nam flomasterom upisale imena. Na službeni poziv u kuću koju smo dotad posjećivali samo u kupaoničkim maštarijama tako smo se snebili da smo povjerovali tek kad smo međusobno usporedili pozivnice. Ushitila nas je spoznaja da Lisbonice znaju kako se zovemo, da su njihove nježne glasnice izgovorile naša imena i da su im ta imena u životu nešto značila. Morale su razmisliti kako se točno pišu i provjeriti adrese u telefonskom imeniku ili prema metalnim brojevima pribijenim na stabla.

Večer tuluma se bližila pa smo motrili kuću i čekali prve znakove ukrašavanja ili drugih priprema, no ništa nismo vidjeli. Žute su opeke i dalje podsjećale na crkveno sirotište, a na travnjaku je vladala potpuna tišina. Zastori nisu šuštali i nikakav kamionet nije isporučio ni kilometarske sendviče ni divovske kutije čipsa.

A onda je došla i ta večer. U sportskim kaputićima, kaki-hlačama i kravatama na klipsu hodali smo pločnikom pred kućom obitelji Lisbon kao bezbroj puta dotad, no ovaj put smo skrenuli na puteljak, popeli se ulaznim stubama između teglica crvenih geranija i pozvonili. Peter Sissen nastupio je kao vođa, čak se ponašao kao da mu je pomalo dosadno i neprestano je ponavljao: "Past ćete na tur." Vrata su se otvorila. Iznad nas se u polumraku ocrtalo lice gospođe Lisbon. Pozvala nas je da uđemo, mi smo gurkavo nagrnuli kroz vrata i čim smo kročili na kačkani sag u predsoblju, ustanovili da je Peter Sissen kuću opisao posve pogrešno. Umjesto opojnog ozračja

ženskog nereda zatekli smo urednu kuću suhoparna izgleda, koja je blago vonjala po ustajalim kokicama. Nad lukom je u okviru visio vezeni natpis "Blagoslovi ovaj dom", a zdesna je na polici iznad radijatora stajalo pet pari pobrončanih dječjih cipelica ovjekovječivši neuzbudljivo razdoblje najranijeg djetinjstva Lisbonica. Blagovaonica je bila puna strogog pokućstva u kolonijalnome stilu. Na zidu je visjela slika prvih doseljenika kako čerupaju puricu. U dnevnoj su se sobi vidjeli narančasti tapison i kauč od smeđeg skaja. Počivaljka gospodina Lisbona stajala je pokraj stolića na kojem je ležao djelomice dovršeni model jedrenjaka bez snasti s prebojenom prsatom sirenom na pramcu.

Uputili su nas u igraonicu u podrumu. Stube su imale metalne rubove i bile su strme, a kako smo silazili, odozdo je sve jače bliještalo svjetlo, kao da se približavamo rastaljenoj jezgri zemlje. Kad smo stigli do posljednje stube, zaslijepilo nas je. Nad glavom su nam zujala fluorescentna svjetla, a na svakoj su površini gorjele svjetiljke. Pod našim je cipelama s metalnim kopčama plamtio crveno-zeleni karirani linoleum. Na složivom je stoliću zdjela za punč rigala lavu. Zidovi obloženi brodskim podom su blistali, a Lisbonice su prvih nekoliko sekunda bile samo blistava mrlja, poput skupa anđela. No tad su nam se oči navikle na svjetlo i otkrile nam nešto što nikad prije nismo spoznali. Svaka je Lisbonica bila osoba za sebe. Umjesto pet odljeva iste plave kose i bucmastih obraza, vidjeli smo da su različita bića, a osobnosti su im počele preobražavati lica i prenamjenjivati njihove izraze. Odmah smo primijetili da Bonnie, koja nam se sada predstavila kao Bonaventure, ima pepeljastu put i šiljast nos redovnice. Oči su joj se rosile i bila je trideset centimetara viša od ostalih sestara, uglavnom zahvaljujući dugome vratu koji će jednog dana visjeti na konopcu. Therese Lisbon imala je krupnije lice, kravlje obraze i oči, te je šeprtljavo krenula prema nama da nas pozdravi. Kosa Mary Lisbon bila je tamnija; ušiljeno joj je rasla prema čelu, a nad gornjom su joj usnom rasle dlačice, što je valjda značilo da joj je majka našla vosak za depiliranje. Lux Lisbon jedina se podudarala s našom slikom Lisbonica. Pucala je od zdravlja i vragolija. Haljina joj se pripijala uz tijelo, a kad nam je došla pružiti ruku, krišom nam je prstom škakljala dlanove i pritom se neobično hrapavo smijala. Cecilia je, po starom običaju, nosila vjenčanicu

otparana poruba. Haljina je bila antikvitet iz dvadesetih godina. Na prsima, koja Cecilia nije popunila, imala je cekine, a netko je škrbasto odrezao donji rub -Cecilia osobno ili vlasnik prodavaonice rabljene odjeće - pa joj nije sezala ni do izgrebanih koljena. Sjedila je na barskom stolcu buljeći u svoju čašu punča, a bezoblična ju je vreća od haljine pokrivala. Usne je namazala crvenom olovkom pa je izgledala kao poremećena bludnica, no ponašala se kao da je sama samcata.

Znali smo da se moramo držati podalje od nje. Zavoje su joj skinuli, no nosila je zbirku narukvica da prikrije ožiljke. Nijedna druga cura nije nosila narukvice pa smo pretpostavili da su sve dale Ceciliji. Narukvice su Ceciliji odozdo selotejpom bile pričvršćene uz kožu da se ne skližu. Na vjenčanici su se vidjele mrlje bolničke hrane, pirjane mrkve i repe. Natočili smo si punč i ostali na svom kraju sobe dok su Lisbonice stajale preko puta.

Nikad nismo bili na tulumu pod nadzorom odraslih. Navikli smo se na tulume koje su starija braća priređivala kad bi roditelji otišli na put, na mračne sobe ustitrane od gomile tijela, na povraćanje u ritmu glazbe, bačvice piva nasukane na ledu u kadi, divljanje u predsoblju i uništavanje ukrasnih predmeta u dnevnom boravku. Ovo je pak bilo nešto posve drugo. Gospođa Lisbon kutlačom je punila nove čaše punča dok smo mi gledali kako Therese i Mary igraju domino, a gospodin Lisbon na drugom je kraju sobe otvorio kutiju s alatom. Pokazao nam je svoje zapinjače i vrtio ih u ruci da zvižde, zatim dugu oštru cijev koju je nazivao svojom blanjalicom, drugu cijev presvučenu kitom koja je nazivao svojom glodalicom, te treću nazupčenu vrška koja mu je bila dljeto. Dok je govorio o tim pomagalicama, prigušio je glas, no nijednom nas nije pogledao, gledao je samo alatke i povlačio prste duž njih, ili pak nježnom jagodicom na palcu provjeravao jesu li oštre. Na čelu mu se sve dublje urezivala jedna jedina okomita bora, dok su mu se nasred suhoga lica ovlažile usne.

Cecilia je cijelo to vrijeme sjedila na stolcu.

Bilo nam je drago kad se pojavio Debilni Joe. Došao je u vrećastim bermudama i plavoj šilterici držeći majku pod ruku i po starom se običaju cerio kao svaki drugi mongoloid. Pozivnicu su mu crvenom vrpcom privezali oko zapešća, što je značilo da su Lisbonice slovo

po slovo ispisale i njegovo ime, pa je došao onako mumljiv, prevelike čeljusti, mlohavih usana, sitnih japanskih očiju i glatkih obraza koje su mu brijala braća. Nitko nije točno znao koliko Debilni Joe ima godina, no zalisci su mu rasli otkako znamo za sebe. Braća bi ga izvela na trijem noseći sa sobom kantu da ga obriju i derala se da bude miran prijeteći da neće biti krivi ako ga prikolju, a Joe bi problijedio i ukipio se poput guštera. Također smo znali da debili ne žive dugo i da stare brže nego drugi ljudi, što objašnjava zašto Joeu ispod šilterice vire sijede lasi. Kao djeca očekivali smo da će Debilni Joe već biti mrtav dok mi postanemo tinejdžeri, no sad smo bili tinejdžeri, a Joe je ostao dijete.

Kad je stigao, mogli smo Lisbonicama pokazati što sve o njemu znamo: kako striže ušima kad mu češeš bradu i samo zna reći "glava" kad baciš novčić, nikad "pismo" jer mu je prekomplicirano, pa iako bismo mu rekli: "Joe, daj probaj '*pismo*', rekao bi "*Glava!*" i svaki put mislio da je pobijedio jer bismo mu popustili. Nagovorili smo ga da pjeva pjesmu koju je uvijek pjevao, a naučio ga je gospodin Eugene. Pjevao je: "O, majmuni su bezrepi u Sambo Wangu, o, majmuni su bezrepi u Sambo Wangu, o, majmuni su bezrepi, rep im pojeli kitovi", a mi smo pljeskali, pljeskale su i Lisbonice, Lux je pljeskala i privila se uz Debilnog Joea koji je bio preblesav da bi to znao cijeliti.

Tulum je taman postao zabavan kad je Cecilia skliznula sa stolca i krenula prema majci. Prebirući narukvice na lijevom zapešću, zamolila je da je pusti u sobu. Tad smo je prvi put u životu čuli da govori i iznenadili se kako ima zreo glas. Zvučala je prije svega staro i umorno. Nije prestala natezati narukvice dok gospođa Lisbon nije rekla: "Ako doista želiš, Cecilia. No vidiš kako smo se namučili da ti priredimo zabavu."

Cecilia je navlačila narukvice dok se selotejp nije odlijepio. Zatim se sledila. Gospođa Lisbon je rekla: "Dobro. Slobodno idi gore. Mi ćemo se veseliti bez tebe." Čim je dobila dopuštenje, Cecilia je krenula prema stubama. Upiljila se u pod i kretala u svom svijetu zaboravivši sve oko sebe, a oči su joj poput suncokreta pratile nevolju vlastitog života koju mi nikad nećemo shvatiti. Popela se stubama u kuhinju, zatvorila vrata za sobom i krenula dalje kroz predvorje. Čuli smo kako nam hoda točno iznad glava. Na pola puta uza stube koje su

vodile na kat koraci su utihnuli, no već smo za trideset sekunda čuli pljasak kojim joj se tijelo survalo na ogradu što se protezala duž kuće. Prvo se čuo fijuk, nalet vjetra koji je, kako smo poslije zaključili, zacijelo proizvela vjenčanica napunivši se zrakom. Kratko je trajao. Ljudsko tijelo pada brzo. Baš je to bilo glavno: činjenica da osoba postane posve tjelesna i pada brzinom kamena. Nije bitno je li joj pri padu i dalje sijevalo kroz mozak, je li požalila što je učinila i je li se stigla usredotočiti na ogradne šiljke koji su jurili prema njoj. Postojanje njezina uma izgubilo je svaku važnost. Fijuk je zahučao, samo jednom, trgnuli smo se na vlažni udarac koji je zvučao kao kad se raskoli lubenica, i u tom su trenutku svi ostali mirni i sabrani kao da slušaju orkestar naherivši glave da im uši bolje rade, a još im ništa ne ide u glavu. Tada je gospođa Lisbon, kao da je sama, rekla: "Joj, Bože."

Gospodin Lisbon otrčao je gore. Gospođa Lisbon otrčala je do vrha stuba i zastala držeći se za rukohvat. Iz podnožja stubišta vidjeli smo obris njezina tijela, nabijene noge, široka povijena leđa, veliku, u panici sleđenu glavu, naočale pune svjetla koje su stršile u prostor. Zakrčila je stube pa je se nismo usudili zaobići dok to nisu učinile Lisbonice. Tad smo se provukli pokraj nje. Došli smo do kuhinje. Kroz bočni smo prozor vidjeli da gospodin Lisbon stoji u grmlju. Izašavši kroz ulazna vrata, vidjeli smo da drži Ceciliju podmetnuvši joj jednu ruku pod vrat, a drugu pod koljena. Pokušavao ju je dići sa šiljka koji joj je probio lijevu dojku, prošao kroz nedokučivo srce, razdvojio dva kralješka ne smrskavši ni jedan ni drugi i izašao na leđa razderavši haljinu da bi ponovno izbio na zrak. Šiljak ju je probio tako brzo da se uopće nije zakrvavio. Bio je savršeno čist i činilo se da Cecilia samo balansira na motki poput gimnastičarke. Cirkuskom je dojmu pridonijela i lepršava vjenčanica. Gospodin Lisbon i dalje ju je nježno pokušavao skinuti s ograde, no čak je i nama nezalicama bilo jasno da je sve uzalud i da su Cecilijine otvorene oči i usta što se grče kao u ribe na udici samo stvar živaca, te da je iz drugog pokušaja uspjela izletjeti iz svijeta.

Drugo

Ni prvi put nam nije bilo jasno zašto se Cecilia pokušala ubiti, a drugi put još manje. Njezin dnevnik, koji je policija proučila u okviru uobičajene istrage, nije potvrdio pretpostavku o neuzvraćenoj ljubavi. U toj sićušnoj bilježnici od rižina papira, koju je iluminirala raznobojnim flomasterima tako da je izgledala kao Knjiga sati ili srednjovjekovna Biblija, Dominic Palazzolo spominjao se samo na jednom mjestu. Stranice su bile prepune sićušnih crtarija. Žvakasti anđelčići obrušavali su se s margine na vrhu stranice ili strugali krila među odlomcima iz kojih se sve prelijevalo. Zlatokose su djeve u hrbat knjižice ronile morskoplave suze. Iz groždanih je kitova brizgala krv oko (zalijepljenog) novinskoga članka koji je navodio prinove na popisu ugroženih vrsta. Šest netom izleglih pilića kriještalo je iz razbijenih ljuski nedaleko od zapisa unesenog na Uskrs. Cecilia je stranice ispunila obiljem boja i vitica, ulančanih bombončića i prugastih djetelina, no u zapisu o Dominicu pisalo je: "Palazzolo je danas skočio s krova zbog one šminkerice Porterice. Za to zbilja moraš biti kreten."

Bolničari su se vratili, ista ona dvojica, iako ih nismo odmah prepoznali. Iz straha i pristojnosti preselili smo se preko ceste i sjeli na haubu *Oldsmobilea* gospodina Larsona. Dok smo se povlačili, nitko nije rekao ni riječ osim Valentina Stamarowskoga koji je preko travnjaka doviknuo: "Gospodine i gospođo Lisbon, hvala na zabavi." Gospodin Lisbon još je stajao do struka uronjen u grmlje, a leđa su mu se trzala kao da pokušava dići i maknuti Ceciliju, ili kao da jeca. Na trijemu je gospođa Lisbon ostale kćeri okrenula prema kući. Sustav za zalijevanje tempiran da se uključi u osam i petnaest šiktavo je oživio upravo u trenutku kad se na kraju ulice pojavila Hitna, koja je vozila nekih dvadeset i pet na sat bez rotirajućeg svjetla i sirene, kao da su unaprijed znali daje stvar uzaludna. Prvo je izašao mršavi i brkati, a onda debeli. Umjesto da prvo pregledaju žrtvu, odmah su izvadili nosila, a poslije smo od ljudi iz medicinske struke doznali da su time prekršili pravila. Nismo znali tko je pozvao

Hitnu i kako su znali da ovaj put dolaze samo kao pogrebници. Tom Faheem je rekao da je Therese otišla u kuću i nazvala, no svi se ostali sjećamo da se preostale četiri Lisbonice prije dolaska Hitne nisu micale s trijema. Nitko drugi u našoj ulici nije bio svjestan što se dogodilo. Navlas isti travnjaci duž cijele ulice bili su prazni. Netko je negdje pekao roštilj. Iza kuće Joea Larsona čuli smo kako se badmintonška loptica beskrajno odbija amo-tamo pod udarcima reketa dvojice najboljih igrača na svijetu.

Bolničari su gospodina Lisbona maknuli u stranu da mogu pregledati Ceciliju. Nisu napipali bilo, no ipak su je pokušali spasiti. Debeli je pilio ogradni šiljak, a mršavi je spremno čekao da je uhvati, jer je Ceciliju bilo opasnije skinuti s bodlje nego vršak ostaviti u njoj. Kad se šiljak odvojio, mršavi je zateturio unatrag pod Cecilijinom težinom koju više ništa nije držalo. Zatim je uhvatio ravnotežu, okrenuo se i spustio je na nosila. Dok su je odnosili, otpiljeni je kolac zadizao plahu poput šatorske motke.

Dotle je već bilo gotovo devet sati. S krova kuće Chasea Buella, gdje smo se okupili kad smo skinuli finu odjeću da vidimo što će biti dalje, preko gomilica stabala koja su stršila u zrak vidjeli smo oštru granicu gdje prestaje drveće, a počinje grad. Sunce je zalazilo u izmaglici dalekih tvornica, a u susjednim je sirotinjskim četvrtima raštrkano staklo hvatalo sirovi sjaj smogastog sutona. Kad smo se popeli u visine i čučnuli na čađavu šindru nasativši brade na dlanove, do nas su doprli zvukovi koje inače ne bismo čuli, nejasno smo razabrali kako neodgonetljiva zvučna podloga gradskog života svira od kraja prema početku, čuli smo krikove i povike, lavež psa na lancu, automobilske trube, djevojačke glasove što izvikuju brojeve u nekoj nerazumljivoj upornoj igri - sve pomiješane, prigušene i nesuvisle zvukove osiromašenoga grada koji nikad nismo posjetili, a odande ih nosi vjetar. Zatim: tama. Automobilska svjetla kreću se u daljini. Blizu se pale žuta kućna svjetla i otkrivaju obitelji okupljene oko televizora. Jedan za drugim, svi smo otišli doma.

U našem gradiću nikad prije nije bilo sprovoda, bar ne otkako smo se mi rodili. Uglavnom se umiralo tijekom Drugog svjetskog rata, dok nas još nije bilo, a očevi su nam bili nevjerojatno mršavi mladići s crnobijelih fotografija - tate na uzletištimu u prašumi, tate s prištevima i tetovažama, tate s golišavim posterima, tate koji su pisali

ljubavna pisma djevojkama što će postati naše majke, tate u kojima su vojnička hrana, usamljenost i podivljale žlijezde u malaričnome zraku razbuknuli pjesnička snatrenja koja će se potpuno ugasiti kad se vrate kući. Tate su nam sada bili sredovječni i otromboljeni muškarci, potkoljenice su im nakon dugih godina u hlačama ostale bez dlaka, no smrt im je još bila daleko. Njihovi vlastiti roditelji, koji su govorili strane jezike i poput jastrebova živjeli na adaptiranim tavanima, imali su najbolju moguću zdravstvenu skrb, pa je prijetila opasnost da će poživjeti do sljedećeg stoljeća. Nikomu nije umro ni djed, ni baka, ni roditelji: samo nekoliko pasa: Muffin, zečar Toma Burkea, ugušio se žvakaćom gumom Bazooka Joe, a onda je tog ljeta došao red na biće koje bi prema psećim godinama još bilo štene - na Ceciliju Lisbon.

Na dan kad je umrla grobarski je štrajk ušao u šesti tjedan. Za štrajk i grobarsko nezadovoljstvo nitko nije previše mario jer nas većina nikad nije ni bila na groblju. Povremeno bismo iz geta čuli pucnjeve iz pištolja, no naši su očevi tvrdili da je samo riječ o rasplinjačima automobila. Pa kad su novine objavile da su ukopi u gradu potpuno prestali, mislili smo da se nas to ne tiče. Tako ni gospodin i gospođa Lisbon, tek četrdesetogodišnjaci s jatom mladih kćeri, nisu marili za štrajk dok im se kćeri nisu počele ubijati.

Sprovode su i dalje održavali, ali nisu obavljali ukope. Lijesove bi iskrcali pokraj neotkopanih grobišta, svećenici bi držali govore u slavu pokojnika i ronile bi se suze, a zatim bi lijesove vratili u hladnjaču u mrtvačnici da ondje pričekaju sporazum. Ljudi su se sve češće odlučivali na spaljivanje. Međutim, gospođa Lisbon se protivila toj zamisli jer se bojala da je poganska, čak ju je podsjećala na biblijski odlomak prema kojemu bi mrtvi kod drugog Kristova dolaska trebali tjelesno uskrsnuti, što znači da pepeo ne dolazi u obzir.

U našem je predgrađu postojalo samo jedno groblje, pospano grobno polje koje je kroz niz godina pripadalo različitim vjerama, od luteranaca do episkopalaca i katolika. Ondje su počivala tri francuska Kanadānina traper, pekarska loza Kropp i J. B. Milbank koji je izumio mjesni bezalkoholni napitak sličan gaziranome biljnom soku. Groblje naherenih nadgrobniĥ spomenika, s potkovastim prilazom i brojnim drvećem koje su prihranjivala uhranjena trupla, popunilo se još u doba posljednjih pokojnika pa je vlasnik pogrebnog

poduzeća gospodin Alton morao gospodina Lisbona povesti u obilazak mogućih zamjenskih rješenja.

Izleta se dobro sjećao. Dani grobarskog štrajka ne zaboravljaju se tek tako, no gospodin Alton nam je također priznao: "Bilo mi je to prvo samoubojstvo. A k tomu još i dijete. Nisi mogao izraziti sućut kao inače. Iskreno rečeno, našao sam se na sto muka." Na zapadu grada posjetili su tiho groblje u palestinskoj četvrti, no gospodinu Lisbonu se nije svidjelo što mujezin koji ljude poziva na molitvu zvuči tuđinski, a čuo je da susjedi i dalje obredno kolju koze u kadama. "Ne ovdje", rekao je, "ne ovdje." Zatim su obišli maleno katoličko groblje koje se doimalo savršenim dok gospodin Lisbon s kraja groblja nije ugledao tri kilometra porušenog zemljišta koje ga je podsjetilo na fotografije Hirošime. "Bivša poljska četvrt", rekao nam je gospodin Alton. "General Motors isplatio je nekih dvadeset i pet tisuća Poljaka u namjeri da ovdje sagradi golemu tvornicu automobila. Srušio je dvadeset i pet uličica i onda mu je ponestalo novca. Tako su ostale samo razvaline i korov. Turobno, nema što, ali samo ako gledaš preko stražnje ograde." Naposljetku su stigli do gradskoga groblja bez vjerske orijentacije, koje se smjestilo između dvije autoceste, pa je ondje Cecilia Lisbon primila sve pogrebne obrede katoličke crkve osim ukopa. Crkvene su knjige Cecilijinu smrt službeno zabilježile kao "nesreću", baš kao i smrti ostalih cura godinu dana poslije. Kad smo to pitanje postavili velečasnome Moodyju, rekao je: "Nismo se htjeli natezati. Kako znate da se nije poskliznula?" Kad smo spomenuli tablete za spavanje, omču i ostalo, rekao je: "Samoubojstvo je kao smrtni grijeh stvar namjere. Veoma je teško ustanoviti što se zbivalo u srcima tih djevojaka. Što su zapravo pokušale učiniti."

Većina naših roditelja otišla je na sprovod, a nas su ostavili kod kuće da nas zaštite od zarazne tragedije. Svi su se složili da nikad nisu vidjeli tako ravno groblje. Nije bilo ni nadgrobnih spomenika ni kipova, samo granitne ploče utonule u zemlju, a na grobovima ratnih veterana plastične američke zastave koje je izmoždila kiša ili žičani vijenci sa suhim cvijećem. Štrajkaška straža isprva nije puštala mrtvačka kola kroz vrata, no kad su doznali koliko pokojnica ima godina, oslobodili su prolaz, čak su spustili gnjevne transparente. Iznutra se jasno vidjelo kako je groblje zbog štrajka zapušteno. Neke

su grobove okruživale hrpice zemlje. Jaružalo je stajalo kao da se zaledilo kad su mu se ralje zarinule u ledinu, kao da je sindikat pozvao na štrajk usred nečijeg ukopa. Članovi obitelji preuzeli su održavanje i dirljivo pokušavali dotjerati posljednja počivališta svojih najdražih. Pretjerano je gnojenje tako spalilo jedan humak da je požutio. Drugi se od previše zalijevanja pretvorio u baru. Ljudi su morali sami nositi vodu (netko je sabotirao sustav prskanja) pa se zbog dubokih otisaka koji su vodili od groba do groba činilo da onuda noću lutaju mrtvaci.

Već gotovo sedam tjedana nitko nije kosio. Sprovod je stajao u travi do gležnja dok je počasna pratnja nosila lijes. Smrtnost je među tinejdžerima bila niska pa su dobavljači pogrebne opreme rijetko izrađivali lijesove srednje veličine. Proizvodili su manju količinu lijesova za dojenčad, jedva većih od kutija za kruh. Sljedeća je po redu bila standardna veličina, što je pak Ceciliji bilo preveliko. Kad su na ispraćaju u pogrebnom poduzeću otvorili lijes, vidio se samo satenski jastuk i čipkana podstava na poklopcu. Gospođa Turner je rekla: "Na tren mi se činilo da je prazan." No Cecilia se stopila s pozadinom jer je imala 39 kilograma i blijedu kožu, a kosa joj se uklopila u bjelilo satena, tako da se pojavila poput lika u optičkoj varci. Na sebi nije imala vjenčanicu, gospođa Lisbon ju je bacila, nego haljinu boje pijeska čipkasta ovratnika, bakin božićni dar koji za života nije htjela nositi. Otvoreni dio poklopca nije joj otkrivao samo lice i ramena, nego i ruke izgrizanih noktiju, grube laktove, sukladne paroške bokova pa čak i koljena.

U mimohodu su pokraj odra prošli samo članovi obitelji. Prvo cure, redom omamljene i bezizražajnih lica, ljudi su poslije govorili da nam je sve trebalo biti jasno kad smo ih vidjeli. "Kao da su joj namigivale", rekla je gospođa Carruthers. "Trebale su tuliti, a kako su se ponašale? Prišle bi lijesu, zavirile unutra i otišle. Zašto nismo odmah shvatili?" Curt Van Osdol, jedini klinac u pogrebnom poduzeću, rekao je da bi je još posljednji put zašlatao, onako pred svećenikom i svima ostalima, samo da smo mi bili ondje jer bismo to znali cijeliti. Kad su cure prošle, gospođa Lisbon oslonila se na suprugovu ruku, ranjeno prešla deset koraka i zaklatila nemoćnu glavu nad Cecilijinim prvi i posljednji put narumenjenim licem. Gospodinu Burtonu učinilo

se da je rekla: "Pogledaj joj nokte. Zar joj ih nisu mogli nekako srediti?"

A gospodin Lisbon je odgovorio: "Izrast će joj. Nokti nastave rasti. Više ih ne može gristi, mila."

I naše je znanje o Ceciliji nakon njezine smrti nastavilo rasti, a pritom je pokazalo istu neprirodnu upornost. Iako je veoma rijetko govorila i nije imala prave prijatelje, Cecilia je svakomu ostala u živoj uspomeni. Neki su je od nas kao djetesce pet minuta pridržali u naručju dok bi gospođa Lisbon odjurila natrag u kuću po novčanik. Neki su se s njom igrali u pješčaniku i otimali se za lopaticu, ili bi joj se bez gaća pokazali iza duda koji je poput izrasline na tikvi rastao kroz žičanu ogradu. S njom smo čekali u redu za cijepljenje protiv kozica, zajedno smo pod jezikom držali kocke šećera s cjepivom protiv dječje paralize, učili smo je preskakivati užu, paliti vatrometne zmije, uvijek je iznova sprečavali da si čupka kraste i upozoravali je da ne dodiruje slavinu ustima kad pije s česme u parku Three Mile. Nekolicina nas se u nju zaljubila, no to smo tajili jer smo znali da slovi kao čudakinja među sestrama.

Tu je karakternu ocjenu potvrdila i Cecilijina soba - kad smo od Lucy Brock napokon dobili potanki opis. Uz mobil sa znakovima zodijaka Lucy je našla zbirku moćnih ametista, a pod Cecilijinim jastukom, koji je još mirisao na njezin tamjan i kosu, i špil karata za tarot. Lucy je - jer smo je zamolili - provjerila jesu li oprali posteljinu, no rekla je da nisu. Soba je ostala nedirnutu, poput kakva muzejskog izložka. Prozor kroz koji je Cecilia skočila još je bio otvoren. Lucy je u gornjoj ladici komode našla sedam gaćica, a sve su u kućnoj izvedbi bile obojene u crno. U ormaru je našla dva para snježnobijelih visokih tenisica. Nije nas iznenadilo ni jedno ni drugo. Odavno smo znali za Cecilijino crno rublje, jer smo joj redovito gledali pod suknju kad bi se uspravila na pedalama bicikla da može brže tjerati. Također smo je često viđali kako na stubama iza kuće četkicom za zube riba tenisice u malo tekućine za pranje posuđa.

Cecilijin dnevnik počinje godinu i pol prije njezina samoubojstva. Mnogi su smatrali da iluminirane stranice tvore hijeroglifsko pismo nečitljiva očaja, iako su se slike uglavnom doimale vedrima. Dnevnik je imao lokot, no David Barker, koji ga je dobio od vodoinstalaterova šegrtu Skipa Ortege, rekao nam je da je Skip našao dnevnik pokraj

zahoda u roditeljskoj kupaonici i da mu je lokot već bio razvaljen, kao da su ga gospodin i gospođa Lisbon i sami čitali. Tim Winer, naš mozak, pod svaku je cijenu htio proučiti dnevnik. Odnijeli smo ga u radnu sobu koju su mu roditelji uredili, sa zelenom stolnom svjetiljkom, globusom i enciklopedijama pozlaćenih rubova. "Emocionalna nestabilnost", rekao je analizirajući rukopis. Pogledajte joj točke na i. Lete posvuda." A onda se nagnuo naprijed, tako da su mu pod mekušnom kožom iskočile plave žilice, i dodao: "U biti je riječ o sanjarki. Osobi koja ne živi u stvarnosti. Kad je skočila, vjerojatno je mislila da će poletjeti."

Neke dijelove dnevnika već smo znali napamet. Nakon što smo ga dopremili na tavan Chasea Buella, ulomke smo čitali naglas. Išao je iz ruke u ruku, listali smo ga i žudno tražili svoja imena. No iako je Cecilia stalno buljila u sve žive, postupno smo shvatili da ni o kome od nas nije mislila. Nije mislila ni o sebi. Njezin je dnevnik neobično svjedočanstvo o adolescentskoj dobi, jer rijetko prikazuje pomaljanje još neoblikovanoga "ja". U njemu nema traga uobičajenim nesigurnostima, jadikovkama, zaljubljuvanjima i sanjarijama. Umjesto toga, Cecilia o sestrama i sebi piše kao o jednoj cjelini. Često je teško odrediti o kojoj sestri govori, a mnoge neobične rečenice u čitateljevoj glavi stvaraju sliku mitskog desetnogog i peteroglavog bića koje leži u krevetu i jede nezdravu hranu ili trpi posjete brižnih teta. Uglavnom nam je dnevnik više objašnjavao kako su cure živjele nego zašto su se ubile. Dojadilo nam je slušati što su jele ("Ponedjeljak, 13. veljače. Danas smo jele *-pizzu* iz zamrzivača.. ili kakvu su odjeću nosile, ili koje su im bile omiljene boje. Sve su mrzile kukuruz iz limenke, Mary je slomila zub na prutićima s orasima pa je imala navlaku. ("Što sam vam rekao", nato će Kevin Head.) I tako smo upoznali njihove živote, stekli kolektivno pamćenje o događajima koje nismo doživjeli, svaki je na svoj način zamišljao Lux kako se naginje preko ograde broda da prvi put u životu pomiluje kita i govori: "Nisam mislila da će ovako smrdjeti", a Therese odgovara: "Zato što im trunu alge u ustima." Upoznali smo zvjezdano nebo koje su cure promatrale na kampiranju prije mnogo godina, ljetnu dosadu lunjanja iz dvorišta iza kuće pred kuću i natrag, pa čak i neki neodredivi zadah kojim su odisali zahodi kad je noću padala kiša, a cure su ga nazivale "kanalizacijom". Doznali smo što

znači vidjeti do pojasa golog dečka i zašto je Lux nakon toga ljubičastim flomasterom ispisala Kevinovo ime i preko cijelog fascikla s trostrukim umetkom i na grudnjake i gaćice, te smo shvatili zašto je pošizila kad se jednog dana vratila kući i otkrila da joj je gospođa Lisbon rublje natopila klornom vodom da izbijeli sve te "Kevine". Doznali smo kakva je muka kad ti zimski vjetar zadigne suknju, kako je na nastavi teško stalno držati skupljena koljena i kako je ubitačno i da poludiš preskakivati vijaču dok dečki igraju *baseball*. Nikad nismo shvatili zašto je curama tako bitno da budu zrele, ili zašto osjećaju potrebu da jedna drugoj dijele komplimente, no kad bismo katkad naglas pročitali dugi odlomak dnevnika, morali smo susprezati nagon da se počnemo grliti i jedan drugomu govoriti kako smo zgodni. Osjetili smo kako si sputan kad si cura, kako ti zato mozak postane okretan i sanjarski i kako naučiš slagati boje. Znali smo da su nam cure blizanke, da u prostoru svi postojimo kao životinje jednake kože, i da one o nama znaju sve, iako mi njih nikako ne možemo dokučiti. Naposljetku smo spoznali da su cure zapravo prerusene žene, da shvaćaju ljubav, pa čak i smrt, a nama je jedina zadaća da dižemo larmu koja ih, po svemu sudeći, osvaja.

Kako dnevnik ide dalje, Cecilia sve više uzmiče od sestara, a zapravo i od bilo kakve osobne priče. Prvo lice jednine gotovo potpuno zamire, a učinak je sličan kretanju kamere koja se na kraju filma povlači od likova, da bi u nizu pretapanja pokazala njihovu kuću, ulicu, grad, zemlju, a naposljetku i planet, što ne samo da ih umanjuje, nego ih i briše. Njezina se starmala proza okreće neosobnim temama: reklami s uplakanim Indijancem koji u kanuu vesla zatrovanom rječicom, ili pak palim borcima iz večernjeg rata. U posljednjoj se trećini dnevnika izmjenjuju dva raspoloženja. U romantičnim odlomcima Cecilia očajava jer nam ginu brijestovi. U ciničnim zapisima daje naslutiti da stabla zapravo uopće nisu bolesna i da je sječa tajni plan "da se sve zaravna". Mjestimice spominje pojedine teorije urote poput iluminata ili sprege vojske i industrije, no samo u naznakama, kao da su sva ta imena neki neodređeni kemijski onečišćivači. S napada se vraća ravno u pjesničke sanjarije. Mislimo daje dvostih o ljetu iz pjesme koju nikad nije dovršila baš zgodan:

*Drveće diše punim plućima
Meni kosu čupa zločesta sestra*

Fragment nosi nadnevak 26. lipnja, tri dana nakon što se vratila iz bolnice, kad smo je znali vidjeti kako leži u travi pred kućom.

Veoma se malo zna o tome u kakvom je duševnom stanju Cecilia provela posljednji dan svog života. Prema riječima gospodina Lisbona, doimala se kao da joj je drago što joj priređuju zabavu. Sišavši da vidi kako napreduju pripreme, Ceciliju je zatekao kako stoji na stolcu i crveno-plavim vrpcama pričvršćuje balone na strop. "Rekao sam joj da siđe. Liječnik je kazao da ne smije držati ruke iznad glave. Zbog šavova." Poslušala je i ostatak dana provela ležeći na sagu u svojoj sobi; zurila je u zodijački mobil i slušala neobične keltske ploče koje je naručila kataloškom prodajom. "Vječno bi neka sopranistica pjevala o baruštinama i uvelim ružama." Gospodin Lisbon tu je sjetnu glazbu uspoređivao s vedrim napjevima iz vlastite mladosti pa ga je zabrinula, no prolazeći hodnikom shvatio je da svakako nije gora od urlatorskog rocka koji sluša Lux, ni od neljudskoga cvileža Theresinih radioamatera.

Od dva poslijepodne Cecilia se namakala u kadi. Maratonske kupke u njezinu slučaju nisu bile ništa neobično, no nakon onoga što se posljednji put dogodilo, gospodin i gospođa Lisbon nisu se htjeli kockati. "Prisilili smo je da odškrine vrata", rekla je gospođa Lisbon.

"Naravno, nije joj bilo drago. Sad je dobila i novo oružje. Psihijatar je rekao da je Ceel u dobi kada djevojci treba velika privatnost." Gospodin Lisbon cijelo je poslijepodne nalazio izgovore da prođe pokraj kupaonice. "Pričekao bih da čujem pljusak vode i tek tada kreno dalje. Naravno, prethodno smo uklonili sve oštre predmete."

Gospođa Lisbon je u četiri i trideset poslala Lux da pogleda što je sa Cecilijom. Vrativši se u prizemlje, doimala se bezbrižno i ničim nije odavala da naslućuje što će joj poslije učiniti sestra. "Dobro joj je", rekla je Lux. "Sve je zasmrdila onim solima za kupanje."

Cecilia je u pet i trideset izašla iz kade i odjenula se za tulum. Gospođa Lisbon ju je čula kako hoda između soba starijih sestara (Bonnie je spavala u sobi s Mary, a Therese s Lux). Roditelji bi uspokojio zveket narukvica jer su tako mogli pratiti kuda se kreće, poput životinja sa zvoncem na ogrlici. Nekoliko sati uoči našeg dolaska gospodin Lisbon bi povremeno čuo zveckanje Cecilijinih narukvica dok se penjala i silazila stubištem isprobavajući različite cipele.

Prema izjavama koje su nam dali u različitim prigodama i državama, gospodinu i gospođi Lisbon Cecilijino ponašanje na tulumu nije bilo neobično. "U društvu je uvijek bila šutljiva", rekla je gospođa Lisbon. Ni gospodin i gospođa Lisbon nisu bili društveni pa možda zato tulum pamte kao pun pogodak. Štoviše, gospođa Lisbon se iznenadila kad ju je Cecilia pitala smije li otići. "Mislila sam da joj je lijepo." Ostale cure ni u tom trenutku nisu reagirale, kao da su znale što će se dogoditi. Tom Faheem se sjeća da mu je Mary pripovijedala o puloveru koji je željela kupiti kod Penneya. Therese i Tim Winer razglabali su o zajedničkim strepnjama, hoće li se uspjeti upisati na prestižne fakultete.

Prema naknadno otkrivenim pokazateljima ispada da se Cecilia do svoje sobe nije popela baš onako brzo kako pamtimo. Primjerice, nakon što nas je napustila i prije nego što je stigla na kat, zadržala se da otpije sok iz limenke kompota od krušaka (limenku je ostavila na šanku probušivši samo jednu rupu, čime se oglušila na propisanu metodu gospođe Lisbon). Prije ili poslije ispijanja soka otišla je do stražnjih vrata. "Pomislila sam da je šalju na putovanje", rekla je gospođa Pitzenberger. "Nosila je kovčeg."

Kovčeg nikad nisu našli. Svjedočanstvo gospođe Pitzenberger možemo objasniti samo kao priviđenje zbog bifokalnih naočala ili kao pretkazanje kasnijih samoubojstava, u kojima je prtljaga imala ključnu ulogu. U svakom slučaju, gospođa Pitzenberger je vidjela kako Cecilia zatvara stražnja vrata, da bi za samo nekoliko trenutaka stubama krenula na kat, što smo mi odozdo jasno čuli. Kad je ušla u svoju sobu, upalila je svjetlo iako je vani još bio dan. Preko puta je gospodin Buell vidio kako otvara prozor. "Mahnuo sam joj, ali me nije vidjela." Upravo mu je u tom trenutku u susjednoj sobi zastenjela žena. Za Ceciliju je doznao tek nakon što je Hitna došla i otišla. "Nažalost, imali smo vlastitih problema." Otišao je pogledati bolesnu suprugu upravo kad je Cecilia kroz prozor gurnula glavu u ružičasti, vlažni, jastučasti zrak.

Treće

Cvjetni su aranžmani Lisbonima stigli kasnije nego što je uobičajeno. Većina je ljudi zbog naravi smrtnog slučaja odlučila da cvijeće ne šalje u pogrebno poduzeće, a općenito su svi odgađali naručivanje jer nisu bili sigurni treba li šutke pustiti da katastrofa prođe ili se ponašati kao da je riječ o prirodnoj smrti. Na kraju je ipak svatko nešto poslao. Bijele ruže u vijencima, grane orhideja, suze božura. Cvjećarski je dostavljač Peter Loomis rekao da je Lisbonima cijela dnevna soba bila prepuna cvijeća. Kite su prštale sa stolaca i rasute ležale po podu. "Ni u vodu ih nisu stavili", rekao je. Većina ljudi odlučila se za neutralne dopisnice s riječima "Suosjećamo s vama" ili "Iskrena sućut", no konzervativniji tipovi koji su za svaku priliku pisali pisamca potrudili su se sročiti osobne poruke. Gospođa Beards posegnula je za navodom iz Walta Whitmana, koji smo i mi jedan drugomu počeli šaptati: "Sve napreduje i širi se, ništa ne propada, / I umrijeti je nešto drugo nego što se misli, i sretnije."^[1] Chase Buell zavirio je u majčino pisamce dok ga je Lisbonima gurao pod vrata. U njemu je pisalo: "Ne znam što osjećate. Ne kanim se ni pretvarati da znam."

Nekoliko se ljudi odvažilo na posjet. Gospodin Hutch i gospodin Peters svaki su za sebe odšetali do Lisbonove kuće, no izvješća im se nisu bitno razlikovala. Gospodin Lisbon ih je pozvao u kuću, no prije nego što su stigli načeti bolnu temu, posjeo ih je pred *baseballsku* utakmicu na televiziji. "Stalno je govorio o zamjenskim bacačima", rekao je gospodin Hutch. "Ja sam bacao kao student, kvragu. Morao sam mu pojasniti neke elementarne stvari. Prvo, htio je mijenjati Millera, a samo smo s njim mogli pristojno završiti utakmicu. Zaboravio sam zašto sam uopće onamo otišao." Gospodin Peters je rekao: "Tip je bio poluodsutan. Neprestano je pojačavao boju na televizoru tako da je trava na igralištu bila takoreći plava. Zatim je sjeo. Pa opet ustao. Ušla je jedna od djevojaka - vi ih razlikujete? - i donijela nam piva. Gucnula je iz njegove boce prije nego što mu ju je pružila."

Ni jedan od njih nije spomenuo samoubojstvo. "Htio sam, najozbiljnije", rekao je gospodin Hutch. "Jednostavno nije bilo prilike."

Velečasni Moody bio je uporniji. Gospodin Lisbon primio je svećenika kao i njegove prethodnike, te ga smjestio u stolac pred *baseballsku* utakmicu. Za nekoliko je minuta Mary kao prema dogovoru poslužila piva. No velečasni Moody nije se dao smesti. Kad je počela druga izmjena, rekao je: "Što mislite da pozovemo gospođu da siđe k nama? Da malo porazgovaramo."

Gospodin Lisbon nagnuo se prema ekranu. "Žao mi je, no trenutačno nikoga ne prima. Ne osjeća se dobro."

"Svog će svećenika primiti", rekao je velečasni Moody.

Ustao je da krene. Gospodin Lisbon digao je dva prsta. Zasuzile su mu oči. "Velečasni", rekao je. "Dvostruka igra, velečasni."

Ministrant Paolo Conelli čuo je velečasnog Moodyja da zborovodi Fredu Simpsonu pripovijeda kako je napustio "tog čudnog čovjeka, neka mi Bog oprost, no On ga je takvim stvorio" i iz predvorja se popeo na kat. U kući se već počela skupljati prljavština, iako to još nije bilo ništa u usporedbi s onim u što će se poslije izroditi. Duž stuba su ležale krpe prašine. Na odmorištu je počivao nagriženi sendvič koji netko od prevelike tuge nije mogao do kraja pojesti. Budući da je gospođa Lisbon prestala prati rublje, a ni prašak više nije kupovala, cure su počele ručno prati odjeću u kadi pa je velečasni Moody u prolasku pokraj njihove kupaonice vidio majice, hlače i rublje prebačene preko zastora za tuširanje. "Šum je zapravo bio prilično ugodan", rekao je. "Poput kiše." S poda se širila para i miris jasmnova sapuna (nekoliko smo tjedana poslije prodavačicu kozmetike kod *Jacobsena* zamolili jasminov sapun da ga osobno *omirišemo*). Velečasni Moody stajao je pred kupaonicom jer se nije usuđivao ući u vlažnu špilju što je curama služila kao zajednička prostorija između soba koje su dijelile. Da nije bio svećenik i daje pogledao unutra, vidio bi prijestolju sličan zahod na kojem su Lisbonice javno praznile crijeva, kadu koju su koristile kao kauč napunivši je jastucima da se dvije sestre mogu baškariti dok bi si treća uvijala kosu. Vidio bi radijator prepun čaša i limenki *Cole* i posudu za sapun u obliku školjke, koja je u stisci služila kao pepeljara. Lux je od svoje dvanaeste godine satima na zahodu

pušila cigarete ispuhujući dim kroz prozor ili u mokri ručnik koji bi zatim objesila na zrak. No velečasni Moody ništa od toga nije vidio. Samo je prošao kroz tropsku zračnu struju i gotovo. Osjetio je kako za sobom ostavlja hladnije zapahe kuće, čestice prašine koje lete uokolo i osobit obiteljski miris koji ima svaka kuća, a prepoznaš ga čim uđeš - kuća Chasea Buella mirisala je na kožu, kuća Joea Larsona na majonezu, a Lisbonova miriše na ustajale kokice, mislili smo mi, no posjetivši je nakon što se ondje počelo umirati, velečasni Moody je rekao: "Spoj pogrebnog poduzeća i ormara za metle. Gomile cvijeća. Gomile prašine." Htio se vratiti u jasminovu struju, no dok je stajao slušajući kako kiša rosi pločice u kupaonici i ispire djevojačke otiske, čuo je glasove. Brzo je obišao hodnik zazivajući gospođu Lisbon, no nije mu odgovorila. Vrativši se na vrh stuba, krenuo je dolje, kad je kroz poluotvorena vrata ugledao Lisbonice.

"Djevojkama u to doba nije padalo na pamet da ponove Cecilijinu pogrešku. Znam da svi misle da su imale plan, ili da smo mi zabrljali, no bile su u šoku baš kao i ja." Velečasni Moody nježno je pokucao na vrata i zamolio da ga puste unutra. "Sjedile su zajedno na podu i bilo mi je jasno da su plakale. Mislim da su zajedno drijemale. Posvuda su ležali jastuci. Grozno mi je što to moram reći i sjećam se da sam sam sebe prekorio što sam to tada i pomislio, no stvar je bila očita: nisu se oprale."

Upitali smo velečasnog Moodyja je li s curama razgovarao o Cecilijinoj smrti ili njihovoj tuzi, no rekao je da nije. "Nekoliko sam puta načeo temu, ali nisu je prihvatile. U životu sam naučio da se nasilu ništa ne može postići. Trebaš pravi trenutak i voljno srce." Kad smo ga zamolili da ukratko opiše stanje u kojem je tada zatekao cure, rekao je: "Izmoždene, ali ne i slomljene."

* * *

Prvih nekoliko dana nakon sprovoda naše se zanimanje za Lisbonice samo pojačalo. Sada se njihovoj ljupkosti dometnula nova, zagonetna i potpuno nijema patnja, koja se očitovala u podbuhlim plavim podočnjacima ili u načinu na koji bi se katkad zaustavile u hodu, oborile pogled i za- vrtjele glavom kao da se ne slažu sa životom. Od tuge su počele lunjati. Stizale su nam dojave da

besciljno lutaju rasvijetljenim trgovačkim centrom *Eastland*, među sramežljivim vodoskocima i *hot dogovima* nabodenim na kolce pod grijaćim svjetiljkama. Svako toliko opipale bi neku bluzu ili haljinu, no ništa ne bi kupovale. Woody Clabault vidio je Lux Lisbon kako ispred robne kuće Hudson razgovara s motociklističkom bandom. Jedan ju je motociklist pozvao na vožnju, a ona je pogledala u smjeru svoje kuće udaljene više od petnaest kilometara i zatim pristala. Obujmila ga je oko struka. On je nogom oživio mašinu. Lux su poslije vidjeli kako se sama pješice vraća kući i nosi cipele u ruci.

U Kriegerovu smo podrumu ležali na neiskorištenom komadu tepisona i sanjarili o svim mogućim načinima na koje bismo mogli utješiti Lisbonice. Neki su od nas željeli s njima leći u travu, ili svirati gitaru i pjevati im pjesme. Paul Baldino htio ih je odvesti na Metro Beach^[2] da pocrne. Chase Buell, koji je sve više padao pod utjecaj očeve kršćanske znanosti, govorio je da curama treba "pomoć koja nije s ovoga svijeta". Kad smo ga pak pitali što mu to znači, slegnuo je ramenima i rekao "Ništa". No dok bi cure prolazile, često smo ga znali zateći kako čuči pokraj drveta i sklopljenih očiju miče usnama.

No nisu svi mislili na cure. Neki su ljudi i prije sprovođa tupili kako je ograda na koju je skočila opasna. "Nesreća se kad-tad morala dogoditi", rekao je gospodin Frank, koji je radio u osiguravajućem društvu. "To vam nijedna policia ne bi pokrila."

"Na nju bi i naša djeca mogla skočiti", isticala je gospođa Zaretti na druženju uz kavu nakon nedjeljne mise. Nedugo zatim, skupina očeva počela je besplatno iskopavati ogradu. Ispostavilo se da ograda stoji na zemljištu obitelji Bates. Gospodin Buck se kao odvjetnik nagodio o uklanjanju ograde s gospodinom Batesom, tako da s gospodinom Lisbonom uopće nije razgovarao. Naravno, svi su pretpostavljali da će Lisbon biti zahvalni.

Bilo nam je neobično vidjeti očeve kako u radničkim čizmama kopaju zemlju i barataju novim novcatim škarama za korijenje. Borili su se s ogradom i upinjali iz petnih žila, kao kad su marinci dizali barjak na Iwo Jimi. Koliko smo mi znali, bio je to najveći zajednički pothvat svih vremena u našem susjedstvu: svi su odvjetnici, liječnici i hipotekarni bankari ruku pod ruku uprli u rovu, majke su nosile oranžadu i stoljeće nam je na trenutak ponovno postalo plemenito. Činilo nam se da i lastavice gledaju s telefonskih žica. Automobili

nisu prolazili. U industrijskoj su magli našega grada muškarci sličili likovima urezanim u kositar, no poslijepodne je odmicalo, a oni nisu uspjeli iščupati ogradu. Gospodin Hutch dosjetio se da prepile rešetke kao što su svojedobno učinili bolničari pa su se neko vrijeme izmjenjivali na pili, no uredskim su moljcima ruke brzo iznemogle. Naposljetku su ogradu zavezali za stražnji kraj terenskoga *Bronca strike* Tuckera. Nitko nije mario što striko Tucker nema dozvolu (ispitivačima bi na vozačkome uvijek bazdio po alkoholu, a osjetili bi kako mu se isparava iz svih pora i kad bi tri dana prije ispita prestao piti). Naši su očevi samo viknuli: "Ožeži!" i striko Tucker je nagazio na papučicu gasa, no ograda ni makac. Sredinom poslijepodneva digli su ruke od svega i počeli skupljati novac za profesionalnu vučnu službu. Sat vremena poslije pojavio se jedan jedini čovjek u tegljaču, pričvrstio kuku za ogradu, pritisnuo gumb da pokrene divovski kolotur i ubilačka je ograda uz duboko zemljano ječanje popustila. "Vidi se krv", rekao je Anthony Turkis, a mi smo gledali je li se naknadno pojavila krv koje u vrijeme samoubojstva nije bilo. Jedni su govorili da je na trećem šiljku, drugi na četvrtome, ali to nije bilo moguće, kao što ne možeš naći krvavu lopatu na poledini Abbey Rooda, gdje svi znakovi upućuju da je Paul mrtav.

Nitko od Lisbona nije sudjelovao u uklanjanju ograde. No povremeno bismo vidjeli kako im se na prozorima žmirkavo pojavljuju lica. Netom nakon što je kamion istrgnuo ogradu, gospodin Lisbon izašao je na bočna vrata i smotao neko crijevo za polijevanje. Nije otišao do rova. Podigao je ruku da dobrosusjedski mahne i vratio se u kuću. Čovjek je ogradu u komadima privezao za kamion i - dobivši plaću - gospodinu Batesu pregazio travnjak kako u životu nismo vidjeli. Nije nam išlo u glavu da su to naši roditelji dopustili, jer se za gaženje travnjaka obično zvala policija. No ovaj put gospodin Bates nije dreknuo i nije se potrudio zapisati registraciju kamiona, baš kao ni gospođa Bates, koja se rasplakala kad smo jednom prilikom palili petarde u njezinim tulipanima s izložbe. Ništa nisu rekli, a ni naši roditelji nisu ništa rekli, pa smo shvatili kako su zapravo stari i navikli na duševne potrebe, teška vremena i ratove. Shvatili smo da zapravo ne vjeruju u verziju svijeta koju nam serviraju i da ih za travnjake zapravo živo boli makar ih svesrdno njeguju i njurgaju o korovima.

Kad je kamion otišao, očevi su nam se ponovno okupili oko rupe piljeći u uzmigoljene gliste, kuhinjske žlice i jedan jedini kamen za koji se Paul Little kleo da je šiljak indijanske strelice. Oslanjali su se na lopate i brisali znoj s čela iako ništa nisu napravili. Svima je bilo puno bolje pri duši, kao da su očistili jezero ili zrak, ili pak uništili neprijateljske bombe. Nisi mogao učiniti bogzna što da nas spasiš, no sad bar više nema ograde. Gospodin Bates je unatoč uništenome travnjaku malo poravnao lijehe, a stari se njemački bračni par pojavio u sjenici pod lozom da popije desertno vino. Kao i obično nosili su alpske šeširiće, gospodin Hessen je u svoj zadjenuo zeleno perce, a njihov je šnaucer njuškao natežući uzicu. Nad glavama im je obilno rodilo grožđe. Pogurena leđa gospođe Hessen uranjala su i izranjala među bujne grmove ruža dok ih je prskala.

U jednom smo trenutku digli pogled u nebo i vidjeli da su svi vodencvjetovi pougibali. Zrak više nije bio smeđ, nego plav. Kuhinjskim smo metlama pomeli kukce sa stupova, prozora i električnih vodova. U vreće smo natrpali tisuće i tisuće uginulih kukaca s krilima od sirove svile, a Tim Winer, naš mozak, objasnio je da repovi vodencvjetova sličje repovima jastoga. "Manji su", rekao je, "no u osnovi su jednako građeni. Jastozi se svrstavaju u koljeno arthropoda, baš kao i kukci. To su vam bube. A bube nisu ništa drugo nego jastozi koji su naučili letjeti."

Nitko nikad nije shvatio što nas je te godine spopalo ili zašto smo tako žestoko mrzili koru mrtvih buba koja nam se prevukla preko života. No odjednom više nismo mogli podnijeti da nam vodencvjetovi oblažu bazene, pune poštanske sandučiće i pokrivaju zvijezde na zastavama. Zajednička akcija kopanja rova pretočila se u združno metenje, odvoz vreća i polijevanje popločja šmrkom. Dvadesetak metli složno je radilo u svim smjerovima, a blijedi su se duhovi vodencvjetova poput pepela trusili sa zidova. Proučavali smo njihova sićušna čarobnjačka lica tarući ih među prstima dok ne bi počeli smrdjeti po šaranima. Pokušali smo ih zapaliti, no nisu gorjeli (to je vodencvjetovima davalo osobit mrtvački štih). Mlatili smo grmlje, isprašivali sagove, vjetrobanski su brisači radili punom parom. Vodencvjetovi su začepili kanalizacijske rešetke pa smo ih morali izbijati štapovima. Čućeći nad kanalizacijom, čuli smo kako pod gradom otječe rijeka. Bacali smo kamenje i osluškivali pljusak.

Nismo stali na svojim kućama. Kad smo očistili vlastite zidove, gospodin Buell je Chaseu rekao da počne čistiti bube s Lisbonove kuće. Gospodin Buell bi se zbog svoje vjere često dodatno isprasio pa bi pograbljaao tri metra više zašavši u Hessenovo dvorište, ili bi im lopatom očistio snijeg na prilazu i čak ga posipao krupnom solju. Nikakvo čudo da je poslao Chasea da počne mesti kod Lisbona, iako su živjeli preko puta, a ne u susjednoj kući. Gospodin Lisbon imao je samo kćeri pa su mu dječaci i muškarci i prije dolazili pomoći da odvuče debele grane koje bi pogodila munja i nitko nije ništa rekao vidjevši Chasea kako dolazi i nosi metlu iznad glave kao da je pukovnijski barjak. No tada je gospodin Krieger rekao Kyleu da ode i malo pomete, a gospodin Hutch je poslao Ralpa i uskoro smo svi vršljali po Lisbonovoj kući otirući zidove i guleći ljuštore kukaca. Kod njih ih je bilo čak više nego kod nas, dva prsta debeo sloj na zidovima, a Paul Baldino nam je postavio zagonetku: "Što smrdi kao riba, godi jeziku, a nije riba?"

Kad smo stigli do Lisbonovih prozora, navrli su nam novi, neobjašnjivi osjećaji prema curama. Dok smo odgrtali bube, u kuhinji smo vidjeli Mary Lisbon s kutijom Kraftovih makarona sa sirom. Činilo se da razmišlja bi li je otvorila ili ne. Pročitala je upute, preokrenula kutiju da pogleda živopisnu sliku tjestenine i zatim vratila kutiju na pult. Anthony Turkis priljubio je lice na prozor i rekao: "Morala bi nešto pojesti." Ponovno je uzela kutiju. Gledali smo puni nade. No zatim se okrenula i nestala.

Vani se smrkavalo. Duž cijele ulice palila su se svjetla, ali ne i kod Lisbona. Tako nismo bolje vidjeli unutra, štoviše, okna su počela zrcaliti naša zijava lica. Bilo je tek devet sati, no sve je išlo u prilog priči koja je kružila: od Cecilijina samoubojstva Lisbonu jedva čekaju noć da im san donese zaborav. Na prozoru jedne od spavaćih soba na katu u crvenkastoj su sumaglici svjetlucale Bonniene tri zavjetne svijeće, no inače je kuća upila noćne sjene. Posvuda su se u svojim skrovištima uzvrpoljili kukci pa bi zabrujali čim bismo okrenuli leđa. Svi su ih nazivali zrikavcima, no na poprskanom grmlju i prorahljenim travnjacima nikad ih ne bismo našli pa nismo imali pojma kako izgledaju. Bili su samo zvuk. Naši su roditelji prisnije poznavali zrikavce. Njima zujanje nije zvučalo mehanički. Dopiralo je odasvud, redovito s visine tik iznad ili ispod naših glava i uvijek bismo imali

osjećaj da svijet kukaca osjeća više nego mi. Dok smo tako očarani nepomično stajali, na bočna je vrata izašao gospodin Lisbon i zahvalio nam. Činilo nam se da sjedi nego inače, no tuga mu nije promijenila visoki glas. Nosio je radno odijelo, a jedno mu je koljeno bilo puno piljevine. "Slobodno uzmite crijevo", rekao je i zatim pogledao sladoledarski kamionet koji je prolazio ulicom, a brenčanje zvonca kao da je pobudilo neku uspomenu, pa se nasmiješio ili trznuo -nismo uspjeli razabrati - i vratio u kuću.

Tek smo poslije pošli za njim, i to nevidljivi, s duhovima svojih pitanja. Ušavši natrag u kuću, navodno je vidio kako iz blagovaonice izlazi Therese. U usta je trpala bombone - prema bojama je zaključio da su M&M - no prestala je čim je njega ugledala. Progutala je neprožvakani zalogaj. Visoko joj je čelo blistalo na svjetlu s ulice, a njezine su anđelkaste usne bile rumenije, manje i skladnije nego što je pamtio, osobito naspram obraza i brade, koji su se udebljali. Trepavice su joj se skorile kao da si je nedavno slijepila vjeđe. U tom je trenutku gospodin Lisbon imao osjećaj da ne zna tko je ona i da su djeca samo neznanci s kojima si pristao živjeti pa ispruži ruku da je prvi put upozna. Položio joj je ruke na ramena i zatim pustio da mu padnu niz tijelo. Therese je maknula kosu s lica, nasmiješila se i polako krenula uza stube.

Gospodin Lisbon je krenuo na uobičajeni noćni obilazak provjeravajući jesu li ulazna vrata zaključana (nisu bila), je li svjetlo u garaži ugašeno (bilo je) i je li na štednjaku ostao gorjeti koji plamenik (nije nijedan). Ugasio je svjetlo u kupaonici u prizemlju, gdje je u umivaoniku našao aparatić za zube Kylea Kriegera, koji je ga je ondje ostavio kad ga je na tulumu izvadio da može jesti tortu. Gospodin Lisbon isprao je aparatić pod slavinom proučavajući ružičastu školjku izlivenu prema Kyleovu nepcu, plastično krunište koje mu je opasavalo tornjić zubala, omčastu prednju žicu koju su na ključnim mjestima svijali radi regulacije pritiska (vidjeli su se tragovi kliješta). Gospodin Lisbon je znao da mu roditeljska i dobrosusjedska dužnost nalaže da aparatić pohrani u vrećicu sa zatvaračem, te nazove Kriegere i obavijesti ih da je njihova skupa ortodontska naprava na sigurnome. Takvi jednostavni, ljudski, pomirljivi postupci život znače. Još ih je prije samo nekoliko dana bio u stanju izvesti. No sada je uzeo aparatić i bacio ga u zahod.

Pritisnuo je ručicu. Aparatić je poskakivao pod bujicom i zatim nestao u dubinama porculanskoga grla da bi, kad su se vode smirile, pobjedonosno i podrugljivo isplivao na površinu. Gospodin Lisbon čekao je da se kotlić napuni i ponovno povukao vodu, no dogodila se ista stvar. Odljevak dječakovih usta uporno se držao bijele padine.

U tom trenutku krajičkom oka uhvati neki bljesak. "Učinilo mi se da sam nekoga vidio, no kad sam pogledao, nije bilo ničega." Ništa nije vidio ni kad se stražnjim hodnikom vratio u predvorje i popeo ulaznim stubama. Na katu je osluhnuo pred vratima soba u kojima su mu spavale kćeri, čuo je samo kako Mary u snu kašlje, a Lux tiho sluša radio i usput pjevuši. Ušao je u djevojačku kupaonicu. Kroz prozor je prodirala zraka mjesečine koja je svisoka na nebu obasjavala djelić zrcala. Među razmazanim otiscima prstiju vidio se obrisani kružić u kojem su njegove kćeri proučavale svoje odraze, a Bonnie je iznad samog zrcala prilijepila bijelu golubicu od pak-papira. Gospodin Lisbon se iskezi i u čistom krugu uoči da mu je preostali mrtvi očnjak na lijevoj strani usta počeo zeleniti. Vrata soba koje su cure dijelile nisu bila do kraja zatvorena. Čulo se disanje i šaptanje. Osluškiivao je zvukove kao da će mu oni reći što cure osjećaju i kako ih može utješiti. Lux je ugasila radio i sve je utihnulo. "Nisam mogao ući", priznao nam je gospodin Lisbon mnogo godina poslije. "Nisam znao što bih rekao." Tek kad je izašao iz kupaonice te i sam krenuo prema zaboravu sna, vidio je Cecilijin duh. Stajala je u svojoj staroj sobi, ponovno odjevena u vjenčanicu, uspjevši se nekako riješiti haljine boje pijeska čipkasta ovratnika koju je nosila u lijesu. "Prozor je ostao otvoren. Mislim da ga se uopće nismo sjetili zatvoriti. Sve mi je bilo jasno. Znao sam da moram zatvoriti taj prozor jer će inače do vijeka skakati kroza nj."

Prema vlastitoj priči, nije ju zazvao. Nije htio stupiti u vezu s kćerinom sjenom, doznati zašto je digla ruku na sebe, zamoliti je za oprostjenje ili prekoriti. Samo je pohrlio zatvoriti prozor i jurnuo pokraj nje. No duh se u tom trenutku okrenuo pa je vidio da je to samo Bonnie koja se zamotala u plahtu. "Ne boj se", tiho je rekla. "Iščupali su ogradu."

* * *

Rukom napisanim pisamcem koje je odavalo svu raskoš krasopisa usavršenog na poslijediplomskom studiju u Zurichu, dr. Hornicker je gospodina i gospođu Lisbon pozvao na još jedan razgovor, no nisu se odazvali. Zato je, koliko smo do kraja ljeta uspjeli primijetiti, gospođa Lisbon ponovno preuzela brigu o kući, a gospodina Lisbona smo nekako izgubili iz vida. Kad se poslije pojavio, doimao se smeteno poput siromašnoga rođaka. U pripremnim tjednima uoči početka škole krajem kolovoza počeo je izlaziti na stražnja vrata kao da se iskrada. Auto bi mu u garaži zastenjao, a kad bi se podigla automatska vrata, oprezno bi izmilio nakrivivši se poput životinje koja nema jednu nogu. Kroz vjetrobran bismo za upravljačem vidjeli gospodina Lisbona: kosa bi mu još bila mokra, katkad bi mu na licu ostali tragovi pjene za brijanje, no ne bi reagirao kad bi ispušnik udario o rub kolnog prilaza tako da bi svaki put frcale iskre. U šest se sati vraćao kući. Kad bi skrenuo na prilaz, garažna bi vrata protrnula da ga progutaju i ne bismo ga vidjeli do sutradan ujutro, kad bi brenčavi ispušnik objavio da odlazi.

Jedini se sadržajni susret s curama dogodio krajem kolovoza kad se Mary, ne ugovorivši pregled, pojavila u ortodontskoj ordinaciji dr. Beckera. S njim smo razgovarali mnogo godina poslije, dok su nam se iz staklenih vitrina krivozubito cerili deseci gipsanih otisaka čeljusti. Svako je zubalo nosilo ime nesretnog djeteta koje je taj cement moralo gutati, i taj nas je prizor podsjetio na srednjovjekovna mučenja iz vlastite ortodontske povijesti. Isprva uopće nismo slušali što dr. Becker govori jer smo ponovno proživljavali trenutke kad nam je metalnim stezaljkama okivao kutnjake, ili gumicama sapinjao gornju i donju čeljust. Jezikom smo pipali džepiće zarasloga tkiva koje su izranile izbočine aparatića za stražnje zube, a činilo nam se da su usjeci i nakon petnaest godina slatki od krvi. No dr. Becker je govorio: "Sjećam se Mary jer je došla bez roditelja. To nijedno dijete nikad prije nije učinilo. Kad sam je pitao što želi, gurnula je dva prsta u usta i zadigla gornju usnu. Zatim je rekla: 'Koliko?' Bojala se da joj roditelji neće moći platiti."

Dr. Becker nije htio dati procjenu Mary Lisbon. "Dovedi majku pa ćemo razgovarati", rekao je. Činjenica je da bi zahvat bio opsežan jer je Mary, kao i ostale sestre, navodno imala dva prekobrajna očnjaka. Razočarano se zavalila u zubarski stolac i dignula noge,

dok se voda iz srebrne sisaljke grgljavo slijevala u posudicu. "Morao sam je ostaviti na stolcu", rekao je dr. Becker. "Čekalo me još petero djece. Sestra mi je poslije rekla da je čula kako djevojka plače."

Cure se zajedno nisu pojavile do svečanog početka školske godine. Sedmog rujna - dan je bio tako svjež da je pokolebao nade u bablje ljeto - Mary, Bonnie, Lux i Therese došle su u školu kao da se ništa nije dogodilo. Iako su zbile redove, među njima smo ponovno uočavali nove razlike i činilo nam se da ćemo, budemo li dovoljno uporno gledali, možda početi shvaćati što osjećaju i tko su. Gospođa Lisbon nije ih povela u kupnju nove odjeće za školu pa su nosile lanjsku. Uštogljene su im haljine bile preuske (cure su se unatoč svemu i dalje razvijale) i očito im nije bilo udobno. Mary je svoju opravu osvježila dodacima: narukvicom od drvenih trešanja i rupcem iste jarkocrvene boje. Lux je prerasla školsku škotsku suknju tako da joj je otkrivala gola koljena i dva prsta bedara. Bonnie je odjenula neko šatorasto čudo vijugava opšiva. Therese je nosila bijelu haljinu koja je izgledala poput laboratorijske kute. No cure su unatoč svemu umarširale neočekivano dostojanstveno, pa je cijela dvorana umuknula. Bonnie je na tratini pred školom nabrala skromnu kiticu kasnih maslačaka i prinosila ih Lux pod bradu da vidi voli li maslac. Nisu odavale da su nedavno pretrpjele šok, no kad su sjele, jedno su sklopivo sjedalo ostavile prazno kao da ga čuvaju za Ceciliju.

Cure nisu izostale ni dana s nastave, kao ni gospodin Lisbon, koji je predavao uobičajenim žarom. I dalje je iz učenika izvlačio odgovore pretvarajući se da ih davi i grebao jednadžbe u oblaku kredne prašine. No prestao je odlaziti na ručak u nastavničku blagovaonicu i počeo jesti u svom kabinetu tako da bi na radni stol iz kantine donio jabuku i tanjur kravljeg sira. I inače se čudno ponašao. Viđali smo ga kako hoda prirodoslovnim krilom i razgovara s čuperastim biljkama koje su visjele s okovanih prozora. Nakon prvih tjedan dana počeo je predavati iz pokretnog stolca pa se vozio do ploče i natrag i uopće ne bi ustajao, objasnivši da ima problema sa šećerom u krvi. Poslije škole je kao pomoćni nogometni trener mlitavo stajao iza vrata izvikujući rezultat, a kad bi trening završio, lutao bi kredom zaprašenim igralištem i pobirao nogometne lopte u ukaljanu platnenu vreću.

U školu se vozio sam, sat vremena prije kćeri koje su spavale dokasna i išle autobusom. Ušavši na glavna vrata pokraj viteškog oklopa (naše su se sportske momčadi zvale Vitezovi) pošao bi ravno u svoju učionicu gdje je iz probušenih stropnih ploča visjelo devet planeta našeg Sunčeva sustava (šezdeset i šest rupa u svakoj četvorini, tvrdio je Joe Hill Conley, koji ih je na nastavi brojio.) Planeti su gotovo nevidljivim bijelim uzicama bili pričvršćeni za šinu. Iz dana u dan vrtjeli su se oko svoje osi i oko Sunca, a cijelim tim kozmosom upravljao je gospodin Lisbon, koji je pratio astronomsku kartu i okretao ručicu pokraj šiljila za olovke. Ispod planeta visjeli su crno-bijeli trokuti, narančaste spirale i plavi stošci kojima si mogao skinuti vrhove. Na stolu gospodina Lisbona stajala je jednom zasvagda složena kocka *Soma*^[3] omotana selotejpom. U žičanoj je stezaljci pokraj ploče držao pet prutića krede da može crtati note za svoj muški zbor. Tako je dugo radio kao nastavnik, da je u kabinetu imao umivaonik.

Cure bi pak ušle na bočna vrata pokraj gredice uspavanih sunovrata koje je svakog proljeća nje govala ravnateljeva vitka i radišna supruga. Raspršivši se svaka prema svom ormariću, ponovno bi se sastale u kantini na jutarnjem odmoru. Julie Freeman nekoć je bila najbolja prijateljica Mary Lisbon, no nakon Cecilijina samoubojstva prestale su razgovarati. "Bila je okej cura, no ja se s tim jednostavno nisam mogla nositi. Od nje me hvatala neka jeza. I tad sam već počela hodati s Toddom." Sestre su odmjereno hodale hodnicima držeći knjige na prsima i zurile u čvrstu točku u prostoru koju mi nismo vidjeli. Sličile su Eneji koji je (oživjevši u našem prijevodu usred oblaka tjelesnih isparavanja dr. Timmermana) sišao u podzemni svijet, vidio mrtve i vratio se, a u sebi je ronio suze.

Tko je znao što su mislile ili osjećale? Lux je još glupo hihotala, Bonnie je duboko u džepu suknje od kordsamta među prstima prebiralala krunicu, Mary je nosila kostime u kojima je sličila prvoj dami, Therese na hodniku nije skidala zaštitne naočale - no izmicale su i nama i ostalim curama i vlastitome ocu, te bismo ih viđali kako na rominjavoj kiši na školskom dvorištu zagrizaju isti uštipak, gledaju nebo i puštaju da polako prokisnu.

S njima smo razgovarali u odsječcima pa bi tako svaki dodao rečenicu jednom zajedničkom razgovoru. Prvi se okušao Mike

Orriyo. Njegov je ormarić bio tik do Maryna: jednog je dana provirio iznad ruba i rekao: "Kako život?" Glavu je nagnula naprijed pa joj je kosa pala na lice i nije bio siguran je li ga čula dok nije promumljala: "Nije loše." Ne okrenuvši se da ga pogleda u oči, treskom je zatvorila metalni ormarić i udaljila se grčevito stežući knjige. Nakon nekoliko koraka, straga je povukla suknju prema dolje.

Sutradan ju je pričekao, a kad je otvorila ormarić, dodao je novu rečenicu: "Ja sam Mike." Ovaj put je Mary kroz kosu razgovijetno progovorila: "Znam tko si. Ono, nije da cijeli život ne idem u ovu školu." Mike Orriyo htio je reći još nešto, no kad se napokon okrenula prema njemu, ostao je bez teksta. Zapiljio se u nju i bez veze otvarao usta dok nije rekla: "Ne moraš sa mnom razgovarati."

Drugi su dečki imali više uspjeha. Chip Willard, glavni propalitet, prišao je Lux dok je sjedila na suncem obasjanom otočiću - bilo je to jednog od posljednjih toplih dana te godine - i dok smo mi gledali s kosog prozora na katu, sjeo pokraj nje. Lux je bila odjevena u školsku škotsku suknju i bijele dokoljenke. Činilo nam se da ima nove brodarice. Prije nego što je Willard prišao, dokono ih je trla o zemlju. Zatim je raširila noge, podmetnula ruke pod leđa i naslonila se na njih te okrenula lice prema posljednjim ljetnim zrakama. Willard joj je zaklonio sunce i progovorio. Skupila je noge, počela koljeno pa ih razmaknula. Willard je svoju masu smjestio na meku zemlju. Nagnuo se prema njoj široko se osmjehujući, a makar mi iz njegovih usta u životu nismo čuli ništa pametno, uspio je nasmijati Lux. Činilo se da zna što radi i zapanjili smo se kakva su škola bili podrumi i tribine njegove delinkvencije. Smrvio je suhi list nad Luxinom glavom. Sleđa su joj komadići padali u košulju pa ga je udarila. Nismo se ni snašli, a već su zajedno krenuli iza škole, pokraj teniskih igrališta, kroz drvored spomen-brijestova do vrletne ograde koja je obilježavala zemljište gospodskih kuća do kojih je dalje vodio privatni put.

Willard nije bio jedini. I Paul Wanamaker, Kurt Siles, Peter McGuire, Tom Sellers i Jim Czeslawski dobili su svojih nekoliko dana hodanja s Lux. Bila je općepoznata stvar da gospodin i gospođa Lisbon kćerima ne dopuštaju da imaju dečke, te da gospođa Lisbon osobito osuđuje plesove, maturalne zabave i općeprihvaćenu predodžbu da se tinejdžeri smiju slobodno drpati na stražnjim automobilskim

sjedalima. Luxine su kratke veze bile tajne. Propupale bi u mrtvilu čitaoničkih sati, procvale na putu do česme i potrošile se u vreloj kabini iznad dvorane za priredbe među neudobnim kazališnim reflektorima i kabelima. Lux se s dečkima usput sastajala kad bi je poslali da nešto obavi, među policama u ljekarni dok je gospođa

Lisbon čekala u autu, a jednom prilikom, krajnje smiono, u samome karavanu dok je gospođa Lisbon petnaest minuta stajala u redu u banci. No s Lux bi redovito šmugnuli najgluplji i najsebičniji dečki, klinci koje su doma najviše zlostavljali, pa od njih nisi mogao dobiti nikakve informacije. Što god da smo ih upitali, odgovarali su prostačkim izjavama u stilu "Dobar pičoder. Samo mene pitaj", ili "Zanima te što je bilo? Stari, pomiriši mi prste." Činjenica da se Lux s njima spremno sastajala u šumarcima i gušticama oko škole samo je dokazivala da je neuravnotežena. Pitali smo spominje li Ceciliju, no dečki bi redovito odgovarali da nisu previše razgovarali, "znaš što hoću reći".

Jedini pouzdani momak koji se u to doba zbližio s Lux bio je Trip Fontaine, no zbog njegova smo osjećaja časti godinama tapkali u mraku. Samo osamnaest mjeseci prije samoubojstava, Trip Fontaine se, na opće oduševljenje cura i svekolikog ženskog svijeta, ispilio iz dječjeg sala. Mi smo ga poznavali kao dežmekasta dječaka kojemu su iz otvorenih pučkavih usta kao tlubokomorskoj ribi stršali zubi pa nismo odmah uočili da se preobrazio. Uz to su nas očevi, starija braća i oronuli stričevi uvjerovali da izgled nije bitan ako si muško. Nismo vrebali kad će se među nama pojaviti ljepota i vjerovali smo da ne znači bogzna što, sve dok se cure koje smo poznavali skupa sa svojim majkama nisu počele zaljubljuvati u Tripa Fontainea. Njihova je žudnja bila nijema, ali veličanstvena, kao da tisuću ivančica složno okreće lica i prati sunčevu putanju. Isprva nismo ni primjećivali zgužvana pisamca ubačena kroz rešetke Tripova ormarića, kao ni ekvatorske zapahe koji su ga od silnih količina uzavrele krvi slijedili hodnikom; no kad smo se naposljetku suočili s jatima pametnih cura koje su pred Tripom rumenjele ili si navlačile pletenice da se previše ne smješaju, shvatili smo da su nam očevi, braća i stričevi lagali i da nas nikad nitko neće voljeti zbog dobrih ocjena. Mnogo godina poslije, na trećerazrednom lječilišnom ranču za ovisnike gdje se skidao s alkohola do kraja izmuzavši ušteđevinu

bivše supruge, Trip Fontaine prisjetio se užarenih strasti koje su buknule u doba kad su mu tek nicale dlake na prsima. Sve je počelo na odmoru u Acapulcu, kad su njegov otac i očev dečko otišli u šetnju plažom ostavivši Tripa da se u hotelu snalazi sam. (Dokaz br. 7, fotografija snimljena na tom putovanju, prikazuje preplanuloga gospodina Fontainea kako pozira s Donaldom, a stišću se bedro uz bedro na raskošnom Montezuminu prijestolju stolca na prizemnoj terasi hotela. U baru u kojem si mogao piti alkohol i nitko te nije pitao za godine, Trip je upoznao odnedavna razvedenu Ginu Desander, koja mu je naručila prvu *pina - coladu* u životu. Kao zakleti džentlmen, Trip Fontaine nam je po povratku prenio samo najčudorednije pojedinosti iz života Gine Desander: da je bila krupje u Las Vegasu i naučila ga pobjeđivati u ajncu te da je pisala pjesme i švicarskim vojničkim nožem jela sirove kokosove orahe. Tek mnogo godina poslije, kad njegovo viteštvo više nije moglo štiti ženu koja je dotle već prevalila pedesetu, Trip Fontaine se propalim očima zagledao preko pustinje i priznao nam da mu je Gina Desander bila "prva ševa".

Sad je štošta bilo jasno. Zašto nije skidao gustu ogrlicu od školjkica koju mu je darovala. Zašto je iznad kreveta objesio turistički plakat sa slikom muškarca koji na zmaju jedri iznad zaljeva u Acapulcu, a vuče ga gliser. Zašto je godinu dana prije samoubojstva promijenio način odijevanja prešavši sa školarskih košulja i hlača na kaubojska odijela i košulje sedefastih puceta, ukrasnih preklopa na džepovima i opšivenih ramena, pri čemu je svaki komad odjeće birao da slični muškarcima iz Las Vegasa koji su stajali ruku pod ruku s Ginom Desander na fotografijama iz lisnice koje je Tripu pokazala tijekom sedmodnevnog paket-aranžmana sa šest noćenja što su ih zajedno proveli. S trideset i sedam je godina Gina Desander naslutila da u bucmaštaj, u kupaće gaćice utegnutoj pojavi Tripa Fontainea drijema grumen muškosti pa ga je u tih tjedan dana u Meksiku istesala u muževan lik. Mogli smo samo zamišljati što se zbivalo u njezinoj hotelskoj sobi, gdje je od alkoholom začinjenog ananasova soka pijani Trip gledao kako Gina Desander rafalno dijeli karte nasred gologa kreveta. Klizna vrata koja su vodila na betonski balkončić ispala su iz vodilice pa ih je Trip kao muškarac pokušao namjestiti. Komode i noćne ormariće zasmutili su ostaci sinoćnjeg sobnog

tuluma - prazne čaše, tropske žličice za miješanje koktela, nasukane narančine kore. Onako turistički preplanuo, Trip je sigurno izgledao kao kad je u kasno ljeto kružio svojim bazenom, a bradavice su mu sličile ružičastim trešnjama u smeđem šećeru. Crvenkasta i neznatno naborana koža Gine Desander s godinama je rudjela poput lišća. Herčev as. Desetka tref. Dvadeset i jedan. Pobijedio si. Pomilovala bi mu kosu i ponovno podijelila karte. Pojednosti nam nikad nije ispričovijedao, čak ni poslije, kad smo već svi bili dovoljno odrasli da shvatimo. No za nas je to bila prekrasna inicijacija milostive majke i noć je, makar ostala pod velom tajne, Tripa zagrnula ljubavničkim plaštem. Kad se vratio, čuli smo kako njegov novi duboki glas odzvanja trideset centimetara iznad naših glava, primijetili smo kako su mu se traperice pripile uz stražnjicu iako nismo shvaćali što to znači, nanjušili smo njegovu kolonjsku vodu i vlastitu smo sirastu put uspoređivali s njegovom. No njegov mošusni miris, lice glatko od kokosova ulja i zlatna zrnca tvrdokornog pijeska koja su mu još svjetlucala u obrvama, nisu nas pogodili kao cure, koje su se prvo jedna po jedna, a zatim hrpimice, obeznanile.

Primao je pisma koja je pečatilo deset različitih usana (cmokovi su se razlikovali po linijama kao otisci prstiju). Prestao je učiti za testove zbog silnih cura koje su mu dolazile na štrebanje u krevetu. Vrijeme je provodio održavajući preplanulu put i plutajući na madracu za napuhavanje u bazenu koji mu nije bio veći od kade. Cure su ispravno odlučile zaljubivši se u Tripa jer je bio jedini dečko koji je znao držati jezik za zubima. Tripa Fontainea krasila je urođena diskretnost velikih svjetskih ljubavnika, zavodnika koji su veći od Casanove jer za sobom nisu ostavili memoare u dvanaest svezaka i uopće ne znamo tko su bili. Na footballskom igralištu ili gol u svlačionici, Trip Fontaine nikad nije spominjao kriške pite koje bi mu se pojavljivale u školskom ormariću pomno zamotane u aluminijsku foliju, kao ni vrpce za kosu koje bi mu podvezale automobilsku antenu, ni tenisicu koja mu se na otrcanoj vezici objesila o retrovizor, a u znojnoj je poruci naguranoj do vrha prstiju pisalo: "Rezultat je jedan naprema jedan. Ti serviraš, Tripe." Njegovo se šaptom izgovoreno ime počelo razlijevati hodnicima. Mi smo ga zvali Triper ili Fontana, no curama je na jeziku bio samo Trip, Trip im je bio jedina tema razgovora, a kad su ga izabrali za "Najzgodnijega",

"Najljepše odjevenoga", "Najosebujnijega" i "Najboljeg sportaša" (iako mi iz inata nismo za nj glasovali, a nije imao ni bogzna kakvu koordinaciju pokreta), shvatili smo dokle djevojačka zaludjenost seže. Čak su nam i vlastite majke govorile kako je naočit i pozivale ga da ostane na večeri iako je imao podužu masnjikavu kosu. Uskoro je počeo živjeti kao paša pa je stolovao na krevetu prekrivenom sintetičkom prostirkom i primao danak: sitne novčanice popaljene iz majčinih novčanika, vrećice trave, maturalne prstene, čokoladice s rižom umotane u voštani papir, *poppere*, boce *AstiSpumantea*, miješane nizozemske sireve, a našao bi se i pokoji komadić hašiša. Cure bi donosile natipkane i bilješkama popraćene seminarske radove, kao i "ženske šalabahtere" koje su sastavljale da Trip o svakoj knjizi može pročitati samo jednu stranicu. S vremenom je iz obilja njihovih darova sastavio svoju muzejsku zbirku "Najboljih svjetskih džointova", a svaki je uzorak držao u zasebnoj praznoj staklenci za začine duž police za knjige, od "Plave Havajke" do "Panamske rumeni" s gomilom međukoraka u smeđim nijansama, među kojima je jedan izgledao i mirisao kao stari tepih. O curama koje su zalazile k Tripu Fontaineu nismo znali mnogo, osim da voze vlastite aute i vječno nešto vade iz prtljažnika. Bio je to tip cure zveketavih naušnica, izbijeljenih šiški i sandala plutenih potplata koje su se vezale oko gležnjeva. Na oksericama bi krenule preko travnjaka noseći zdjele za salatu pokrivene šarenim kuhinjskim krpama, natezale žvakaće i smješkale se. Gore su Tripa u krevetu hranile žličicom i brisale mu usta plahtom, a onda bi zdjelu bacile na pod i rastopile mu se u naručju. Hodnikom bi na putu u Donaldovu sobu ili iz nje povremeno prošao gospodin Fontaine, no zbog vlastitoga škakljivog ponašanja nije se usuđivao postaviti pitanje šuškanja koje je dopiralo ispod sinovih vrata. Otac i sin živjeli su kao cimeri, sudarali su se u jednakim kućnim ogrtačima na paunove i prepirali se tko je potrošio kavu, no poslijepodne bi već zajedno plutali bazenom i gurkali se o rubove, kao zemljaci u potrazi za malo strasti na ovome svijetu.

Otac i sin ekipno su imali najzanosniju preplanulu boju u cijelome gradu. Tu mahagonijsku nijansu nisu mogli postići ni talijanski zidari koji su cijeli dan radili na suncu. Gospodinu Fontaineu i Tripu koža bi u sumrak bila gotovo plavkasta pa su s turbanima od ručnika

izgledali kao Krišne blizanci. Povišeni okrugli bazenčić dodirivao je ogradu dvorišta iza kuće pa bi valovi katkad zapljusnuli susjedova psa. Pačajući se u bebi-ulju, gospodin Fontaine i Trip ukrcali bi se na svoje madrace s naslonima za leđa i držačima za čaše i plutali pod našim mlakim sjevernim nebom kao da je Costa del Sol. Gledali smo ih kako postupno poprimaju boju laštila za cipele. Sumnjali smo da gospodin Fontaine posvjetljuje kosu, a zubi su im tako blistali da ih više nismo mogli ni gledati. Na tulumima bi nam se lijepile cure sumanutih pogleda, i to samo zato što smo poznavali Tripa, te smo nakon nekog vremena uvidjeli da ih ljubav baca u očaj baš kao i nas. Jedne je noći Mark Peters na putu do svog auta osjetio kako ga netko hvata za nogu. Oborivši pogled, ugledao je Sarah Sheed, koja mu je priznala da se tako zatreskala u Tripa da ne može hodati. Dandanas se sjeća kako ga je ta krupna, zdrava i po raskošnome poprsju poznata cura uspaničeno gledala dok je poput bogalja ležala na rosnoj travi.

Nitko nije znao kako su se Trip i Lux upoznali, što su jedno drugomu rekli i je li privlačnost planula obostrano. Trip je po tom pitanju i mnogo godina poslije ostao mučaljiv, poštujući zavjet na vjernost koji je dao četiri stotine osamnaest djevojaka i žena s kojima je tijekom svoje duge karijere vodio ljubav. Samo bi nam rekao: "Čovječe, tu curu nisam nikad prebolio. Nikad." U pustinji su mu se od tremensa pod očima nakupili bolesni jastučići žute kože, no same su oči bistro gledale prema zelenilu prošlih vremena. Postupno smo neprestanim nagovaranjem, velikim dijelom zahvaljujući potrebi liječenog ovisnika da neprestano melje, uspjeli sklepati priču o njihovoj ljubavi.

Sve je počelo onog dana kad je Trip Fontaine zalutao na tuđi sat povijesti. Na petome satu, kad je trebalo samostalno učiti, Trip Fontaine je po starome običaju otišao do svog auta da popuši džoint, jer je marihuanu uzimao redovito kao mali dijabetičar Peter Petrovich inzulin. Petrovich bi se triput na dan pojavio kod školske medicinske sestre po injekciju i potkožnom iglom redovito baratao sam kao najkukavniji narkoman, no nakon fiksa koncertni bi glasovir u dvorani za priredbe svirao da ti pamet stane, kao da je inzulin eliksir genijalnosti. Tako bi i Trip Fontaine tri puta na dan otišao do svog auta, i to u deset i petnaest, dvanaest i petnaest i tri i petnaest, kao

da, poput Petrovicha, nosi ručni sat koji zapišti kad dođe vrijeme za dozu. Svoj je *Trans Am* redovito parkirao na kraju parkirališta okrenuvši ga prema školi da vidi čim neki nastavnik krene onamo. Kosim poklopcem motora, glatkim krovom i oborenim stražnjim krajem podsjećao je na aerodinamičkoga kotrljana. Iako su pozlatu već pomalo narušavali znakovi starosti, Trip je nanovo obojio crne trkaće pruge i ulaštio ratkape sa šiljcima koje su izgledale poput oružja. Unutra su kožna sjedala i dalje nosila raznim putnicima svojstvene tragove znojenja - vidio si gdje je gospodin Fontaine odmarao glavu u prometnim gužvama jer je smeđa koža od kemikalija iz njegova spreja za kosu prešla u svijetlogrimiznu. U zraku se još držala blaga aroma njegova kaubojskog osvježivača, no auto je već prožeo Tripov miris mošusa i trave. Vrata trkaćeg automobila hermetički su se zatvarala i Trip je govorio da nema boljeg mjesta za odvaljivanje od njegova auta jer stalno udišeš dim koji ne izlazi van. Na svakom jutarnjem odmoru, u vrijeme ručka i učenja, Trip Fontaine odskitao bi do auta i uronio u parnu kupelj. Kad bi nakon petnaest minuta otvorio vrata, dim bi suknuo kao kroz dimnjak pa se dalje razilazio i uvijao u ritmu glazbe - obično *Pink Floyd*a ili *Yesa* - koju bi Trip navio dok bi obilazio auto, pregledavao motor i laštio poklopac (čime je opravdavao izlete na parkiralište). Zatvorivši auto, Trip bi prošetao iza škole da provjetri odjeću. U rupi jednog od spomen-stabala (posađenog za Samuela O. Hastingsa, maturanta 1918. godišta) čuvao je kutijicu pepermintaa. Cure su kroz prozore učionica gledale kako sam i neodoljiv sjedi pod drvećem prekrživši noge kao Indijanac, a na svakom su mu guzu zamišljale blijede mrlje od zemlje i prije nego što bi ustao. Uvijek ista stvar: Trip Fontaine bi se uspravio, namjestio okvire avijatičarskih sunčanih naočala, pljeskom dlana zabacio kosu, povukao patentni zatvarač na džepu na prsima smeđe kožne jakne i teškotonskim čizmama zakoračio naprijed. Prošao bi drvoredom spomen-stabala, prešao tratinu iza škole i zasade bršljana te ušao na stražnja vrata.

Nijedan dečko nikad nije bio tako hladnokrvan. Fontaine se doimao kao da je dobio promaknuće na viši životni stupanj i već objeručke zagrabio u srce stvarnoga svijeta, dok smo mi ostali i dalje napamet učili citate i borili se za ocjene. Dolazio je po knjige u školski ormarić, no znali smo da su one samo kazališni rekviziti i da mu budućnost,

kao što su njegovi dilerski poslovi već najavili, ne leži u znanosti, nego u kapitalizmu. No tog dana koji će zauvijek pamtiti, jednog rujanskog poslijepodneva kad je lišće taman počelo žutjeti, Trip Fontaine je ušao i vidio da hodnikom dolazi ravnatelj, gospodin Woodhouse. Trip bi i prije znao naletjeti na autoritete u ušlagiranome stanju no rekao nam je da ga nikad nije hvatala paranoja. Nije znao objasniti zašto mu je tada srce brže zakucalo i na zatiljku izbio znoj kad je ugledao ravnatelja u prekratkim hlačama i kanarinski žutim čarapama. U svakom slučaju, Trip je nonšalantno ušao u najbližu učionicu da mu umakne.

Dok je sjedao, nikomu nije uočio lice. Nije vidio ni nastavnika ni učenike, bio je svjestan samo rajskog osvjetljenja u sobi i narančastog usijanja koje je izvana stvaralo jesenje lišće. Činilo mu se daje prostorija puna neke slatke ljepljive tekućine i da udiše taj med, lagan gotovo poput uzduha. Vrijeme se usporilo i u lijevom mu je uhu telefonski jasno počeo zvoniti kozmički Om. Kad smo natuknuli da je pojedinosti začinio THC koji mu je kolao žilama, Trip Fontaine dignuo je prst u zrak, a tijekom cijelog razgovora samo su mu se u tom trenutku prestale tresti ruke. "Znam kako je kad se napušiš", rekao je. "Ovo je bilo nešto drugo." Učeničke su glave na narančastom svjetlu izgledale kao morske anemone koje su nečujno lelujale, a u prostoriji je vladala tišina kao na dnu mora. "Svaka je sekunda vječna", rekao nam je Trip opisujući kako se, dok je sjedio u klupi, cura ispred njega iz čista mira okrenula i pogledala ga. Nije mogao reći da je lijepa jer joj je vidio samo oči. Ostatak lica - mekoputne usne, plave paperjaste zaliske, nos i nježnoružičaste prozirne nosnice - maglovito je registrirao kad su ga dva plava oka podigla na morski val i ondje ga zadržala. "Bila je čvrsta točka svijeta u vrtnji", rekao nam je citirajući Eliota, čije je Sabrane pjesme našao na polici u centru za odvikavanje. Lux Lisbon gledala ga je cijelu vječnost, Trip Fontaine joj je uzvrćao pogled, a ljubav koju je u tom trenutku osjetio, iskrenija od svih potonjih ljubavi jer se nikad nije morala boriti za opstanak u stvarnom životu, dan ga danas u pustinji mori, makar su mu i vanjština i zdravlje propali. "Nikad ne znaš što će probuditi uspomenu", rekao nam je. "Lice nekog djeteta. Zvonce na mačkinoj ogrlici. Bilo što."

Nisu progovorili ni jednu jedinu riječ. No sljedećih je nekoliko tjedana Trip cijele dane lutao hodnicima nadajući se da će se pojaviti Lux, a golišaviju odjevenu osobu u životu nije vidio. I u praktičnoj je školskoj obući vukla noge kao da je bosa, a vrećasta odjeća koju joj je kupovala gospođa Lisbon samo je dodatno mamila, kao da se svukla i na sebe nabacila prvo što joj je došlo pod ruku. U samtericama su joj se bedra trla i zujala, a barem bi ga jedna neuredna divota redovito rastrojila dokraja: za pojas nezataknut skut košulje, dokoljenka s rupom, rasparani šav koji otkriva dlake pod pazuhom. Knjige je navlačila s jednog sata na drugi, no uopće ih ne bi otvarala. Kod nje su se pera i olovke doimali privremenima poput Pepeljugin metle. Osmijeh joj je u ustima otkrivao previše zuba, no Trip Fontaine je noću sanjao da ga svaki redom gricka.

Nije znao kako bi joj se počeo upucavati jer su se dosad cure uvijek upucavale njemu. Od cura koje su mu dolazile u sobu malo-pomalo je doznao gdje Lux stanuje, no morao se oprezno raspitivati da ne raspiri ljubomoru. Počeo je autom prolaziti kraj Lisbonove kuće u nadi da će je načas ugledati, ili bar dobiti utješnu nagradu u obličju neke od sestara. Za razliku od nas, Trip Fontaine nikad nije miješao Lisbonice, a Lux je od samog početka doživljavao kao njihovu sjajnu krunu. U prolazu bi otvorio prozore Trans Ama i do kraja navio osmokanalni reproduktor da Lux u svojoj sobi čuje njegovu omiljenu pjesmu. Kad pak ne bi mogao obuzdati previranja u vlastitoj utrobi, do kraja bi nagazio na gas i kao zalog ljubavi ostavio samo vonj goruće gume.

Nije shvaćao ni kako ga je začarala ni zašto je zatim smjesta zaboravila da postoji, te je u trenucima očaja pitao zrcalo zašto jedina cura za kojom luduje ne luduje za njim. Dugo je pribjegavao prokušanim metodama privlačenja cura pa bi prstima začješljavao kosu dok bi Lux prolazila, ili treskom dizao noge na stol, a jednom je prilikom čak spustio zatamnjene naočale da bi mogla uživati u blagodati njegovih očiju. No nije gledala.

U biti su i najjadniji dečki bolje od Tripa znali kako curu pozvati na spoj jer su zbog kokošnjih prsa i ikserica naučili da moraju biti ustrajni, dok Trip u životu nijednu curu nije trebao ni nazvati. Sve mu je bilo novo: učenje strateških govora napamet, pokusna uprizorenja mogućih razgovora i jogijsko duboko disanje, sve što vodi do skoka

naslijepo, naglavce u pucketavo more telefonskih linija. Nikad prije nije istrpio zvonjavu koja traje cijelu vječnost dok se netko ne javi, nije znao kako ti srce pomahnita kad čuješ da je onaj jedinstveni glas stupio u vezu s tvojim pa imaš osjećaj da si joj tako blizu da je ni vidjeti ne možeš, da si joj zapravo u uhu. Nikad ga prije nisu boljele mlake reakcije, nije strepio od "Ah... Bok", niti ga je "Tko?" ekspresno ubilo u pojam. Onako lijep, ostao je posve nevješt pa je svoju strast u očaju povjerio ocu i Donaldu. Razumjeli su nevolju pa su mu, smirivši ga čašicom *Sambuke*, udijelili savjet kakav mu je moglo dati samo dvoje ljudi koji iz iskustva dobro znaju što je teret tajne ljubavi. Prvo, rekli su mu da ni za živu glavu ne telefonira Lux. "Sve je stvar istančanosti", rekao je Donald. "Pravoga tona." Predložili su Tripu da se ne očituje otvoreno, nego da s Lux razgovara samo o najobičnijim stvarima, o vremenu, školi, zadaćama, bilo čemu što će mu pružiti priliku da opći nijemim, ali nepogrešivim jezikom susreta oči u oči. Natjerali su ga da odbaci zatamnjene naočale i lakom makne kosu s lica. Sutradan je Trip Fontaine zauzeo mjesto u čitaonici u prirodoslovnom krilu i čekao da Lux onuda prođe na putu do ormarića. Okna u obliku saća rumenjela su se na suncu koje je putovalo prema zenitu. Kad god bi se vrata na uteg otvorila, Tripu bi se učinilo da naprijed lebdi Luxino lice, a zatim bi joj se oči, nos i usta presložili u lice neke druge cure. Shvatio je to kao loš znak, kao da se Lux stalno prurušava da mu pobjegne. Bojao se da nikad neće doći, ili što bi bilo još gore, da hoće.

Nakon što je tjedan dana nije vidio, odlučio je poduzeti izvanredne mjere. Sljedećeg petka poslijepodne napustio je svoj odjeljak u prirodoslovnom krilu i otišao na učenički zbor. Pojavio se prvi put nakon tri godine, jer je zbor lakše markirati nego bilo koji drugi sat, a

Trip je to vrijeme radije provodio pušeći nargilu koju je u autu proveo kroz pretinac za rukavice. Nije imao pojma gdje će Lux sjesti pa se motao oko česme u namjeri da je slijedi. Oglušivši se na očev i Donaldov savjet, stavio je sunčane naočale da nitko ne primijeti kako bulji niz hodnik. Srce mu je triput poskočilo jer su Luxine sestre izazivale lažnu uzbunu, no gospodin Woodhouse je već najavio govornika koji im se tog dana obraćao - mjesnog televizijskog meteorologa - kad je Lux napokon izašla iz ženskog zahoda. Trip

Fontaine ju je dočekaao tako usredotočeno da je prestao postojati. U tom je trenutku svijet sadržavao samo Lux. Okruživala ju je magličasta aura, ljeskala se kao da se kidaju atomi, a mi smo to poslije pripisali silnoj krvi koja je Tripu navrla iz glave. Prošla je ravno pokraj njega ništa ne primijetivši, a u tom trenutku nije mirisala na cigarete, što je očekivao, nego na žvakaću od lubenice.

Krenuo je za njom u kolonijalnu bistrinu dvorane za priredbe koju su resili klasicistička kupola, dorski stupovi i lažne plinske svjetiljke u koje smo nalijevali mlijeko. Sjeo je pokraj nje u posljednji red i trudio se da je ne gleda, ali uzalud: osjetilnim organima za koje nije ni znao Trip Fontaine je osjećao Lux pokraj sebe, bio je svjestan njezine tjelesne temperature, kucanja njezina srca, ritma disanja, svekolikoga kolanja i strujanja u njezinu tijelu. U dvorani su se svjetla prigušila kad je prognostičar počeo pokazivati dijapozitive i uskoro su zajedno našli u mraku, sami, iako ih je okruživalo četristo učenika i četrdeset i pet nastavnika. Oduzevši se od ljubavi, Trip se nije ni maknuo dok su ekranom prelijetala tornada i tek je nakon petnaest minuta smogao snage da rubom podlaktice dodirne naslon za ruku. Kad je napokon uspio, još su ih razdvajala dva prsta praznoga prostora pa je Trip Fontaine sljedećih dvadeset minuta sićušnim pomacima od kojih se znojio cijelim tijelom približavao ruku njezinoj. Dok su drugi gledali kako uragan Zelda hara prema nekom karipskom obalnom gradu, dlake Tripove ruke okrnule su Luxine i novim je strujnim krugom potekao elektricitet. Ne okrećući se i ne dišući, Lux mu je istom mjerom uzvratila pritisak, na što je Trip jače stisnuo, ona mu uzvratila, i tako dalje i tako dalje dok se nisu spojili laktovima. Stvar se dogodila upravo tada: neki je šaljivac iz prvih redova obujmio usta šakama i ispustio zvuk sličan prdežu pa je dvoranom zažuborio smijeh. Lux je probljedjela i povukla ruku, no Trip Fontaine iskoristio je priliku da joj na uho prošapće prve riječi koje joj je ikad izgovorio: "Stoposto je Conley", rekao je. "Sad je nadrapao."

Na to mu nije ni kimnula. No Trip je ostao nagnut prema njoj i nastavio: "Pitat ću ti staroga da te pusti sa mnom van."

"Popušit ćeš", reče Lux ne pogledavši ga. Upale se svjetla, a svuda oko njih učenici počnu pljeskati. Trip je čekao da pljesak dosegne vrhunac i tek tada opet progovorio. Rekao je: "Prvo dolazim k tebi

doma da gledamo telku. U nedjelju. Onda ću te pozvati van." Ponovno je pričekao odgovor, no jedini mu je znak dala njezina ruka koja se okrenula dlanom prema gore kao da želi reći da čini što mu drago. Trip ustane u namjeri da krene, no još se nagne preko naslona stolca s kojeg je ustao i pobjegnu mu riječi koje je tjednima držao u sebi.

"Opaka si kulerica", reče i ode.

Trip Fontaine postao je prvi dečko koji je poslije Petera Sissena sam ušao u kuću obitelji Lisbon. Samo je rekao Lux kad će doći i prepustio joj da obavijesti roditelje. Nikomu od nas nije bilo jasno kako nam je promaknuo, utoliko više što je u razgovoru uporno tvrdio da se uopće nije skrivao, da se dovezao svima naočigled i parkirao *Trans Am* pred brijestovim panjem da mu ga ne uprija biljni sok. Za tu je priliku otišao na šišanje i umjesto kaubojske furke konobarski odjenuo bijelu košulju i crne hlače. Lux ga je dočekala na vratima i, ne rekavši bogzna što (plela je i brojila očice), odvela ga do mjesta koje su mu dodijelili u dnevnoj sobi. Sjedio je na kauču pokraj gospođe Lisbon, a s druge joj je strane sjedila Lux. Trip Fontaine rekao nam je da ga cure nisu previše šljivile, bar ne koliko bi školski srcolomac očekivao. Therese je sjedila u kutu s prepariranom iguanom u ruci i objašnjavala Bonnie što iguane jedu, kako se razmnožavaju i kakvo im je prirodno stanište. Od svih se sestara Tripu obraćala samo Mary nudeći da mu dotoči *colu*. Na programu je bila neka Disneyeva prigodna emisija, a Lisbonu su je pasli kao obitelji navikla na bljutavu zabavu: zajedno su se smijali istim trajavim štosovima i skakali na noge kad bi namještena napetost dosegla vrhunac. Trip Fontaine kod cura nije uočio nikakvu nastranost, no poslije je ipak rekao: "Ubili biste se tek toliko da nešto sa sobom učinite." Gospođa Lisbon nadgledala je Luxino pletenje. Na drugu bi emisiju prebacila tek nakon što bi u TV programu provjerila je li podobna. Zastori su bili gusti kao da su platneni. Na prozorskoj je dasci stajalo nekoliko štrkljastih biljaka, nebo i zemlja u usporedbi s njegovom lisnatom dnevnom sobom (gospodin Fontaine obožavao je vrtlariti), pa bi Trip još pomislio da se zatekao na nekom mrtvom planetu da na drugom kraju trosjeda nije kucao Luxin život. Vidio je njezine bose noge svaki put kad bi ih digla na stolić. Tabani su joj bili crni, a nokti natrackani ružičastim lakom. Kad god bi se

pojavile, gospođa Lisbon bi ih lupnula pletaćom iglom i potjerala natrag pod stol.

I to je bilo sve. Trip nije uspio ni sjesti pokraj Lux, ni razgovarati s njom, nije ju čak ni gledao, no u glavi mu je plamtjela njezina bliska i stvarna prisutnost. U deset je sati gospodin Lisbon na ženin mig lupnuo Tripa po leđima i rekao: "E, pa sinko, mi u ovo doba obično idemo u krpe." Trip se prvo rukovao s njim a onda je stisnuo hladniju ruku gospođe Lisbon, a Lux je krenula da ga isprati. Sigurno je uvidjela da je situacija bezizlazna, jer ga na kratkom putovanju do vrata takoreći nije ni pogledala. Hodala je pognute glave i čačkala vosak iz uha, a kad je otvorila vrata, podigla je pogled da mu udijeli tužan osmijeh koji je obećavao samo frustracije. Trip je otišao dotučen, svjestan da se može nadati samo još jednoj večeri na trosjedu pokraj gospođe Lisbon. Prešao je travnjak koji od Cecilijine smrti nitko nije kosio. Sjedio je u autu i piljio u kuću, promatrao je kako svjetla u prizemlju prepuštaju mjesto svjetlima na katu i zatim se jedno po jedno gase. Zamišljao je kako se Lux priprema za spavanje, a sama pomisao na nju s četkicom za zube u ruci uzbuđivala ga je više od golih golcatih tijela koje je u vlastitoj sobi gledao gotovo svake večeri. Zabaci glavu na naslon i otvori usta da opusti stezanje u prsima, kad se zrak u automobilu iznenada uzburka. Osjeti kako ga nešto hvata za duge suvratke, privlači i riva natrag, a stvor s tisuću usta siše mu srž iz kostiju. Nasrnula je bez riječi, poput izgladnjele životinje, i on ne bi znao o kome je riječ da nije imala okus po žvakačoj od lubenice koja je nakon prvih vrelih poljubaca završila u njegovim ustima. Više nije bila u hlačama nego u flannelskoj spavaćici. Noge mokre od trave odisale su mirisom pašnjaka. Osjetio je njezine vlažne potkoljenice, vruća koljena i nakostriješena bedra pa je u jezi stavio prst u pohlepna usta životinje koju je sapela ispod pojasa. Bilo mu je kao da nikad prije nije dirao curu, pod prstima je osjetio krzno i uljastu tvar nalik vidrinoj izolaciji. U autu su živjele dvije zvijeri, jedna ga je odozgo njuškala i grizla, a druga se odozdo otimala da pobjegne iz vlažnoga kaveza. Junački je dao sve od sebe da ih nahrani i uspokoji, no postupno mu je postalo jasno da nije dorastao i nakon nekoliko minuta, rekavši samo: "Moram natrag prije nego što dođu provjeriti jesmo li legle", Lux ga ostavi više mrtvog nego živog.

Taj ga je munjeviti napad zauvijek obilježio iako je trajao samo tri minute. O njemu je govorio kao što bi drugi govorili o mističnome iskustvu, bogojavljenju ili viziji, o bilo kakvom prodoru s onoga svijeta u ovozemaljski život koji ne možeš riječima opisati. "Katkad mi se čini da sam samo sanjao", rekao nam je prisjećajući se kako su mu stotine usta u mraku proždrljivo sisale životni sok, a iako je poslije uživao u zavidnome ljubavnom životu, Trip Fontaine je priznao da je odatle sve samo krenulo nizbrdo. Utroba mu se nikad poslije nije trzala tako preslatkom žestinom, nikad poslije nije imao osjećaj da ga je cijelog ovlažila tuđa slina. "Bilo mi je kao da sam poštanska marka", rekao je. Ni mnogo godina poslije nije mogao doći k sebi od Luxine zadrnosti, njezine potpune nezakočenosti, mitske moći preobrazbe koja joj je u isti mah davala tri-četiri ruke. "Većina ljudi nikad ne okusi takvu ljubav", rekao je dižući glavu usred katastrofe vlastita života. "Čovječe, ja sam je bar jednom okusio." Ljubavi njegova mladenaštva i zrele dobi u usporedbi s njom bile su krotki stvorovi glatkih bokova i pouzdanih krikova. Čak ih je i za vrijeme ljubavnog čina mogao zamisliti kako mu donose vruće mlijeko, sastavljaju poreznu prijavu ili uplakane vode glavnu riječ nad njegovom smrtnom posteljom. Bile su tople i nježne žene - termofori. Čak su i vrištavice koje je trošio kao odrastao muškarac redovito znale zazvučati kao da glume i ničija se erotska žestina nije mogla mjeriti s tišinom u kojoj ga je Lux živoga odrala.

Nikad nismo doznali je li gospođa Lisbon uhvatila Lux pri pokušaju da se neprimjetno ušulja natrag u kuću: ma što bilo razlog, kad je Trip drugi put pokušao ugovoriti sjedenje na kauču, Lux mu je rekla da je u kazni i da njezina majka ubuduće zabranjuje posjete. U školi se Trip Fontaine nije htio izjasniti o njihovom odnosu, a iako su kružile priče da potajno odlaze na različita skrovita mjesta, uporno je tvrdio da ju je dirao samo onaj put u autu. "U školi nismo imali kamo. Stari ju je držao na oku. Živa muka, čovječe. Jebote, živa muka."

Prema mišljenju dr. Hornickera, Luxin je promiskuitet bio uobičajena reakcija na afektivnu potrebu. "Adolescenti ljubav traže gdje god znaju", zapisao je u jednom od brojnih članaka čijem se objavljivanju nadao. "Lux je spolni čin brkala s ljubavlju. Seks joj je postao zamjena za utjehu koja joj je trebala nakon sestrina samoubojstva." Nekoliko je momaka doista navelo pojedinosti koje su potkrepljivale

ovu teoriju. Willard je rekao da ga je jednom prilikom, dok su ležali u kućici na stadionu, Lux upitala misli li da su učinili nešto sramotno. "Znao sam što treba reći. Rekao sam ne. Nato me zgrabila za ruku i provalila: 'Sviđam ti se, ha?' Nisam odgovorio. Koke ti je najpametnije držati u neizvjesnosti." Mnogo godina poslije Trip Fontaine se ozlojedio kad smo natuknuli da je Luxina strast možda bila samo stvar pogrešno kanalizirane potrebe. "Hoćete reći da sam bio samo sredstvo? Onako ne možeš glumiti. Bilo je iskreno." Temu smo uspeli načeti čak i s gospođom Lisbon kad smo prvi i jedini put razgovarali u čekaonici autobusnoga kolodvora, no odmah se ustobočila. "Mojim kćerima nikad nije nedostajalo ljubavi. U našoj je kući ljubavi bilo napretek."

Ne bi čovjek rekao. Došao je listopad, a Lisbonova je kuća gubila vedrinu. Plavi krov od škrljevca nekoć je pri određenim osvjetljenjima sličio jezercetu koje visi u zraku, a sad je primjetno potamnio. Žute su cigle posmeđile. Iz dimnjaka su navečer izlijetali šišmiši, baš kao i iz velebne kuće Stamarowskih u susjednoj ulici. Često smo viđali kako iznad doma Stamarowskih kruže šišmiši, kako krivudaju i obrušavaju se dok cure vrište i pokrivaju duge kose. Gospodin Stamarowski nosio je crne dolčevite i stajao na balkonu. U smiraj dana dopustio bi nam da švrljamo njegovim velikim travnjakom pa smo jednom u cvjetnoj lijesi našli uginulog šišmiša koji je imao lice izmoždena starca i dva trofejna zuba. Oduvijek smo mislili da su šišmiši sa Stamarowskima došli iz Poljske; logično je da su šibali nad tom sumornom kućom baršunastih zastora pod patinom Staroga svijeta, ali ne i nad praktičnim dvostrukim dimnjacima Lisbonove kuće. Pojavili su se i drugi znaci nadolazeće zapuštenosti. Žaruljica na zvoncu se ugasila. U dvorištu iza kuće srušilo se hranilište za ptice i tako je ostavljeno. Gospođa Lisbon je mljekaru na kutiji za mlijeko ostavila osornu poruku: "Prestanite isporučivati pokvareno mlijeko!" Prisjećajući se tog doba, gospođa Higbie tvrdila je da je gospodin Lisbon dugim štapom zatvorio vanjske kapke. Kad smo se raspitali, svi su se složili. No dokaz br. 3, fotografija koju je snimio gospodin Buell, prikazuje Chasea spremna na zamah novom palicom, a u pozadini su na Lisbonovoj kući svi kapci otvoreni (povećalom se bolje vidi). Fotografija je snimljena 13. listopada, na

Chaseov rođendan i dan početka prvoligaškog prvenstva u baseballu.

Lisbonice više nisu išle nikamo osim u školu i u crkvu. Krogerov im je kamionet jednom na tjedan isporučivao namirnice. Maleni Johnny Buell i Vince Fusilli jednog su ga dana zaustavili tobože razapevši uže preko ulice tako da su kao pantomimičari blizanci svaki sa svoje strane natezali zrak. Vozač ih je pustio u kamionet pa su mu prelistali narudžbe pod lažnom izlikom da i sami žele u dostavljače kad odrastu. Lisbonova narudžba, koju je Vince Fusilli strpao u džep, sličila je popisu vojnog opskrbnika.

1/5 kg braš. *Kroger*
5/4 l mlij. u pr. *Carnation*
18 rolatoal. pap. *White Cloud*
24 lim.bresk. (kompot) *Del Monte*
24 lim.graš. *Del Monte*
5 kg mljev. gov.
3 bij. kruha 1 masi. kikir. *Jif*
3 kukur. pahulj. *Kellogs*
5 limtunjev. *Starkist*
1 majon. *Kroger*
1 kristalka
0.5 kg slan. *Oscar Mayer*
1 masl. *Land of Lakes*
1 naranč. prah. *Tang*
1 čok. *Hershey*

Čekali smo da vidimo što će biti s lišćem. Dva je tjedna padalo i pokrivalo travnjake: naime, u ono smo doba još imali drveće. Danas se još samo pokoji list u jesen zna strmoglaviti iz krošnji preostalih brijestova, a većina padne metar od mladica koje pridržavaju kolci - kržljavih zamjena što ih je Grad posadio da nas utješi zamišljenom slikom ulice za stotinu godina. Nitko ne zna točno koje je vrste to novo drveće. Čovjek iz Uprave parkova rekao je da su ga odabrali zbog "otpornosti na brijestov potkornjak".

"Što pak znači da ga ni gamad ne voli", rekla je gospođa Scheer.

Nekoć bi jesen počela općim šuštanjem u krošnjama. Zatim bi se beskrajno obilje lišća počelo kidati i lelujavu padati, kružiti i lepršati nošeno uzlaznom zračnom strujom kao da se svijet linja. Pustili bismo da se gomila. Stajali bismo po strani ništa ne poduzimajući dok su grane iz dana u dan otkrivale sve veće krpe neba.

Prvog vikenda kad je lišće palo počeli smo grabljati u bojnim redovima i gomilati hrpe na ulici. Obitelji su imale različite metode. Buelli su primjenjivali tročlanu formaciju, pri čemu su dva grabljača grabljala po dužini, a treći je meo pod pravim kutom, oponašajući formaciju u kojoj je gospodin Buell letio preko Himalaja. Pitzenbergeri su trudbovali u desetero - dvoje roditelja, sedmero tinejdžera i na začelju dvogodišnje djetesce, koje im se katolički zalomilo, s grabljicama. Gospođa Amberson, onako debela, rabila je puhalo za lišće. Svatko je dao svoj obol. Iščetkana nam je trava poput pomno raščešljane kose pružala užitak koji nas je pucao ravno u utrobu. Katkad bi užitak bio tako neodoljiv da bismo grabljama počupali travu i mjestimice otkrili zemlju. U smiraj dana stali bismo na pločnik i promatrali travnjake na kojima smo zagladili svaku vlat, zbrisali svaki grumen zemlje i čak oskvrnuli neke od uspavanih lukovica šafrana. Tada još nije nastupilo opće onečišćenje i smjeli smo spaljivati lišće pa bi navečer, u okviru jednog od posljednjih obreda našeg plemena u raspadu, svaki otac izašao na ulicu da zapali hrpu svoje obitelji.

Gospodin Lisbon obično bi grabljao sam i pjevao sopranskim glasom, no Therese mu je s petnaest godina počela pomagati, povijala bi se i strugala u muškobanjastoj odjeći, gumenim čizmama do koljena i ribičkom šeširiću. Gospodin Lisbon navečer bi palio svoju hrpu kao i ostali očevi, no užitak mu je kvarila strepnja da će se vatra razuzdati. Hodao bi oko hrpe, baca lišće na sredinu i redio buktinju, a kad bi mu gospodin Wadsworth ponudio da gucne iz njegove pljoske s monogramom, kao što je na obilasku nudio svim očevima, gospodin Lisbon bi rekao: "Hvala, ne, ne, hvala."

U godini samoubojstava Lisbonovo je lišće ostalo nepograbljano. Dotične se subote gospodin Lisbon nije maknuo iz kuće. Dok smo grabljali, povremeno smo pogledavali prema Lisbonovoj kući čiji su zidovi navlačili jesenju vlagu, a njezin se zatrpani i šareni travnjak našao u obruču travnjaka koji su se postupno raščišćavali i zelenjeli.

Što smo više lišća pomeli, to nam se činilo da ga se u Lisbonovu dvorištu više gomila, da guši grmlje i prekriva prvu stubu koja vodi na trijem. Kad smo te večeri zapalili lomače, svaka je kuća iskočila i narančasto bljesnula. Samo je Lisbonova ostala mračna kao hodnik i prazno mjesto onkraj našeg dima i plamena. Tjedni su prolazili, a njihovo je lišće stajalo. Kad bi dolepršalo na tuđe travnjake, ljudi su gundali. "Ovo nije moje lišće", rekao je gospodin Amberson trpajući ga u kantu. Dvaput je pala kiša pa se lišće razmočilo i posmeđilo, tako da je Lisbonov travnjak sličio blatnome polju.

Prve je izvjestitelje privuklo sve trošnije stanje kuće. Urednik mjesnoga lista, gospodin Baubee, ostao je pri svojoj odluci da ne piše o osobnim tragedijama poput samoubojstva. Zato je pak istraživao prijepor oko novih branika koji su nam zaklanjali pogled na jezero i zastoj u pregovorima oko grobarskoga štrajka, koji je već zašao u peti mjesec (tijela su u hladnjačama slali u susjednu državu). Rubrika "Dobro došao, susjede!" i dalje se bavila pridošlicama koje je u naš gradić privuklo zelenilo, tišina i verande da ti mozak stane - poput rođaka Winstona Churchilla u kući na *Bulevaru Windmill Pointe*, makar je čovjek izgledao premršavo da bi bio u rodu s premijerom, te supruge gospodina Sheda Turnera, prve bjelkinje koja je ikad nogom kročila u prašume Papue Nove Gvineje i u krilu držala nešto nalik osušenoj glavi, iako je pod slikom pisalo daje mrlja "njezin jorkširski terijer Vilim Osvajač".

Gradske su novine ljetos preskočile vijest o Cecilijinu samoubojstvu jer je jednostavno bila nezanimljiva. Zbog masovnih otpuštanja u automobilskoj industriji, bujica privredne krize gotovo bi svakog dana odnijela nekog očajnog sirotana. Muškarce su nalazili u garažama - u automobilima upaljenih motora - ili pod tušem, gdje bi se izobličili ne skinuvši radno odijelo. U novine bi dospjele samo kombinacije ubojstva i samoubojstva, a članci o očevima koji su postrjeljali cijelu obitelj pa okrenuli pušku na sebe i reportaže o muškarcima koji su zapalili vlastitu kuću zabrtvivši sva vrata, završili bi tek na trećoj ili četvrtoj stranici. Gospodin Larkin, nakladnik najvećega gradskog lista, stanovao je petsto metara od Lisbona i nedvojbeno je čuo glasine. Joe Hill Conley, koji bi svako toliko zabrijao s Missy Larkin (godinama je bila zatreskana u njega unatoč njegovim čestim posjekotinama od brijanja), posvjedočio nam je daje Missy s majkom

razgovarala o samoubojstvu i da ih je otac čuo, no ležao je na počivaljci na suncu s mokrim ručnikom preko očiju i uopće se nije obazirao. Ipak je gotovo tri mjeseca poslije, 15. listopada, u novinama osvanulo pismo čitatelja koje je iznijelo posve šture podatke o

Cecilijinu samoubojstvu i od škola tražilo da se pozabave "tjeskobom koja mori današnje tinejdžere". Pismo je potpisala gospođa "I. Dew Hopewell", što je očito bio pseudonim^[4], no određene su pojedinosti upućivale na nekoga iz naše ulice. Prije svega, ostatak grada dotle je već zaboravio Cecilijino samoubojstvo, dok je nas propadanje Lisbonove kuće neprestano podsjećalo na jad koji unutra vlada. Kada, mnogo godina poslije, kćeri koje je trebalo spašavati više nije bilo, gospođa Denton priznala je da je pismo napisala u naletu pravedne ozlojeđenosti ispod frizerske haube. Nije se pokajala. "Ne možeš mrtav-hladan pustiti da ti kvart ode kvragu", rekla je. "Ovdje žive dobri ljudi."

Dan nakon objavljivanja njezina pisma pred Lisbonovom se kućom zaustavio plavi *Pontiac* i iz njega je izašla nepoznata žena. Provjerivši adresu s papirića, otišla je do ulaznoga trijema na koji već tjednima nitko nije nogom kročio. Sada bi dostavljač Shaft Tiggs novine zavitlao na vrata s udaljenosti od pet metara. Čak je četvrtkom prestao dolaziti po novac (majka mu je razliku nadoknađivala iz vlastitog novčanika pod uvjetom da ne kaže ocu). Lisbonov trijem, s kojeg smo prvi put ugledali Ceciliju na ogradi, pretvorio se u nešto nalik na pukotinu na pločniku: ne smiješ na nj stati jer nosi nesreću. Otiraču od umjetne trave savili su se rubovi. Nepročitane novine su ležale na hrpi koja je nabubrila od vode, a sa sportskih je fotografija u boji curila crvena tinta. Iz metalnog se poštanskog sandučića širio miris hrđe. Mlada je žena odgurnula novine plavom salonkom i pokucala. Vrata su se odškrinula, pa žena zaškilji u tamu i oplete priču. U neko doba shvati da je osoba koja je sluša trideset centimetara niža od mjesta kamo gleda pa preusmjeri pogled. Iz kaputića je izvadila džepni notes i njime mahala kao što špijuni u ratnim filmovima mašu krivotvorenim dokumentima. Stvar je upalila. Vrata se još malo otvore i puste je u kuću.

Članak Linde Perl izašao je sutradan, iako gospodin Larkin nikad nije htio raspravljati o razlozima koji su ga naveli da ga objavi.

Donosio je potanku priču o Cecilijinu samoubojstvu. Iz navoda u članku (ako želite, možete ga i sami pročitati, uvrstili smo ga kao dokaz br. 9.) jasno je da je gđica Perl, koja je nedavno prešla u redakciju iz provincijskog lista u Mackinacu, razgovarala samo s Bonnie i Mary, te da ju je zatim gospođa Lisbon izbacila. Članak slijedi logiku brojnih "priča iz života" koje su se u to doba počele množiti. Daje sliku Lisbonove kuće u najgrubljim crtama. Fraze kao što su "Otmjeno predgrađe poznatije po zabavama za debitantice nego po sprovodima djevojaka na pragu društvenog života" i "Nedavna tragedija na vedrim i prpošnim djevojkama nije ostavila gotovo nikakav trag" daju predodžbu o stilu gđice Perl. Nakon što najpovršnije opiše Ceciliju ("Voljela je slikati i pisati dnevnik"), zagonetku njezine smrti rješava zaključcima poput: "Psiholozi se slažu da je adolescentska dob izloženija pritiscima i problemima nego nekoć. U današnjem svijetu nerijetko uviđamo da je produženo djetinjstvo koje je američki način života omogućio svome podmlatku zapravo pustoš u kojoj se adolescent osjeća odsječeno i od djetinjstva i od zrele dobi. Često se ne može izraziti. Liječnici kažu da ta frustracija sve češće vodi u nasilje, čiju stvarnost adolescent ne može razlučiti od dramatskog učinka za kojim teži."

Članak na prvi pogled izbjegava senzacionalizam i obavještava čitateljstvo o rasprostranjenosti društvenoj opasnosti. Sutradan se pojavio općeniti članak o tinejdžerskim samoubojstvima upotpunjen tabelama i grafikonima, također iz pera gđice Perl, a Cecilija je spomenuta samo u prvoj rečenici. "Nakon samoubojstva tinejdžerke s East Sidea prošloga ljeta, javnost je postala svjesnija opće krize." Nakon toga krenulo je navali narode. Zaredali su se članci s popisima samoubojstava tinejdžera diljem cijele savezne države unatrag godine dana. Objavljivali su fotografije, uglavnom portrete snimljene za školu, koji su prikazivali problematičnu mladež u svečanoj odjeći, momke tankih brčića koji su kravate vezali kao da imaju gušu i cure natapiranih, lakom učvršćenih frizura kojima su oko krhkih vratova poput etiketa visjeli zlatni lančići s imenima "Sherri" i "Gloria". Obiteljske su fotografije prikazivale nasmiješene tinejdžere u nekim sretnijim vremenima, često za rođendanskom tortom s nikad premašenim brojem svjećica. Gospodin i gospođa Lisbon odbijali su razgovor s novinarima pa su listovi Cecilijinu sliku morali izvući iz

Duha, našega školskoga godišnjaka. Na istrgnutoj stranici (dokaz br. 4) Cecilijino prodorno lice viri između puloverastih ramena dvoje odcvikanih suučenika. Svratile su i televizijske ekipe pa su snimale Lisbonovu sve sumorniju i sumorniju okućnicu: prvo *Channel 2*, pa *Channel 4* i naposljetku *Channel 7*. Gledali smo TV da vidimo Lisbonovu kuću, no snimku su upotrijebili tek kad su se za nekoliko mjeseci ubile i ostale cure, a dotle im se godišnja doba više uopće nisu poklapala. U međuvremenu je mjesna televizija posvetila emisiju temi tinejdžerskih samoubojstava i pozvala dvije cure i jednog dečka da objasne razloge koji su ih naveli da se pokušaju ubiti. Saslušali smo ih, no očito su previše prosjedili kod psihoanalitičara pa nisu znali pravi odgovor. Izjave su im zvučale uvježbano i oslanjale su se na pojam samopoštovanja i druge riječi koje su iz njihovih usta zvučale nespretno. Jedna cura, Rannie Jilson, pokušala si je prikratiti život ispekavši pitu punu otrova za štakore, da može jesti ne izazvavši sumnju, no uspjela je ubiti samo svoju 86 - godišnju baku koja je obožavala slatkiše. Na tu se priču Rannie slomila i rasplakala, voditelj ju je tješio, a nama su pustili reklame.

Mnogi su se ljudi bunili protiv članaka i televizijskih emisija jer su se pojavili dobro *post festum*. Gospođa Eugene je rekla "Zašto je ne puste da počiva u miru?", dok se gospođa Larson žalila da su se mediji oglasili "baš kad su se stvari počele vraćati u normalu". No medijski nas je odjek ipak upozorio na znakove opasnosti koje smo silom prilika počeli tražiti. Imaju li Lisbonice proširene zjenice? Možda prečesto rabe raspršivač za nos? Ili kapljice za oči? Jesu li izgubile zanimanje za školske aktivnosti, sport i hobije? Izbjegavaju li vršnjake? Znaju li bez razloga briznuti u plač? Tuže li se na nesanicu, bol u prsima, stalni umor? Stigli su i tamnozeleni leci s bijelim slovima koje je razaslala mjesna Trgovačka komora. "Smatrali smo da je zeleno vedra boja. Ali ne pretjerano vedra", rekao je tadašnji predsjednik gospodin Babson. "Zelena boja je i ozbiljna. Zato smo se odlučili za nju." U lecima nije bilo spomena o Cecilijinoj smrti, nego su se bavili samoubilačkim pobudama općenito. Doznali smo da se u Americi na dan dogodi 80 samoubojstava, a u godini 30.000, da se svake minute dogodi pokušaj samoubojstva ili samoubojstvo, a svakih 18 minuta uspjelo

samoubojstvo, da tri do četiri puta više muškaraca izvrši samoubojstvo, no triput ga više žena pokuša, da se bijelci ubijaju češće nego pripadnici drugih rasa, da se stopa samoubojstava među mladima (od 15 do 24 godine) u posljednja četiri desetljeća utrostručila, da je samoubojstvo drugi najčešći uzrok smrti među gimnazijalcima, da se 25% svih samoubojstava dogodi u dobnoj skupini između 15 i 24 godine, no da je stopa samoubojstava, suprotno našim očekivanjima, najviša među bijelcima muškoga spola starijima od 50 godina. Mnogi su muškarci poslije govorili da su članovi upravnog odbora mjesne Trgovačke komore gospodin Babson, gospodin Laurie, gospodin Peterson i gospodin Hocksteder pokazali veliku dalekovidnost u predviđanjima da će uzbuna oko samoubojstava našem gradiću donijeti negativnu reklamu i da će trgovačka aktivnost opasti. U doba samoubojstava, pa i neko vrijeme poslije, Trgovačku je komoru manje zabrinjavao priljev crnačkih kupaca, a više odljev bijelaca. Hrabriji su se crnci već godinama švercali, iako je uglavnom bila riječ o ženama koje nisi razlikovao od naših kućnih pomoćnica. Gradsko je središte do te mjere propalo da većina crnaca nije imala drugog izbora. Nisu svojom voljom prolazili pokraj naših izloga u kojima su vitke lutke nosile zelene suknje, ružičaste espadrile i plave torbice što se kopčaju na dvije zlatne žabe u poljupcu. Iako smo u igri uvijek birali indijansku a ne kaubojsku stranu i smatrali da nitko u povijesti *footbolla* nije bolje vraćao ubačene lopte od Trvisa Williamsa, a najbolji nam je *baseballski* udarač svih vremena bio Willie Horton, ništa nas ne bi zaprepastilo kao crnac u kupnji na Kerchevalovoj. Htjeli-ne htjeli, pitali smo se je li se trgovačka zona Village "dotjerala" da otjera crnce. Primjerice, duh u izlogu prodavaonice kostima imao je strašno ušiljenu glavu kao da nosi kukuljicu, a restoran je bez ikakva objašnjenja s jelovnika povukao prženu piletinu. No nikad nismo pouzdano doznali jesu li te promjene bile namjerne, jer čim su počela samoubojstva, Trgovačka se komora usredotočila na "Kampanju za zdrav život". Komora je pod krinkom zdravstvenog odgoja u gimnastičkoj dvorani postavila stolove za kojima je dijelila informacije o raznim opasnostima - od raka debeloga crijeva do šećerne bolesti. Dopustili su ćelavim Hare Krišnama da pjevaju i besplatno poslužuju šećerastu vegetarijansku hranu. U novi su

pristup uklopili i zelene letke i obiteljske terapije na kojima su djeca morala pred svima opisivati svoje noćne more. Willie Kuntz, kojeg je majka jednom onamo odvela, rekao je: "Nisu me htjeli pustiti dok se nisam rasplakao i rekao mami da je volim. Pa sam to i učinio. No plakanje sam glumio. Samo trljaš oči dok te ne zaboje. Stvar više-manje pali."

Nadzor se pojačavao, no cure su se u školi uspjele pritajiti. Razne prigode u kojima smo ih viđali stopile su se u opću sliku na kojoj se ta oprezna grupica kreće središnjim hodnikom. Prošle bi ispod velikoga školskog sata, a crni bi se prst velike kazaljke uperio u njihove mekane glave. Vječno smo očekivali da će sat pasti, no to se nikad nije dogodilo, a čim bi izbjegle opasnost, curama bi na svjetlu koje je dolazilo s drugoga kraja hodnika suknje postale prozirne i otkrile pileće koščice na nogama. No kad bismo pošli za njima, isparile bi, a zavirujući u učionice u koje su mogle ući, uočavali smo sva lica samo ne njihova, ili bismo u potrazi otišli predaleko i završili u besmislenom vrtlogu packavih slikarija u nižim razredima. Dandanas nas miris tempere podsjeća na te jalove potjere. U hodnicima koje su noću čistili samotni podvornici vladala je tišina, a mi smo slijedili strelicu što ju je neki klinac dvadeset i pet metara vukao olovkom po zidu i sami sebe uvjerovali da ćemo ovaj put progovoriti s Lisbonicama i pitati ih što ih muči. Katkad bismo primijetili kako nečije pohabane doko- ljenke zamiču za ugao, ili bismo naletjeli dok su pognute tiskale knjige u pretrpani ormarić i zabacivale kosu koja im je padala na oči. No uvijek ista stvar: blijeda bi im lica kao na usporenome filmu prolebdjela pokraj nas, a mi bismo se pretvarali da ih uopće nismo tražili, da i ne znamo da postoje.

Iz tog doba imamo nekoliko dokumenata (vidi dokaze br. 13-15) - Theresine pismene radove iz kemije, Bonniien referat iz povijesti o Simone Weil, Luxine ispričnice za tjelesni koje je često krivotvorila. Redovito je primjenjivala istu metodu i oponašala kruta slova tihu majčinu potpisu, a ispod bi ispisala vlastiti potpis da pokaže kako im se rukopisi razlikuju: Lux Lisbon s dva slova L koja jedno drugomu usrdno pružaju ruke preko jarka slova u i bodljikave žice iksa. Tjelesni je markirala i Julie Winthrop, pa je s Lux provela sate i sate u ženskoj svlačionici. "Popele bismo se na ormariće i pušile", rekla nam je. "Odozdo nas nisi mogao vidjeti, a ako bi banuli nastavnici,

ne bi znali odakle dolazi dim. Uglavnom su mislili da su pušačice već otišle." Prema riječima Julie Winthrop, ona i Lux bile su samo "pušačka kompa": zaokupljene udisanjem dima i osluškivanjem koraka, na ormarićima nisu previše razgovarale. Ipak je rekla daje Lux glumila osornost, što je kod nje možda bila reakcija na bol. "Vječno je govorila: '*Jebeš ovu školu*' ili '*Jedva čekam da se maknem odavde*'. No mnogi su klinci tako govorili." Međutim, kad su jednom prilikom popušile, Julie je skočila s ormarića i krenula prema izlazu. Lux nije pošla za njom, pa ju je zazvala. "Nije odgovarala pa sam se vratila i pogledala na ormariće. Samo je ležala obujmivši se rukama. Nije ni pisnula. Samo se tresla kao da joj je zbilja hladno."

Nastavničke se uspomene na cure iz tog razdoblja razlikuju ovisno o predmetu koji su predavali. Za Bonnie je gospodin Nillis rekao: "Držao sam pripreme za višu matematiku. Nije bilo neke prilike da se raspekmeziš"; dok je pak *senor* Lorca za Therese rekao: "Krupna djevojka! Mislim: da je bila sitnija, možda bi bila sretnija. Tako ti je u životu i s muškim srcima." Iako nije bila prirodni talent za jezike, Theresin je španjolski naglasak navodno bio sasvim vjerodostojan i nevjerovatno je dobro pamtila riječi. "Španjolski je govorila", rekao je *senor* Lorca, "ali ga nije osjećala."

U pismenom odgovoru na naša pitanja (željela si je dati vremena da promisli i odvagne) nastavnica likovnoga gđica Arndt je rekla: "Činjenica je da su Maryni akvareli imali nešto što bih u nedostatku boljeg izraza nazvala otužnim'. No iz vlastitog iskustva mogu reći da svu djecu u biti možemo podijeliti u dvije skupine: praznoglavce (fovističko cvijeće, psi i jedrilice) i inteligentne (gvaševi urbanog propadanja, turobne apstrakcije) - umnogome nalik mom vlastitom slikarstvu na fakultetu i tijekom tri zanosne godine u Greenwich Villageu. Jesam li mogla predvidjeti da će počinuti samoubojstvo? Žao mi je, ali moram priznati da nisam. Bar se deset posto mojih učenika rodilo s modernističkim sklonostima. Sad ja vas pitam: je li tupost dar? Je li inteligencija prokletstvo? Imam četrdeset i sedam godina i živim sama."

Cure su se iz dana u dan sve više izopćavale. Držale su se na okupu pa druge cure nisu znale kako bi s njima zapodjenule razgovor ili prošetale, a mnoge su pretpostavljale kako ove žele da ih ostave na miru. A što su ih više ostavljali na miru, to su se

Lisbonice više povlačile. Sheila Davis je pripovijedala kako je učila književnost u grupi s Bonnie Lisbon. "Obradivali smo knjigu *Portret dame*. Trebali smo u kratkim crtama opisati Ralphov lik. Bonnie je isprva bila šutljiva. No onda nas je podsjetila da Ralph uvijek drži ruke u džepovima. Nato sam ja kretenski izvalila: 'Zbilja je tužno kad umre.' Izletjelo mi je bez razmišljanja. Grace Hilton me bubnula laktom pa sam pocrvenjela kao paprika. Zavladao je opći muk."

Na zamisao o Danu žalosti došla je gospođa Woodhouse, ravnateljeva supruga. Diplomirala je psihologiju i sad je dvaput na tjedan radila kao dobrovoljka u predškolskom programu Da prvi korak bude lakši u sirotinjskoj četvrti u gradskome središtu. "Novine su stalno pisale o samoubojstvu, no jeste li svjesni da ga cijele te godine u školi nismo ni spomenuli?" rekla nam je gotovo dvadeset godina poslije. "Željela sam da Dick o tome progovori na priredbi za početak školske godine, no nije se složio pa sam se morala pokoriti. No kad su i drugi počeli dizati glas, malo-pomalo je prihvatio moje mišljenje." (Zapravo je gospodin Woodhouse temu barem neizravno spomenuo u pozdravnom govoru na priredbi za prvi dan škole. Predstavivši nove nastavnike, rekao je: "Za neke od nas koji smo se danas ovdje okupili ovo je ljeto bilo dugo i teško. No danas počinje nova godina nade i novih ciljeva.") Gospođa Woodhouse svoju je zamisao iznijela nekolicini šefova odsjeka za večerom u skromnoj rančerskoj kući koju je njezin muž dobio s položajem, a sljedećeg ju je tjedna predložila na sastanku cijelog nastavničkog zbora. Gospodin Pulff, koji je nedugo zatim otišao iz škole i zaposlio se u reklamnoj agenciji, prisjetio se nekih stvari koje je gospođa Woodhouse tog dana rekla. "'Žalost je prirodna stvar', rekla je. 'Sam odlučuješ hoćeš li je prevladati'. Sjećam se jer sam to poslije iskoristio u reklami za neki dijetni proizvod: Jesti je prirodna stvar. Sami odlučujete hoćete li se udebljati. Možda ste je vidjeli." Gospodin Pulff je glasovao protiv Dana žalosti, no nadglasali su ga. Odredili su datum.

Dan žalosti većini je ljudi u sjećanju ostao kao nejasan blagdan. Nismo imali prva tri sata, nego smo ostali sjediti u razrednim učionicama. Nastavnici su dijelili šapirografirane materijale vezane uz temu, iako je nitko nije službeno objavio jer je gospođa Woodhouse smatrala da nije zgodno isticati tragediju koja je snašla

cure. Tako se dogodilo da se tragedija proširila i poopćila. Kao što je rekao Kevin Tiggs: "Činilo nam se da trebamo žaliti za svime što se ikad u povijesti dogodilo." Nastavnici su imali odriješene ruke pri izboru materijala koji će izložiti. Gospodin Hedlie, nastavnik engleskoga koji je u školu dolazio biciklom, a manšete na hlačama stezao metalnim štikaljkama, podijelio je izbor pjesama viktorijanske pjesnikinje Christine Rossetti. Deborah Ferentell sjetila se nekoliko stihova pjesme pod naslovom *Počinak*.

*O, Zemljo, na oči joj nalegni teško;
Zatvori joj slatke oči, Zemljo, nagledaše se dosita;
Priljubi joj se tijesno, za veselje da ne bude mjesta
Ni za njegov grubi smijeh i uzdaha žamor.
Sad pitanja ona nema, nema ni odgovor.*

Velečasni Pike govorio je o kršćanskoj poruci smrti i ponovnog rođenja, te u nju uklopio priču o nesreći koja je njemu osobno slomila srce: kad je na faksu njegova *footballska* momčad za dlaku izgubila ligaško prvenstvo. Gospodin Tonover, koji je predavao kemiju i ostao živjeti s majkom, nije znao što bi za tu priliku rekao pa je učenicima dopustio da na Bunsenovu plameniku karameliziraju kikiriki. Drugi su se razredi podijelili u skupine i igrali igre u kojima su se zamišljali kao arhitektonska zdanja. "Da si zgrada", pitao bi voditelj, "kakva bi zgrada bio?" Zdanja su morali opisati u tančine i zatim ih poboljšati. Lisbonice su se našle u škripcu, svaka u svojoj razrednoj učionici, i nisu htjele igrati, ili su neprestano tražile da ih puste na zahod. Nitko od nastavnika nije ih tjerao da sudjeluju pa je ispalo da smo rane liječili mi koji ih nismo ni imali. U podne je Becky Talbridge vidjela Lisbonice na okupu u ženskom zahodu u prirodoslovnome krilu. "Donijele su stolce iz hodnika pa su samo sjedile i čekale da cijela stvar završi. Mary je otišla očica na najlonki - zamislite, nosila je najlonke - pa ju je lijepila lakom za nokte. Sestre su je više-manje gledale, no doimale su se kao da im je dosadno. Ušla sam u zahod, no bila sam svjesna da su vani i nisam mogla, znate što hoću reći, nisam ništa obavila."

Gospođa Lisbon nikad nije doznala za Dan žalosti. Ni muž ni kćeri nisu joj ga spomenuli kad su se tog dana vratili iz škole. Naravno,

gospodin Lisbon je bio na nastavničkom zboru kad je gospođa Woodhouse iznijela svoj prijedlog, no imamo različita svjedočanstva o njegovoj reakciji. Gospodin Rodriguez sjeća se da je "kimao glavom, ali nije ništa rekao", dok gospođica Shuttleworth pamti da je ubrzo nakon početka sastanka otišao i nije se vratio. "Nije ni čuo za Dan žalosti. Otišao je rastreseno i u zimskome kaputu", rekla je uporno nas ispitujući retoričke figure (u ovom je slučaju bila riječ o zeugmi) koje smo morali prepoznati prije nego što nas bi nas otpravila. Kad je gospođica Shuttleworth ušla u prostoriju došavši na razgovor, ustali smo u znak poštovanja kao uvijek, a iako smo već bili na pragu srednje dobi i neki su od nas počeli ćelavjeti, njoj smo ostali "dječica" kao nekoć davno u razredu. Na stolu je još stajalo Ciceronovo gipsano poprsje i imitacija grčke urne koju smo joj darovali kad smo maturirali, a iz nje je još zračila napudrana i neudana sveznalica. "Mislim da je gospodin Lisbon za *Dies lacrimarum* doznao tek kad je poodmakao. Na drugom sam satu prošla pokraj njegove učionice, a on je sjedio u stolcu pred pločom i predavao. Mislim da nitko nije smogao snage da ga obavijesti čime se toga dana bavimo." I doista, kad smo mnogo godina poslije razgovarali, gospodin Lisbon samo se mutno sjećao Dana žalosti. "Radije me pitajte za desetljeće", rekao je.

Uspjeh različitih pokušaja bavljenja Cecilijinim samoubojstvom dugo je ostao stvar općeg prijepora. Gospođa Woodhouse smatrala je daje Dan žalosti obavio ključnu zadaću i mnogim je nastavnicima bilo drago što se o toj temi više ne šuti. Jednom na tjedan u školu je dolazila savjetnica za psihološku pomoć, a malenu je ordinaciju dijelila sa školskom medicinskom sestrom. Sve su učenike koji su imali potrebu za razgovorom poticali da joj se obrate. Mi to nikad nismo učinili, no petkom bismo redovito zavirili da vidimo je li kod savjetnice koja Lisbonica. Zvala se gospođica Lynn Kilsem, no kad su se za godinu dana dogodila ostala samoubojstva, nestala je bez traga. Ispalo je daje njezina diploma iz socijalnog rada krivotvorena i nitko točno ne zna je li se doista zvala Lynn Kilsem, tko je zapravo bila i kamo je otišla. U svakom slučaju, riječ je o jednoj od malobrojnih osoba kojima nismo uspjeli ući u trag i, tipičnom ironijom sudbine, jednoj od malobrojnih osoba od kojih smo možda mogli nešto doznati. Naime, cure su po svemu sudeći petkom redovito

odlazile gospođici Kilsem, iako ih među bijednim sanitetskim zalihama te tobožnje ambulante nikad nismo vidjeli. Kartoni pacijenata gospođice Kilsem pet su godina poslije nestali u požaru u ordinaciji (aparatus za kavu, stari produžni kabel) i nemamo točne podatke o seansama. No Muffle Perry, kojoj je gospođica Kilsem bila sportski psiholog, često je spominjala da u ordinaciji viđa Lux i Mary, a katkad i Therese i Bonnie. I potraga za Muffle Perry zadala nam je velike muke zbog raznih glasina o njezinu udanome prezimenu. Neki su tvrdili da se sada zove Muffle Friewald, a drugi Muffle von Rechewicz, no kad smo je napokon iskopali kako njeguje rijetke orhideje koje je njezina baka ostavila botaničkome vrtu Belle Isle, rekla nam je da se dan-danas zove Muffle Perry i točka, baš kao dok je nizala pobjede u hokeju na travi. U izmaglici staklenika među pijavičastim povijušama i gustim puzavcima isprva je nismo ni prepoznali, a kad smo je nagovorili da stane pod umjetno sunce, vidjeli smo da je nabubrila i da se naborala, široka leđa koja su zabijala zgoditke su se pograbila, ali u vedrim su desnima zubići ostali isti. Sumornome dojmu koji smo stekli pridonijelo je i propadanje Belle Islea. Taj nježni smokvoliki otok, koji se nasukao između američkoga carstva i mirne Kanade, pamtili smo kakav je bio prije mnogo godina, s gostoljubivom crveno-bijelo-plavom cvjetnom lijevom u obliku zastave, vodoskokom, europskom kockarnicom i jahaćim stazama kroz šumu gdje su Indijanci savili drveće u divovske lukove. Sad su buseni trave rasli do plaže pune smeća, a ondje su djeca pecala na otvarače za limenke na koncu. S nekoć vedrih sjenica gulila se boja. Česme su stajale u blatnim lokvama popločanim razbijenom ciglom. Netko je na cesti granitno lice neznanog junaka iz građanskog rata presprejao crnom bojom. Supruga gospodina Huntingtona Perryja svoje je dragocjene orhideje botaničkome vrtu donirala prije nego što su izbili neredi i dok je grad još imao novca, no otkako je umrla, bogatiji su se porezni obveznici počeli osipati pa je silom prilika došlo do kresanja, tako da su iz godine u godinu otpuštali jednog školovanog vrtlara za drugim, a biljke koje su preživjele presađivanje iz ekvatorskih područja i ponovno procvale u tom lažnom rajuu sada su sahnule, među pomno ispisanim etiketama s imenima probijalo je korijenje, a lažno je sunčevo svjetlo zračilo samo nekoliko sati na dan. Ostala je samo

vodena para koja se u grašcima skupljala na kosim prozorima staklenika i u nosnice nam uvlačila vlagu i miris natrula svijeta.

Zbog tog se rasula Muffle Perry i vratila. Bakine su orhideje *cycnoche* zamalo uginule od ušiju; nametnici su joj poharali tri nevjerojatna *dendrobiuma*, a žardinijera minijturnih orhideja *masdevallia*, čije je grimizne baršunaste latice krvavih vrhova gospođa Perry osobno uzgojila složenim postupcima križanja, izgledala je kao pljunuti zasad rasadničkih *maćuhica*. Unuka je volontirala nadajući se da će cvijeću vratiti stari sjaj, no rekla nam je da je situacija beznadna, ama beznadna. Ljudi misle da biljke mogu rasti na tamničkom svjetlu. Protuhe preskakuju stražnju ogradu, jurcaju kroz staklenik i čupaju biljke iz čiste zabave. Muffle Perry ozlijedila je jednog vandala suprotstavivši mu se vrtlarskom lopaticom. Teškom smo joj mukom odvratili pozornost sa svijeta napuklih prozora, nagomilane prljavštine, neplaćenih ulaznica i štakora što se gnijezde u egipatskom rogozu. No malo-pomalo, dok je kapaljkom za oči punom neke mliječne tekućine hranila sićušna lica orhideja, ispričovijedala nam je kako su cure dolazile na seanse s gospođicom Kilsem. "Isprva su se još doimale prilično utučenima. Mary je imala goleme podočnjake. Poput maske." Muffle Perry još se sjećala kako je ordinacija praznovjerno vonjala na antiseptike, a ona je oduvijek mislila da tako miriše žalost Lisbonica. Kad bi ona došla, već bi bile na odlasku, oborile bi pogled i hodale razvezanih cipela, no redovito bi se sjetile uzeti čokoladicu s mentolom iz zdjelice koju je medicinska sestra držala na stolu pokraj vrata. Gospođica Kilsem još bi neko vrijeme dolazila ksebi nakon njihovih ispovijesti. Često bi ostala sjediti za stolom sklopljenih očiju, pritiskujući palcima akupresurne točke, te cijelu minutu ne bi progovorila. "Oduvijek sam slutila da se povjeravaju gospođici Kilsem", rekla je Muffie Perry. "Tko zna iz kojeg razloga. Možda je upravo zato odmaglila."

Bez obzira na to jesu li se cure povjeravale gospođici Kilsem ili ne, činilo se da terapija pomaže. Odmah im se popravilo raspoloženje. Muffie Perry bi pri dolasku na razgovor čula kako se smiju ili uzbuđeno razgovaraju. Katkad bi prozor bio otvoren, a gospođica Kilsem i Lux bi pušile i kršile kućni red, ili bi cure potamanile sve slatkiše iz zdjelice pa bi stol gospođice Kilsem bio pun zgužvanih omota.

I mi smo primijetili promjenu. Cure se više nisu doimale onako umorno. U razredu su manje zurile kroz prozor, češće dizale ruku i progovarale. Na tren su zaboravile biljeg koji nose i ponovno se uključile u školske aktivnosti. Therese je pohađala prirodoslovnu grupu u sumornoj učionici gospodina Tonovera, koja je imala stolove što ne podržavaju gorenje i duboke crne sudopere. Mary je dva popodneva na tjedan razvedenoj gospođi pomagala pri šivanju kostima za školsku predstavu. Bonnie se čak pojavila na sastanku kršćanskog bratstva kod Mikea Firkina, koji je poslije otišao u misionare i na Tajlandu umro od malarije. Lux je otišla na audiciju za školski mjuzikl, a budući da je u nju bio zatreskan Eugie Kent, a u Eugieja Kenta redatelj gospodin Oliphant, dobila je malenu ulogu u zboru pa je pjevala i plesala kao da je sretna. Eugie je poslije rekao da je u režiji gospodina Oliphanta Lux stalno bila na pozornici dok je on bio slobodan pa je nikad nije imao priliku zaskočiti u tami iza pozornice i s njom se zamotati u zastore. Naravno, kad su za četiri tjedna cure definitivno završile u zatvoru, Lux je prestala dolaziti na pokuse, a prema riječima onih koji su vidjeli gotovu predstavu, Eugie Kent je svoje točke pjevao uobičajenim kreštavim i bezveznim glasom, zaljubljeniji u sebe nego u zboristicu čiju odsutnost nitko nije ni primijetio.

Dotle se jesen natmurila i bacila nebo u čelične okove. U učionici gospodina Lisbona planeti bi se svaki dan pomaknuli za nekoliko pedalja, a kad bi pogledao u vis, bilo ti je jasno da je Zemlja svoje plavo lice okrenula od Sunca i da kroz svemir šiša vlastitim mračnim puteljkom prema mjestu gdje se u kutu stropa skupljaju paukove mreže i gdje ih podvornikova metla više ne može dosegnuti. Od ljetne je vlage ostala samo uspomena pa se i samo ljeto počelo doimati nestvarnim, dok nam naposljetku nije izmaklo iz vida. Sirota nam se Cecilia javljala u neobičnim trenucima, najčešće dok bismo se budili ili zurili kroz prozor automobila niz koji se slijevala kiša kad bi nas čoporativno vozili u školu - ustala bi u vjenčanici koja se od zagrobnog života zablatala, no tada bi zatrubila truba ili bi nam radijski alarmi pustili popularnu pjesmu pa bismo se trgnuli i vratili u stvarnost. Drugi su uspomenu na Ceciliju još lakše stavili *ad acta*. Kad bi je spomenuli, samo bi rekli kako su oduvijek znali da će Cecilia loše završiti: ne samo da Lisbonice nisu smatrali

pripadnicama iste vrste, nego su Ceciliju oduvijek doživljavali kao izroda, cirkusku atrakciju. Gospodin Hillyer ukratko je izrazio mišljenje koje je u ono doba prevladavalo: "Te cure čeka svijetla budućnost. Ona peta bi kad-tad šenula." Ljudi su malo-pomalo prestali razglabati o zagonetki Cecilijina samoubojstva i radije su ga doživljavali kao nešto što se moralo dogoditi i na što se najpametnije ne vraćati. Iako je gospođa Lisbon i dalje živjela kao sjena i rijetko izlazila iz kuće, a namirnice su joj isporučivali, nitko se nije bunio, a neki su čak suosjećali s njom. "Najviše mi je žao majke", rekla je gospođa Eugene. "Čovjek bi se na njezinu mjestu vječno pitao je li nešto mogao učiniti." Što se preostalih cura tiče, kao patnice su porasle u očima ljudi, poput obitelji Kennedy. U autobusu su klinci opet počeli sjedati pokraj njih. Leslie Tompkins posudila je Marynu četku da iščetka svoju dugu crvenu kosu. Julie Winthrop pušila je s Lux na ormarićima, a epizoda s drhtanjem više se nije ponovila. Činilo se da su cure iz dana u dan na sve boljem putu da prebole gubitak.

Upravo je u tom razdoblju oporavka Trip Fontaine krenuo u akciju. Trip Fontaine ni s kim se nije savjetovao i nikomu nije priznao što osjeća prema Lux, nego je ušao u učionicu gospodina Lisbona i u stavu mirno stao pred njegov stol. Gospodina Lisbona zatekao je samoga; sjedio je na svom okretnom stolcu i odsutno zurio u planete koji su mu visjeli iznad glave. Iz sijede mu je kose mladenački virio neposlušni čuperak. "Četvrti je sat, Tripe. Imam te tek peti."

"Danas nisam došao na matematiku, gospodine."

"Ne?"

"Došao sam vam reći da s vašom kćeri imam sasvim časne namjere."

Gospodin Lisbon izvio je obrve, no složio je otrcan izraz lica, kao da mu je istu stvar od jutra priopćilo već šest- -sedam momaka.

"A o kakvim bi namjerama bila riječ'?"

Trip lupi petama. "Želio bih pozvati Lux na proslavu početka školske godine."

Tada je gospodin Lisbon Tripu rekao da sjedne i sljedećih mu nekoliko minuta strpljivim glasom objašnjavao da on i njegova žena imaju određena pravila, da su ta pravila vrijedila za starije kćeri pa ih sada ne mogu tek tako mijenjati kad je riječ o mlađima, a i kad bi on

htio, žena mu ne bi dopustila, ha ha, neka Trip slobodno opet dođe gledati televiziju ako želi, ali ne može, ponavlja, ne može s Lux otići na spoj, osobito ne autom. Trip nam je rekao da je gospodin Lisbon govorio nevjerovatno suosjećajno, kao da se i sam sjeća kako mladenaštvo boli ispod pojasa. Također je shvatio koliko gospodin Lisbon čezne za sinom jer je ustao dok je govorio pa je Tripa uhvatio za ramena i triput ga sportski prodrmao. "Žao mi je, no takva nam je politika", naposljetku je rekao.

Trip Fontaine je vidio da mu se vrata zatvaraju. Tada je na stolu gospodina Lisbona ugledao obiteljsku fotografiju. Lux je stajala pred divovskim kolom u lunaparku i u rumenoj šaci držala ušecerenu jabuku na čijoj se sjajnoj površini zrcalio njezin dječji podbradak. Šećerom glazirane usne odlijepile su se sa strane i otkrile zub.

"A kad bi se skupilo nekoliko dečki?" rekao je Trip Fontaine. "I kad bismo vam povel i ostale kćeri, onako sve zajedno? Dovel bismo ih kući kad god vi kažete."

Trip Fontaine novu je ponudu iznio suzdržanim glasom, no ruke su mu se tresle, a oči zasuzile. Gospodin Lisbon ga je dugo promatrao.

"U *footballskoj* si repki, sinko?"

"Jesam."

"Što igraš?"

"Prvog braniča."

"Ja sam svojedobno bio posljednja crta obrane."

"Ključni položaj, gospodine. Između vas i vrata nema ničega."

"Točno."

"Vidite, za proslavu igramo veliku utakmicu protiv škole *Country Day*, poslije je ples i sto čuda, a svi dečki iz momčadi idu s curama."

"Zgodan si momak. Gomila bi cura sto posto rado pošla s tobom."

"Gospodine, mene ne zanima gomila cura", rekao je Trip Fontaine. Gospodin Lisbon zavalio se u stolac. Duboko je udahnuo. Pogledao je fotografiju svoje obitelji, a jedno lice koje se na njoj sanjarski smiješilo više nije postojalo. "Razgovarat ću s njihovom majkom", naposljetku je rekao. "Potrudit ću se koliko mogu."

Tako je nas nekolicina uspjela izvesti cure na jedini izlazak s dečkima na koji su u životu otišle bez pratnje. Čim je izašao iz učionice gospodina Lisbona, Trip Fontaine počeo je okupljati ekipu. Dok smo na *footballskom* treningu izvodili sprinteve radi disanja,

rekao je: "Vodim Lux Lisbon na proslavu početka školske godine. Samo mi trebaju tri frajera za ostale mačke. Tko hoće?" U nespretnim smo štitnicima i nečistim sportskim čarapama istrčavali dvadesetmetarske pruge i hvatali zrak, a pritom je svaki Tripa Fontainea nagovarao da izabere baš njega. Jerry Burden mu je nudio tri besplatna džointa. Parkie Denton je rekao da mogu od njegovu tate posuditi *Cadillac*. Svi smo nešto rekli. Buzz Romano, kojeg smo zvali Uže zbog nevjerojatnoga kućnog ljubimca što nam gaje pokazivao pod tuševima, previjao se iza linije vrata i jaukao držeći se za nakurnjak: "Umirem! Umirem! Tripere, moraš me izabrati!"

Na kraju su pobijedili Parkie Denton zbog *Cadillaca*, Kevin Head jer je Tripu Fontaineu pomogao da nabrije auto i Joe Hill Conley jer je u školi pokupio sve nagrade pa je Trip mislio da će tako ostaviti dobar dojam kod gospodina i gospođe Lisbon. Trip je sutradan gospodinu Lisbonu dao popis kandidata, a gospodin Lisbon je do kraja tjedna objavio što su on i supruga odlučili. Cure su smjele poći pod sljedećim uvjetima: (1) idu sve zajedno; (2) ne idu nikamo osim na ples; (3) vratit će se do jedanaest sati. Gospodin Lisbon rekao je Tripu da navedene uvjete ne može zaobići. "Ja ću biti jedan od dežurnih nastavnika", rekao je.

Teško je reći što je curama značio izlazak. Kad im je gospodin Lisbon dopustio, Lux je potrčala i zagrlila ga kao djevojčica kad nesebično voli. "Godinama me nije tako poljubila", rekao je. Ostale cure nisu reagirale tako ushićeno. Therese i Mary igrale su kinesku damu, a Bonnie je kibicirala. Samo su na trenutak odvratile pozornost s ulubljene metalne ploče i pitale oca tko su ostali momci u grupi. Rekao im je. "Tko vodi koga?" pitala je Mary.

"Samo će nas nasumice pokupiti", rekla je Therese i zatim u šest zvonkih skokova ušla u svoju kuću.

Njihova mlaka reakcija ima smisla imamo li u vidu obiteljsku povijest. U dogovoru s ostalim majkama iz crkve, gospođa Lisbon i prije je znala upriličiti grupne izlaske s dečkima. Perkinsovi su dečki Lisbonice vozikali duž mutnoga kanala na Belle Isleu u pet aluminijskih sandolina pod budnim okom bračnog para Lisbon i bračnog para Perkins, koji su se držali podalje u čamcima na vesla. Gospođa Lisbon smatrala je da mračnije nagone sastajanja s

dečkima mogu zadovoljiti vragolije na svježem zraku - pikado na travi kao sublimacija za ljubav. Kad smo nedavno sjeli u auto i krenuli na put (na što nas je ponukala samo dosada i sivo nebo), zastali smo u Pennsylvaniji, i dok smo kupovali svijeće u nedotjeranome dućanu, doznali smo da je Amišima kod udvaranja običaj da momak svoju priprostu dragu povede na vožnju u crnom fijakeru, a za njima se u drugom fijakeru voze njezini roditelji. I gospođa Lisbon je vjerovala da romantiku treba nadzirati. No dok se mladi Amiš poslije vraća u gluho doba noći i djevojci na prozor baca kamenčiće (a sporazumno ih nitko ne čuje), prema doktrini gospođe Lisbon noćnog pomilovanja nije bilo. Njezine sandoline nisu plovile prema druženju uz logorsku vatru.

Cure su znale da ih čeka ista stvar. A budući da gospodin Lisbon dežura, znači da će ih prema starome običaju držati na uzdi. Već ih je ionako tištalo što im je roditelj nastavnik pa ga iz dana u dan moraju gledati kako u svoja tri odijela zarađuje za život. Lisbonice zbog očeva položaja nisu plaćale školarinu, no Mary je jednom prilikom rekla Julie Ford da se zato osjeća "kao sirotinja". Sad će im pak nadzirati ples s drugim nastavnicima koji su se dobrovoljno javili, ili su ih prisilili da dežuraju, a to bi obično bili oni najnespretniji, koji nisu vodili nikakvu sportsku aktivnost, ili najveće društvene šepRTLje kojima je ples bio način da utuku još jednu usamljenu noć. Činilo nam se da Lux ne mari jer je mislila samo na Tripa Fontainea. Opet je počela pisati imena na rublje, a rabila je tintu koja se ispire da "Tripove" može oprati prije nego što ih majka vidi. (No njegovo joj se ime cijeli dan bez prestanka trio o kožu i na vješćivalo.) Sestrama je po svoj prilici priznala što osjeća prema Tripu, no nijedna cura u školi nije iz njezinih usta čula njegovo ime. Trip i Lux sjedili bi zajedno na ručku i viđali smo ih kako šeću hodnicima u potrazi za kakvim ormarom, kontejnerom ili odvodom centralnoga grijanja u koji bi legli, no gospodin Lisbon je i u školi stalno vrebao pa bi nakon nekoliko suzdržanih krugova prošli pokraj kantine i popeli se gumom presvučenim stubištem koje je vodilo prema učionici gospodina Lisbona, te krenuli svako svojim putem kratko se uhvativši za ruke.

Ostale cure gotovo uopće nisu poznavale svoje pratiocice. "Nisu ih ni pozvali", rekla je Mary Peters. "Kao daje riječ o ugovorenome braku ili nečemu u tom stilu. Živa jeza." No ipak su pristale na izlazak da

ugode Lux, da ugode sebi, ili jednostavno da razbiju jednoličnost još jednog petka navečer. Kad smo mnogo godina poslije razgovarali s gospođom Lisbon, rekla nam je da nije imala nikakve crne slutnje u vezi s izlaskom, što je potkrijepila spomenuvši haljine koje je posebno za tu večer sašila. Štoviše, tjedan dana prije proslave početka školske godine povelala je cure u prodavaonicu tkanina. Cure su lutale među prečkama s uzorcima, a svaki je imao skicu haljine iz snova od svilenog papira, no na kraju je bilo svejedno koji su uzorak izabrale. Gospođa Lisbon proširila im je poprsja za dva prsta, a u struku i na donjem rubu dodala četiri, pa su od haljina ispale četiri bezoblične vreće.

Od te je večeri ostala fotografija (dokaz br. 10). Cure su se postrojile u haljinama za ples, koščato rame uz koščato rame, poput žena prvih doseljenika. Njihove krute frizure ("antifrizure", rekla bi Tessie Nepi iz salona za uljepšavanje) imaju stoičku preuzetnost europske mode koja se opire divljini. I haljine izgledaju kao s Divljeg zapada, opršnjake resi čipka, a oko vrata su posve zatvorene. Vidite ih kakve smo ih mi poznavali i sveudilj ih upoznajemo: plaha Bonnie ustuknula je pred bljeskalicom, Theresina mozga puna lubanja stišće sumnjičave, usječene oči, Mary je bespriječna i staložena, a Lux ne gleda kameru nego u vis. Te je večeri padala kiša i strop je prokisnuo točno iznad njezine glave pa joj je sekundu prije nego što je gospodin Lisbon rekao: "Ptičica!" kapnulo na obraz. Iako je fotografija daleko od savršenstva (slijeva upada neki izvor svjetla i odvlači pozornost), ipak dočarava ponos pristalim potomstvom i obredni prijelaz. Curama na licu sja izraz nade. Međusobno se čvrsto drže i jedna drugu uvlače u okvir slike kao da su skupile snagu za neko otkriće ili životnu promjenu. *Životnu*. Bar to mi tako doživljavamo. Molim vas da ne dirate prstima. Sad ćemo sliku vratiti u otmnicu.

Nakon snimanja tog portreta, cure su svaka na svoj način čekale dečke. Bonnie i Therese su sjele da odigraju partiju karata, dok je Mary veoma mirno stajala nasred dnevne sobe da ne zgužva haljinu. Lux je otvorila ulazna vrata i isteturala na trijem. Prvo smo pomislili da je uganula nogu, no onda smo vidjeli da nosi visoke potpetice.

Hodala je gore-dolje i vježbala dok se na kraju ulice nije pojavio automobil Parkieja Dentona. Tada se okrenula, pozvonila na vlastito

zvono da upozori sestre i ponovno nestala u kući.

Izopćeno smo gledali kako dečki dolaze. Žuti *Cadillac* Parkieja Dentona je ulicom, a oni kao da su zamrli u unutrašnjem ozračju automobila. Iako je padala kiša i radili su brisači, iznutra je auto toplo sjao. Dok su prolazili pokraj kuće Joea Larsona, dečki su nam dali znak podižući palčeve.

Prvi je izašao Trip Fontaine. Zasukao je rukave sakoa poput muških fotomodela u očevim modnim časopisima. Nosio je tanku kravatu. Parkie Denton odjenuo je plavi sportski kaputić, baš kao i Kevin Head, a Joe Hill Conley katapultirao se sa stražnjeg sjedala u prevelikom sakou od tvida koji je pripadao njegovu ocu, nastavniku i komunistu. Dečki su još oklijevali i stajali oko auta nesvjesni kišice koja je sipila dok Trip Fontaine napokon nije krenuo puteljkom prema ulazu. Na vratima smo ih izgubili iz vida, no rekli su nam da je izlazak počeo kao bilo koji drugi. Cure su otišle na kat i pretvarale se da još nisu spremne, a gospodin Lisbon odveo je dečke u dnevnu sobu.

"Cure tek što nisu sišle", rekao je i pogledao na sat. "Ajoj. I ja bih već morao krenuti." U dovratku se pojavila gospođa Lisbon. Držala se za sljepoočnicu kao da je boli glava, no susretljivo se smješkala.

"Zdravo, momci."

"Zdravo, gospođa Lisbon" (u glas).

Poslije je Joe Hill Conley rekao da se ukružila kao da je dotad plakala u susjednoj sobi. Osjetio je (naravno, komentar je došao mnogo godina poslije, kad je Joe Hill Conley tvrdio da si po volji može otvarati čakre) da gospođa Lisbon odiše drevnim bolom u kojem su se skupili svi jadi njezinih predaka. "Bila je izdanak tužne loze", rekao je. "Cecilia nije bila jedina. Tuga se rodila davno prije. Prije Amerike. I cure su je u sebi nosile." Nikad prije nije primijetio da nosi bifokalne naočale. "Raskolile su joj oči."

"Koji od vas vozi?" upitala je gospođa Lisbon,

"Ja", rekao je Parkie Denton.

"Kako dugo imaš dozvolu?"

"Dva mjeseca. No prije toga sam uz pratnju vozio godinu dana."

"Inače djevojke ne puštamo na izlaske automobilom. Danas ima previše nesreća. Pada kiša i ceste će biti skliske. Zato se nadam da ćete biti veoma oprezni."

"Hoćemo."

"U redu", rekao je gospodin Lisbon, "dosta rešetanja. Cure!" -prema stropu će - "Moram krenuti. Vidimo se na plesu, dečki."

"Vidimo se, gospodine Lisbon."

Izašao je i ostavio dečke same sa suprugom. Nije ih gledala u oči, nego ih je sve zajedno preletjela pogledom kao kad glavna sestra čita bolesničke kartone. Zatim je krenula prema podnožju stuba i upiljila se gore. Ni Joe Hill Conley nije mogao naslutiti o čemu razmišlja. Možda o Ceciliji i kako se prije četiri mjeseca popela tim istim stubama. O stubama kojima je sama sišla krenuvši na prvi spoj. O zvukovima koje samo majka čuje. Nitko od momaka nije pamtio da je gospođu Lisbon ikad vidio tako rastresenu. Kao da je iznenada zaboravila da ondje stoje. Dodirnula je sljepoočnicu (doista ju je boljela glava).

Cure su se napokon pojavile na vrhu stubišta. Gore je bilo polumračno (od dvanaest žarulja na lusteru tri su pregorjele) pa su se ovlaš pridržavale za rukohvat dok su silazile. Njihove su široke haljine

Kevina Heada podsjećale na halje kakve nose pjevački zborovi. "No doimale su se kao da toga nisu svjesne. Ja osobno mislim da su im se haljine sviđale. Ili su se pak tako veselile što izlaze da im je bilo svejedno što imaju na sebi. I meni je bilo svejedno. Izgledale su kao grom."

Tek kad su cure sišle, dečki su shvatili da nisu odlučili koja ide s kim. Naravno, Trip Fontaine unaprijed je rezervirao Lux, no ostale su tri bile slobodne. Na sreću, haljine i frizure su ih ujednačile. Dečki opet nisu bili sigurni koja je koja. Umjesto da pitaju, učinili su jedinu stvar koja im je pala na pamet: uručili su im cvjetne ukrase.

"Donijeli smo bijele", rekao je Trip Fontaine. "Nismo znali u kojoj ste boji. Tip u cvjećarnici rekao je da bijelo na sve pristaje."

"Drago mi je da su bijeli", rekla je Lux. Ispružila je ruku i uzela cvjetni ukras koji se gnijezdio u plastičnoj kutijici.

"Nismo htjeli narukvice", rekao je Parkie Denton. "Redovito se raspadnu."

"Aha, ne valjaju", rekla je Mary. Nato su svi zašutjeli. Nitko se nije pomaknuo. Lux je proučavala cvijet u njegovoj vremenskoj kapsuli. U pozadini je gospođa Lisbon rekla: "Dajte da vam ih dečki pričvrste."

Nato su cure koraknule naprijed i sramežljivo podastrle prednjice haljina. Dečki su šepRTLjali s ukrasima vadeći ih iz kutija i pazeći na ukrasne pribadače. Slutili su da ih gospođa Lisbon gleda, a iako su Lisbonicama prišli tako blizu da su osjećali njihov dah i mirisali prvi parfem kojim su se u životu smjele namirisati, dečki su nastojali da ne ubodu cure, štoviše, da ih ni ne dirnu. Nježno su zadigli tkaninu na djevojačkim prsima i preko srdaca im objesili bijelo cvijeće. Ona Lisbonica kojoj bi dečko pričvrstio ukras postala bi njegova pratilja. Kad su dovršili, poželjeli su laku noć gospođi Lisbon i povelj cure prema *Cadillacu* držeći im prazne kutije cvjetnih ukrasa iznad glave da im kišica ne smoči kosu.

Od tog su trenutka stvari krenule bolje nego što su očekivali. Svaki je dečko Lisbonice kod kuće zamišljao u stereotipnim situacijama iz naše osiromašene mašte - kako se propinju u morskoj pjeni ili zaigrano bježe klizalištem dok nam pred nosom kao sa zrelim voćem mašu kićankama sa skijaških kapa. No našavši se u autu pokraj cura od krvi i mesa, dečki su shvatili kako su te slike bijedne. Odbacili su i obrnute predrasude: predodžbu da su cure osakaćene ili poremećene. (Kad naposljetku progovorite s ludom staricom koju svaki dan gledate u dizalu, otkrit ćete da je potpuno bistra.) Slično su otkriće doživjeli i dečki. "Zapravo se nisu bitno razlikovale od moje sestre", rekao je Kevin Head. Lux je željela sjediti naprijed prigovarajući da nikad nema priliku. Uvukla se između Tripa Fontainea i Parkieja Dentona. Mary, Bonnie i Therese nagurale su se na stražnje sjedalo, a pritom je Bonnie sjedila na izbočini. Joe Hill Conley i Kevin Head sjedili su svaki sa svoje strane stražnjih vrata.

Cure se ni izbliza nisu doimale utučenima. Smjestile su se na sjedala, a stiska im nije smetala. Mary je napola sjedila Kevinu Headu u krilu. Odmah su počele brbljati. Kako su kuće promicale, komentirale su svaku obitelj kojoj je pojedina kuća pripadala, pa je ispalo da gledaju van jednako pozorno kao mi unutra. Pretprošlog su ljeta vidjele kako gospodin Tubbs, viši činovnik u Sindikatu radnika automobilske industrije, šakom udara gospođu koja je njegovu suprugu pratila do kuće jer joj je ova tucnula auto. Sumnjale su da su Hesseni svojedobno bili nacisti ili nacistički simpatizeri. Gnušale su se aluminijske oplata kod Kriegerovih. "Gospodin Belvedere ponovno napada", rekla je Therese aludirajući na direktora tvrtke

"sve za dom" u reklami iz noćnog programa. Cure su baš kao i mi njegovale žive uspomene vezane uz različite grmove, drveće i krovove garaža. Pamtile su rasne nemire, kad su nam se na kraju ulice pojavili tenkovi, a u dvorišta skakala Nacionalna garda. Na kraju krajeva, bile su nam susjede.

Dečki su u početku šutjeli jer su ostali bez teksta na blagoljublju Lisbonica. Tko je prije znao da tako puno govore, da imaju toliko raznih mišljenja, da u svijet upiru tako mnogo prstiju? Između naših povremenih pogleda cure su bez prestanka živjele, razvijale se na nama nezamislive načine, pročitale svaku knjigu s okljaštrene obiteljske police. Nekako su uspjele pohvatati pravila ponašanja na izlascima s dečkima, bilo zahvaljujući televiziji ili promatranju u školi, tako da su znale kako održavati razgovor ili popuniti neugodne tajce. Samo si im po kosi zadignutoj ukosnicama vidio da se ne sastaju s dečkima - sličila je kudjelji što viri iz poderanih madraca ili neizoliranim žicama. Gospođa Lisbon nikad curama nije davala savjete za uljepšavanje, a u kući je zabranila ženske časopise (kap koja je prelila čašu bila je *Cosmova* anketa "Doživljavate li mnogostruke orgazme?"). Snašle su se najbolje što su mogle.

Lux je tijekom cijele vožnje vrtjela po radiju u potrazi za svojom najdražom pjesmom. "Izluđuje me", rekla je. "Znaš da je negdje puštaju, ali je moraš naći." Parkie Denton vozio je do Jeffersonove avenije pokraj Wainwrightove kuće sa zelenom oznakom povijesnog spomenika i prema bogataškim kućama koje su se okupile na obali jezera. Na prilaznim su travnjacima gorjele lažne plinske svjetiljke. Na svakom je uglu crna kućna pomoćnica čekala autobus. Vozili su dalje pokraj svjetlucavoga jezera i napokon zašli pod čupavi svod brijestova pokraj škole.

"Čekajte malo", rekla je Lux. "Da popušim pljugu dok još nismo ušli."

"Tata će osjetiti da smrdiš", Bonnie će sa stražnjeg sjedala.

"Ma neće, imam pepermintu." Protrese ih.

"Namirisat će nam na odjeći."

"Samo mu reci da su klinci pušili u zahodu."

Parkie Denton spustio je prednji prozor dok je Lux pušila. Nije joj se žurilo i ispuštala je dim kroz nos. U jednom trenutku izbaci bradu

prema Tripu Fontaineu, zaobli usne i u čimpanzinu profilu ispućka tri savršena koluta dima.

"Nemoj da umre nevin", rekao je Joe Hill Conley. Nagne se među prednja sjedala i jedan probode prstom.

"Fuj", reče Therese.

"Aha, Conley", reče Trip Fontaine. "Daj se uozbilji."

Pri ulasku na ples parovi su se razdvojili. Bonnie je visoka potpetica zapela u šljunak pa se oslonila na Joea Hilla Conleya dok ju je izvlačila. Trip i Lux zajedno su krenuli dalje, već su bili pravi par. Kevin Head ušao je s Therese, a Parkie Denton ponudio je ruku Mary.

Kišica je na trenutak prestala i mjestimice su se pojavile zvijezde. Iščupavši cipelu, Bonnie pogleda u vis i pokaže nebo. "Vječno Veliki medvjed", rekla je. "Gledaš te karte i zvijezde su posvuda, no kad pogledaš gore, vidiš samo Velikog medvjeda."

"Zbog svjetala", reče Joe Hill Conley. "Iz grada."

"Bez veze", reče Bonnie.

Cure su s osmijehom na usnama ušle u gimnastičku dvoranu među svjetleće bundeve i strašila odjevena u školske boje. Odbor za ples odlučio se za temu žetve. Košarkaško su igralište zasuli slamom, a rogovi obilja bljuvali su kvrgave tikve na stol s jabukovačom. Gospodin Lisbon već je bio stigao. Nosio je narančastu kravatu koju je čuvao za vesele prigode. Razgovarao je s kemičarom, gospodinom Tonoverom. Gospodin Lisbon uopće nije reagirao kad su cure stigle, a možda ih nije ni vidio. Na rasvjetu za utakmice stavili su narančaste filtre iz kazališta, a tribine su bile u mraku. Sa semafora je visjela unajmljena disko-kugla i prostoriju istočkala svjetlom.

Mi smo dotle već stigli sa svojim pratiljama i plesali kao da u naručju držimo krojačke lutke, dok smo preko njihovih šifonskih ramena tražili Lisbonice. Vidjeli smo kad su ušle nabadajući na visokim potpeticama. Razrogačenih su očiju gledale po dvorani, da bi zatim međusobno provijećale i ostavile svoje pratiocice otputivši se na prvi od ukupno sedam izleta u zahod. Hopie Riggs stajala je za umivaonikom kad su ušle. "Očito im je bilo neugodno zbog haljina", rekla je. "Nisu ništa rekle, ali bilo je očito. Ja sam te večeri nosila haljinu s baršunastim korzetom i suknjom od tafta. Dan-danas u nju

stanem." Samo su Mary i Bonnie morale na zahod, no Lux i Therese su im pravile društvo: Lux se na trenutak pogledala u zrcalu, tek toliko da potvrdi da je lijepa, a Therese ga je izbjegla.

"Nema papira", oglasi se Mary iz svog odjeljka. "Baci mi malo."

Lux iz držača izvuče šaku papirnatih ručnika i prebaci ih preko pregrade.

"Pada snijeg", reče Mary.

"Baš su bile glasne", rekla nam je Hopie Riggs. "Ponašale su se kao da je sve njihovo. No imala sam nešto na leđima pa mi je Therese to skinula." Kad smo pitali jesu li Lisbonice u ispovjednom zahodskom ozračju spominjale svoje pratioce, Hopie je odgovorila: "Mary je rekla kako joj je drago da njezin tip nije totalni šmokljan. No to je bilo to. Mislim da ih nije bilo briga s kim su, bilo im je bitno da su na plesu. Baš kao i meni. Došla sam s Timom Carterom, onim žgoljom."

Kad su cure izašle iz zahoda, na plesnom se podiju počela stvarati gužva, a parovi su polako kružili dvoranom. Kevin Head zamolio je

Therese za ples i uskoro su se izgubili u vrevi. "Bože moj, bio sam tako mlad", rekao je mnogo godina poslije. "Tako prestrašen. Ona također. Uzeo sam je za ruku i nismo znali kako ćemo. Hoćemo li ispreplesti prste ili nećemo. Na kraju jesmo. Toga se najbolje sjećam. Toga s prstima."

Parkie Denton sjeća se Marynih promišljenih pokreta i staloženosti. "Ona je vodila", rekao je. "U ruci je držala zgužvani papirnati rupčić." Dok su plesali, ljubazno je čavrljala kao kad u starim filmovima lijepe mlade žene čavrljaju s vojvodama dok plešu valcer. Držala se veoma uspravno, kao Audrey Hepburn, koja je uzor svim ženama, a muškarci je se nikad i ne sjete. Činilo mu se da u glavi ima sliku uzorka koji bi im noge trebale iscrtati na podu i predodžbu kako bi zajedno trebali izgledati pa se iz petnih žila usredotočila da je ostvari. "Lice joj je bilo mirno, no u sebi je bila napeta", rekao je Parkie Denton. "Leđni su joj mišići bili kao strune." Kad bi pustili brzu pjesmu, Mary nije tako dobro plesala. "Kao kad se starci trude na vjenčanjima."

Lux i Trip isprva nisu plesali, nego su lunjali dvoranom u potrazi za mjestom gdje bi bili sami. Bonnie ih je slijedila. "Pa sam ja slijedio nju", rekao je Joe Hill Conley. "Pretvarala se da samo švrlja, no

krajičkom oka pratila je Lux." S jedne su strane ušli u rulju plesača, s druge izašli. Stiskali su se uza zid u dnu dvorane, prošli pokraj ukrašene košarkaške mreže i završili pokraj tribina. U stanci između dvije pjesme školski je pedagog gospodin Durid otvorio glasovanje za kralja i kraljicu proslave, a dok su svi gledali prema staklenom glasačkom ćupu na stolu za jabukovaču, Trip Fontaine i Lux Lisbon krišom su se uvukli pod tribine.

Bonnie je pošla za njima. "Kao da se bojala ostati sama", rekao je Joe Hill Conley. Iako ga nije pozvala, pošao je za njom. Dolje je na prugama svjetla koje je prodiralo kroz letve vidio kako Trip Fontaine prinosi bocu Luxinu licu da vidi što piše na etiketi. "Je li te tko vidio kad si ušla?" upitala je Lux sestru.

"Nije."

"A tebe?"

"Nije", rekao je Joe Hill Conley.

Tada zavlada tajac. Svi su se ponovno usredotočili na bocu koju je Trip Fontaine držao u ruci. Na površini boce ljeskali su se odbljesci s disko-kugle i obasjavali užareni plod na etiketi.

"Breskovača", mnogo je godina poslije objasnio Trip Fontaine dok se u pustinji skidao i s breskovače i sa svega ostaloga. "Mace je obožavaju."

Liker je popodne kupio krivotvorenom osobnom iskaznicom i cijele ga je večeri nosio u podstavi sakoa. Dok ga je ostalo troje gledalo, odvrnuo je čep s boce i gucnuo sirup koji je sličio nektaru ili medu. "Moraš je kušati u poljupcu", rekao je. Prinio je bocu Luxinim usnama i rekao: "Nemoj progutati." Zatim je opet potegnuo i ustima poklopio Luxina u poljupcu s okusom breskve. Njoj je u grlu grgljalo zarobljeno veselje. Nasmije se, a niz bradu joj jurne potočić rakije pa ga oprstenjenom rukom uhvati, no zatim se oboje uozbilje i sljube lica gutajući i cmačući se. Kad su prestali, Lux reče: "Zbilja dobra stvar."

Trip je bocu predao Joeu Hillu Conleyu. Ovaj je prinese Bonnienim ustima, no ona okrene glavu. "Ja neću", reče.

"Daj", Trip će. "Samo kušaj."

"Ne budi štreberica", reče Lux.

Vidjela se samo pruga Bonnienih očiju, koje su se na srebrnome svjetlu napunile suzama. Niže, gdje su joj u mraku bila usta, Joe Hill

Conley zabio je bocu. Rosne joj se oči razrogače. Obrazi nabreknu. "Nemoj progutati", zapovjedila je Lux. Tada je Joe Hill Conley sadržaj svojih usta prosuo u Bonnienina. Rekao je da je tijekom cijelog poljupca stiskala zube u lubanjskome ceru. Breskovača je tekla amo-tamo između njegovih i njezinih usta, no na kraju je osjetio da guta i opušta se. Mnogo godina poslije Joe Hill Conley se hvastao da može analizirati ustroj ženinih osjećaja prema tome kakav joj je okus u ustima, a tvrdio je da je na to otkriće nabasao one noći pod tribinama s Bonnie. U poljupcu je osjetio cijelo njezino biće, veli, kao da joj je prema renesansnome vjerovanju kroz usne pobjegla duša. Prvo je okusio masnoću njezine groždane masti, zatim žalosni prokuličasti okus posljednjeg obroka koji je pojela, a nakon toga prašinu potraćenih poslijepodneva i sol suznih kanala. Breskovača je blijedjela dok je kušao sokove njezinih unutarnjih organa, a svi su bili blago reski od čemera. Katkad bi joj se usne neobično ohladile pa bi zaškiljio i vidio da su joj uplašene oči dok se ljubi širom otvorene. Poslije je rakija krenula amo-tamo. Pitali smo dečke jesu li prisno razgovarali s curama i jesu li ih pitali za Ceciliju, no rekli su da nisu. "Nisam htio pokvariti užitak", rekao je Trip Fontaine. A Joe Hill Conley: "Postoji vrijeme za razgovor i vrijeme za šutnju." Kušao je tajnovite dubine Bonnieninih usta, ali ih nije istražio jer nije htio da ga prestane ljubiti.

Vidjeli smo kako cure izlaze ispod tribina, povlače haljine i brišu usta. Lux se prpošno kretala u ritmu glazbe. Tada je Trip Fontaine napokon zaplesao s njom, a mnogo godina poslije rekao nam je da mu je vrećasta haljina samo dodatno raspalila žudnju. "Mogao si napipati kako je tanana pod svim tim naborima. Svisnuo sam." Noć je odmicala, a cure su se naviknule na haljine i naučile se u njima kretati. Lux je otkrila kako može izvinuti leđa da joj se haljina sprijeda napne. Prošli bismo pokraj njih kad god bismo ugrabili priliku pa smo tako dvadeset puta otišli na zahod i popili dvadeset čaša jabukovače. Pokušali smo prikliještit i dečke da posredno sudjelujemo u spoju, no nisu se ni na trenutak htjeli maknuti od cura. Kad je glasovanje za kralja i kraljicu završilo, gospodin Durid se uspeo na prijenosnu pozornicu i objavio pobjednike. Svi su znali da kralj i kraljica mogu biti samo Trip Fontaine i Lux Lisbon, i čak su i cure u haljinama od stotinu dolara pljeskale dok su se njih dvoje

probijali naprijed. Zatim su zaplesali pa smo svi plesali, a mi smo se ubacivali Headu, Conleyu i Dentonu da i sami zapešemo s Lisbonicama. Kad su stigle do nas, već su se zajapurile, ovlažile pod pazusima i zažarile iznad visokih ovratnika. Držali smo njihove znojne dlanove i vrtjeli ih ispod zrcalne kugle. Gubili smo ih u bespuću oprava pa ih ponovno našli, stisnuli im meso i udahnuli miomiris njihova naprezanja. Neki su od nas smogli dovoljno hrabrosti da utisnu noge među njihove i pritisnu ih svojom mukom. U haljinama su Lisbonice opet izgledale jednako i ploveći iz ruke u ruku osmjehivale su se i govorile hvala, hvala. Davidu Starku za ručni je sat zapeo labavi konac pa je upitao Mary dok mu ga je otpetljavala: "Dobro se zabavljaš?"

"U životu mi nije bilo ljepše", rekla je.

Govorila je istinu. Lisbonice se nikad prije nisu doimale tako dobro raspoloženima, nikad se nisu toliko družile i tako otvoreno razgovarale. Kad su nakon jednog plesa Therese i Kevin Head otišli udahnuti svježiji zrak na ulazu, Therese je upitala: "Kako ste došli na to da nas pozovete?"

"Kako to misliš?"

"Mislim, zar nas žalite?"

"Ni govora."

"Lažeš."

"Mislim da ste zgodne. Zato."

"Nemaš osjećaj da smo lude kao što svi misle?"

"Tko to misli?"

Nije odgovorila, samo je ispružila ruku kroz vrata da vidi pada li kiša. "Cecilia je bila čudna, ali mi nismo." Pa doda: "Samo želimo živjeti. Kad bi nas svi skupa pustili na miru."

Poslije je na putu do auta Bonnie zaustavila Joea Hilla Conleya da opet potraže zvijezde. Sve se zastrlo oblacima. Dok su zurili u tmurno nebo, upitala je: "Misliš li da nekakav Bog postoji?"

"Aha."

"I ja."

Sad je već bilo deset i trideset i curama je za povratak kući ostalo samo pola sata. Ples se razilazio, a s nastavničkog je parkirališta izmilio auto gospodina Lisbona i uputio se kući. Kevin Head i Therese, Joe Hill Conley i Bonnie, Parkie Denton i Mary sastali su se

kod *Cadillaca*, no Lux i Trip nisu došli za njima. Bonnie je za svaki slučaj otrčala natrag do gimnastičke dvorane, no nigdje ih nije bilo.

"Možda su se vratili kući s vašim tatom", rekao je Parkie Denton.

"Sumnjam", rekla je Mary zagledavši se u mrak i prebirući po zgnječenom cvjetnom ukrasu. Cure su izule visoke potpetice da lakše hodaju pa su nastavile tražiti Lux i njezina pratioca među parkiranim autima i pokraj stupa s barjakom koji je na dan Cecilijine smrti vijorio na pola koplja, iako je bilo ljeto pa to nitko osim vrtlara nije ni primijetio. Cure su još prije nekoliko trenutaka bile tako sretno, a sad su utihnule i zaboravile svoje pratiocice. Kretale su se u čoporu, razdvajale se i ponovno okupljale. Tražile su pokraj kazališta, iza prirodoslovnoga krila pa i u školskome dvorištu gdje je stajao maleni kip djevojčice, donacija u spomen na Lauru White, čija je brončana suknja netom počela oksidirati. Zapešća su joj zavarili pa su ih prugali simbolički ožiljci, no Lisbonice to nisu primijetile i nisu ništa rekle kad su se u 10.50 navečer vratile do auta. Ušle su da ih odvezu kući.

Vožnja kući uglavnom je prošla u tišini. Joe Hill Conley i Bonnie sjedili su straga pokraj Kevina Heada i Therese. Parkie Denton je vozio, a poslije se tužio da zbog toga nije imao priliku da se upucava Mary. Mary je pak vožnju provela popravljajući frizuru u zrcalu na sjenilu za sunce. Therese joj je rekla: "Pusti to. Nadrljale smo."

"Luxie je nadrljala. Mi nismo."

"Ima li tko peperminte ili žvakaću?" Upita Bonnie. Nitko ih nije imao pa se okrenula Joeu Hillu Conleyu. Kratko ga odmjeri i prstima mu prečešlja razdjeljak na lijevu stranu. "Ovako ti je bolje", reče. Razdjeljak mu i gotovo dva desetljeća poslije kroz ono malo preostale kose povlači Bonnienu nevidljiva ruka.

Pred Lisbonovom je kućom Joe Hill Conley posljednji put poljubio Bonnie, a ona se nije bunila. Therese je Kevinu Headu ponudila obraz. Dečki su kroz zamagljeni prozor podigli pogled prema kući. Gospodin Lisbon već se vratio i u roditeljskoj je spavaćoj sobi gorjelo svjetlo.

"Otpratit ćemo vas do vrata", reče Parkie Denton.

"Ne, nemojte", reče Mary.

"Zašto ne?"

"Samo nemojte." Izašla je ni ruku mu ne pruživši.

"Zbilja nam je bilo lijepo", straga reče Therese. Bonnie je Joeu Hillu Conleyu na uho šapnula: "Hoćeš li me nazvati?"

"Svakako."

Vrata auta škripavo se otvore. Cure izađu, poprave haljine i uđu u kuću.

Striko Tucker baš je krenuo do hladnjaka u garaži po još jedno pakiranje od šest piva kad je dva sata poslije stigao taksi. Vidio je kako Lux izlazi i poseže u torbicu za novčanicom od pet dolara: gospođa Lisbon te ih je večeri prije odlaska podijelila svim kćerima. Sveto joj je pravilo bilo: "Uvijek imaj za taksi", iako je te večeri prvi put curama dopustila da izađu, što znači da im nikad prije nije ni trebalo. Lux nije pričekala ostatak. Krenula je prilazom zadižući haljinu da može hodati i upiljivši se u tlo. Na kaputiću je na leđima imala bijelu mrlju. Ulazna su se vrata otvorila i na trijem je izašao gospodin Lisbon. Skinuo je sako, no još je nosio narančastu kravatu. Spustio se stubama i dočekao Lux na pola puta. Lux se počela ispričavati i razmahala se rukama. Kad ju je gospodin Lisbon grubo prekinuo, pognula je glavu i nevoljko kimnula. Striko Tucker nije se mogao sjetiti kad se točno u prizoru pojavila i gospođa Lisbon. No u neko je doba postao svjestan da u pozadini svira glazba pa je, digavši pogled prema kući, na otvorenim vratima ugledao gospođu Lisbon. Nosila je karirani kućni ogrtač, a u ruci je držala čašu pića. Iza nje je dopirala muzika puna zvonkih orgulja i anđeoskih harfi. Striko Tucker počeo je piti u podne pa je dotle već gotovo ispio gajbu piva, koliko je trošio na dan. Zajecao je zagledavši se van iz garaže, a glazba se širila ulicom poput zraka. "Takvu glazbu sviraju kad umreš", rekao je.

Bila je to crkvena glazba, izbor s tri albuma koje je gospođa Lisbon nedjeljom rado navijala bez kraja i konca. Za tu smo glazbu znali iz Cecilijina dnevnika ("Nedjelja ujutro. Mama opet pušta ono sranje"), a kad su se mnogo mjeseci poslije selili, albume smo našli u smeću koje su ostavili na pločniku. Riječ je - kako navodimo u Popisu materijalnih dokaza - o albumima *Pjesme vjere* u izvedbi Tyronea Littlea i *Vjernika, Vječna radost* u izvedbi Baptističkog zbora iz Toleda i *Pjesmom Te slavimo* u izvedbi *Pjevača gospela* iz Grand Rapidsa. Na svim se omotnicama kroz oblake probijaju zrake svjetla. Ploče nijednom nismo uspjeli odslušati u cijelosti. Na radiju tu glazbu

preskočiš negdje između *Motowna* i *rock'n'rolla*, poput svjetionika u svijetu tame: vrhunska ljiga. Zborovi pjevaju beskrvnim glasovima, a ljestvice se dižu do milozvučnih krešenda, kao da ti se u ušima pjeni šećerna vata. Oduvijek smo se pitali tko sluša takvu glazbu i zamišljali usamljene udovice u staračkim domovima ili pastorske obitelji kako za stolom jedni drugima dodaju pladnjeve šunke. Ni na kraj nam pameti nije bilo da bi se ti pobožni glasovi mogli vinuti kroz parkete da posvete zakutke gdje Lisbonice padaju ničice da bi strugale zadebljalu kožu s nožnih palčeva. Velečasni Moody glazbu je čuo kad je nekoliko puta nedjeljom poslijepodne došao na kavu. "Nije mi baš legla" poslije nam je rekao. "Volim uzvišenije stvari. Handelova *Mesiju*. Mozartov *Requiem*. U biti je, da oprostite, bila riječ o glazbi koju biste očekivali u protestantskoj kući."

Glazba je svirala, a gospođa Lisbon nepomično stajala na vratima. Gospodin Lisbon potjerao je Lux unutra. Lux je krenula uza stube i prešla preko trijema, no majka joj nije dala da uđe. Gospodin Lisbon rekao je nešto što striko Tucker nije čuo. Lux je otvorila usta. Gospođa Lisbon se nagnula i nepomično zadržala lice tik do Luxina. "Alko-test", objasnio nam je striko Tucker. Test je trajao jedva pet sekundi, a onda je gospođa Lisbon uzmaknula da Lux opali pljusku. Lux je ustuknula, no udarca nije bilo. Gospođa Lisbon se ukipila, a ruka joj je ostala u zraku. Okrenula se prema mračnoj ulici, kao da je gleda stotinu očiju, a ne samo dva oka strike Tuckera. Okrenuo se i gospodin Lisbon. I Lux. Sve su troje zurili u više-manje neosvijetljeno susjedstvo, gdje je s drveća još sve kapalo, automobili su spavali u garažama i na parkiralištima, a u motorima je cijele noći pucalo dok su se hladili. Stajali su veoma mirno, a tada je gospođi Lisbon ruka mlitavo pala niz tijelo i Lux je iskoristila priliku. Jurnula je pokraj nje uza stube u svoju sobu.

Tek smo mnogo godina poslije doznali što se dogodilo s Lux i Tripom Fontaineom. I tada nam je Trip Fontaine priču ispričovijedao krajnje nevoljko, te je prema napucima programa za odvikavanje tvrdio daje sada drugi čovjek. Nakon što su otplesali ples kao kralj i kraljica proslave, Trip je kroz gungulu podanika koji su pljeskali poveo Lux prema istim onim vratima kroz koja su Therese i Kevin Head prošli udahnuti malo zraka. "Bilo nam je vruće od plesanja", rekao je. Lux je još nosila krunu Miss Amerike koju joj je na glavu

nasadio gospodin Durid. Oboje su preko prsa nosili kraljevske lente. "Što ćemo sad?" upitala je Lux.

"Što god hoćemo."

"Mislim, kao kralj i kraljica. Trebamo li nešto učiniti?"

"Gotovo je. Otplesali smo. Dobili smo lente. Stvar vrijedi samo večeras."

"Mislila sam da vrijedi cijelu godinu."

"Ma vrijedi. Ali ne trebamo ništa raditi."

Lux je prihvatila činjenicu. "Mislim da je kiša prestala", rekla je.

"Idemo van."

"Ne bih smjela. Svaki čas krećemo."

"Možemo paziti na auto. Neće otići bez nas."

"A moj tata?" rekla je Lux.

"Samo reci da si morala odnijeti krunu u ormarić."

Kiša je doista prestala, no dok su prelazili ulicu i uputili se preko gnjecavog *footballskog* igrališta držeći se za ruke, zrak je bio magličast. "Vidiš onaj iščupani busen", rekao je Trip Fontaine. "Ondje sam se danas zabio u nekog tipa. Presretanje i blokada."

Prešli su liniju pedeset jarda pa četrdeset jarda i napokon zašli u prostor iza vrata gdje ih nitko nije vidio. Bijela pruga što ju je na Luxinu kaputiću poslije vidio striko Tucker ostala je od linije vrata na koju je legla. Tijekom cijelog čina s druge strane igrališta dolazilo je svjetlo farova: šarali su preko njih i osvjetljavali vratnice. Lux je usred svega rekla: "Uvijek zajebem stvar. Uvijek", i zajecala. Trip Fontaine gotovo nam ništa više nije rekao.

Pitali smo ga je li je ukrcao u taksi, no rekao je da nije. "Te sam večeri pješačio kući. Nije me bilo briga kako će se vratiti doma. Jednostavno sam odmaglio." A onda je dodao. "Čudna stvar. Hoću reći, sviđala mi se. Zbilja mi se sviđala. Samo mi se u onom trenutku smučila."

Što se ostalih momaka tiče, ostatak su se večeri vozicali našim predgrađem. Provezli su se pokraj Malenoga kluba, Jaht-kluba i Lovačkoga kluba. Prošli su kroz Village, gdje su izlozi s teme Noći vještica prešli na Dan zahvalnosti. Budući da ni u pola dva ujutro nisu mogli prestati misliti na cure čija je prisutnost još vladala autom, odlučili su još jednom proći pokraj Lisbonove kuće. Zaustavili su se da se Joe Hill Conley pomokri iza drveta te zatim krenuli

Cadieuxovom i projurili pokraj omanjih kuća koje su nekoć bile kućice za sezonsku poslugu. Prošli su pokraj mjesta gdje se nekoć kočila jedna od naših najljepših palača, a njezine su ukrasne vrtove sada zamijenile kuće od crvene cigle s vratima u antiknom stilu i mamutskim garažama. Skrenuli su na Jeffersonovu, prošli pokraj Spomenika palim borcima i crnih dveri preostalih milijunaša, te se u tišini vozili prema curama koje su im napokon postale stvarne. Stigavši nadomak Lisbonove kuće, vidjeli su da u prozoru nečije sobe gori svjetlo. Parkie Denton podigao je ruku da je ostali dečki pljesnu. "Isplatilo se", rekao je. No veselje im je bilo kratka vijeka. Naime, prije nego što se auto uopće zaustavio, shvatili su što se dogodilo. "Kao da me netko udario šakom u trbuh, sinulo mi je da te cure više neće izlaziti s dečkima", mnogo nam je godina poslije rekao Kevin Head.

"Stara ih je kravetina opet zatvorila. Ne pitajte odakle mi to, jednostavno sam znao." Prozorske su se rolete spustile poput vjeđa i kuća je među odrpanim cvjetnim lijevama izgledala napušteno. Na prozoru na kojem je gorjelo ono svjetlo namreškala se roleta. Nečija ju je ruka odgulila natrag i otkrila vreli žuti komad lica - Bonnie, Mary, Therese, ili čak Lux - gledala je na ulicu. Parkie Denton je zatrubio, truba je odjeknula kratko i nadobudno, no baš kad je djevojka prinijela dlan na staklo, svjetlo se ugasilo.

Četvrto

Nekoliko tjedana nakon što je gospođa Lisbon kuću zatvorila u najstrožu izolaciju, ljudi su počeli viđati Lux kako vodi ljubav na krovu.

Nakon plesa za početak školske godine, gospođa Lisbon spustila je rolete u prizemlju. Curama smo vidjeli samo utamničene sjene, koje su nam u mašti bjesomučno stvarale pomutnju. Povrh toga, jesen se pretvarala u zimu pa je drveće u dvorištu klonulo i odebljalo te zakrilo kuću, makar ju je njegova golotinja trebala otkriti. Vječno se činilo da nad Lisbonovim krovom visi oblak. Jedino je moguće objašnjenje bilo parapsihološko - da se kuća zastrla voljom gospođe Lisbon. Nebo je potamnijelo i danju više nije bilo svjetla pa smo se počeli kretati u bezvremenom mraku, a samo smo po okusu vlastitih podriganaca razabirali koje je doba: ujutro su davali na pastu za zube, a poslije podne odisati hladetinastom govedinom iz toplog obroka u školskoj kantini.

Cure su bez objašnjenja izvukli iz škole. Jednog se jutra jednostavno nisu pojavile, a ni sljedećeg. Kad je gospodin Woodhouse pitao za njih, gospodin Lisbon se ponašao kao da nema pojma da ih više nema. "Stalno je ponavljao: *Jeste li pogledali iza škole?*"

Jerry Burden provalio je kombinaciju na Marynu ormariću i otkrio da joj je ondje ostala većina knjiga. "Unutra je polijepila razglednice. Čudne stvari. Kaučeve i slična sranja." (Zapravo je bila riječ o muzejskim razglednicama koje su prikazivale bidermajerski stolac i *chippendale* sofu presvučenu ružičastim katunom.) Bilježnice je naslagala na najvišu policu, a svaka je nosila naziv novog novcatog predmeta koji nikad nije dospjela učiti. Među isprekidanim je bilješkama u Američkoj povijesti Jerry Burden našao sljedeću crtariju: djevojčica s kečkama pognula se pod teretom divovskoga balvana. Obrazi joj se nadimlju, a iz zaobljenih joj usta izlazi para. Jedan se oblak pare širi i sadrži podebljanu riječ *Pritisak*.

Budući da Lux nije stigla kući na vrijeme, svi su očekivali da će slijediti stegovne mjere, no nitko nije mislio da će biti tako drastične. No kad smo s njom mnogo godina poslije razgovarali, gospođa Lisbon rekla je da njezina odluka uopće nije trebala djelovati kazneno. "U tom im je trenutku boravak u školi samo škodio", rekla je. "Ostala djeca s djevojkama uopće nisu razgovarala. Osim momaka, a jasno vam je što su oni htjeli. Djevojkama je trebalo vremena da dođu k sebi. Majka zna. Mislila sam da će se bolje oporaviti ako ostanu kod kuće." Naš je razgovor s gospođom Lisbon bio kratak. Sastali smo se na autobusnom kolodvoru gradića u kojem danas živi jer je kolodvor bio jedino mjesto na kojem si mogao popiti kavu. Zglobovi na prstima bili su joj crveni, a zubno joj se meso povuklo. Nakon tragedije koja ju je pogodila nije postala pristupačnija i zapravo je dobila nedokučivu crtu osobe koja je propatila više nego što riječima možeš izraziti. No ipak smo silno željeli razgovarati s njom jer smo smatrali da kao majka najbolje od svih razumije zašto su se cure ubile. No rekla je: "Upravo je to strašno. Ne razumijem. Kad djeca jednom izađu iz tebe, više nisu ista." Kad smo je pitali zašto nije nastavila pohađati psihološku terapiju koju joj je ponudio dr. Hornicker, gospođa Lisbon se razljutila. "Taj je liječnik htio okriviti nas. Mislio je da smo Ronnie i ja krivi." Tada je na kolodvor stigao autobus i kroz otvorena je vrata na izlazu br. 2 preko šanka s hrpama prženih uštipaka stigao zapah ugljičnog monoksida. Gospođa Lisbon rekla je da mora poći.

Izvukla je cure iz škole, ali to nije sve. Kad se sljedeće nedjelje vratila kući nakon jarosne propovijedi u crkvi, zapovjedila je Lux da uništi svoje rock ploče. Gospođa Pitzenberger (koja je igrom slučaja u susjednoj kući preuređivala sobu) čula je žestoku svađu. "Smjesta!" stalno je opetovala gospođa Lisbon, dok ju je Lux pokušavala urazumiti i nagoditi se, da bi na kraju briznula u plač. Kroz prozor u hodniku na katu gospođa Pitzenberger vidjela je kako je Lux odmarširala u svoju sobu i vratila se sa zbirkom kašeta za breskve. Kašete su bile teške i Lux ih je spuštala niza stube kao sanjke. "Ponašala se kao da će ih pustiti da odšibaju dolje. No svaki bi ih put uhvatila prije nego što bi joj izmaknule." U dnevnoj je sobi gospođa Lisbon zapalila vatru, a Lux je jednu po jednu ploču predavala plamenu i pritom nijemo plakala. Nikad nismo doznali koji

su albumi skončali na autodafeu, no navodno je Lux svaki album dizala u vis i molila gospođu Lisbon za milost. Smrad je uskoro postao neizdrživ, a plastika se rastalila po držačima za cjepanice pa je gospođa Lisbon rekla Lux da prestane. (Ostale je albume bacila s tjednim smećem.) No Will Timber, koji je u to vrijeme u delikatesnoj prodavaonici Mr. Z kupovao gazirani sok od grožđa, rekao da je zapaljena plastika smrdjela do Kerchevalove.

Cure sljedećih nekoliko tjedana gotovo uopće nismo vidali. Lux nikad više nije razgovarala s Tripom Fontaineom, a Joe Hill Conley nije nazvao Bonnie kako je obećao. Gospođa Lisbon odvela je cure baki po savjet stare žene koja je u životu kroz sve prošla. Kad smo je nazvali u Roswell u Novome Meksiku, kamo se preselila nakon što je četrdeset i tri godine živjela u istoj prizemnici, starica (gospođa Lema Crawford) nije odgovarala na pitanja o svom udjelu u kazni - bilo iz tvrdoglavosti ili zbog jeke koju joj je u telefonu hvatao slušni aparat. Međutim, osvrnula se na vlastitu nesreću u ljubavi prije nekih šezdeset godina. "Nikad ne preboliš", rekla je. "No dođeš do točke kad te manje muči." A prije nego što će spustiti slušalicu, dodala je: "Ovdje je vrijeme krasno. Kad sam staru lopatu i motiku objesila o klin i otišla iz onoga grada, povukla sam najbolji potez u životu."

Magloviti nam je zvuk njezina glasa oživio cijeli prizor: starica sjedi za kuhinjskim stolom, rijetku je kosu zadignula pod elastični turban, gospođa Lisbon mučaljivo i mrko sjedi na stolcu preko puta, a četiri pokajnice pognute glave premeću drangulije i porculanske figurice. Nema nikakve rasprave o tome kako se osjećaju ili što hoće od života; samo hijerarhija - baka, majka, kćeri - a vani iza kuće kišne dvorište i uveli povrtnjak.

Gospodin Lisbon i dalje je ujutro odlazio na posao, a obitelj je nedjeljom išla u crkvu, no to je bilo sve. Kuća se gubila u vlastitoj sumaglici zagušene mladosti, tako da su čak i naši roditelji počeli spominjati kako tmurno i nezdravo izgleda. Njezina su kužna isparavanja noću privlačila rakune i nerijetko smo nalazili trupla tih životinja koje su pri bijegu iz Lisbonovih kanti za otpatke završavala pod kotačima. Gospođa Lisbon tjedan je dana na ulaznome trijemu ispaljivala dimne bombice koje su ispuštale sumporni smrad. Nitko nikad prije nije vidio te sitne naprave, no kružile su glasine da su sredstvo protiv rakuna. A onda, otprilike u doba kad je nastupio prvi

val hladnoće, ljudi su počeli viđati Lux kako na krovu spolno opći s bezličnim momcima i muškarcima.

Isprva niste mogli shvatiti što se zbiva. Neko bi celofansko tijelo na šindri od škriļjevca rukama veslalo naprijed-natrag kao kad dijete u snijegu crta anđela. Zatim biste razabrali drugo, tamnije tijelo: katkad bi nosilo odoru iz restorana brze prehrane, katkad zbirku zlatnih lanaca, a jednom prilikom i sumorno sivo odijelo računovođe. Kroz dušnjake među golim brijestovim granama, s Pitzenbergerova smo tavana napokon razaznali Luxino lice dok je sjedila zamotana u debelu vunenu deku i pušila cigaretu, a u krugu dvogleda nemoguće nam se približila, jer su joj se usne micale samo nekoliko centimetara dalje, ali bez glasa.

Pitali smo se kako takve stvari može činiti na vlastitoj kući dok joj u blizini spavaju roditelji. Istini za volju, gospodin i gospođa Lisbon nisu mogli vidjeti vlastiti krov, a kad bi se jednom smjestila, Lux bi s partnerima bila razmjerno sigurna; no prije toga nužno je stvarala buku dok bi kriomice silazila da momke i muškarce pusti u kuću i vodila ih škriputavim stubama kroz tamu koja bi sva žudno ustreptala, dok bi im u ušima brujali noćni šumovi, a muškarci se znojili i izlagali opasnosti da ih optuže za silovanje maloljetnice, da izgube posao i žene ih ostave, samo da ih ona odvede uza stubište kroz prozor na krov, gdje bi u žaru strasti gulili koljena i valjali se u ustajalim lokvama. Nikad nismo doznali kako ih je Lux upoznala. Koliko smo mogli zaključiti, nije izlazila iz kuće. Nije izlazila ni noću pa krišom šmugnula da stvar obavi na nekom praznom zemljištu ili pokraj jezera, nego je radije vodila ljubav na licu mjesta, u vlastitom zatvoru. Što se pak nas tiče, naučili smo štošta o ljubavnim tehnikama, a budući da nismo znali riječi koje označavaju što vidimo, morali smo izmisliti vlastite. Zato smo govorili o "jodlanju u kanjonu" i "ukapčanju crijevca", "stenjanju u jami", "izvlačenju kornjačine glave" i "žvakanju smrdljive trave". Kad smo mnogo godina poslije izgubili nevinost, u panici smo pribjegli oponašanju Luxinih davnih izvijanja na krovu. Ako ćemo iskreno, i danas moramo priznati da ljubav uvijek vodimo s tom blijedom sablasti da se njezina stopala uvijek zakvače za oluk, a jedna se rascvala ruka uvijek pridržava za dimnjak, bez obzira na to što pritom čine stopala i ruke naših trenutačnih ljubavnica. Također bismo morali priznati da nam se u

najintimnijim trenucima, kad smo noću sami, a srce lupa i Boga molimo za spas, najčešće odazove Lux, sukub iz onih dvoglednih noći.

Izvjешća o njezinim erotskim pustolovinama stizala su nam iz najnevjerojatnijih izvora, od čupavo ošišanih klinaca iz radničkih četvrti koji su se kleli da su osobno bili na krovu s Lux, a u pričama nikad nismo uspjeli otkriti nedosljednosti, iako smo ih ispitivali. Govorili su da je u kući uvijek mračno kao u rogu pa ništa ne vidiš, da je živa samo Luxina ruka koja se istodobno i žuri i dosađuje dok te vuče za kopču na remenu. Pod je bio staza puna prepreka. Dan Tyco, momak bikovskoga vrata, na vrhu odmorišta zagazio je u nešto mekano pa je to usput pokupio. Tek kad ga je Lux izvela kroz prozor i dovela na krov, na mjesecini je vidio što drži u ruci: nagriženi sendvič na koji je velečasni Moody naišao prije pet mjeseci. Drugi su klinci nalazili zdjele skrućenih špageta i prazne limenke, kao da je gospođa Lisbon curama prestala kuhati pa jedu što nađu.

Kako su nam je dečki opisali, Lux je smršavjela, makar mi to kroz dvogled nismo vidjeli. Sva šesnaestorica spomenuli su da joj strše rebra i da ima slabunjava bedra, a jedan koji je s Lux bio na krovu na toploj zimskoj kiši rekao nam je da joj se u jamicama ključnih kostiju skuplja voda. Nekoliko je momaka spomenulo da joj je slina kisela - imala je okus besposlenih želučanih sokova - no nijedan od tih znakova neishranjenosti, bolesti ili žalosti (maleni herpesi u kutovima usana, busen kose koji joj je nedostajao iznad lijevog uha) nije im okrnjio neodoljiv dojam da je Lux puteni anđeo. Pripovijedali su kako im se činilo da su ih dva velika razmahana krila satjerala uz dimnjak i da jedva primjetne plave malje nad njezinom gornjom usnom podsjećaju na perje. Oči su joj sjale i gorjele, a na zadaću su se usredotočile kako zna samo stvor koji ni najmanje ne sumnja bilo u slavu ili u besmisao božjeg stvaranja. Iz riječi koje su dečki rabili, iz njihovih nemirnih obrva, straha i snebitosti bilo je jasno da su poslužili samo kao najtričavija uporišta na Luxinu usponu, a iako su dospjeli do vrhunca, na kraju nam nisu znali reći što onkraj njega leži. Nekolicina ih je spomenula da ih se najviše dojmilo Luxino bezgranično milosrđe.

Iako je rijetko vodila duže razgovore, iz šturih izvješća koja su o njezinim šturim izjavama do nas doprla uspjeli smo steći nekakvu

predodžbu o njezinu duševnom stanju. Bobu McBrearleyu rekla je da ne bi mogla živjeti "bez redovite usluge", no frazu je izgovorila bruklinškim naglaskom, kao da oponaša neki film. Iz njezina si ponašanja često stjecao dojam da glumi. Willie Tate priznao je kako mu se činilo da se njoj "one stvari pretjerano ne sviđaju" makar je žudna, a sličan su nehaj opisali mnogi dečki. Kad bi podigli glavu s meke police Luxina vrata, vidjeli bi da su joj oči otvorene, a obrve zamišljeno nabrane; ili bi na vrhuncu strasti osjetili kako im na leđima stišće prišt. Međutim, Lux je na krovu navodno davala molećive izjave u stilu: "Stavi mi ga. Samo na tren. Da se zbližimo." U drugim bi slučajevima činu pristupala kao kakvom nebitnom svagdašnjem poslu pa bi namještala dečke i raskopčavala im rasporke i kopče poput blagajnice kojoj je svega dosta. Kontracepcijska joj je budnost naveliko oscilirala. Neki su javljali da primjenjuje složene postupke pa nanosi tri-četiri gela ili kreme odjednom i na kraju ih premazuje bijelim spermicidom koji je nazivala "krem-sirom". Povremeno bi se zadovoljila svojom "australskom metodom", koja se sastojala u tome da protrese bocu Cole pa se iznutra ispere. Kad bi je uhvatilo strože raspoloženje, postavila bi krilatičasti ultimatum: "Nema zaštite, nema ni erekcije". Često bi koristila sterilizirane farmaceutske proizvode; u drugim slučajevima - valjda zato što je pod blokadom gospođe Lisbon ostala odsječena - morala se osloniti na dovitljive metode koje su u minulim stoljećima smislile primalje. Korisnim se pokazao ocat, baš kao i sok od rajčice. Sićušna bi se brodica ljubavi nasukala u morima kiseline. Lux je iza dimnjaka držala zbirku bočica, a i neku odvratnu krpeticu. Kad su boce devet mjeseci poslije našli krovopokrivači koje je unajmio mladi par novih stanara, mladoj su supruzi doviknuli: "Izgleda daje netko ovdje jeo salatu."

Ljubovanje na krovu u svako bi doba godine bila ludost, no zimi je upućivalo na poremećenost, očaj i sklonost samouništenju koja premoćno nadmašuje svaki užitak što ga ispod prokisloga drveća možeš izvući. Iako su neki od nas Lux doživljavali kao prirodnu silu otpornu na studen, ledenu božicu koju je iznjedrilo samo godišnje doba, većina je znala da je obična djevojka kojoj prijeti opasnost da se nasmrt prehladi, ili joj je to čak cilj. Zato se nismo iznenadili kad se nakon tri tjedna Luxinih zračnih predstava ponovno pojavila Hitna. Vozilu je ovo bila treća akcija spašavanja pa nam je već bilo

uobičajena pojava, baš kao i histerični glas kojim bi gospođa Buell zvala Chasea kući. Kad se zajurilo kolnim prilazom, prizor nam je bio tako poznat da uopće nismo primijetili nove zimske gume i prstenove soli koji su mu se skorili oko svih blatobrana. Vidjeli smo kako Šerif - brkati mršavko - skače s vozačeva sjedala i prije nego što je to doista učinio, a nakon toga nam je svaki prizor bio potpuni *deja vu*. Samo smo čekali da se niz prozore počnu sunovraćati djevojke u spavaćicama i da svjetla iscrtaju put kojim bolničari napreduju prema žrtvi: da se prvo upale svjetla u predvorju, zatim svjetla u hodniku pa u hodniku na katu i u desnoj spavaonici, dok se kraju ne rasvijetle svi odjeljci kućnog flipera. Bilo je devet navečer i nije bilo mjeseca. U starim su uličnim svjetilkama ptice sagradile gnijezda pa je svjetlo prodiralo kroz slamu i otpalo perje. Ptice su odavno odletjele na jug, no na pjegavim su se zrakama svjetla na vratima Lisbonove kuće ponovno pojavili Šerif i debeli. Nosili su nosila, što smo i očekivali, no nismo bili spremni za prizor koji se ukazao kad se na trijemu upalilo svjetlo: na nosilima je uspravno sjedila živa živcata Lux Lisbon.

Činilo nam se da je muče bolovi, no bila je dovoljno prisebna da dok su je iznosili iz kuće zgrabi primjerak *Reader's Digesta* koji je poslije u bolnici pročitala od korica do korica. Štoviše, unatoč grčevima (držala se za trbuh) Lux se usudila nanijeti sloj zabranjenoga ružičastog ruža koji je - bar su nam tako rekli dečki s krova - imao okus po jagodama. Sestra Woodyja Clabaulta rabila je istu marku, a kad smo jednom prilikom njegovim roditeljima provalili u bife, natjerali smo ga da njime namaže usne i sve nas redom ljubi da bismo i mi znali kakav je to okus. Ispod koktela koje smo te večeri improvizirali -mješavine đumbirovca, bombona, soka od Kmete i škotskog viskija - na usnama Woodyja Clabaulta osjetili smo okus premaza koji ih je pred električnim kaminom pretvarao u Luxine. S kasetofona je kreštao rock, a mi smo se razvaljivali na stolcima i s vremena na vrijeme bestjelesno lebdjeli do kauča da uronimo glavu u jagodni badanj, no sutradan smo cijelu stvar htjeli zaboraviti pa je danas prvi put spominjemo. U svakom slučaju, uspomenu na tu večer zasjenila je uspomena na Luxin ukrcaj u Hitnu jer smo unatoč prostorno-vremenskome raskoraku kušali Luxine, a ne Clabaultove usne.

Očito je trebala oprati kosu. George Pappas, koji je stigao do vozila prije nego što je Šerif zatvorio vrata, opisao je kako su se Luxini obrazi podlili krvlju. "Vidjele su se žilice", rekao je. U jednoj je ruci držala časopis, drugom se držala oko ošita, a na nosilima je putovala kao u čamcu za spašavanje što poskakuje na valovima. Bacanjem, vriskom i bolnim grimasama samo je istaknula svojedobnu Cecilijinu mlitavost pa nam se iz ove perspektive činila mrtvija nego što je zapravo bila. Gospođa Lisbon nije uskočila u vozilo kao prvi put, nego je ostala na travnjaku i mahala kao da se Lux ukrcala u autobus za dječje odmaralište. Mary, Bonnie i Therese nisu izašle iz kuće. Kad smo poslije razgovarali, mnogima se od nas činilo da nam se u tom trenutku u glavi nešto iščašilo, a potomje će nam smrti samo pogoršati stanje. Opći je simptom bila nesposobnost da se sjetimo bilo kakva zvuka. Vrata Hitne bešumno su se zalupila; Luxina usta (jedanaest plombi prema kartonu dr. Rotha) vrištala su bez glasa; a ulica, škriputavo granje, škljocanje semafora dok mijenjaju svjetla i električni zuj naprave na pješačkome prijelazu - svi su se ti inače bučni glasovi prigušili, ili su pak počeli pištati tako visokim tonom da ih nismo čuli, iako su nam od njih niz leđa krenuli trnci. Zvuk se vratio tek kad je Lux otišla. Televizori su prasnuli u konzervirani smijeh. Očevi su se bućkali namačući bolna leđa.

Tek je za pola sata sestra gospođe Patz nazvala iz Bon Secoursa s prvim izvješćem da je Lux puklo slijepo crijevo. Iznenadili smo se doznajući da nije digla ruku na sebe, iako je gospođa Patz rekla: "Kriv je stres. Sirotica je pod takvim stresom da joj je slijepo crijevo jednostavno eksplodiralo. Ista se stvar dogodila i mojoj sestri." Brent Christopher, koji si je te večeri zamalo motornom pilom odsjekao desnu ruku (montirao je novu kuhinju), vidio je kako Lux na kolicima dovoze na Hitnu. Iako mu je šaka bila u zavojima, a mozak otupio od sredstva protiv bolova, sjeća se kako su stažisti digli Lux na ležaj pokraj njegova. "Zadihano je disala na usta i držala se za trbuh. Neprestano je govorila 'joj' naglašavajući svako slovo." Nakon što su stažisti odjurili po liječnika, navodno su Brent Christopher i Lux kratko ostali sami. Prestala je plakati i svrnula pogled prema njemu. Podigao je ruku zamotan u gazu. Nezainteresirano ju je pogledala. Zatim je ispružila ruku i navukla zastor koji im je razdvajao krevete.

Lux je pregledao neki dr. Finch (ili French - karton je nečitljiv). Pitao ju je gdje je boli, izvadio joj krv, lupkao po njoj, žlicom joj pritisnuo jezik da kaže "aaa" i zavirio joj u oči, uši i nos. Pregledao joj je trbuh i nije našao nikakvu oteklinu. Zapravo se više nije ponašala kao da je boli pa je liječnik nakon prvih nekoliko minuta prestao postavljati pitanja vezana uz slijepo crijevo. Neki su tvrdili da su znakovi iskusnome liječničkom oku bili očiti: tjeskoba na licu i često dodirivanje trbuha. U svakom slučaju, liječnik je odmah shvatio. "Kad si posljednji put imala mjesečnicu?" upitao je.

"Davno."

"Prije mjesec dana?"

"Četrdeset i dva dana."

"Ne želiš da ti roditelji doznaju?"

"Ne, hvala."

"Čemu cijela strka? Zašto si zvala Hitnu?"

"Inače se ne bih mogla izvući iz kuće."

Šaptali su, liječnik se naginjao nad krevet, a Lux je sjedila. Brent Christopher čuo je zvuk koji je prepoznao kao cvokot zubi. Tada je Lux rekla: "Samo želim test. Možete li mi ga srediti?"

Liječnik nije izričito rekao da pristaje na test, no izašavši na hodnik, iz nekog je razloga rekao gospođi Lisbon, koja je upravo stigla ostavivši muža kod kuće s curama: "S vašom će kćeri biti sve u redu." Zatim je ušao u svoju ordinaciju, gdje gaje sestra poslije zatekla kako puši jednu lulu za drugom. Zamišljali smo što se sve tog dana dr. Finchu moglo motati po glavi: da se zaljubio u četrnaestogodišnjakinju kojoj kasni mjesečnica, da napamet računa koliko ima novca u banci i goriva u autu, dokle bi dospjeli prije nego što mu žena i djeca doznaju. Nikad nismo shvatili zašto je Lux otišla u bolnicu, a ne u Centar za planiranje obitelji, no većina se ljudi složila da govori istinu i da joj je, na kraju krajeva, to bio jedini način da ode k liječniku. Kad se vratio, dr. Finch je rekao: "Tvojoj ću majci reći da provodimo gastrointestinalne pretrage." Tada je Brent Christopher ustao i u sebi se zarekao da će osobno pomoći Lux da pobjegne, čuo je kad je rekla: "Koliko vam vremena treba da doznate?"

"Nekih pola sata."

"Zbilja ispitujete na kuniću?"

Liječnik se nasmijao.

Na nogama, Brent Christopher je osjetio kako mu u šaci pulsira i kako mu se magli pred očima pa ga je uhvatila vrtoglavica; no prije nego stoje ponovno izgubio svijest, vidio je dr. Fincha kako prolazi i ide prema gospođi Lisbon. Ona je prva doznala vijest, zatim medicinske sestre i onda mi. Joe Larson pretrčao je ulicu da se skriva u grmlju Lisbonove kuće, pa je upravo tada čuo kako gospodin Lisbon ženskasto plače, što je prema njegovim riječima zvučalo prilično milozvučno. Gospodin Lisbon sjedio je u počivaljci, noge je podigao na naslon a lice pokrio rukama. Zazvonio je telefon. Pogledao ga je. Zatim se javio. "Hvala Bogu", rekao je. "Hvala Bogu." Ispostavilo se da Lux muče samo veoma neugodne probavne smetnje. Povrh testa za trudnoću dr. Finch je Lux podvrgnuo cjelokupnom ginekološkom pregledu. Poslije smo od činovnice u bolničkoj administraciji, gđice Angelice Turnette, dobili dokumente koji su nam jedna od najvećih dragocjenosti (nije bila u sindikatu pa je svojom plaćom jedva sastavljala kraj s krajem). Liječnički nalaz nizom draškavih brojki prikazuje Lux kako u krutom papirnatom haljetku stupa na vagu (45), otvara usta da joj utaknu toplomjer (37) i mokri u plastičnu čašicu (bkz 6-8, mjestim. nakupine bakterija; pojačana sluz, leukociti 2+). Jednostavna ocjena "blage ogrebotine" opisuje stanje stijenki maternice, a dodatno su, što danas više ne čine, snimili fotografiju ružičastoga grlića maternice koji slični zaslonu kamere namještenome na veoma nisku ekspoziciju. (Zuri u nas poput upaljenog oka, netremice nas gleda i nijemo optužuje.)

"Nalaz testa za trudnoću bio je negativan, no očito je bila seksualno aktivna", rekla je gđica Turnette. "Imala je hpv [*humani papilloma virus*, preteču genitalnih bradavica]. Što imaš više partnera, imaš i više HPV-a. I to je cijela mudrost."

Te je noći dr. Hornicker bio dežuran pa je uspio nekoliko minuta razgovarati s Lux da gospođa Lisbon ne dozna. "Djevojka je još čekala nalaze pa je razumljivo da je bila napeta", rekao je. "No mučilo ju je još nešto, neka dodatna nelagoda." Lux se odjenula i sjela na rub ležaja na Hitnoj. Kad joj je dr. Hornicker rekao tko je, odvrtila je: "Vi ste liječnik koji je razgovarao s mojom sestrom."

"Tako je."

"Ispitivat ćete me?"

"Samo ako želiš."

"Samo sam", ispod glasa će ona, "došla giniću."

"Znači, ne želiš da te ispitujem?"

"Ceel nam je rekla za vaše testove. Trenutačno jednostavno nisam raspoložena."

"Kako si raspoložena?"

"Nikako. Samo sam nekako umorna."

"Ne spavaš dovoljno?"

"Spavam non-stop."

"A ipak si umorna?"

"Jesam. "

"Što misliš zašto?"

Dotle je Lux odgovarala žustro i mahala nogama koje joj nisu dopirale do poda. Sad je zastala i zagledala se dr. Hornickera. Zavalila se i uvukla glavu tako da joj je pod bradom nabreknuo jedva primjetan podvoljak.

"Manjak željeza u krvi", rekla je. "Nasljedna stvar. Zamolit ću liječnika da mi propiše vitamine."

"Kronično je bježala od istine", poslije nam je rekao dr. Hornicker. "Očito je patila od nesanice - što je školski simptom depresije - i pretvarala se da njezin problem, a po toj logici i problem njezine sestre Cecilije, zapravo ništa ne znači." Dr. Finch uskoro se zatim vratio s nalazima pa je Lux veselo skočila s ležaja. "No čak joj je i radost bila nekako mahnita. Skakala je od sreće."

Uskoro nakon tog sastanka dr. Hornicker je u drugome od brojnih nalaza koje će napisati počeo preispitivati vlastito mišljenje o Lisbonicama. Navodeći nedavnu studiju dr. Judith Weisberg koja je proučavala "proces oplakivanja kod adolescenata kojima su brat ili sestra poginuli kao žrtve samoubojstva" (vidi *Popis subvencioniranih studija*), dr. Hornicker ponudio je objašnjenje za čudljivo ponašanje Lisbonica - za njihovo povlačenje, iznenadne izljeve osjećaja i obamrlost. Prema nalazu, preostale su Lisbonice nakon Cecilijina samoubojstva patile od posttraumatskog stresnog poremećaja. "Nije nemoguće", zapisao je dr. Hornicker, "da brat ili sestra AŽS-a [*adolescenta žrtve samoubojstva*] glume samoubilačko ponašanje u nastojanju da se razračunaju s vlastitom boli. Unutar obitelji

nalazimo visoku stopu ponovljivih samoubojstava." U margini je, onako za sebe, odbacio liječnički stil i zabilježio: "Lemari."

Ova je teorija kružila sljedećih nekoliko mjeseci i pridobila mnogo ljudi jer je pojednostavila stvari. Cecilijino samoubojstvo, povijesno gledano, već je poprimilo razmjere davno pretkazanog događaja. Nitko se nad njim više nije zgražao, a budući da su ga prihvatili kao Prauzrok, nije ga trebalo ni potanje objašnjavati. Kako je rekao gospodin Hutch: "Sve su zlo prišili Ceciliji." Iz te su perspektive njezino samoubojstvo doživljavali kao svojevrsnu bolest koja je zarazno djelovala na bližnje. Dok se u kadi kuhala u juhi vlastite krvi, Cecilia je u optjecaj pustila virus koji se prenosi zrakom, a na ostale je djevojke prešao već samim time što su joj priskočile u pomoć. Nitko se nije pitao kako je Cecilia uopće dobila virus. Prijenos se pretvorio u objašnjenje. Na sigurnome u svojim sobama, ostale su cure namirisale nešto čudno i onjušile zrak, no nisu se obazirale. Ispod vrata su im se uvukle crne vriježe dima, vinule se u vis iza njihovih vrijednih leđa i oblikovale hude likove koje dim ili sjene poprimaju u crtićima: ubojicu u crnome šeširu kako prijeti bodežom, ili nakovanj koji tek što nije pao. Zahvaljujući zaraznome samoubojstvu, problem je postao opipljiv. Curama se u grlo naselila kultura bodljikavih bakterija. Ujutro su im preko krajnika niknule mekane fistule. Uхватила ih je mlitavost. Kroz prozor im se činilo da se svjetlo svijeta prigušilo. Uzalud su trljale oči. Osjećale su se tromo i tupo. Domaći su predmeti izgubili smisao. Sat pokraj uzglavlja pretvorio se u komad lijevane plastike što pokazuje takozvano vrijeme u svijetu i iz nekog nepoznatog razloga bilježi njegovo protjecanje. Kad smo na taj način razmišljali o curama, doživljavali smo ih kao grozničava bića što izdišu jušasti dah i izdvojena u svom pritvoru iz dana u dan venu. Izlazili bismo iz kuće mokre glave u nadi da ćemo se i sami prehladiti pa ćemo zajedno s njima živjeti u bunilu.

Noću su nam dreka mačaka koje se pare ili se tuku i njihovo mijaukanje u mraku govorili da je svijet čisto uzbuđenje što u valovima plavi sva bića, pa je jednooka sijamska mačka na istim mukama kao Lisbonice, a osjećaji obuzimaju čak i drveće. S krova im je skliznuo prvi crijep od škrljevca, za pedalj promašio trijem i ukopao se u meku zemlju, a mi smo izdaleka vidjeli kako katran koji

je iza njega ostao propušta vodu. Ispod mjesta na kojem je u dnevnoj sobi prokisnulo gospodin Lisbon postavio je staru kantu od boje i samo gledao kako se puni u ponoćno plavoj nijansi stropa Cecilijine sobe (tu je nijansu izabrala da slični noćnome nebu; kanta je godinama stajala u ormaru). Sljedećih su dana potočiće počele hvatati i druge kante - na radijatoru, na kaminu, na stolu u blagovaonici - no krovopokrivač se nije pojavljivao, najvjerojatnije zato, vjerovali su ljudi, što Lisboni više nisu mogli smisliti da im se itko mota po kući. Samostalno su se nosili s prokišnjavanjem i nisu se micali iz kišne šume vlastitoga dnevnog boravka. Mary je bilo stalo do forme pa je po poštu (račune za grijanje i reklame - osobna pisma više nisu dobivali) izlazila u jarkozelenim ili ružičastim puloverima s našivenim crvenim srcima. Bonnie je nosila neku halju koju smo prozvali njezinom košuljom od kostrijeti, uglavnom zbog šiljastog perja koje ju je pokrivalo. "Sigurno joj pušta jastuk", rekao je Vince Fusilli. Perje nije bilo bijelo, što bi čovjek očekivao, nego sivosmeđe, od pataka loše kvalitete, peradi iz kombinata čiji se kokošinjački vonj širio niz vjetar kad god bi se pojavila perjem našpikana Bonnie. No nitko se nije previše približavao. Nitko se više nije usuđivao ući u kuću, ni naše majke, ni očevi, ni svećenik, a čak bi i poštar poklopac sandučića radije zadigao hrptom obiteljskog časopisa Family Circle gospođe Eugene nego da ga dira. Sada se jasnije vidjelo da kuća blago trune. Primijetili smo da su se zastori poderali, a onda smo shvatili da zapravo uopće ne gledamo zatore nego sloj prljavštine na kojem bi cure oblikovale špijunke. Voljeli smo gledati kako ih rade. Ružičasta bi se peta dlana spljoštila o staklo pa počela trljati gore-dolje i zatim otkrila vedri mozaik oka koje bi se uperilo van prema nama. A i oluci su se povili.

Iz kuće je izlazio samo gospodin Lisbon pa su nam jedini doticaj s curama bili znakovi koje su ostavljale na njemu. Kosa mu se doimala prepomno počesljanom, kao da cure timare njega kad nemaju koga drugoga. Na obrazima više nije nosio komadiće WC-papira s krvavim točkicama poput sićušnih japanskih zastava, a to je mnogima bio znak da su ga kćeri počele brijati mnogo pažljivije nego što su se oko Debilnoga Joea trudila braća. (Međutim, gospođa Loomis je tvrdila da je nakon slučaja s Cecilijom nabavio električni brijajući aparat.) Bez obzira na pojedinosti, gospodin Lisbon se

prometnuo u medija čijim smo posredovanjem nazirali duhove cura. Vidjeli smo ih kroz muku koju su mu zadavale: podbuhle crvene oči više se gotovo nisu otvarale da vide kako mu kćeri kopne; stubama se penjao u vječnom strahu da ga vode prema još jednom nepomičnom tijelu pa je strugao cipelama; pepeljasto mu se lice gasilo jer je suosjećao s njima i doimao se izgubljeno, poput čovjeka koji je shvatio da mu izvan svekolikog umiranja više nema života. Kad bi krenuo na posao, gospođa Lisbon ga više ne bi oboružala velikom šalicom kave. No ipak bi za upravljačem nesvjesno posegnuo za šalicom koja je stajala u držalu... i usnama prinio hladnu prošlotjednu kavu. Školskim je hodnicima hodao s lažnim osmijehom i očima punim suza, ili bi u izljevima dječaćkog raspoloženja znao poviknuti: "Blokada!" i stjerati nekog učenika uza zid. No predugo bi ga držao, ukipivši se dok klinac ne bi rekao: "Mrtva lopta", ili: "Crveni karton, gospodine Lisbon", bilo što da se ovaj trgne. Gospodin Lisbon je Kennyja Jenkinsa uhvatio u kravatu, a ovome je u sjećanju ostao samo spokoj koji ih je obuzeo. "Bilo je čudno. Osjećao sam njegov zadah i sve, no nisam se pokušao izvući. Kao kad krene opća makljaža, a ti se nađeš na dnu. Gnječe te, no zapravo si na miru i sve." Neki su mu se ljudi divili što i dalje radi, drugi su ga zato osuđivali kao bešćutnika. U zelenom je odijelu počeo izgledati poput kostura, kao da ga je Cecilia nakratko povukla na drugi svijet kad je umrla. Podsjećao nas je na Abrahama Lincolna, onako štrkljast mučaljivo je na vlastitim plećima nosio bol cijelog svijeta. Nikad ne bi prošao pokraj česme a da se malčice ne osvježi.

A onda, manje od mjesec i pol dana nakon što su cure napustile školu, gospodin Lisbon je iznenada dao otkaz. Od ravnateljve smo tajnice Dini Fleisher doznali da je gospodin Woodhouse u vrijeme božićnih praznika nazvao gospodina Lisbona i pozvao ga na sastanak. Nazočan je bio i predsjednik Upravnoga vijeća Dick Jensen. Gospodin Woodhouse zamolio je Dini da posluži punč s jajima iz tetrapaka iz malenoga uredskog hladnjaka. Prije nego što je prihvatio, gospodin Lisbon je upitao: "Valjda unutra nema alkohola?" "Božić je", rekao je gospodin Woodhouse.

Gospodin Jensen govorio je o Rose Bowlu⁵. Gospodinu Lisbonu je rekao: "Vi ste studirali na michiganskom državnom, ne?"

U tom je trenutku gospodin Woodhouse Dini dao znak da ode, no prije nego što je izašla, čula je gospodina Lisbona: "Jesam. No mislim da vam to nikad nisam rekao, Dick. Imam osjećaj da ste zavirili u moj dosje."

Muškarci su se neveselo nasmijali. Dini je zatvorila vrata.

Kad je 7. siječnja počela škola, gospodin Lisbon više nije predavao. Službeno je uzeo neplaćeni dopust, no nova nastavnica matematike, gospođica Kolinski, očito je zaključila da je čeka sigurno namještenje jer je uklonila planete iz orbite na stropu. Pali su globusi ležali u kutu kao na posljednjem smetištu svemira, Mars se ukopao u Zemlju, Jupiter se raskolio, a Saturnovi su se prsteni urezali u jadni Neptun. Nikad nismo doznali što su na sastanku točno rekli, no bilo je jasno u čemu je bit: Dini Fleisher nam je kazala da su se ubrzo nakon Cecilijina samoubojstva roditelji počeli žaliti. Tvrdili su da osoba koja se ne zna brinuti za vlastitu obitelj nema pravo poučavati njihovu djecu, a kako je Lisbonova kuća propadala, zborna je negodovanje postajalo sve glasnije. Gospodinu Lisbonu u prilog nije išlo ni vlastito ponašanje, kao ni vječno zeleno odijelo, izbjegavanje nastavničke kantine i prodorni tenor koji je u muškome pjevačkom zboru parao uši poput žalopojke ucviljene, starice. Otpustili su ga. Pa se vratio u kuću gdje se svjetla katkad uopće nisu palila, čak ni navečer, a ulazna se vrata nisu otvarala.

Sada je kuća doista umrla. Dok je gospodin Lisbon odlazio u školu, s njime je kroz kuću kolala tanka struja života, curama je donosio poslastice - čokoladice *Mounds*, sladoledne prutiće od naranče i vodene sladolede na štapiću duginih boja. Mogli smo zamisliti što cure u duši osjećaju jer smo znali što jedu. Mogli su nas zajedno s njima boljeti sinusi od gutanja sladoleda. Mogli smo žderati čokoladu dok nam ne pozli. No kad je gospodin Lisbon prestao izlaziti, prestao je donositi slatkiše. Nismo mogli pouzdano znati da cure uopće jedu. Uvrijedivši se na poruku gospođe Lisbon, mljekar je prestao isporučivati mlijeko, bez obzira na to je li bilo dobro ili pokvareno. Kroger je prestao dopremati namirnice. Majka gospođe Lisbon, Lema

Crawford, u onom je pucketavom telefonskom razgovoru s Novim Meksikom spomenula da je gospođi Lisbon dala sve ukiseljeno povrće i ukuhano voće koje je tog ljeta spremila za zimnicu

(oklijevala je pri riječi "ljeta" jer je tog ljeta umrla Cecilia, a krastavci, jagode pa i ona sama u dobi od sedamdeset i jedne godine i dalje su rasli i živjeli). Rekla nam je i da je gospođa Lisbon u podrumu držala obilne zalihe hrane u limenkama, kao i svježu vodu i druge potrepštine za slučaj nuklearnog napada. Dolje su imali svojevrsno atomsko sklonište, navodno odmah pokraj igraonice odakle smo gledali kako se Cecilia penje u smrt. Gospodin Lisbon čak je instalirao propanski poljski zahod. No bilo je to u doba kad su pretpostavljali da će pogibelj doći izvana, a u kući koja se sama po sebi pretvorila u veliki lijes, prostorija za preživljavanje više uopće nije imala smisla.

Dodatno smo se zabrinuli vidjevši da Bonnie naočigled kopni. Dok se netom nakon svanuća spremao na počinak, striko Tucker znao bi je vidjeti kako izlazi na trijem s pogrešnom predodžbom da cijela ulica spava. Vječno je nosila pernatu halju, a katkad bi čak ponijela i jastuk koji je striko Tucker zbog načina na koji bi ga obujmila nazivao "ramenom za plakanje". Poderani mu je vrh rigao perje koje joj je oko glave stvaralo oblak. Kihala je. Dugi joj je vrat bio mršav i blijed, a hodala je klimavo i bolno, kao da je došla iz Biafre i treba joj podmazati bočne zglobove. Budući da je striko Tucker živio na tekućoj hrani, i sam je bio kost i koža pa smo njegovim procjenama Bonniene vage vjerovali. Da je gospođa Amberson rekla kako Bonnie vene, ne bi bila ista stvar. U usporedbi s njom svatko je kopnio. No na pojasu strike Tuckera srebrna je kopčica s tirkizima izgledala golemo, poput draguljima optočenog pojasa boksačkog prvaka u teškoj kategoriji. Znao je što govori. Virio bi iz svoje garaže držeći ruku na hladnjaku i gledao kako Bonnie Lisbon glavinja niz dvije stube na ulazu i preko travnjaka kreće do malenoga humka gdje su prije nekoliko davnih mjeseci kopali, te na mjestu gdje joj je poginula sestra počinja moliti krunicu. U jednoj je ruci držala jastuk, a drugom je prebirala zrna pazeći da završi prije nego što se u ulici upali prvo svjetlo i probude se susjedi.

Nismo znali je li riječ o askezi ili izgladnjelosti. Striko Tucker je rekao da se doimala spokojnom, nije bila grozničavo pohotna kao Lux ni mučaljivo uštogljena kao Mary. Pitali smo ga je li nosila plastificiranu sliku Blažene Djevice, no činilo mu se da nije. Izlazila je

svakog jutra, samo što bi striko Tucker katkad zaboravio provjeriti ako je na televiziji bio film iz serije o detektivu Charlieju Chanu.

Striko Tucker također je prvi primijetio miris koji nikad nismo uspjeli identificirati. Kad je jednog jutra izašla na humak, Bonnie je ostavila otvorena ulazna vrata pa je striko Tucker postao svjestan vonja na kakav nikad prije nije naišao. Prvo je pomislio da se to samo pojačao Bonnien miris mokre ptice, no miris se zadržao i kad se vratila u kuću, a i mi smo ga osjetili kad smo se probudili. Naime, kako se kuća počela raspadati, odande nas je zapahivao smrad trulog drveta i raskvašenih sagova, a sad se od Lisbona počeo širiti i taj drugi miris, uvlačio nam se u snove i tjerao nas da neprestano iznova peremo ruke. Miris je bio tako gust da smo imali osjećaj daje tekući, a kad bismo ušli u struju, kao da nas je škropio. Pokušali smo mu naći izvor pa smo u dvorištu tražili uginule vjeverice ili vreću gnojiva, no tako sočan miris nije mogao utjelovljivati smrt. Nepobitno je pripadao životu, a Davida Blacka je podsjetio na šminkersku salatu od gljiva koju je jeo kad su ga roditelji odveli na izlet u New York.

"Smrde zarobljeni mufovi", znalački je rekao Paul Baldino, a mi nismo znali dovoljno da mu se suprotstavimo, no nije nam išlo u glavu kako komorice ljubavi mogu ispuštati takvu aromu. Miris je spajao zadah iz usta, sir, mlijeko i seksi film, ali i oprljeni miris bušenja zuba. Na takav se zadah navikneš što se u nj više unosiš pa ga na kraju više i ne primjećuješ jer ga i sam poprimiš. Naravno, godine su prolazile, a otvorena su nam ženska usta u lice puhala razne sastojke tog prvotnog mirisa, pa bismo nadvijeni nad nepoznatu posteljinu u mrklome mraku dotične prijevare ili sastanka naslijepo katkad pohlepno dočekali svako novo bažđenje zbog djelomične veze s isparavanjima koja su iz Lisbonove kuće počela piriti uskoro nakon što su je zatvorili i zapravo nikad nisu prestala. Ako se usredotočimo, vonj ćemo nanjušiti i dan-danas. Znao bi nas zateći u postelji i na igralištu dok smo igrali graničara; Karafilisima se spuštao u podrum pa bi Stara Karafilisica sanjala da se vratila kući u Bursu i da kuha lišće vinove loze. Dopro bi do nas unatoč smradu cigare djeda Joea Bartona, koji nam je pokazivao album fotografija iz mornaričkih dana i objašnjavao da su mu punašne žene u podsuknjama samo sestrične. Iako je miris bio neizdrživ, neobično je da nam ni na trenutak nije palo na pamet da zadržimo dah, ili da bar

dišemo na usta, pa smo nakon prvih nekoliko dana aromu sisali kao majčino mlijeko.

Slijedili su mutni i pospani mjeseci: ledom okovani siječanj, nepopustljiva veljača, blatni i bljuzgavi ožujak. U ono smo doba još imali zimu, goleme nanose snijega i dane kad bi nam otkazali školu. Dok smo u snježna jutra kod kuće na radiju slušali izvješće o zatvorenim školama (paradu okruga indijanskih imena, od Washtenawa i Shiawasseea do našeg anglosaskog Waynea) još smo poput pionira znali za okrepljujući osjećaj ostanka u toplome domu. Zbog promjenjivih vjetrova iz tvornica i globalnoga rasta temperature danas snijeg više uopće ne dolazi u mećavama, nego se noću polako nakuplja poput pjene što se topi. Svijet nam kao umorni izvođač preko one stvari nudi još jednu sezonu. U doba Lisbonica snijeg je padoo svaki tjedan, a mi smo ga s kolnih prilaza čistili u hrpe koje bi nadvisile aute. Kamioni su bacali sol. Božićne su se žaruljice palile, a stari se Wilson isprasio ludim uprizorenjem koje je postavljao svake godine: snjegovićem od šest metara s tri mehanizirana soba koji su u saonicama vukli debeloga Djeda Mraza. Zbog njega bi nam se u ulici redovito stvorila kolona automobila, no te se godine promet dvaput usporavao. Vidjeli smo kako obitelji upiru prst u Djeda i osmjevu se, da bi se zatim ukipile i zabezegnute pred Lisbonovom kućom poput znatiželjnika na mjestu nesreće. Lisbonci su božićne žaruljice izvjesili tek nakon Božića pa im se kuća doimala još turobnije. Na susjednome travnjaku kod Pitzenbergera tri su snijegom okovana anđela svirala u crvene trublje. S druge su strane kod Batesa u snijegom pošećerenome grmlju sjali raznobojni gumeni bomboni. Gospodin Lisbon razapeo je žaruljice tek u siječnju, tjedan dana nakon što je ostao bez posla. Pokrio je grmlje pred kućom, no kad je uključio svjetla, nije bio zadovoljan rezultatom. "Jedna niska žmirka", rekao je gospodinu Batesu kad se ovaj uputio prema svom autu. "Na kutiji piše da ima crveni vršak, no sve sam ih pregledao i ne mogu naći krivca. Mrzim žmirkave žaruljice." Možda ih je mrzio, no žmirkale su i dalje kad god bi ih se navečer sjetio uključiti.

Cure su nam cijele zime izmicale. Povremeno bi koja izašla i obujmila se rukama na hladnoći, lice bi joj nestalo u oblaku pare iz usta, te bi se za minutu vratila u kuću. Noću je Therese i dalje na

amaterskoj radiopostaji kuckala poruke koje bi je izvlačile iz kuće i vodile u tople južne države, pa i do vrška Južne Amerike. Tim Winer tražio je Theresinu frekvenciju na radiovalovima i nekoliko puta ustvrdio da ju je našao. Jednom je prilikom s nekim čovjekom u Georgiji razgovarala o njegovu psu (artritični kukovi, operacija ili ne?), a drugi put je u tom mediju bez spola i nacionalnosti razgovarala s ljudskim bićem čije je šture odgovore Winer uspio zabilježiti. Same točke i crte, no natjerali smo ga da stvar prevede na engleski. Razgovor je išao otprilike ovako:

"I tebi?"

"Meni brat."

"Koliko godina?"

"Dvadeset jednu. Zgodan. Krasno svirao violinu."

"Kako?"

"Obližnji most. Snažna struja."

"Kako preboljeti?"

"Neću nikad."

"Kakva je Kolumbija?"

"Topla. Mirna. Dođi."

"Rado."

"Za *bandidose* se varaš."

"Moram ići. Zove mama."

"Krov obojen u plavo po tvojim uputama."

"Bok."

"Bok."

I to je sve. Mislimo da je tumačenje posve očito i dokazuje da je Therese još u ožujku pružala ruke prema slobodnijem svijetu. Otprilike u isto vrijeme zatražila je pristupnice za niz fakulteta (novinari će to poslije napuhati). Cure su naručivale i kataloge za stvari koje ne mogu kupiti, a Lisbonima se poštanski sandučić ponovno napunio: *Scott-Shruptineovi* katalogi namještaja, skupa odjeća, egzotična putovanja. Budući da nisu mogle nikamo otići, cure su u mašti putovale do sijamskih hramova zlatnih šiljaka, ili pokraj starca s vjedrom i metlom za lišće koji čisti mahovinom pokriveni kutak Japana. Čim smo doznali kako se brošure zovu, i sami smo ih naručili da vidimo kamo žele putovati. Pustolovine na Dalekom Istoku. Turistička agencija *Vjetropir*. Turistička agencija

Tunel do Kine. Orient Express. Sve smo nabavili. Pa smo ih prelistavali i s curama pješačili kroz prašnjave gudure, svako malo zastajali da im pomognemo skinuti naprtnjače, polagali im ruke na vlažna ramena i gledali u daljinu prema zalascima sunca boje papaje. Zajedno smo pili čaj u paviljonu na vodi u kojoj su se praćakale jarkozlatne ribice. Činili smo što god bismo poželjeli, a Cecilia se nije ubila: u Calcutti je bila mladenka s crvenom koprenom i tabanima obojenim kanom. Curama smo se mogli približiti samo na tim nemogućim izletima koji su nas zauvijek obilježili, pa smo danas sretniji sa snovima nego sa suprugama. Neki su od nas zloupotrebljavali kataloge i s njima se sami zatvarali u sobe, ili ih pak iznosili skrivene ispod košulje. No druge zabave u biti nismo ni imali, snijeg je padao, a nebo je ostalo bespoštedno sivo.

Rado bismo vam pouzdano rekli kako je bilo u Lisbonovoj kući, ili kako su se cure osjećale kao njezine zatvorenice. Ova nas istraga zna izmožditi pa katkad čeznemo za nekim sitnim dokazom, nekim rozetskim kamenom koji bi napokon objasnio cure. No iako smo sigurni da ta zima nije bila sretna, ne možemo potvrditi gotovo ništa više. Nastojanje da otkrijemo gdje je cure točno boljelo sličí samostalnim pregledima na koje nas tjeraju liječnici (već smo zašli u te godine). Redovito moramo klinički objektivno pretražiti svoj najintimniji tobolac, prepipati ga i osvijestiti njegovu anatomsku stvarnost: dva kornjačina jaja gnijezde se među sićušnim bobicama, a iz njih i prema njima zmijoliko vijugaju cjevičice na kojima iskaču hrskavična zadebljanja. Od nas traže da među čvorovima i uvojima - koji su na tom nejasno označenome mjestu prirodna pojava - nađemo skorojevičke uljeze. Pojma nismo imali koliko kvržica imamo dok ih nismo počeli tražiti. Pa tako ležimo na leđima, pritišćemo, trgnemo se pa opet pritišćemo, dok se sjeme smrti gubi u metežu što ga je Bog od nas napravio.

S curama je ista stvar. Čim napipamo njihovu bol, zapitamo se je li dotična rana bila smrtonosna ili nije, te je li uopće riječ o rani (viđamo naslijepo). Možda je riječ o ustima jer su jednako vlažna i topla. Ožiljak može biti na srcu ili na koljenu. Ne razabiremo. Možemo samo pipkati duž nogu i ruku pa preko mekog dvolisnog trupa do zamišljenog lica. Govori nam. Ali mi ne čujemo.

Svake smo noći pažljivo proučavali prozore soba u kojima su spavale cure. Razgovor za večerom nužno bi skrenuo na škripac u koji im je zapala obitelj. Hoće li gospodin Lisbon naći drugi posao? Kako će prehranjivati obitelj? Dokle će cure izdržati u kavezu? Čak se i Stara Karafilisica otputila na jedan od rijetkih izleta u prizemlje (a da nije bio dan za kupanje) samo da promotri Lisbonovu kuću na drugom kraju ulice. Koliko smo se sjećali, Stara Karafilisica nikad prije nije pokazala zanimanje za ostatak svijeta; otkad smo znali za nju, živjela je u podrumu i željela umrijeti. Katkad bi nas Demo Karafilis odveo dolje da igramo stolni nogomet, pa bismo se kretali među vodovima centralnoga grijanja, pričuvnim složivim krevetima i pohabanom prtljagom da bismo naposljetku dospjeli do sobička koji je Stara Karafilisica uredila da sličí Maloj Aziji. S rešetke na stropu visjelo je umjetno grožđe; u ukrasnim su kutijicama čučali dudovi svilci; betonske su zidove obojali u točnu nijansu plavetne boje neba u domovini. Razglednice pričvršćene selotejpom služile su kao prozori u drugu prostorno-vremensku dimenziju u kojoj je Stara Karafilisica još živjela. U pozadini su se dizale zelene planine, na njih su se nadovezivale okrhnete otomanske grobnice, krovovi crvenih crepova i oblak pare koji se dizao iz kuta u tehnikoloru gdje je neki čovjek prodavao topli kruh. Demo Karafilis nikad nam nije rekao u čemu je problem s bakom i nije mu bilo čudno što je drže u podrumu pokraj golemoga kotla i klokotavih odvoda (naše je nizinsko predgrađe bilo izloženo poplavama). No prema tomu kako bi zastala ispred razglednica, obliznula palac i pritisnula ga na uvijek istu izbljedjelu točku, kako se osmjehivala otkrivajući zlatne zube i kimala prema slikama kao da pozdravlja prolaznike, naslućivali smo da je Staru Karafilisicu oblikovala i ožalostila povijest o kojoj nemamo pojma. Ako bi nas uopće vidjela, rekla bi: "Zaklopite svjetlo, slatki moji", pa bismo je poslušali i ostavili je da se hladi lepezom koju joj je za Božić redovito na dar slalo pogrebno poduzeće što joj je pokopalo muža. (Lepeza, jeftini karton priklaman na štapić od sladoleda, prikazivala je Isusa kako se moli u Getsemanskom vrtu dok se iza njega gomilaju zlokobni oblaci, a na poledini je reklamirala pogrebne usluge.) Osim radi kupanja, Stara Karafilisica penjala se u prizemlje - vezali bi joj uže oko struka pa bi Demov otac lagano vukao, a Demo i braća pomagali odostraga - samo kad bi na televiziji

svake dvije godine pustili Vlak za Istanbul. Tada bi, uzbuđena kao djevojčica, sjedila na kauču i, nagnuvši se naprijed, čekala deset sekunda filma kad vlak prolazi pokraj šačice zelenih brda u kojima joj je ostalo srce. Obje bi ruke podigla u vis i ispustila strvinarski krik, a vlak bi - kao i svaki put - nestao u tunelu.

Stara Karafilisica nikad nije pretjerano marila za susjedske tračeve, uglavnom zato što ih nije razumjela, a za nju su i ono što je razumjela bile tričarije. U mladosti se skrivala u podrumu da je ne ubiju Turci. Cijelih je mjesec dana jela samo masline i gutala koštice da se zasiti. Vidjela je kako joj kolju obitelj, kako muškarce razapinju na suncu i nabijaju im spolovila u usta, pa joj nije bilo jasno u čemu je drama dok bi slušala kako je Tommy Riggs napravio totalku na roditeljskom Lincolnu ili kako se Perkinsima zapalilo božično drvce i ubilo mačku. Živnula bi samo kad bi netko spomenuo Lisbonice, i to ne zato što bi ispitivala ili izvlačila pojedinosti, nego da s curama uspostavi telepatsku vezu. Kad bi čula da razgovaramo o Lisbonicama, Stara Karafilisica podigla bi glavu, a zatim bi bolno ustala iz naslonjača i prešla hladni betonski pod oslanjajući se na štap. U dnu podruma kroz prozorsko je okno dopiralo slabo svjetlo, a ona bi prišla hladnim staklima i upiljila se u komad neba koji se vidio kroz čipku paučine. Od svijeta u kojem su živjele cure vidjela je tek toliko, samo isto nebo iznad njihove kuće, no i ono joj je dovoljno govorilo. Sinulo nam je da i ona i cure u sklopovima oblaka čitaju tajne znakove jada i da među njima unatoč razlici u godinama kola nešto bezvremensko, kao da na svom mrmljavom grčkom curama savjetuje: "Ne tratite vrijeme na život." Okno je bilo puno piljevine i lišća što ga je nanio vjetar, našao se tu i slomljeni stolac iz vremena kad smo ondje gradili tvrđavu. Svjetlo se Staroj Karafilisici proziralo kroz kućnu haljinu, a bila je tanka i nevesela uzorka, kao daje od papirnatih ručnika. Sandale su joj bile za hamam, za neku parnu kupelj, a ne za onaj pod pun propuha. Onoga dana kad je čula da su cure opet u zatočeništvu, naglo je digla glavu, kimnula i nije se nasmiješila. No činilo se da je već otprije znala.

Na tjednoj je kupki s gorkim solima govorila o curama, ili im se obraćala, nismo mogli točno razabrati. Nismo se previše približavali i nismo prisluškivali uz ključanicu jer kad smo nekoliko puta letimično ugledali Staru Karafili sicu otromboljenih dojki iz drugog stoljeća,

plavih nogu i raspuštene kose, koja je bila nevjerojatno duga i sjajna kao u djevojke, uhvatila nas je silna neugoda. Rumenjeli smo već na šum vode dok se puni kada preko kojeg dopire njezin prigušeni glas dok se žali se na bolove a crnkinja je, koja ni sama više nije u cvijetu mladosti, nagovara da uđe, pa iza kupaoničkih vrata njih dvije same i oronule podvikuju i pjevaju, prvo crnkinja, onda Stara Karafilisica pjeva neke grčke pjesme, a na kraju se čuje samo brčkanje vode čiju boju ne možemo ni zamisliti. Poslije bi se pojavila jednako blijeda kao prije, a glavu bi umotala u ručnik. Čuli bismo kako se Staroj Karafilisici nadimaju pluća dok joj crnkinja namješta uže oko struka i počinje je spuštati niza stube. Iako je Stara Karafilisica željela što prije umrijeti, na silascima bi se uvijek doimala prestrašeno, grčevito bi se držala za rukohvat i bečila oči iza naočala bez okvira. Katkad bismo joj usput prenijeli najnovije vijesti o curama, ona bi kliknula: "Mana!", a Demo nam je rekao da to znači nešto u stilu "Ti vraga!", no zapravo se nikad nije doimala iznenađenom. Onkraj prozora koje bi letimično viđala jednom na tjedan i onkraj naše ulice vani je živio svijet koji već godinama umire, znala je Stara Karafilisica.

Na kraju krajeva, nije se čudila smrti, nego tvrdoglavosti života. Nije joj bilo jasno kako Lisbonu mogu biti tako tihi, zašto ne kukaju da se sve ori, ili ne polude. Vidjevši kako gospodin Lisbon razapinje božićne žaruljice, vrtjela je glavom i mrmljala. Pustila je posebni gerijatrijski rukohvat koji su joj ugradili duž prizemlja i bez oslonca prešla nekoliko koraka ravnim tlom, a prvi je put u sedam godina ništa nije boljelo. Demo nam je to ovako objasnio: "Mi smo Grci mrzovoljan narod. Možemo shvatiti samoubojstvo. No da vješaš božićne lampice nakon što ti se ubila kći - to pak ne možemo shvatiti. Moja yiayia nikad nije shvatila zašto se u Americi svi stalno pretvaraju da su sretni."

Zima je godišnje doba alkoholizma i očaja. Pogledajte koliko je samo pijanaca u Rusiji i samoubojstava na Cornelli. U vrijeme ispitnih rokova u brdovitom se krugu sveučilišta u ponor bacilo toliko studenata da su usred zime uveli poseban slobodni dan da malo razbiju napetost (poznatiji je kao "dan samoubojica": na taj smo praznik naišli pretražujući po kompjutoru, a pritom smo otkrili i "samoubilački izlet" i "auto za samoubojice"). Ne shvaćamo ni te klince s Cornella: neka Bianca s prvom dijafragmom i na pragu

života strmoglavila se s pješačkog mosta, a pad joj je ublažio samo prsluk s pernate jakne; mračni egzistencijalac Bili pušio je aromatizirane cigarete i nosio pelerinu Vojske spasa: nije skočio kao Bianca, nego se prebacio preko ograde i nije se puštao dok na kraju više nije mogao izdržati (u 33% slučajeva ljudima koji izaberu most popucaju rameni mišići; ostalih 67% samo skoče). Stvar spominjemo samo kao dokaz da i studenti, premda se mogu slobodno opijati i bludničiti, hrpimice dižu ruku na sebe. Zamislite kako je tek onda bilo Lisbonicama koje su čučale u kući, a pri ruci nisu imale ni treštavu muzičku liniju ni partnera za seksanje.

Kad su novine poslije pisale o takozvanoj "samoubilačkoj uroti", prikazale su cure kao automate i beživotne stvorove kojima smrt ionako nije donijela bogzna kakvu promjenu. Presjek reportaža gđice Perl sveo je razdoblje od dva-tri mjeseca i patnju četiri pojedinca na člančić pod naslovom "Kad mladost ne vidi budućnost" i prikazao cure kao nerazpoznatljive likove koji u kalendar unose crne križiće ili se drže za ruke na improviziranim crnim misama. Kroz nagađanja gđice Perl često se provlače aluzije na satanizam ili neki blaži oblik crne magije. Napuhala je slučaj spaljivanja ploča i često citirala rock-stihove koji aludiraju na smrt ili samoubojstvo. Gđica Perl sprijateljila se s mjesnim D.J.-om i jednom prilikom cijelu noć slušala ploče koje su Luxine školske kolege navele kao njezinu omiljenu glazbu. Dotično joj je "istraživanje" donijelo otkriće kojim se najviše ponosila: pjesmu grupe *Cruel Crux* pod naslovom "*Nevina samoubojica*". Slijedi pripjev, iako ni gđica Perl ni mi nikad nismo uspjeli ustanoviti je li se album doista našao među pločama koje je Lux na zapovijed gospođe Lisbon morala spaliti:

*Nevina samoubojica
Što je vrisnula?
Nema smisla ići dalje
Na putu do pakla
Prvu rosu mi je dala
Moja nevinna samoubojica*

Pjesma se svakako zgodno uklapa u predodžbu da je cure obuzela neka mračna sila, neko monolitno zlo za koje mi nismo odgovorni.

No one se nisu ponašale nimalo monolitno. Dok je Lux ugovarala sastanke na krovu, Therese je u čaši za vodu uzgajala fluorescentne morske konjice, a dotle se u susjednoj sobi Mary satima gledala svoje u prijenosno zrcalo. Zrcalo je stajalo u ovalnom okviru od ružičaste plastike, a okruživale su ga gole žarulje kao na zrcalu u garderobi neke glumice. Mary je imala prekidač koji joj je omogućavao da simulira različita doba dana i vremenske uvjete. Mogla je odabrati "jutro", "poslijepodne" ili "večer", kao i "jarko sunce" ili "oblačno". Satima bi sjedila pred zrcalom i gledala kako joj lice pliva kroz mijene lažnih svjetova. Na suncu je nosila tamne naočale, a pod oblacima bi se zabundala. Gospodin Lisbon bi je viđao kako neprestano vrti prekidač amo-tamo i prelazi deset ili dvadeset dana u isti mah, a često bi pred zrcalo posjela neku od sestara da joj da savjete. "Vidiš, oblačno ti vrijeme ističe podočnjake. Zato što imamo blijedu put. Na suncu... Samo malo... Vidiš, sad ih više nema. Znači, kad je oblačno, moraš nanijeti više podloge ili korektora. Kad je sunčano, put nam blijedi pa nam treba boja. Crvenilo za usne, čak i sjenilo za oči."

Pod reflektorom stila gđice Perl curama blijede i crte lica. Opisuje ih otrcanim izrazima pa kaže da su bile "zagonetne" ili "usamljenice", a na jednom mjestu čak tvrdi da ih je "privukla poganska strana katoličke crkve". Nikad nismo pouzdano doznali što ta rečenica znači, no mnogi su je povezali s pokušajem cura da spase obiteljski brijest.

Proljeće je napokon stiglo. Drveće je pupalo. Zamrznute su se ulice otapale, a asfalt je pucao. Gospodin Bates je kao i svake godina zabilježio nove rupe na kolniku i Gradskim cestama poslao natipkani popis. Početkom travnja vratila se Uprava parkova i zamijenila vrpce oko osuđenih stabala. Više nije rabila crvene nego žute s natpisom: "Na ovom je stablu dijagnosticirana holandska bolest brijesta pa ćemo ga odlukom Uprave parkova ukloniti da spriječimo njezino daljnje širenje." Morao si triput obići drvo da pročitaš cijelu rečenicu.

Među osuđenima je bio i brijest u dvorištu ispred Lisbonove kuće (vidi dokaz br. 1), a vrijeme je još bilo svježije kad je stigao pun kamion radnika da ga sasiječe.

Tehniku smo poznavali. Prvo bi se radnik u kavezu od fiberglasa popeo u krošnju pa bi izbušio rupu u kori i na nju prislonio uho kao

da osluškuje kako drvu gasne bilo; zatim bi bez cifranja počeo sjeći manje grane, a dolje bi ih hvatale narančaste rukavice ostalih radnika. Grane su slagali uredno poput cjepanica i zatim ih predavali motornoj kružnoj pili koja je stajala straga na kamionu. Na ulicu je pljuskovito frcala piljevina pa kad bismo se i mnogo godina poslije našli u staromodnim barovima, piljevina na podu uvijek bi nas podsjećala kako nam je od drveća ostao prah i pepeo. Pošto bi ogolili deblo, radnici bi krenuli dalje da ogole i druga, a drvo je neko vrijeme stajalo sakato, pokušavalo dići batrljke ruku, poput bića koje su prebili na mrtvo ime, i samo zato što je sada iznenada zanijemjelo, shvatili smo da je prije cijelo vrijeme govorilo. Spremno za izvršenje smrtne kazne, drveće je sličilo Baldinovu roštilju i tada smo uvidjeli da je Sammy Morska Psina svoj tunel za bijeg oblikovao krajnje dalekovidno, tako da ne slični drveću u njegovu sadašnjem nego u budućem stanju i da, ako ikad bude morao bježati, može nestati kroz jedan od stotinu jednakih panjeva.

Ljudi bi redovito izašli iz kuće da se pozdrave sa svojim drvećem. Znali smo vidjeti kako se na sigurnoj udaljenosti od motornih pila na travnjaku okupila obitelj, umorni mama i tata s dvoje-troje dugokosih tinejdžera i pudlicom s vrpcom na glavi. Ljudi su osjećali da je drveće njihovo. Njihovi su ih psi danomice obilježavali. Djeci je označavalo teren kad su igrala *baseball*. Drveće ih je dočekalo kad su se doselili i obećavalo da će ondje ostati i kad se odsele. No kad ga je Uprava parkova došla posjeći, postalo je jasno da naše drveće nije naše nego da pripada Gradu i da on njime gospodari kako ga volja.

Međutim, Lisboni nisu izašli tijekom sječe grana. Cure su je promatrale s prozora na katu, a lica su im bila blijeda poput noćne kreme. Navaljujući i povlačeći se, radnik je u visinama strigao veliku zelenu krunu brijesta. Odsjekao mu je bolesnu granu koja je prošlog ljeta usahnula i davala žuto lišće. Zatim je odsjekao i zdrave grane, te se stablo u dvorištu pred Lisbonovom kućom pretvorilo u visoki sivi stup. Kad su se radnici odvezli, nismo više znali je li mrtvo ili živo.

Sljedeća smo dva tjedna čekali da Uprava parkova dovrši posao, no vratili su se tek nakon tri tjedna. Ovaj put su s kamiona sišla dva radnika s motornim pilama. Obišli su deblo i odmjerili ga, da bi zatim uglavili pile na bedra i povukli startere. Mi smo upravo igrali biljar u

podrumu Chasea Buella, no kroz gole smo stropne grede čuli cvilež. Aluminijski su ispusi centralnoga grijanja zaklepetali. Kugle jarkih boja podrhtavale su na zelenoj čohi. Motorke su nam u glavi brujale kao zubarske bušilice pa smo istrčali van i vidjeli da radnici kreću na brijest. Nosili su naočale da se zaštite od letećeg iverja, no inače su se vukli i zračili dosadom tipičnom za ljude navikle na klanje. Otvorili su vodilice koje su režale. Jedan je ispljunuo od duhana smeđi hračak. Zatim su zaturirali motore i baš su kanili rastrgati drvo kad je poslovođa iskočio iz kamiona bijesno mašući rukama. Lisbonice su u zbijenim bojnim redovima trčale prema radnicima. Gospođa Bates, koja je promatrala cijeli prizor, rekla je kako je pomislila da će se cure baciti na motorne pile. "Krenule su ravno na njih. A oči su im bile mahnite." Radnici iz Uprave parkova nisu znali zašto poslovođa poskakuje. "Prišle su mi iz mrtvoga kuta", rekao je jedan. "Cure su šmugnule ravno ispod pile. Hvala Bogu da sam ih na vrijeme vidio." Vidjela su ih obojica pa su digli pile u vis i uzmaknuli. Lisbonice su protrčale pokraj njih. Kao da igraju neku igru. Pogledale su iza sebe kao da se boje da će ih netko uloviti. No tada su stigle na pik. Radnici su ugasili motorke, titravi se zrak staložio i zavladała je tišina. Cure su okružile drvo i uhvatile se za ruke.

"Idite odavde", rekla je Mary. "Ovo je naše drvo."

Nisu se okrenule prema radnicima nego prema drvetu, priljubljujući obraze na deblo. Therese i Mary bile su u cipelama, no Bonnie i Lux istrčale su bose, što je mnoge navelo na pomisao da su spontano odlučile krenuti u akciju spašavanja. Grile su deblo koje se iznad njih dizalo u ništavilo.

"Cure, cure", rekao je poslovođa. "Zakasnile ste. Drvo je već usahnulo."

"To vi kažete", rekla je Mary.

"Ima potkornjake. Moramo ga srušiti da se ne prošire na drugo drveće."

"Nije znanstveno dokazano da sječa suzbija zarazu", rekla je Therese. "Drveće je prastaro. Evolucijski je razvilo vlastite načine borbe protiv potkornjaka. Zašto stvar jednostavno ne prepustite prirodi?"

"Da stvar prepustimo prirodi, drveća više uopće ne bi bilo."

"To nas čeka ovako i onako", rekla je Lux.

"Da brodovi iz Europe nisu donijeli gljivice", rekla je Bonnie, "do ovoga ne bi ni došlo."

"Cure, kad duha jednom pustite iz boce, više ga ne možete vratiti. Sada moramo primijeniti vlastitu tehnologiju da vidimo što možemo spasiti."

Možda zapravo ništa od navedenoga nisu ni rekli. Razgovor smo sastavili od krnjih izvješća i možemo jamčiti samo za općeniti sadržaj. Činjenica je da su cure smatrale kako bi drveće bolje opstalo da ga ostave na miru i daje za bolest kriva ljudska drskost. No mnogi su mislili da im je to samo paravan. Svi su znali da je taj brijest bio

Cecilijin miljenik. Katranom zalivena rupa u deblu još je nosila sitni otisak njezine ruke. Gospođa Scheer se sjećala da je Cecilia u proljeće često znala stajati ispod drveta i hvatati vrtložne elise njegova sjemena. (Što se pak nas tiče, sjećamo se da je te zelene sjemenke ovijalo jednostruko vlaknasto krilce i da su poput helikoptera slijetale na tlo, no ne znamo točno jesu li padale s brijestova, ili primjerice s kestenova, a nitko od nas pri ruci nema udžbenik iz botanike kakve silno vole šumari i realisti.) U svakom slučaju, mnogi su ljudi iz susjedstva spontano zaključili zbog čega bi cure brijest mogle povezati sa Cecilijom. "Nisu spašavale njega", rekla je gospođa Scheer, "nego njezinu uspomenu."

Oko drveta su se stvorila tri prstena: plavokosi prsten Lisbonica, lisnatozeleni prsten radnika iz Uprave parkova i malo dalje prsten promatrača. Radnici su pokušavali urazumiti cure, nastupali su oštro, pokušavali ih podmititi vožnjom u kamionu i na kraju im priprijetili. Poslovođa je radnike poslao na stanku za ručak misleći da će cure odustati, no četrdeset i pet minuta poslije i dalje su stajale u pojasu oko drveta. Naposljetku je otišao do kuće i obratio se gospodinu i gospođi Lisbon, no oni mu, na naše iznenađenje, nisu ponudili pomoć. Zajedno su otvorili vrata, a gospodin Lisbon obgrlio je suprugu, što je bio rijedak znak fizičke privrženosti. "Zadali su nam da posiječemo vaš brijest", rekao je poslovođa. "No vaša nam djeca ne daju."

"Kako znate da je drvo bolesno?" upitala je gospođa Lisbon.

"Vjerujte mi. Znamo. Ima žuto lišće. Imalo ga je. Dotičnu smo granu već odsjekli. Za boga miloga, drvo je usahlo." "Mi smo za *aritex*",

rekao je gospodin Lisbon. "Jeste li čuli za to? Kćeri su nam pokazale članak. Terapija je manje agresivna."

"I ne djeluje. Čujte, ako poštedito ovo drvo, do sljedeće se godine možete pozdraviti i sa svima ostalima."

"Kako je krenulo, to će se dogoditi ovako i onako ", rekao je gospodin Lisbon.

"Ne želim se dovesti u položaj da moram zvati policiju." "Policiju?" upitala je gospođa Lisbon. "Djevojke stoje u dvorištu pred vlastitom kućom. Otkad je to kažnjivo?" Nato je poslovođa odustao, no prijetnju nije proveo u djelo. Kad se vratio u kamion, iza njega je već stajao plavi *Pontiac* gđice Perl. Redakcijski je fotograf već okidao slike koje će poslije osvanuti u novinama. Od trenutka kad su cure okružile drvo do senzacionalističkog dolaska gđice Perl prošlo je manje od sat vremena, no nikad nije htjela otkriti tko ju je obavijestio. Mnogi su vjerovali da su cure to same učinile da dobiju publicitet, ali tko bi znao. Fotograf je i dalje okidao, a poslovođa je radnicima rekao da se ukrcaju u kamion. Sutradan je izašao kratki članak popraćen zrnatom slikom cura kako grle drvo (dokaz br. 8). Doimaju se kao da ga obožavaju poput kakve druidske skupine. Na slici se ne vidi da drvo naglo završava šest metara iznad njihovih pognutih glava.

"Četiri sestre Cecilije Lisbon, tinejdžerke iz East Sidea čije je samoubojstvo prošle godine skrenulo pozornost na problem koji muči cijelu zemlju, u srijedu su vlastita tijela izvrgnule pogibelji u pokušaju da spase brijest koji je Cecilia silno voljela. Na drvetu su prošle godine dijagnosticirali holandsku bolest pa je ovog proljeća došlo na red da ga uklone." Iz navedenih je riječi jasno kako je gđica Perl prihvatila teoriju da su cure drvo spašavale u znak sjećanja na Ceciliju, a sudeći po onomu što smo pročitali u Cecilijinu dnevniku, nema razloga da se s njom ne složimo. No kad smo mnogo godina poslije razgovarali, gospodin Lisbon je to porekao. "Drvećem se bavila Therese. Zнала je sve o njemu. O svim vrstama. Kako duboko seže korijenje. Iskreno rečeno, ne sjećam se da je Ceciliju ikad zanimao biljni svijet."

Cure su svoj vjenčić raspustile tek kad je Uprava parkova otišla. Vratile su se u kuću trljajući bolne ruke i ne pogledavši nikoga od nas koji smo se okupili na susjednim travnjacima. Chase Buell čuo je

daje Mary dok su ulazile rekla: "Vratit će se." Gospodin Patz stajao je u skupini od desetak ljudi, a poslije je primijetio: "Bio sam na njihovoj strani. Kad su radnici iz Parkova otišli, došlo mi je da za- plješćem."

Drvo je privremeno ostalo živo. Uprava parkova ga je preskočila i nastavila sjeći drugo drveće u ulici, no nitko nije bio dovoljno hrabar ili zabludio da im se suprotstavi. Srušili su Buellov brijest s ljujačkom od automobilske gume. Fusillijevje nestao dok smo jednog dana bili u školi, a i Shalaanovje iščeznuo. Uskoro je Uprava parkova prešla na druge ulice, iako ih od neprestanog cvileža motornih pila ni mi ni cure nismo mogli zaboraviti.

Počela je *baseballska* sezona i mi smo se izgubili na zelenim tratinama. U stara bi vremena gospodin Lisbon katkad kćeri doveo na utakmicu na domaćem terenu, a one bi sjedile na tribinama i bodrile kao svi ostali. Mary bi razgovarala s navijačicama. "Oduvijek je željela u navijačice. No majka joj nije dopuštala", rekla nam je Kristi McCulchan. "Učila sam je koreografije i doista je bila dobra." Nismo ni sumnjali. Uvijek smo umjesto smušenih školskih navijačica gledali Lisbonice. Kad bi rezultat bio tijesan, grizle bi šake i mislile da će svaka lopta koja leti prema vanjskome polju biti home run. Poskakivale bi i na kraju skočile na noge kad bi lopta prebrzo sletjela u rukavicu hvatača iz vanjskoga polja. U godini samoubojstava cure nisu došle ni na jednu utakmicu, a nismo im se ni nadali. S vremenom smo prestali pogledom šarati tribine u potrazi za njihovim uzbuđenim licima i prestali smo hodati podnožjem da ih odozdo vidimo koliko se već da, onako razrezane na kriške.

Iako smo suosjećali s Lisbonicama i nismo o njima prestali razmišljati, počele su nam se gubiti. Slike koje smo u sebi nosili - kako u kupaćim kostimima skaču kroz mlaz prskalice ili bježe od crijeva za polijevanje koje je pritisak vode poput krotitelja s frulom pretvorio u divovsku zmiju - počele su blijedjeti makar bismo nad njima religiozno meditirali dok smo u najintimnijim trenucima ležali u postelji pokraj dva povezana jastuka koja su glumila ljudski lik. Unutarnje nam se uši više nisu mogle točno prisjetiti visine i melodije glasova Lisbonica. Čak se i Jacohsenov jasminov sapun koji smo držali u staroj kutiji za kruh ovlažio i izgubio aromu i sada je vonjao kao mokra kutija za šibice. Pritom nam činjenica da cure polako tonu nije potpuno doprla do mozga te smo se katkad znali probuditi u

svijetu u kojem se još nije dogodio raskol: protegnuli bismo se i ustali iz kreveta i tek kad bismo na prozoru protrljali oči, sjetili bismo se kuće koja preko puta trune i prozora crnih od mahovine koji nam skrivaju cure. Evo prave istine: počeli smo zaboravljati Lisbonice, a ničega se drugog nismo mogli sjetiti.

Blijedjele su boje njihovih očiju, mjesta gdje imaju madeže, jamice na obrazima, stonogasti ožiljci. Lisbonice se već tako dugo nisu smijale, da si više nismo mogli predočiti njihove prekobrojne zube. "Sad su od njih ostale samo uspomene", tužno je rekao Chase Buell. "Vrijeme je da ih otpišemo." No protiv tih se riječi pobunio još dok ih nije do kraja izrekao, baš kao i svi mi. Tako smo, umjesto da cure predamo zaboravu, još jednom okupili predmete koji su im pripadali, sve čega smo se tijekom prikupljanja svoje neobične zbirke uspjeli dočepati: Cecilijine visoke tenisice, Theresin mikroskop, kutijicu za nakit u čiju je vatu utonuo pramen Maryne prljavoplave kose, fotokopiju Cecilijine plastificirane slike Blažene Djevice; jednu od Luxinih uskih majica golih ramena. Sve smo složili na hrpu usred Larsonove garaže, a automatska vrata ostavili smo poluotvorena da vidimo van. Sunce je zašlo i nebo se smračilo. Uprava parkova je otišla i ulica je opet bila naša. U Lisbonovoj se kući prvi put nakon mnogo mjeseci upalilo svjetlo, da bi se zatim prenilo i ugasil. Zauzvrat je u susjednoj sobi zatreperilo drugo svjetlo. Oko svjetla uličnih svjetiljki primijetili smo mutno rojenje koje isprva nismo prepoznali jer nam je taj besmisleni obrazac zanosa i ludila bio predobro poznat: počeli su se gomilati prvi sezonski vodencvjetovi.

Prošlo je godinu dana, a i dalje nismo ništa znali. Cure su se s pet svele na četiri, a sve su se pretvarale u sjene, bile mrtve ili žive. Čak nam ni razni predmeti koje smo rasprostrti po podu nisu potvrdili njihovo postojanje pa nam se činilo daje disko-torbica od skaja ukrašena zlatnim lančićem krajnje anonimna stvar jer je mogla pripadati bilo kojoj od njih ili bilo kojoj curi na svijetu. Činjenica da smo im nekoć bili tako blizu da smo u prolazu mogli omirisati sve šampone koje su rabile (kroz biljni bismo vrt došli do limunove čistine i završili u voćnjaku zelenih jabuka) sad nam se činila sve manje stvarnom.

Dokle smo mogli ostati vjerni curama? Dokle nam je uspomena na njih mogla ostati čista? Ionako ih više nismo poznavali, a s obzirom

na njihove nove navike - primjerice, znale bi otvoriti prozor i baciti zgužvani papirnati ručnik - pitali smo se jesmo li ih ikad poznavali, ili smo unatoč svoj svojoj budnosti samo sablastima uzimali otiske prstiju. Talismani su nam otkazali. Luxina škotska suknja iz školske odore pri dodiru je budila samo mutna sjećanja na doba kad ju je nosila na nastavi - jedna bi ruka od dosade prčkala po srebrnoj sigurnosnoj igli na suknji, otkopčavala je, puštala da se nabori raspuste po golim koljenima kao da će svakog trena rastvoriti, ali nikad, nikad... Morali smo nekoliko minuta trljati suknju da si jasno dočaramo prizor. Tako su nam i svi ostali dijapozitivi u šaržeru počeli blijedjeti, ili bismo pak pritisnuli prekidač, a u projekcijski utor ne bi upalo baš ništa, pa bismo ostali zuriti u naježeni bijeli zid.

Da cure nisu stupile u vezu s nama, potpuno bismo ih izgubili. Baš kad nas je uhvatio očaj da im više nikad nećemo doći blizu, opet su se počele pojavljivati plastificirane sličice Blažene Djevice. Gospodin Hutch jednu je pronašao za brisačem svog auta ali ju je, nesvjestan njezina značenja, zgužvao i bacio u pepeljaru. Poslije ju je našao Ralph Hutch ispod sloja pepela i opušaka. Kad nam ju je donio, na tri je mjesta progorjela. No odmah smo vidjeli da je ista kao sličica koju je Cecilia grčevito držala u kadi, a kad smo obrisali čađu, na poledini se pojavio telefonski broj 555-MARIJA.

Sličicu nije našao samo Hutch. I gospođa Hessen ju je našla probodenu među svojim ružama. Jednog je dana Joey Thompson u kotačima bicikla čuo čudnovato fijukanje, a kad je spustio pogled, među žicama je ugledao selotejpom zalijepljenu sličicu Blažene Djevice. Naposljetku je i Tim Winer našao sličicu zataknutu u kit na prozoru u radnoj sobi tako da je gledala unutra prema njemu. Rekao nam je da je slika ondje stajala duže vrijeme jer je kroz plastificiranu površinu probila vlaga pa je Djevičino lice dobilo blagu gangrenu. Inače je izgledala isto: nosila je plavi plašt s leptir-ovratnikom od zlatnog *lamea*. Na glavi joj je stajala kruna u stilu zaštitnoga znaka *margarina Imperial*. Oko struka ju je stezala krunica, a Presveta je Majka imala uobičajeni blaženo nadrogirani izraz lica. Nitko nikad nije vidio da Lisbonice ostavljaju sličice i nitko nije znao što im to znači. No i dan-danas, nakon svih tih silnih godina, bez problema se sjetimo kako bi nas prošli trnci kad bi netko donio novi nalazak. Slike su bile nabijene značenjem koje nismo mogli do kraja dokučiti, a

onako kukavne - sve poderane i pljesnive - doimale su se prastarima. "Bilo nam je", u vlastiti je dnevnik zapisao Tim Winer, "kao da smo otkopali grivnu što ju je oko gležnja nosila neka sirota djevojka koja se ugušila u Pompejima. Netom ju je nataknila na nogu pa ju je zibala pred prozorom i divila se svjetlucanju dragoga kamenja, kad se od erupcije vulkana iznenada zažarila crvenim sjajem." (Winer je naveliko čitao antičke romane Mary Renault.)

Stekli smo uvjerenje da nam cure povrh Djevičinih sličica šalju i druge znakove. Luxin je kineski lampion u neko doba u svibnju počeo žmirkavo odašiljati Morseovu abecedu koju nitko nije mogao dešifrirati. Svjetiljka se palila svake noći kad bi se u ulici smračilo, a vrelna žarulje zavrtjela bi unutarnju čarobnu svjetiljku koja je na zidove bacala sjene. Mislili smo da sjene ispisuju neku poruku, što nam je dvogled i potvrdio, samo što je ispalo da je poruka na kineskome. Lampion bi se obično gasio i palio u različitim nizovima - tri kratka, dva duga, tri kratka - a zatim bi buknilo stropno svjetlo i obasjalo sobu kao da je muzejski izložak. Poštujući baršunaste konopčice, krenuli bismo u kratak obilazak izložbe među namještajem s kraja dvadesetog stoljeća: uzglavlje kreveta iz Searsa imalo je odgovarajući noćni stolić, a Theresina svjetiljka u obliku *Apolla 11* osvjetljavala je Luxin poster na kojem je Billy Jack u prirodnoj veličini nosio crni šešir ravna oboda i indijanski remen. Razgled bi trajao samo trideset sekundi, a onda bi u Luxinoj i Theresinoj sobi zavladao mrak. Tada bi se, kao da joj se odaziva, dvaput rasvijetlila Bonniena i Maryna soba. Ispred prozora ne bi prolazili nikakvi ljudski likovi, a trajanje osvjetljenja nije odgovaralo nikakvoj uobičajenoj aktivnosti. Svjetla su se palila i gasila bez nekog nama očitog razloga.

Iz noći u noć pokušavali smo razbiti šifru. Tim Winer počeo je tehničkom olovkom bilježiti kako cure bljeskaju, no nekako smo unaprijed znali da rezultat neće odgovarati nijednom uvriježenom načinu komunikacije. Bilo je noći kad bi nas svjetla tako hipnotizirala da bismo poslije, dolazeći k svijesti, shvatili da smo zaboravili gdje smo i što radimo jer bi nam zaumnu komoru u mozgu obasjavalo samo kuplerajsko svjetlo Luxina kineskog lampiona.

Tek smo nakon nekog vremena primijetili svjetla u Cecilijinoj bivšoj sobi. Bljeskovi s obje strane kuće odvrćali su nam pozornost pa

nismo primijetili crvene i bijele piknjice koje su sjale u prozoru s kojeg je prije deset mjeseci skočila. Kad smo ih uočili, nismo se mogli složiti o čemu se radi. Neki su smatrali da u nekom tajnom obredu gore mirisni štapići, dok su ostali tvrdili da je riječ o običnim cigaretama. Teorija o cigaretama propala je čim smo otkrili da crvenih svjetalca ima više nego mogućih pušača, a zagonetku smo bar djelomice odgonetnuli nabrojivši ih šesnaest: cure su mrtvoj sestri napravile svetište. Oni koji su išli u crkvu rekli su da prozor podsjeća na Grotu u katoličkoj crkvi Svetog Pavla na jezeru, no umjesto urednih stepenastih redova zavjetnih svijeća, jednoobraznih po veličini i važnosti poput duša kojima osvjetljavaju put, cure su sklepale cijelu fantazmagoriju luči. Otopljeni vosak svijeća iz blagovaonice spojile su u jedinstveni parafinski svežanj omotan vlastitim fitiljem. Od psihodelične "unikatne svijeće" koju je Cecilia kupila na uličnome sajmu umjetnina oblikovale su deset baklji. Zapalile su kutiju zdepastih svijeća za slučaj nužde koju je gospodin Lisbon držao u ormaru na katu ako nestane struje. Užgale su tri tube Maryna crvenila za usne i začudno je dobro gorjelo. Na prozorskoj dasci, u šalicama obješenim o vješalice, u starim teglama za cvijeće, u razrezanim tetrapacima od mlijeka, gorjele su svijeće. Noću smo znali vidjeti kako se Bonnie brine za plamenove. Kad bi vidjela da se neke svijeće utapaju u vlastitome vosku, katkad bi im škarama kopala odvodne jarke, no najčešće bi ih gledala kao da o njihovoj sudbini ovisi njezina, pri čemu bi se plamenovi zamalo gasili, no neka bi ih pohlepa za kisikom održala na životu.

Svijeće nisu zazivale samo Boga, nego i nas. Kineski je lampion odašiljao svoje neprevodive s.o.s. poruke. Stropno nam je svjetlo pokazivalo u kakvu je bijednome stanju Lisbonova kuća, pokazivalo nam je i Billyja Jacka, koji se za silovanje svoje djevojke osvetio karateom makar ga se prethodno odrekao. Signali koje su slale cure dopirali su samo i jedino do nas, poput radiopostaja koje su nam hvatali aparatići za zube. Noću bi nam pred zatvorenim očima sijevale slike koje zaostanu na mrežnici ili bi kao rojevi krijesnica lebdjele iznad kreveta. Na signale nismo mogli odgovoriti pa su nam postali još dragocjeniji. Predstavu smo gledali iz noći u noć i svaki put bismo za dlaku otkrili ključ; Joe Larson čak je bljeskao svjetlom u

svojoj sobi pokušavajući im odgovoriti, no Lisbonova bi kuća nato samo utonula u mrak pa smo imali osjećaj da smo dobili ukor.

Prvo je pismo stiglo 7. svibnja. Bez marke i adrese pošiljatelja pismo je u sandučić Chasea Buella upalo s ostalom dnevnom poštom, no kad smo ga otvorili, prepoznali smo grimizni flomić kojim je Lux rado pisala.

*Dragi tko god bio,
Reci Tripu da sam ga preboljela.
Kreten je.
Pogodi Tko*

To je bilo cijelo pismo. U sljedećih su nekoliko tjedana stigla i druga, izražavala su različita raspoloženja, a cure su nam svaku omotnicu osobno donosile doma u gluho doba noći. Uzbuđivala nas je pomisao da se iskradaju i švrljaju ulicom pa smo nekoliko noći nastojali ostati budni dok ih ne vidimo. No, ujutro bismo redovito shvatili da smo zaspali na straži. U sandučiću bi nas čekalo pismo, poput novčića koji ostavi dobra vila kad ti ispadne prvi mliječni zub. Ukupno ih je bilo osam. Nije sva napisala Lux. Sva su bila nepotpisana. Sva su bila kratka. U jednom je pismu pisalo: "Sjećate nas se?" U drugom: "Dolje bezvezni dečki." U trećem: "Pazite na naša svjetla." U najdužem je pisalo: "U ovom će se mraku roditi svjetlo. Hoćete li nam pomoći?" Danju je Lisbonova kuća izgledala prazno. Obitelj je smeće iznosila jednom na tjedan (također usred noći jer ih nitko nije vidio, čak ni striko Tucker), i sve je više podsjećalo na otpatke ljudi koji su se pomirili s dugom opsadom. Jeli su grah iz konzerve. Rižu su začinjavali gotovim umakom od mljevenog mesa. Kad bi noću krenuli svjetlosni signali, razbijali smo glavu kako da stupimo u vezu s curama. Tom Faheem predložio je da duž kuće pustimo zmaja s porukom, no prijedlog smo glasovanjem odbili iz logističkih razloga. Maleni Johnny Buell dosjetio se da bismo u istu poruku mogli umotati kamen pa ga baciti curama kroz prozor, no bojali smo se da lom stakla ne uzbuni gđu Lisbon. Na kraju je rješenje bilo tako jednostavno da nam je trebalo tjedan dana da ga smislimo.

Nazvali smo ih telefonom.

Kod Larsona smo u telefonskom imeniku, koji je već izbljedio od sunca, između Lickera i Littlea našli nedirnuti navod za Lisbon, Ronald A. Nalazio se na polovici desne stranice, a uza nj nije bilo nikakve šifre ili simbola, čak ni zvjezdice koja bi vas uputila na dodatak o boli. Neko smo vrijeme zurili u njega. Onda su tri kažiprsta odjednom okrenula broj.

Telefon je zvrndao jedanaest puta dok se gospodin Lisbon nije javio. "Što je danas na programu?" smjesta je rekao umornim glasom. Pleo mu se jezik. Pokrili smo slušalicu i šutjeli.

"Čekam. Danas ću odslušati sva tvoja sranja." Na liniji je još nešto škljocnulo, poput vrata koja se otvaraju prema praznome hodniku.

"Čuj, daj nas prestani daviti", promrmljao je gospodin Lisbon.

Nastupila je stanka. U elektroničkome su se prostoru sastala razna, mehanički preoblikovana disanja. Tada je gospodin Lisbon progovorio glasom koji uopće nije sličio njegovu glasu i visoko zakreštao... Slušalicu mu je otela gospođa Lisbon.

"Dajte nas već jednom ostavite na miru!" zauralala je i tresnula slušalicom.

Mi smo ostali na liniji. Kroz telefon je još pet sekundi pirio njezin mahniti dah, no kao što smo i očekivali, veza se nije prekinula. Na drugom je kraju žice netko čekao u sjeni.

Oprezno smo rekli "halo". Nakon kratke nam je stanke slab i sputan glas odvratio: "Bok."

Lisbonicama odavno nismo čuli glas, no ovaj nam nije zazvučao nimalo poznato, činilo nam se kao da se nepopravljivo promijenio i oslabio - možda zato što je govornica šaptala - poput glasa djeteta koje je palo u zdenac. Nismo znali o kojoj je curi riječ i nismo znali što bismo rekli. No ostali smo na okupu - ona, one, mi - a u nekom se usporednom zakutku Bellova telefonskog sustava otvorila još jedna linija. Neki je muškarac u podmorju počeo razgovarati sa ženom. Napola smo čuli razgovor ("Možda bi salata"... "Salata? Crknut ću od tih tvojih salata"), no onda se očito oslobodio još jedan kanal jer se par iznenada odsjekao pa smo ostali u zujavoj tišini dok hrapavi, ali sad već jači glas nije rekao: "Sranje. Vidimo se", a slušalica se spustila.

Sutradan smo ponovno nazvali u isto vrijeme i javile su nam se na prvi zvon. Malo smo pričekali da budemo sigurni, a zatim krenuli na

izvršenje plana koji smo večer prije smislili. Prinijevši telefon jednom od zvučnika gospodina Larsona, pustili smo pjesmu koja je Lisbonicama najcjelovitije prenijela naše osjećaje. Više se ne sjećamo naslova, a opsežna pretraga kroz ploče iz dotičnog razdoblja nije urodila plodom. Međutim, sjećamo se bitnih osjećaja, a govorili su o teškim danima, dugim noćima, o muškarcu koji čeka pred demoliranom govornicom u nadi da će telefon ipak zazvoniti, o kiši i dugama. Uglavnom gitare, osim *intermezza* u kojem nježno mrmori čelo. Pjesmu smo pustili na slušalicu, a zatim je Chase Buell izdiktirao naš broj pa smo spustili.

Sutradan nam je u isto vrijeme zazvonio telefon. Smjesta smo se javili i nakon manje zbrke (pao nam je telefon) čuli kako igla tupo pada na ploču, a kroz ogrebotine je zapjevao glas Gilberta O'Sullivanana. Pjesme se možda sjećate, riječ je o baladi koja prati životne nevolje nekog mladića (umru mu roditelji, zaručnica ga ostavi pred oltarom) pa iz stiha u stih ostaje sve osamljeniji. Bila je to omiljena pjesma gospođe Eugene i dobro smo je znali jer bi ona uz nju redovito zapjevala dok su joj se krčkali lonci. Pjesma nam nikad nije značila bogzna što jer je govorila o godinama u koje još nismo zašli, no kad smo čuli kako prigušeno svira kroz slušalicu, a šalju nam je Lisbonice, dirnula nas je u srce. Činilo nam se da je vilinski glas Gilberta O'Sullivanana tako visok da bi mogao biti djevojački. Riječi pjesme mogle su biti dnevnički zapisi koje su nam cure šaptale na uho. Iako glas nije pripadao njima, pjesma nam je življe nego ikad dočarala njihove likove. Mogli smo fizički osjetiti kako na drugom kraju žice otpuhuju prašinu s igle i drže slušalicu nad uzvrtjelom crnom pločom utišavši gramofon da ih ne čuju. Kad je pjesma završila, igla se počela sklizati unutarjim krugom i stalno ponavljati isti škljocaj (kao da iznova proživljavaš isti trenutak). Joe Larson već je pripremio naš odgovor, a nakon što smo ga pustili, Lisbonice su pustile svoj i tako nam je odmicala večer. Većinu smo pjesama zaboravili, no dotična je kontrapunktna razmjena djelomice preživjela na poledini albuma *Tea for the Tillerman* Dema Karafilisa, gdje ju je on olovkom zabilježio. Evo je:

LISBONICE *Alone Again, Naturally*, Gilbert O'Sullivan

mi *You've Got a Friend*, James Taylor

LISBONICE *Where Do the Children Play?*, Cat Stevens

mi *Dear Prudence*, The Beatles
LISBONICE *Candle in the Wind*, Elton John
mi *Wild Horses*, The Rolling Stones
LISBONICE *At Seventeen*, Janice Ian
mi *Time in a Bottle*, Jim Croce
LISBONICE *So Far Away*, Carole King

Zapravo nismo sigurni za redosljed. Demo Karafilis žvrljao je naslove kako je stigao. No navedeni redosljed ipak ocrtava osnovnu razvojnu liniju našega glazbenog razgovora. Lux je svoj teški rock spalila pa su cure uglavnom puštale folk pjesme. Zvonki i žalopojni glasovi tražili su pravdu i jednakost. Povremena bi violina podsjetila na izvornu *country* glazbu. Pjevači su imali loš ten, ili su nosili čizme. Pjesme su jedna za drugom treperile tajnim bolom. Ljepljiva nam je slušalica kružila od uha do uha, a ritam bubnja bio je pravilan kao da smo prislonili glave curama na prsa. Povremeno bi nam se učinilo da ih čujemo kako pjevuje i bilo nam je gotovo kao da smo svi zajedno na koncertu. Naše su pjesme uglavnom bile ljubavne. Svakim smo novim izborom nastojali skrenuti razgovor u prisnijem smjeru. No Lisbonice su se držale manje osobnih tema. (Ubacili smo komentar na njihov parfem. Odgovorile su da nam vjerojatno mirišu magnolije.) Naše su pjesme nakon nekog vremena postale tugaljivije i sladunjavije. Tada su cure pustile *So Far Away*. Odmah smo primijetili promjenu (zadržale su nam ruku na zapešću) i uzvratili pustivši *Bridge over Troubled Water* pojačavši ton, jer nije bilo te pjesme koja bi bolje izrazila što prema njima osjećamo i koliko im želimo pomoći. Kad je završila, čekali smo njihov odgovor. Nakon duge stanke njihov je gramofon ponovno zastrugao pa smo čuli pjesmu zbog koje i dandanas zastanemo kad je čujemo u ambijentalnoj glazbi trgovačkih centara i zagledamo se u prohujalo vrijeme.

*Jesi li ikad pokušala
I na drugu stranu koraknula
Možda ja živim u oblacima,
Ali dobro me slušaj, mala:
Neka spavači sanjaju snove
Život ostaje za nas dvoje*

*Što znače rime ove, pitaš se,
Daj da u njima nađem te.*

Veza se prekinula. (Cure su nas bez upozorenja zagrlile, vrelo nam se povjerile na uho i pobjegle iz sobe.) Nekoliko smo minuta nepomično stajali i slušali zujanje na telefonskoj liniji. Zatim je počelo ljutito pištati, a glas s automata rekao nam je da spustimo slušalicu i to smjesta.

Nikad nismo ni sanjali da bi nam cure mogle uzvratiti ljubav. Od te nam se pomisli zavrtjelo u glavi pa smo legli na Larsonov sag, koji je vonjao po dezodoransu za kućne ljubimce, a u pozadini i po kućnim ljubimcima. Dugo nitko nije progovorio. No kad smo malo-pomalo u glavi sredili informacije, stvari smo sagledali u novome svjetlu. Nisu li nas cure prošle godine pozvale na zabavu? Nisu li nam znale imena i adrese? Nisu li na masnim prozorima obrisale špijunke, nisu li gledale van da vide nas? Nesvjesno smo se uhvatili za ruke i smiješili se sklopljenih očiju. Na gramofonu je Garfunkel opalio po visokoj dionici, a mi nismo mislili na Ceciliju. Mislili smo samo na Mary, Bonnie, Lux i Therese, kako su u životu nadrapale i kako nam se nisu mogle obratiti sve dosad, i to ovako neodređeno i stidljivo. Odvrtjeli smo njihove posljednje mjesece u školi i sjetili se novih stvari. Lux je jednog dana zaboravila udžbenik iz matematike pa je morala gledati zajedno s Tomom Faheemom. Na marginu je zapisala: "Želim pobjeći odavde." Dokle je ta želja sezala? Kad smo ponovno odvrtjeli cijeli film, zaključili smo da su cure oduvijek pokušavale zapodjenući razgovor s nama i zamoliti nas za pomoć, no mi smo se tako zatreskali da nismo bili u stanju slušati. Tako smo ih pomno motrili da nam nije promaknulo ništa osim najobičnijeg uzvraćenog pogleda. Komu su se drugomu mogle obratiti? Roditeljima nisu. Ni susjedima. U kući su bile zarobljenice, a izvan kuće gubavice. Pa su se skrile od svijeta čekajući da ih netko spasi - da ih spasimo mi.

No sljedećih smo nekoliko dana bezuspješno pokušavali curama uzvratiti poziv. Telefon je zvonio beznadno i očajno. Zamišljali smo kako aparat urla pod jastucima, a cure uzalud za njim posežu. Kako nismo mogli uspostaviti vezu, kupili smo *The Best of Bread* i neprestano iznova puštali Da nađem te. Junački smo razgovarali o

tunelima koji bi iz Larsonova podruma vodili ispod ulice. Zemlju bismo iznosili u nogavicama hlača i izbacivali je na šetnji kao u filmu Veliki bijeg. Tako smo uživali u drami da smo na tren zaboravili da već imamo tunel: protupoplavnu kanalizaciju. Međutim, kad smo onamo zavirili, ustanovili smo da je puna vode. Te se godine razina jezera ponovno digla. Nije bitno. Gospodin Buell imao je ljestve s produžetkom koje smo curama bez problema mogli prisloniti na prozore. "Kao da bježimo da se vjenčamo", rekao je Eugie Kent, a nama su misli odlutale do rumenog matičara u provincijskom gradiću i spavaćih kola u vlaku što pokraj plavih pšeničnih polja grabi kroz noć. Svašta smo zamišljali dok smo čekali da nam cure daju znak.

Naravno, ništa od svega toga - ni puštanje ploča, ni bljeskanje svjetlima ni Djevičine sličice - nikad nije dospjelo u novine. Općenje s Lisbonicama doživljavali smo kao svetu tajnu čak i kad je naša vjernost izgubila svaki smisao. Gđica Perl (poslije je objavila knjigu u kojoj je jedno poglavlje posvetila Lisbonicama) opisala je kako su nezadrživo sve dublje tonule u malodušje. Navodi njihove žalosne pokušaje da zažive - kako se Bonnie brinula za svetište, a Mary nosila pulovere vedrih boja - no ispod svakog je kamena koji su cure upotrijebile da si sazdaju sklonište gđica Perl našla blato i crve. Svijeće su bile dvostruko zrcalo između dva svijeta: zazivale su Ceciliju da se vrati, ali su također mamile sestre da joj se pridruže. Maryni su ljupki puloveri izražavali samo očajničku želju nedorasle djevojke da bude lijepa, dok su Theresine vrećaste majice otkrивale "nedostatak samopoštovanja".

Mi smo znali da nije tako. Tri noći nakon puštanja ploča vidjeli smo Bonnie kako u sobu donosi crni kovčeg. Položila ga je na krevet i počela ga puniti odjećom i knjigama. Pojavila se Mary i ubacila svoje klimatsko zrcalo. Posvađale su se oko sadržaja kovčega nakon čega je Bonnie uvrijeđeno izvadila nekoliko komada odjeće da Mary ima više mjesta za svoje stvari: kasetofon, sušilo za kosu i predmet čiju smo svrhu tek poslije shvatili: uteg za vrata od lijevanog željeza. Nismo imali pojma što čine, no odmah smo primijetili da im se ponašanje promijenilo. Sad su pred sobom imale cilj. Više nisu lunjale. Njihove je postupke protumačio Paul Baldino:

"Izgleda da kane klisnuti", rekao je i spustio dvogled. Zaključak je iznio samouvjereno jer su njegovi vlastiti rođaci znali zbrisati na

Siciliju ili u Južnu Ameriku, a mi smo mu spremno povjerovali. "Kladim se u pet dolara da cura do kraja tjedna više neće biti."

Imao je pravo, ali u drugom smislu. Posljednja poruka napisana na poleđini plastificirane sličice Blažene Djevice stigla je u sandučić Chasea Buella 14. lipnja. Pisalo je samo: "Sutra. Ponoć. Čekajte naš znak."

U to su nam doba godine vodencvjetovi već obložili prozore pa nismo dobro vidjeli van. Sljedeće smo se večeri okupili na praznom zemljištu pokraj kuće Joea Larsona. Sunce je zašlo iza obzora, no nebo je još obasjavao njegov narančasti kemijski trag, ljepši od prirodnoga. Preko puta je Lisbonova kuća stajala u mraku, ne računamo li crveni odsjaj gotovo skrivenog Cecilijina svetišta. S tla nismo dobro vidjeli gornji kat pa smo se pokušali popeti na Larsonov krov, no gospodin Larson nas je zaustavio. "Upravo sam ga do kraja premazao katranom", rekao je. Odšetali smo natrag na prazno zemljište, a zatim se vratili do ulice i položili dlanove na asfalt, još topao od dnevnog sunca. Do nas je dopro promoćeni miris Lisbonove kuće, a zatim se izgubio pa smo pomislili da nam se pričinio. Joe Hill Conley po svom se starom običaju počeo pentrati na drveće, makar smo mi ostali to prerasli. Gledali smo ga kako se vere na mladi javor. Nije dospio daleko jer tanke grane ne bi izdržale njegovu težinu. No Chase Buell mu je ipak doviknuo: "Vidiš što?" pa je Joe Hill Conley zaškiljio i zatim zategnuo kožu u kutovima očiju, što je po njegovu mišljenju funkcioniralo bolje nego škiljenje, no na kraju je odmahnuo glavom. No tako nam je sinulo da se preselimo u staru kućicu na drvetu. Uprli smo pogled u vis i kroz lišće procijenili u kakvu je stanju. Još joj je prije nekoliko godina oluja odnijela dio krova, više nije imala kvaku, naš dragulj, no činilo nam se da se unutra još može boraviti.

Do kućice na drvetu popeli smo se kao uvijek: prvo smo stali u rupu na drvetu, pa u čavlima pribijenu dasku i na dva svijena čavla, da bismo se zatim uhvatili za pohabano uže i vinuli kroz klopku. Sad smo već bili tako kršni da smo se jedva provukli, a kad smo ušli, pod od iverice povio se pod našom težinom. Jajoliki prozor koji smo prije mnogo godina probili ručnom pilom i dalje je gledao na pročelje Lisbonove kuće. Uz njega smo našli pet umrljanih fotografija Lisbonica pričvršćenih hrđavim čavlicima. Nismo se sjećali kad smo

ih priboli, no čekale su nas: zamutilo ih je vrijeme i nevremena pa smo curama razabirali samo svjetlucave obrise tijela, a svako je bilo drukčije usijano slovo nepoznate abecede. Dolje je nekoliko ljudi zalijevalo travnjake ili cvjetnjake i bacalo srebrna lasa. Iz dvadesetak radioprijamnika praskavi glas mjesnog *baseballskog* komentatora opisivao je sporu dramu koju nismo vidjeli, a nakon zgoditaka razlegnulo bi se klicanje, stopilo se iznad drveća i zatim raspršilo. Još se smračilo. Ljudi su ušli u kuće. Iskušali smo fitilj stare petrolejke i zapalio se goreći na nevidljivi talog, no već su za minutu kroz prozor nagrnuli vodencvjetovi pa smo petrolejku ugasili, čuli smo kako im tijela udaraju o ulične svjetiljke, kao da vani pada tuča olinjalih dlaka, i kako pucketaju pod gumama automobila koji prolaze. Nekoliko je kukaca prsnulo kad se netko od nas naslonio na zid kućice. Kad ih diraš, vodencvjetovi su nepomični, no među našim prstima bijesno su mahali krilima, sve dok ne bi odletjeli da se opet nepomično prilijepe za prvo što nađu. Njihova mrtva i polumrtva tijela prigušila su uličnu rasvjetu i automobilske farove, a prozori kuća pretvorili su se u prozirne kazališne zastore kroz koje probija svjetlo. Smjestili smo se, na užetu smo dovukli toplo pakiranje od šest piva, pili i čekali.

Svaki je doma rekao da spava kod prijatelja pa smo cijelu noć mogli sjediti i piti, a da nas odrasli ne gnjave. No u Lisbonovoj kući ni u sumrak ni poslije nismo vidjeh nikakva svjetla osim svijeća. Činilo nam se da gore slabije i slutili smo da unatoč pobožnoj brizi ponestaje voska. Cecilijin je prozor imao vlažni sjaj nečistog akvarija za ribe. Naherivši teleskop Carla Tagela, kroz prozor kućice na drvetu uspjeh smo vidjeti kako se kozičavi mjesec bešumno isparava kroz svemir, a zatim i plavu Veneru, no kad smo ga uperili u Luxin prozor, teleskop nas je tako približio da nismo ništa vidjeli. Učinilo nam se da na krevetu razabiremo sklopčani ksilofon njezine kralješnice, a zapravo smo gledali ukrasni sadreni vijenac. Breskvina koštica puna končića, koja joj je na noćnom stoliću ostala još iz vremena svježije hrane, izazvala je nekoliko jezivih nagađanja. Kad god bi nam se učinilo da smo ugledah nju, ili nešto što se miče, djelić bi bio premalen da sklopimo cijelu slagalicu te smo na kraju odustali, uvukli teleskop i oslonili se na vlastite oči.

Ponoć je prošla u tišini. Mjesec je zašao. Odnekud se stvorila boca jeftinoga vina od jagoda i krenula u krug dok se naposljetku nije smjestila na granu drveta. Tom Bogus otkoturao se do vrata kućice i nestao s vidika. Za minutu smo ga čuli kako bljuje među grmljem na praznome zemljištu. Bdjeli smo tako dugo da smo vidjeli kad se pojavio striko Tucker, koji je u ruci držao komad linoleuma iz trinaestog sloja koji je postavljao da prikrači duge samačke sate. Izvadivši pivo iz hladnjaka u garaži, odšetao je do dvorišta ispred kuće i pogledom preletio svoj noćni teritorij. Sklonio se iza drveta i čekao da se pojavi Bonnie s krunicom. Sa svog položaja nije vidio kako se na prozoru spavaće sobe pali baterijska svjetiljka pa se vratio u kuću prije nego što smo čuli da se prozor otvara. Dotle smo se mi već usredotočili na nj. Baterijska je svjetiljka mahnula kroz mrak. Zatim se svjetlo tripot za redom upalilo i ugasio.

Dignuo se povjetarac. Lišće našeg drveta počelo je treperiti u tami, a zrakom se proširio sumračni miris Lisbo nove kuće. Nijedan se od nas ne sjeća da je išta mislio ili odlučio, jer nam je u tom trenutku svima stao mozak i prvi nas je i jedini put u životu preplavio mir. Nalazili smo se iznad ulice, u visini, u ravnini s Lisbonicama u njihovim oronulim sobama, a one su nas dozivale. Čuli smo struganje drveta. Tada smo ih na trenutak vidjeli - Lux, Bonnie, Mary i Therese - stajale su u okviru istog prozora. Gledale su prema nama, gledale su nas preko praznine. Mary nam je dobacila poljubac, ili je obrisala usta. Baterijska se svjetiljka ugasila. Prozor se zatvorio. I nestale su.

Uopće nismo pričekali da se dogovorimo. Poput padobranaca, jedan za drugim skočili smo drveta. Skok je bio lagan, i tek smo pri doskoku shvatili kako je tlo blizu: najviše tri metra. Kad bismo iz trave skočili u vis, zamalo bismo dodirnuli pod kućice. Zapanjili smo se kako smo narasli, a poslije su mnogi rekli da nas je to dodatno osokolilo jer smo se prvi put u životu osjećali kao muškarci.

Na kuću smo krenuli iz različitih smjerova, skrivajući se u sjenci preostalog drveća. Neki su puzali kao u vojsci, drugi su nastavili hodati, a dok smo se približavali, miris se pojačavao. Zrak se zgusnuo. Uskoro smo stigli do nevidljive prepreke: nitko se mjesecima nije ovoliko približio Lisbonovoj kući. Oklijevali smo, a onda je Paul Baldino digao ruku i dao znak, a mi smo stegnuli obruč.

Hodali smo tik uz ciglene zidove i u čučnju se provlačili ispod prozora, dok nam se u kosu zaplitala paučina. Stigli smo do rastočenog nereda u dvorištu iza kuće. Kevin Head spotaknuo se preko hranilišta za ptice koje je još ondje ležalo. Rascijepilo se, a preostalo se sjemenje prosulo po tlu. Sledili smo se, no svjetla se nisu upalila. Pričekali smo minutu, pa mic po mic, prišli bliže. Pokraj ušiju su nam bombardirali komarči, no uopće se nismo obazirali. Previše nas je zaokupilo zvjeranje kroz mrak u nadi da ćemo ugledati ljestve od povezanih plahti i spavaćicu kako se spušta. Ništa nismo vidjeli. Iznad nas se dizala kuća, a u prozorima su se zrcalili mračni grozdovi lišća. Chase Buell šaptom nas je podsjetio da je upravo dobio vozačku i pokazao nam ključeve majčina *Cougara*. "Možemo mojim autom", rekao je. Tom Faheem među zaraslim je cvjetnim lijevama tražio šljunak da ga curama baci o prozore. Na katu bi se svaki čas mogao otvoriti prozor, razbiti plombu vodencvjetova i pokazati lice koje bi nas gledalo do kraja života.

Na stražnjem smo prozoru smogli dovoljno hrabrosti da zavirimo unutra. Kroz guštik uvelih biljaka s prozorske daske razabrali smo unutrašnjost kuće: podmorski krajolik zbrkanih predmeta nadirao je i povlačio se dok nam se oči nisu priviknule na osvjetljenje. Počivaljka gospodina Lisbona nasrnula je naprijed, a njezin se naslon za noge ustobočio poput lopate za snijeg. Kauč od smeđeg skaja šmugnuo je natrag prema zidu. Dok su se razdvajali, imali smo osjećaj da se pod diže poput hidrauličke pozornice, i tada smo na jedinom svjetlu koje je u sobi gorjelo, a bacala ga je malena svjetiljka sa sjenilom, vidjeli Lux. Zavalila se u mekanu sjedalicu napunjenu komadićima spužve podigavši i raširivši koljena, tako da joj je trup utonuo u sjedalicu, a ova ju je obujmila poput luđačke košulje. Na sebi je imala traperice i klompe od antilopa. Duga joj je kosa padala preko ramena. U ustima je držala cigaretu s koje će svaki čas otpasti dugi pepeo.

Nismo znali što sad. Nismo imali nikakve upute. Pritisnuli smo lica na prozor i od šaka napravili naočale. Staklena su okna provodila zvučne vibracije pa smo, kad smo se nagnuli naprijed, osjetili kako se iznad nas kreću ostale cure. Nešto je skliznulo, stalo i opet skliznulo. Nešto je udarilo. Odmaknuli smo lica i sve se umirilo. Zatim smo se vratili na ustitalo staklo.

Sad je Lux pipala oko sebe u potrazi za pepeljarom. Ništa joj nije bilo na dohvat pa je otrešla pepeo na traperice i obrisala ga rukom. Pritom se izdigla iz sjedalice pa smo vidjeli da na sebi ima bikini-prslučić. Oko vrata ga je držala mašnica, preko blijedih ramena i istaknutih ključnih kostiju padao je na dvije tanke vrpčice, da bi napokon nabreknuo u dva žuta poveza. Prslučić joj se s desne strane malo pomaknuo pa je, dok se protezala, otkrio mekanu bijelu oblinu. "Srpanj prije dvije godine", rekao je Joe Hill Conley ustanovivši kad smo taj prslučić posljednji put vidjeli. U njemu je Lux jednog veoma vrućeg dana bila vani pet minuta dok je majka nije pozvala u kuću da se presvuče. Sad je prslučić govorio o cijelom tom razdoblju, o svemu što se dogodilo. Prije svega je kazivao da cure odlaze i da odsad mogu nositi odjeću kakvu god hoće.

"Možda bismo trebali pokucati", šapnuo je Kevin Head, ali nitko nije reagirao. Lux se opet zavalila u sjedalicu. Zgnječila je cigaretu na podu. Na zidu iza nje nabrekla je sjena. Naglo se okrenula, da bi se zatim nasmiješila, a u krilo joj se popela mačka lutalica koju nikad prije nismo vidjeli. Grčila je životinju dok se ova nije izmigoljila (još jedna stvar koju moramo uzeti u obzir: Lux je do samoga kraja voljela mačku lutalicu. Mačka je zatim pobjegla i u ovom se izvješću više ne pojavljuje.) Lux je zapalila još jednu cigaretu. Kresnuvši šibicu, podigne pogled prema prozoru. Podigla je bradu pa nam se činilo da nas je vidjela, no samo je provukla ruku kroz kosu. Zbog svjetla u kući mi smo vani bili nevidljivi pa smo stajali tik do prozora, ali neprimijećeni, kao da promatramo Lux iz neke druge dimenzije. Na licima nam je treperio slabi sjaj s prozora. Trupovi i noge ponirali su u tamu. Na jezeru se tegljač oglasio trubom makar te noći nije bilo magle. Drugi je tegljač odgovorio dubljim glasom. Bikini si mogao razvezati jednim brzim potezom.

Tom Faheem krenuo je prvi, iako je bio na glasu kao sramežljivac. Popeo se na stražnji trijem, tiho otvorio vrata i napokon nas pustio u Lisbonovu kuću.

Rekao je samo: "Stigli smo."

Lux je digla pogled, ali nije ustala. Pospane joj se oči nisu nimalo iznenadile na naš dolazak, no pod bijelim je vratom počela rumenjeti kao rak. "Već je bilo i vrijeme", rekla je. "Čekamo vas, dečki." Povuče još jedan dim.

"Imamo auto", nastavi Tom Faheem. "Rezervoar je pun. Odvest ćemo vas kamo god želite."

"Običan *Cougar*. No ima velik prtljažnik."

"Smijem sjediti naprijed?" upita Lux iskrivivši usta da ispuhne dim u stranu i pristojno nas izbjegne.

"Kako ne."

"Koji će od vas sjesti naprijed sa mnom, frajeri?" Naherivši glavu prema stropu, ispustila je niz kolutova dima. Gledali smo kako se dižu, a Joe Hill Conley ovaj put nije pritrčao da u njih gura prste. Tek smo se tada osvrnuli po kući. Kad smo se napokon našli unutra, miris je bio jači nego ikada. Bio je to miris mokroga gipsa, odvoda začepljenih beskrajnim gvaljama djevojačke kose, pljesnivih ormarića, cijevi koje puštaju vodu. Pod mjestima na kojima je prokišnjavalo još su stajale kante od boje, a sve su bile pune razvodnjene otopine starih dana. Dnevni je boravak izgledao kao da ga je netko opljačkao. Televizor je stajao nakošeno i nije imao ekrana, a pred njim je ležala otvorena kutija za alat gospodina Lisbona. Stolci su ostali bez naslona za ruke ili bez nogu, kao da su Lisboni njima ložili peći.

"Gdje su ti roditelji?"

"Spavaju."

"A sestre?"

"Dolaze."

Dolje je nešto potmulo tresnulo. Povukli smo se prema stražnjim vratima. "Idemo", rekao je Chase Buell. "Bilo bi nam pametnije da se izgubimo. Već je kasno." No Lux je samo opet ispuhнула dim i odmahnula glavom. Zadigla je vezicu bikinija, koja joj je na koži ostavila crveni trag. Sve je opet utihnulo. "Pričekajte", rekla je. "Još pet minuta. Nismo se dokraja spakirale. Morale smo čekati da roditelji zaspe. Treba im sto godina. Osobito mami. Pati od nesanice. Vjerojatno je još budna."

Tada je ustala. Vidjeli smo kako ustaje iz mekane sjedalice naginjući se naprijed da se odrazi. Prslučić se objesio na tanušne vrpčice i potpuno joj se odvojio od tijela pa smo vidjeli mračni zrak između tkanine i kože, a zatim su mekano sijevnula i njezina brašnjava prsa.

"Noge su mi skroz natečene", rekla je. "Totalno čudno. Zato sam u klompama. Sviđaju vam se?" Zaklati klompu na vrhu nožnih prstiju.

"Aha."

Sad je stajala posve uspravno, a nije bila visoka. Morali smo si stalno ponavljati da se sve to doista događa, da je pred nama doista

Lux Lisbon, da smo u istoj prostoriji s njom. Oborila je pogled i pogledala se, popravila prslučić i palcem utukala otkrivenu oblinu s desne strane. Zatim je ponovno podigla pogled, kao da nas sve odjednom gleda u oči, i krenula naprijed. Strugala je po podu u klompama i zašla u sjenu, a mi smo čuli kako se približava i ostavlja tragove na prašnjavom podu. Iz mraka je rekla: "Nećemo svi stati u *Cougar*." Zakoračila je naprijed i lice joj se opet pojavilo. Na trenutak se činilo da nije živo: bilo je prebijelo, obrazi su imali presavršenu liniju, obrve su se izvijale u nacrtani luk, a pune su usne bile voštane. No tada se približila pa smo joj u očima vidjeli sjaj koji do danas nismo prestali tražiti.

"A da radije uzmemo auto mojoj mami? Veći je. Koji od vas vozi?"

Chase Buell digao je ruku.

"Misliš da bi znao voziti karavan?"

"Jasno." A onda će: "Valjda nema mehanički mjenjač?"

"Nema."

"Jasno. Nema frke."

"Hoćeš mi malo dati da držim upravljač?"

"Jasno. No moramo se maknuti odavde. Ovaj čas sam nešto čuo. Možda je tvoja mama."

Prišla je Chaseu Buellu. Prišla mu je tako blizu da mu je njezin dah zalepršao u kosi. A tada mu je Lux pred svima nama otkopčala remen. Dolje uopće nije trebala ni gledati. Prsti su joj našli put i samo jednom zapeli, a tada je zatresla glavom kao glazbenik kad promaši laganu notu. Cijelo mu je vrijeme gledala u oči i dizala se na prste pa smo u tišini kuće čuli kako mu se hlače otkopčavaju. Njegov se patentni zatvarač svakom od nas otvorio duž kralješnice. Svi smo se ukipili. Chase Buell se ukipio. U polumraku su sjale Luxine užarene i baršunaste oči. Na vratu joj je nježno kucala žila na koju upravo zato treba nanijeti parfem. Iako se bavila Chaseom Buellom, svi smo osjećali kako nas Lux otkopčava, poseže za nama i uzima nas u ruku onako kako zna da nas može uzeti. U posljednjem se trenutku

iz podruma začuo još jedan prigušeni udarac. Na katu je gospodin Lisbon zakašljao u snu. Lux je zastala. Pogledala je u stranu savjetujući se sama sa sobom, a zatim je rekla: "Ne možemo sad."

Pustila je remen Chasea Buella i krenula na drugu stranu sobe prema stražnjim vratima. "Moram na zrak. Opasno ste me napalili, dečki." Zatim se nasmiješila: klimavo, nesigurno, iskreno, neljupko. "Čekat ću u autu. Vi ostanite i pričekajte moje sestre. Imamo brdo stvari." Zavukla je ruku u zdjelu pokraj stražnjih vrata i napipala ključeve od auta. Krenula je kao da ide, ali je onda opet zastala.

"Kamo ćemo?"

"Na Floridu", rekao je Chase Buell.

"Guba", reče Lux. "Florida."

Minutu poslije čuli smo kako su se u garaži zalupila automobilska vrata. Nekolicina nas se sjeća da su kroz noć dopirali nejasni zvuci neke popularne pjesme, na osnovi čega smo zaključili da je uključila radio. Čekali smo. Nismo točno znali gdje su ostale cure. Čuli smo kako se gore netko pakira, kako se vrata ormara otvaraju, a krevetne opruge brenče pod težinom kovčega. Netko je nešto vukao po podu u podrumu. Iako narav šumova nismo razumjeli, stvarali su neko precizno ozračje; činilo nam se da je svaki pokret promišljeno izveden u okviru složenoga plana za bijeg. Shvatili smo da smo u toj strategiji samo privremeno korisni pijuni, no to nam nije pomutilo zanos. Ushitila nas je spoznaja da ćemo uskoro biti u autu s curama i iz svoje ih zelene četvrti odvesti u čistu, slobodnu pustaru zabačenih cesta koje još uopće nismo poznavali. Igrali smo kamen-škare-papir da vidimo koji će poći, a koji ostati. A cijelo nas je vrijeme nekom mirnom radošću ispunjavao osjećaj da će nam se cure uskoro pridružiti. Tko zna koliko ćemo se naviknuti na te zvukove? Na škljocavo zatvaranje elastičnih džepova satenskog kovčega? Na zveket nakita? Na šum kao da grbavac hramlje dok cure vuku kovčege nekim bezimenim hodnikom? U glavi su nam se počele oblikovati nepoznate ceste. Već smo se vidjeli kako im krčimo put kroz trstiku, kroz slatkovodne uvale i stara brodogradilišta. Na nekoj ćemo benzinskoj crpki zamoliti ključ za zahod jer će se one sramiti. Slušat ćemo radio otvorenih prozora.

Dok smo tako sanjarili, kuća je utihnula. Pretpostavili smo da su se cure spakirale. Peter Sissen izvadio je tanku baterijsku svjetiljku i

odvažio se ući u blagovaonicu, ali ne preduboko, da bi nam pri povratku priopćio: "Jedna je još u podrumu. Na stubištu je svjetlo."

Stajali smo, mahali baterijom i čekali cure, ali nitko se nije pojavio. Tom Faheem pokušao je koraknuti na prvu stubu, no tako je glasno zaškripala da je odmah sišao. Tišina kuće odzvanjala nam je u ušima. Prošao je auto pa je blagovaonicom preletjela sjena i na trenutak osvijetlila sliku prvih doseljenika. Na stolu u blagovaonici stajala je hrpa zimskih kaputa u plastičnim navlakama. Izronili su i drugi glomazni zavežljaji. Kuća je podsjećala na tavan na kojem se starudija taloži i pritom uspostavlja revolucionarne odnose: toster stoji u krletki za ptice, a baletne papučice vire iz košare za ribu. Vijugali smo kroz nered i izbijali na čistine raskršene za društvene igre - ploče za triktrak i kinesku damu - pa zatim opet uranjali u guštike šiba za jaja i gumenih čizama. Ušli smo u kuhinju. Bilo je tako mračno da ništa nismo vidjeli, no čuli smo tiho šištanje, kao daje netko uzdahnuo. Iz podruma je dopirao trapezoid svjetla. Zašli smo na stubište i osluhnuli. Zatim smo krenuli niz stube u igraonicu.

Chase Buell išao je prvi, a dok smo silazili držeći se jedan drugomu za pojas, vratili smo se godinu dana u prošlost, do dana kad smo tim stubama sišli na jedinu zabavu koju su Lisbonice u životu smjele upriličiti. Stigavši u podnožje, imali smo osjećaj da smo doslovno proputovali kroz vrijeme. Naime, iako je na podu bilo tri centimetra vode, prostorija je izgledala točno onako kako smo je ostavili: poslije Cecilijine je zabave nitko nije raspremio. Sklopivi stolić prekrivao je isti papirnati stolnjak, samo umrljan mišjim izmetima. Smečkasti talog punča skorio se u kristalnoj zdjeli posutoj muhama. Šerbet se odavno otopio, no iz ljepljivog je mulja još virila kutlača, a sprijeda su ostale uredno naslagane čaše, sive od prašine i paučine. Sa stropa je na tankim vrpčama visjelo obilje sparušenih balona. Partija domina još je čekala tricu ili sedmicu.

Nismo znali kamo su cure nestale. Površinom vode prošlo je neko mreškanje, kao daje nešto upravo zaplivalo ili zaronilo. Grgljavi je odvod isprekidano usisavao vodu. Voda je zapljuskivala zidove i zrcalila naša ružičasta lica i plavo-crvene korijandole na stropu. Promjene u prostoriji - vodene štipavice na zidovima, krepani miš koji poskakuje na valićima - samo su istaknule što se nije promijenilo. Poluzatvorenih očiju i začepljena nosa mogli smo sami

sebe prevariti da zabava još traje. Buzz Romano odgackao je do sklopivog stolića pa je na njemu pred nama zaplesao u četverokut, kako ga je u papinskoj raskoši njihova dnevnog boravka naučila majka. Obujmio je samo zrak, no vidjeli smo da u naručju drži nju - njih svih pet. "Mene te cure izluđuju. Da mi je samo jednom jednu zašlatati", rekao je dok mu je u cipele ulazio mulj. Od njegova se plesanja digao kanalizacijski vonj, a za njim vonj koji nikad nećemo zaboraviti, jači nego ikad. Naime, upravo smo tada iznad glave Buzza Romana ugledali jedinu stvar koja se u sobi promijenila otkako smo prije godinu dana odande otišli. Među napola ispuhanim balonima vidjele su se smeđe-bijele ljuske Bonnienih dvobojnih cipela. Konopac je privezala na istu gredu na kojoj su visjeli ukrasi.

Nijedan se od nas nije pomaknuo. Nesvjesni Buzz Romano i dalje je plesao. Iznad njega se Bonnie u ružičastoj haljini doimala čisto i praznično poput sajmišne lutke. Trebao nam je časak da nam dođe do mozga. Zagledali smo se gore u Bonnie, u njezine vretenaste noge u bijelim čarapama s krizme, i obuzeo nas je stid kojeg se nikad nismo oslobodili. Liječnici kojima smo se poslije obraćali pripisali su reakciju šoku. No raspoloženje je bilo sličnije osjećaju krivnje, kao da smo se trgnuli u posljednji trenutak i prekasno, kao da Bonnie ne šapće samo tajnu vlastite smrti, nego i vlastitog života, života svih cura. Bila je tako mirna. Bila je tako silno teška. U potplatima cipela imala je komadiće tinjca pa su se cijedile i sjale.

Nikad je nismo upoznali. Dovele su nas da to ustanovimo.

Ne sjećamo se koliko smo tako stajali i općili s njezinim otrprnulim duhom. Dovoljno dugo da od svekolikog disanja kroz sobu prođe lahor i da se Bonnie zavrti na konopcu. Polako se okretala, a u jednom joj je trenutku iz morske trave balona isplivalo lice i pokazalo nam stvarnost smrti koju je izabrala. Bio je to svijet zacrnjenih očnih šupljina, podljeva krvi u donjim udovima i kočenja zglobova.

Sve smo ostalo već znali - iako točan slijed događaja nikad nismo uspjeli utvrditi. O njemu se i danas prepiremo. Bonnie je najvjerojatnije umrla dok smo sjedili u dnevnom boravku i sanjali o autocestama. Uskoro potom Mary je stavila glavu u pećnicu nakon što je čula da je Bonnie nogom odgurnula kovčeg na koji je stala. Bile su spremne jedna drugoj pomoći ako zatreba. Možda je Mary još disala dok smo onuda prolazili na putu u podrum i u mraku je

promašili za pola metra, kako smo poslije izmjerili. Therese se nakljudkala tabletama za spavanje zalivši ih džinom, pa je takoreći bila mrtva već kad smo ušli u kuću. Lux je otišla posljednja, dvadeset-trideset minuta nakon našeg odlaska. Utekli smo u nečujnoj vrisci i zaboravili zastati u garaži, odakle je još dopirala glazba. Našli su je na prednjem sjedalu, pepeljastu i spokojnu, a u ruci je držala upaljač čiji su joj se navoji zapekli u dlan. Pobjegla je u autu kao što smo i očekivali. No ispalo je da nam je raskopčala hlače samo da nas zavuče pa da ona i sestre mogu u miru umrijeti.

Peto

Sad smo ih već poznavali. Znali smo kako mršavi vozi, kako na pola puta niz ulicu nagazi na gas, kako oprezno skreće i ne zna procijeniti Lisbonov kolni prilaz pa pregazi travnjak. Znali smo kako sirena u prolazu zavija, a Therese je tu pojavu ispravno odredila kao Dopplerov efekt kad je Hitna treći put došla, samo ne i četvrti, jer se dotle već i sama isprevijala: zamirala je i kopnila u polaganim spiralama pri čemu imate osjećaj da vas usisavaju vlastita crijeva. Znali smo da debeli ima osjetljivu kožu pa bi mu nakon brijanja izbili prištevi, da u peti cipele nosi metalni klin jer mu je lijeva noga kraća od desne i da mu na makadamskom prilazu koraci nejednolično kuckaju. Znali smo da se mršavomu masti kosa jer je, onako dugokos, kad je došao po Ceciliju, sličio rokeru Bobu Segeru, no sad, godinu dana poslije, izgubio je grivu pa je izgledao kao utopljeni štakor. I dalje nismo znali kako se zapravo zovu, no počeli smo naslućivati kako žive taj bolničarski život, miris zavoja i maski za kisik, okus večere uoči nesreće na ustima kojima daju umjetno disanje, aromu života koji se gasi dok zajapureno pusu, krv, štrcaj mozga, poplavjele obraze, izbečene oči, a u našoj ulici i niz beživotnih tijela s hamajlijskim narukvicama i zlatnim medaljonima u obliku srca.

Kad su četvrti put došli, već su gubili vjeru. Vozilo se zaustavilo treskavo kao uvijek, gume su proklizale, no bolničari više nisu nastupali smiono, nego je bilo jasno da je riječ o dvojcu koji se boji poniženja. "Opet ona dvojica", rekao je petogodišnji Zachary Larson. Debeli je pogledao mršavoga pa su krenuli prema kući, no ovaj put nisu ponijeli nikakvu opremu. Vrata im je otvorila blijeda gospođa Lisbon. Bez riječi je pokazala unutra. Bolničari su ušli, a ona je ostala na vratima pritežući pojas kućnog ogrtača. Dvaput je nožnim palcem poravnala otirač pred vratima. Bolničari su preobraženi i naelektrizirani uskoro istrčali van i uzeli nosila. Za minutu su iznijeli Therese okrenuvši je na trbuh. Haljina joj se zasukala oko struka i otkrila neugledno rublje u boji elastičnih poveza. Straga su joj se

raskopčali gumbi otkrivši gljivičasto zeleni režanj leđa. Ruka joj je stalno padala s nosila iako bi je gospođa Lisbon svaki put vratila na mjesto. "Miruj", zapovijedala je, valjda ruci. No ruka bi se opet zaklatila. Gospođa Lisbon je zastala, ramena su joj klonula i činilo nam se da odustaje. No odmah zatim potrčala je držeći Therese za nadlakticu i mrmljajući nešto što su neki čuli kao: "Zar još i ti", a gospođa O'Connor, koja se kao studentica bavila glumom: "Zašto mučiti."

Mi smo se dotle već vratili u krevet i pretvarali se da spavamo. Vani je Šerif stavio masku s kisikom da može ući u garažu i dići automatska vrata. Kad su se otvorila, ništa nije izašlo (bar su nam ljudi tako rekli), nikakav dim, što su svi očekivali, čak ni tračak plina od kojeg sve treperi poput priviđenja - karavan je stajao i podrhtavao, a Šerif je slučajno stisnuo neki prekidač zbog čega su se brisači razmahali kao ludi. Debeli je ušao u kuću da skinu Bonnie s greda balansirajući na dva stolca kao cirkusant. Mary su našli u kuhinji, nije bila mrtva, ali malo joj je nedostajalo. Glavu i poprsje zabila je u pećnicu kao da je riba. Stigla je još jedna Hitna (prvi i jedini put) i dovezla dvojicu bolničara koji su bili sposobniji od Šerifa i debeloga. Ujurili su u kuću i Mary spasili život. Na neko vrijeme. Ako je to uopće imalo smisla.

Tehnički gledano, Mary je još živjela više od mjesec dana, iako nitko nije imao taj osjećaj. Nakon one noći svi su o Lisbonicama govorili u prošlome vremenu, a kad bi slučajno spomenuli Mary, samo su prikrivali želju da se požuri i dokrajči cijelu stvar. Posljednja samoubojstva zapravo su malo koga iznenadila. Iako smo pokušali spasiti cure, čak smo i mi na kraju došli do zaključka da smo privremeno skrenuli s uma. Bonnien je iznošeni kovčeg iz ove perspektive izgubio vezu s putovanjem i bijegom, te se prometnuo u ono što je zapravo i bio: uteg za vješanje, poput vreća pijeska u starim vesternima. No dok su se svi složili da su samoubojstva došla predvidljivo poput izmjene godišnjih doba ili starosti, nikad se nismo uspjeli složiti oko njihova objašnjenja. Ova samoubojstva naizgled su potvrdila teoriju dr. Hornickera da su cure patile od posttraumatskog stresnog poremećaja, no poslije se dr. Hornicker ogradio od tog zaključka. Možda su doista slijedile Cecilijin primjer, no to svejedno ne objašnjava zašto se Cecilia ubila. Dr. Hornicker je kao gost

govorio na nabrzinu sazvanome sastanku *Lions Cluba* pa je spomenuo mogućnost kemijske veze i naveo novu "studiju indeksa trombocitskih receptora serotonina u krvi samoubilački nastrojene djece". Dr. Kotbaum iz Zapadnog psihijatrijskog instituta ustanovio je da mnoge samoubilački nastrojene osobe imaju manjak serotonina, neuroprijenosnika koji je presudan za regulaciju raspoloženja. Budući da se dotična studija o serotoninu pojavila nakon Cecilijina samoubojstva, dr. Hornicker joj nikad nije izmjerio razinu serotonina. No analizirao je uzorak Maryne krvi i otkrio jedva primjetan nedostatak serotonina. Propisali su joj lijekove, a nakon dva tjedna psihotestova i intenzivne terapije ponovno su joj uzeli krv. Tada su zaključili da joj je razina serotonina normalna.

Što se ostalih cura tiče, na njima su obavili obdukcije, sukladno državnome zakonu koji za svaku smrt uzrokovanu samoubojstvom traži istragu. Zakon je bio tako sročćen da je policiji u ovakvim slučajevima ostavljao određenu slobodu, a budući da policija prethodno nije tražila Cecilijinu obdukciju, mnogi su stekli dojam da sada sumnja kako gospodin i gospođa Lisbon nešto mute ili da ih pritiskom žele natjerati da se odsele. Isti je mrtvozornik, kojeg su s dvojicom umornih pomoćnika doveli iz grada, svim curama otvorio mozak i tjelesne šupljine i zavirio u zagonetku njihova očaja. Radili su kao na traci, tako da bi pomoćnici pred liječnika gurali jednu curu za drugom, a on bi radio pilicom, crijevom za ispiranje ili sisaljkom. Snimili su fotografije, no nikad ih nisu objavili, a ni mi ih ne bismo imali želuca gledati. Međutim, pročitali smo mrtvozornikovo izvješće napisano tako živopisnim stilom da se smrt cura doimala nestvarnom poput vijesti. Naveo je da su im tijela bila nevjerojatno čista: nikad nije radio na tako mladima, bez tračka propadanja ili alkoholizma. Glatka plava srca iz gledala su poput balona punih vode, a i ostali su organi bili pregledni kao udžbenički crteži. Kod starijih ili kronično bolesnih ljudi organi često gube oblik, rastegnu se, promijene boju ili se povežu s drugim organima s kojima u biti nemaju veze pa prema mrtvozornikovim riječima utrobe mahom izgledaju "poput gradskog smetišta". Lisbonice su pak izgledale "kao nešto iz vitrine. Poput muzejskog izložka". Mrtvozorniku je ipak bilo žao probadati i rezuckati ta neukaljana tijela i nekoliko ga je puta shrvalo ganuće. Na jednom je mjestu u margini, onako za sebe, zapisao: "Poslije

sedamnaest godina u ovome poslu zreo sam za otpis." No zadaću je obavio do kraja pa je našao gomilu poluprobavljenih tableta u Theresinu vitom crijevu, priklješteni dio Bonniena jednjaka te razulareni ugljični monoksid u Luxinoj mlakoj krvi.

Gđica Perl, čiji je članak izašao u večernjem izdanju, prva je istaknula da je datum znakovit. Ispalo je da su se cure ubile 16. lipnja, na dan kad si je prije točno godinu dana Cecilia prerezala žile. Gđica Perl napuhala je stvar i govorila o "zlokobnome nagovještaju" i "jezivoj podudarnosti" pa je sama-samcata pokrenula opću pomamu u nagađanjima koja se do danas nije ugasila. U člancima koji su slijedili - u roku od dva tjedna objavljivala ih je svaka dva-tri dana - promijenila je ton pa je iz suosjećajnog registra uciviljene susjede prešla na čeličnu britkost istraživačkog novinara, u što se pak nikad nije uspjela prometnuti. Jezdeći kroz četvrt u plavome Pontiacu, od raznih je sjećanja sklepalala neoborivi zaključak, koji je mnogo dalje od istine nego naš, mada je i taj pun rupa. Gđica Perl tako ju je uporno kljukala pitanjima da je Amy Schraff, Cecilijina bivša prijateljica, na kraju bljunula uspomenu iz vremena prije samoubojstava: jednog ju je dosadnog poslijepodneva Cecilia natjerala da legne na njezin krevet ispod zodijačkog mobila. "Sklopi oči i ne otvaraj ih", rekla je. Otvorila su se vrata i ušle su ostale sestre. Položile su ruke na Amyno lice i tijelo. "Koga želiš prizvati?" pitala je Cecilia. "Svoju baku", odvrátila je Amy. Ruke su joj hladile lice. Netko je zapalio mirisni štapić. Zalajao je pas. Ništa se nije dogodilo.

Na osnovi te epizode, koja na spritizam upućuje koliko i pojava ploče za prizivanje duhova među uobičajenim društvenim igrama, gđica Perl je ustvrdila da su samoubojstva bila ezoterični obred samožrtvovanja. Njezin treći članak pod naslovom "*Možda su samoubojstva bila urota*" u grubim crtama donosi općenitu teoriju urote prema kojoj su cure samoubojstva planirale u suglasju s nekom neutvrđenom astrološkom pojavom. Cecilia je samo istupila prva, a sestre su čekale u pozadini. Pozornicu su obasjale svijeće. Iz orkestra je zajecao *Cruel Crux*. Mi smo u gledalištu dobili program sa slikom Blažene Djevice. Gđica Perl sve je krasno iskoreografirala. Međutim, nikad nije uspjela objasniti zašto su cure odabrale datum

Cecilijina -pokušaja samoubojstva, a ne njezine smrti otprilike tri tjedna poslije, 9. srpnja.

No taj raskorak nikomu nije zasmetao. Kad su se zaredala samoubojstva, na našu su se ulicu nesmiljeno obrušili novinari. Tri su mjesne televizijske postaje poslale ekipe, a pojavio se i dopisnik neke nacionalne mreže u kamp-prikolici. Za samoubojstva je doznao na odmorištu za kamione u nekoj zabiti na jugozapadu naše države pa je došao osobno vidjeti o čemu je riječ. "Ne vjerujem da ću išta snimiti", rekao je. "Inače radim TV-razglednice." No ipak je prikolicu parkirao malo dalje u našoj ulici i otad smo ga viđali kako se izležava na kariranim sjedalima ili peče pljeskavice na sićušnom štednjaku. Ekipe mjesnih informativnih programa nije pokolebala osjetljivost roditelja, nego su odmah objavile reportaže. Tada smo vidjeli snimke

Lisbonove kuće otprije nekoliko mjeseci, prokislu panoramu krova i nepopustljiva ulazna vrata kao uvod u pregled u kojem se svake večeri redalo istih pet lica, Cecilijina slika iz godišnjaka pa slike njezinih sestara. U ono su vrijeme javljanja uživo još bila novost pa bi mikrofoni često znali krepati, ili bi se reflektori ugasili, a izvjestitelji bi nastavili govoriti u mraku. Radoznalci kojima televizija još nije dosadila gurali su se da im glava upadne u kadar. Izvjestitelji su iz dana u dan pokušavali intervjuirati gospodina i gospođu Lisbon i iz dana u dan odlazili praznih ruku. Neki je izvjestitelj pokazivao vjenčanicu sašivenu iste godine kad i Cecilijina: bile su navlas jednake izuzmemo li neotparani porub. Drugi je na kraju javljanja pročitao pismo koje je Therese napisala službi za upise sveučilišta Brown -"ironijom sudbine", prema njegovim riječima, "samo tri dana prije nego što će staviti točku na sve snove o fakultetu... ili o bilo čemu drugome". Izvjestitelji su Lisbonice počeli zvati po imenu, a razgovor s medicinskim vještacima zanemarili su u korist prikupljanja uspomena. Njihovim su životima pristupili kao kustosi, poput nas, a da su posao obavili kako treba, možda mi ne bismo morali lutati beskrajnim putovima pretpostavki i sjećanja. Naime, izvjestitelji su se sve manje pitali zašto su se cure ubile. Umjesto toga govorili su kojim su se hobijima bavile i kakve su nagrade dobile u školi. Na postaji *Channel 7* Wanda Brown iskopala je fotografiju u bikini utegnute Lux kako na gradskom bazenu spasiocu dopušta da ispruži ruku sa svog visokog stolca i na prćasti joj nosić nanese cinkov

oksid. Izvjestitelji bi svake večeri otkrili novu dogodovštinu ili fotografiju, no njihova otkrića nisu imala veze s onim za što smo mi znali da je istina i nakon nekog nam se vremena počelo činiti da govore o nekim drugim ljudima. Na postaji *Channel 4* Pete Patillo spominjao je Theresinu ljubav prema konjima, iako je nikad nismo vidjeli blizu konja, dok je Tom Thomson na *Channel 2* curama često brkao imena. Izvjestitelji su i najapokrifnije priče navodili kao činjenice, a brkali su pojedinosti priča koje bi više-manje točno prenijeli (pa se tako Cecilijino crno rublje pojavilo na voštanoj lutki koju je Pete Patillo prodao pod

Mariju). Znali smo da ostatak grada vijesti prihvaća kao evanđelje i to nas je samo još više potištilo. Smatrali smo da nestručnjaci nemaju pravo Ceciliju nazivati "ludom sestrom" jer do takvih etiketa nisu došli dugom obradom podataka iz prve ruke. Prvi nam se put u životu dogodilo da smo suosjećali s predsjednikom, jer smo uvidjeli kako ljudi koji uopće nisu u prilici znati što se zbiva šire potpuno pogrešne predodžbe o našoj sferi utjecaja. Činilo nam se da se i naši roditelji sve više slažu s televizijskom verzijom cijele priče i slušaju novinarske bedastoće, kao da nam ovi mogu reći istinu o našim vlastitim životima.

Nakon tog grabeža oko samoubojstava, gospodin i gospođa Lisbon odlučili su odustati od pokušaja da normalno žive. Gospođa Lisbon prestala je ići u crkvu, a kad ju je velečasni Moody došao utješiti kod kuće, uopće mu nisu otvorili. "Zvonio sam i zvonio", rekao nam je. "Brus." Tijekom cijelog Maryna boravka u bolnici gospođa Lisbon izašla je samo jednom. Herb Pitzenberger vidio je kad je izašla na trijem iza kuće, s gomilom rukom ispisanih listova papira. Složila ih je na hrpu i zapalila. Nikad nismo doznali o čemu je riječ.

Otprilike je u to doba gospodin Lisbon nazvao gđicu Carminu D'Angelo i zamolio je da ponovno objavi prodaju kuće (od koje je odustao netom nakon Cecilijina samoubojstva). Gđica D'Angelo obzirno je istaknula da trenutačno stanje kuće neće olakšati prodaju, no gospodin Lisbon je odgovorio: "Svjestan sam. Dolazi mi čovjek."

Ispalo je da je riječ o gospodinu Hedlieju, nastavniku engleskoga iz škole. Preko ljeta nije imao posla pa je došao u *Volkswagenovoj "bubi"* s naljepnicom na braniku koja je još podupirala posljednjeg demokratskoga kandidata na predsjedničkim izborima. Iz auta nije

izašao u učiteljskom sakou i hlačama, nego u veseloj zeleno-žutoj tunici i sandalama na remenčice. Kosa mu je padala preko ušiju i kretao se boemski tromo kao nastavnici koji se u vrijeme praznika vrata neurednom životu. Iako je izgledao kao da vodi hipijevsku komunu, ozbiljno je zasukao rukave i u tri dana iz Lisbonove kuće izbacio brdo smeća. Gospodin i gospođa Lisbon odsjeli su u motelu, a gospodin Hedlie preuzeo je kuću i počeo bacati skije za snijeg, vodene bojice, vreće odjeće, hulahup. Izvukao je dotrajali smeđi kauč tako da ga je prepilio jer nije mogao proći kroz vrata. Cijele je vreće za otpatke napunio držačima za vruće zdjele, starim bonovima, gomilama suvišnih vezica za vreće i nepotrebnim ključevima. Vidjeli smo kako napreduje iz sobe u sobu, baca se na šikaru i krči je smetlarskom lopatom, a treći je dan zbog prašine počeo nositi kiruršku masku. Više nam se nije obraćao nejasnim izrekama na starogrčkom, a izgubio je zanimanje i za našu dvorišnu košarku, i svako je jutro dolazio s beznadnim izrazom čovjeka koji kuhinjskom spužvom isušuje močvaru. Dok je dizao sagove i bacao ručnike, u valovima je oslobađao vonjeve kuće pa su mnogi ljudi mislili da kiruršku masku ne nosi da bi se zaštitio od prašine, nego od isparavanja Lisbonica koje još žive u posteljini i prostirkama, u tapetama koje su se počele guliti i dijelovima sagova koji su ispod komoda i noćnih stolica ostali kao novi. Gospodin Hedlie prvi se dan ograničio na prizemlje, no sutradan se odvažio u ispremetani šaraj u sobama Lisbonica pa je do gležnja zagazio u odjevne predmete koji su odzvanjali glazbom prošlog vremena. Kad je iza uzglavlja izvukao Cecilijin nepalski šal, na oba ga je resasta kraja dočekalo cinkanje zvončića koji su pozelenjeli od korozije. Kad bi uspravio madrace, opruge su pjevale dvotonske tužbalice. Iz jastuka je sniježila mrtva koža.

U ormaru na katu ispraznio je šest polica, bacio je naslagane ručnike i krpice za kupanje, izlizane navlake za madrace s ružičastim ili limunski žutim mrljama i deke natopljene piknicima djevojačkih nemirnih snova. Na najvišoj je polici našao obiteljsku apoteku i zavitlao je u smeće - termofor u boji upaljene kože, crnomodru staklenku *Vicksove* masti za inhaliranje na kojoj su se vidjeli otisci prstiju, kutiju za cipele punu pomada protiv lišajeva i konjunktivitisa, melema za intimnu higijenu, ulubljenih, stisnutih ili poput zviždaljki-

zezalica zavrnutih aluminijskih tuba. Našli su se tu i narančasti dječji aspirini koje su cure cuclale kao bombone, stari toplomjer (nažalost, za oralnu uporabu) u pripadajućim crnim plastičnim koricama, kao i razna druga pomagala koja su curama lijepili, umetali, unosili ili nanosili; ukratko, sve moguće izmišljotine koje je gospođa Lisbon niz godina upotrebljavala da joj cure ostanu žive i zdrave. Tom smo prilikom našli i albume *Pjevača gospela* iz Grand Rapidsa, Tyronea Littlea i *Vjernika* i sve ostale. Svake večeri kad bi gospodin Hedlie otišao prekriven bijelim slojem koji bi ga postarao za trideset godina, mi bismo prerovali mješavinu blaga i otpadaka koju je izbacio na pločnik. Iznenadili smo se u kojoj mu je mjeri gospodin Lisbon dao odriješene ruke, jer gospodin Hedlie nije pobacao samo nadomjestive predmete poput limenki laštila za cipele (izdubljenih do srebrnih krugova u sredini), nego i obiteljske fotografije, ispravni električni aparat za ispiranje usta i široku prugu od mesarskog papira na kojoj su iz godine u godinu svakoj Lisbonici bilježili kako raste. Gospodin Hedlie na samome je kraju bacio prazni televizor, da bi ga Jim Crotter odnio u svoju sobu i u njemu našao prepariranu iguanu s pomoću koje je Therese poučavala biologiju, samo što su joj otkinuli rep i izgubila je poklopac na trbuhu pa su joj se vidjeli razni obrojčeni plastični organi. Mi smo, naravno, uzeli obiteljske fotografije, a nakon što smo u kućici na drvetu uredili stalni postav zbirke, ostatak smo podijelili među sobom vukući slamke. Većina fotografija snimljena je prije mnogo godina u naizgled sretnije doba beskrajnih obiteljskih roštiljada. Na jednoj fotografiji cure sjede prekriženih nogu na vrtnoj klackalici, a u pozadini (fotograf je naherio aparat) ravnotežu daje zadimljeni roštilj. (Nažalost, moramo priznati da smo nedavno ustanovili kako je ta fotografija, dokaz br. 47, nestala iz svoje omotnice.) Veoma nam je drag i niz totemskih fotografija snimljenih na nekoj turističkoj atrakciji, gdje je svaka cura umetnula lice na mjesto neke svete životinje.

No unatoč svim novim dokazima o životu cura i o iznenadnom osipanju obiteljskog zajedništva (otprilike otkako je Therese navršila dvanaest godina, fotografija praktički više nema), o curama nismo doznali bitno više od onoga što smo već znali. Imali smo osjećaj da bi kuća zauvijek mogla bljuvati krhotine, cijeli plimni van rasparenih papuča i haljina što poput strašila vise na vješalicama, pa i kad

bismo sve živo pročešljali, opet ne bismo ništa znali. No bujica je ipak presahnula. Tri dana nakon što se probio u kuću, gospodin Hedlie je izašao, prvi put otvorio ulazna vrata i krenuo niz stube da pokraj natpisa PRODAJE SE zatakne manji natpis: KUĆNA RASPRODAJA. Tog i sljedeća dva dana gospodin Hedlie prodavao je inventar koji nije obuhvaćao samo okrhuto posuđe tipično za kućne rasprodaje, nego i pozamašnu robu trajne vrijednosti kakva se nudi pri likvidaciji imanja. Svi su došli, i to ne zato da bi nešto kupili, nego da uđu u Lisbonovu kuću koja se pretvorila u veliki i čisti prostor koji je mirisao na deterdžent s aromom bora. Gospodin Hedlie bacio je svu posteljinu, sve što je pripadalo curama i sve što se razbilo, ostavivši samo namještaj, stolove uglačane lanenim uljem, kuhinjske stolce, zrcala i krevete, a svaki je predmet imao urednu bijelu etiketu s cijenom koju je ispisao svojim ženskastim rukopisom. Cijene su bile konačne; nije se kanio natezati. Potucali smo se kućom, prošli i kat i prizemlje, dodirivali krevete u kojima cure nikad više neće spavati i zrcala koja im više nikad neće uhvatiti sliku. Naši roditelji nisu kupovali rabljeni namještaj, a kamoli rabljeni namještaj koji je okužila smrt, no čeprkali su kao i svi ostali koji su došli na oglas u novinama. Bradati grčki pravoslavni pop pojavio se sa skupinom debeljuškastih udovica. Prvo su graktale kao vrane i na sve dizale nos, da bi na kraju popovu novu spavaću sobu u župnome dvoru opremile Marynim krevetom s baldahinom, Theresinom komodom od orahovine, Luxi-nim kineskim lampionom i Cecilijinim raspelom. Došli su i drugi, te malo-pomalo odvukli sav sadržaj. Na stoliću pred garažom gospođa Krieger našla je izloženi aparatić za zube svog sina Kylea, a kad gospodina Hedlieja nije uspjela uvjeriti da pripada njezinu sinu, otkupila ga je za tri dolara. Posljednje što smo vidjeli bio je muškarac čekinjasta brka koji je u prtljažnik svog *Eldorada* ukrcao model jedrilice.

Iako se kuća izvana i dalje doimala trošno, iznutra je ponovno izgledala pristojno pa ju je gđica D'Angelo uspjela prodati mladome paru koji i danas ondje živi, premda više ne možemo reći da su mladi. Onomad, opijeni što prvi put mogu trošiti šakom i kapom, ponudili su cijenu na koju je gospodin Lisbon pristao makar je bila mnogo niža od svote koju je sam platio. U tom je trenutku kuća bila već gotovo potpuno prazna, preostalo je još samo Cecilijino svetište,

zavrzleme otopljenih svijeća koje su se zapekle za prozorsku dasku, a gospodin Hedlie ga se praznovjerno nije usudio dirati. Mislili smo da možda nikad više nećemo vidjeti gospodina i gospođu Lisbon, čak smo se već upustili u nemogući pokušaj da ih zaboravimo. Činilo nam se da to našim roditeljima više leži, jer su se vratili tenisu u parovima i jahtaškim koktelima. Na posljednja su samoubojstva reagirali umjereno zgranuto, kao da su ih očekivali, ili još gore, kao da su sve to već doživjeli. Gospodin Conley popravio je kravatu od tvida koju nije skidao ni dok je kosio i rekao: "Kapitalizam je donio materijalno blagostanje, ali i duhovnu propast." Zatim je održao salonsko predavanje o ljudskim potrebama i razornom djelovanju konkurencije, a iako nam je bio jedini znanac komunist, njegovi su se pogledi u usporedbi s ostalima razlikovali samo po oštrini. Nešto je duboko u srži naše zemlje bilo bolesno i to je zarazilo cure. Roditelji su mislili da stvar ima veze s našom glazbom, bezbožništvom ili moralnom raspuštenošću po pitanju seksa koji još nismo ni doživjeli. Gospodin Hedlie je spomenuo da je secesijski Beč doživio sličan val samoubojstava među mladima i cijelu je stvar pripisao zloj sreći što živimo u carstvu na umoru. Stvar je imala veze s poštom koja kasni i s rupama na cesti koje nitko ne popravlja i lopovlukom u Gradskoj vijećnici i rasnim nemirima i 801 požarom u gradu na Vražju noć^[6]. Lisbonice su se prometnule u simbol onoga što u zemlji ne valja, boli koju nanosi i najnevinijim građanima pa je, da popravi stvar, udruženje roditelja u spomen na cure našoj školi darovalo klupu. Prvotno je trebala biti samo znak sjećanja na Ceciliju (projekt su pokrenuli osam mjeseci prije, nakon Dana žalosti) pa su u posljednji čas promijenili posvetu da uključi i ostale cure. Klupa je bila malena, a izradili su je od stabla iz sjevernog Michigana. "Djevičansko drvo", rekao je gospodin Krieger koji je u svojoj tvornici filtera za zrak prilagodio strojeve da izradi klupu. Na pločici je stajao jednostavan natpis: U spomen na sestre Lisbon, kćeri naše zajednice.

Naravno, Mary je u to doba još bila živa, no pločica to nije uzela u obzir. Iz bolnice se vratila nekoliko dana poslije, nakon što je ondje provela dva tjedna. Dr. Hornicker gospodina i gospođu Lisbon nije ni pozvao na terapiju jer je znao da neće doći. Mary je dao istu bateriju testova kroz koje je prošla Cecilia, no nije otkrio ništa što bi upućivalo na psihičko oboljenje poput shizofrenije ili manične

depresije. "Dala je rezultate razmjerno dobro prilagođene adolescentice. Naravno, nije ju čekala svijetla budućnost. Preporučio sam stalnu terapiju da prevlada traumu. No digli smo joj razinu serotonina i izgledala je dobro."

Vratila se u kuću bez namještaja. Po povratku iz motela gospodin i gospođa Lisbon kampirali su u roditeljskoj spavaćoj sobi. I Mary je dobila vreću za spavanje. Gospodinu Lisbonu iz razumljivih razloga nije bilo do razgovora o danima nakon trostrukog samoubojstva pa nam o stanju u kojem se Mary vratila kući nije rekao bogzna što. Jedanaest godina prije, dok su cure još bile malene, obitelj je stigla u kuću tjedan dana prije kamiona za selidbe. Tada su također morali kampirati pa su spavali na podu i čitali priče za laku noć pri svjetlu petrolejke, a neobično je da se gospodin Lisbon tijekom posljednjih dana u kući upravo toga sjetio. "Katkad bih usred noći zaboravio sve što se dogodilo. Krenuo bih hodnikom i na trenutak imao osjećaj da smo se netom ponovno doselili. Cure su spavale u svom šatoru u dnevnom boravku."

Ostavši sama na drugom kraju tog razdoblja, Mary je ležala u vreći za spavanje na tvrdome podu sobe koju ni s kim više nije morala dijeliti. Vreća je bila starinska i imala je mucastu flannelsku podstavu sa slikama mrtvih pataka iznad lovaca u crvenim kapama i pastrve u skoku s udicom u ustima. Povukla bi zatvarač tako da joj vani oстане samo gornji dio lica, iako je bilo ljeto. Spavala je dokasna, malo govorila i tuširala se šest puta na dan.

Iz naše je perspektive tuga obitelji Lisbon bila nedokučiva pa kad bismo ih tih posljednjih dana vidjeli, čudom smo se čudili svemu što su činili. Kako su uopće mogli sjesti i jesti? Ili navečer izaći na stražnji trijem da uživaju u povjetarcu? Kako je gospođa Lisbon jednog poslijepodneva mogla onako isteturati iz kuće i krenuti preko svog nepokošenog travnjaka da kod gospođe Bates ubere zijevalicu? Prinijela ju je nosu, a miris joj se očito nije svidio, pa ju je tutnula u džep poput prljavog papirnatog rupčića i odšetala do ulice bez naočala škiljeći prema susjedstvu. I gospodin Lisbon bi svakog poslijepodneva parkirao karavan u sjenu, otvorio poklopac i zagledao se u motor. "Moraš se nečim baviti", komentirao je njegovo ponašanje gospodin Eugene. "Što ti drugo preostaje?"

Mary je otišla na prvi sat pjevanja nakon godinu dana nekoliko kuća dalje kod gospodina Jessupa. Nije zakazala sat, no gospodin Jessup je nije mogao odbiti. Sjedio je za glasovinom i vodio Mary kroz ljestvice, a zatim je stavio glavu u metalnu kantu za otpatke da joj pokaže kako unutra odjekuje njegov školovani vibrato. Mary je otpjevala nacističku pjesmu iz *Cabareta* koju je s Lux vježbala onoga dana kad su počele tragedije, a gospodin Jessup je rekao da joj je glas nakon svega što je propatila zvučao skršeno i zrelo kao u starije osobe. "Otišla je ne plativši sat", rekao je, "no bilo je to najmanje što sam mogao učiniti."

Ponovno je nastupilo pravo pravcato ljeto, a prošlo je više od godinu dana otkako si je Cecilia prerezala žile i pustila otrov u zrak. Onečišćenje iz tvornice *River Rouge* diglo je razinu fosfata u jezeru, što je pak izazvalo tako gusto cvjetanje algi da je začepilo izvanjske brodske motore. Naše je prelijepo jezero počelo sličiti bari s lopočima prekrivenoj valovitom pjenom. Ribiči su s obale bacali kamenje da probiju rupe i kroz njih spuste udice. Digao se močvarni vonj i izazvao opće zgražanje među otmjenim palačama obitelji automobilskih industrijalaca, uzdignutim zelenim igralištima za mini-tenis i na proslavama mature pod rasvijetljenim šatorima. Debitantice su plakale što imaju peh pa u društvo ulaze u sezoni koju će svi pamtiti po smradu. No O'Connori su se lukavo domislili da tema prvoga bala njihove kćeri Alice bude "Gušenje". Gosti su stizali u smokinzima i plinskim maskama, večernjim haljinama i astronautskim kacigama, a gospodin O'Connor nosio je ronilačko odijelo i zadizao masku da može lokati bourbon s vodom. Kad su na vrhuncu zabave Alice dovezli na umjetnim plućima koja su za tu večer unajmili u bolnici *Henryja Forda* (gospodin O'Connor bio je član uprave), imao si osjećaj da je truli vonj u zraku samo točka na i veselome ozračju.

Mi smo kao i svi ostali otišli na prvi bal Alice O'Connor da zaboravimo Lisbonice. Crni šankeri u crvenim prslucima točili su nam alkohol ne tražeći osobne iskaznice, a mi zauzvrat nismo ništa rekli kad smo oko tri ujutro vidjeli da preostale sanduke viskija ukrcavaju u prtljažnik oronula *Cadillaca*. Unutra smo upoznali cure kojima nikad nije palo na pamet da si oduzmu život. Pojili smo ih alkoholom, plesali s njima dok nisu počele teturati i zatim ih izveli na

ostakljenu verandu. Usput bi gubile cipele visokih potpetica, ljubile nas u vlažnoj tami i zatim šmugnule da se skrušeno porigaju vani u grmlju. Neki od nas držali su im glave dok su povraćale i pričekali da si pivom isperu usta, nakon čega bismo se nastavili ljubiti. U večernjim su haljinama na žicanim kavezima cure bile pregoleme. Navrh glave pričvrstile su tone kose. Dok su nas pijane ljubile ili padale u nesvijest na stolcima, čekao ih je fakultet, muževi, odgajanje djece i jad koji su tek mutno nazirale - drugim riječima, čekao ih je život.

U žaru zabave odraslima su lica porumenjela. Gospođa O'Connor pala je iz naslonjača s ušima, a krinolina joj se prevukla preko glave. Gospodin O'Connor sa sobom je u kupaonicu odvuкао kćerinu prijateljicu. Te je noći kroz O'Connorovu kuću prošao cijeli kvart, ljudi su pjevali stare šlagere koje je izvodio ćelavi orkestar, lutali su zabačenim hodnicima i kroz prašnjavu igraonicu, te ulazili u dizalo koje više nije radilo. Dizali su šampanjske čaše i govorili da nam industrija, zemlja i način života ponovno dolaze k sebi. Vani su uzvanici šetali pod venecijanskim svjetiljkama koje su vodile do jezera. Pjenaste su alge na mjesecini sličile ćupavome sagu, a cijelo jezero potopljenom dnevnom boravku. Netko je pao u vodu pa su ga spasili i položili na pristanište. "Dosta mi je", rekao je kroz smijeh. "Zbogom, okrutni svijete!" Pokušao se opet otkotrljati u jezero, no prijatelji su ga sprijećili.

"Ne razumijete me", rekao je. "Ja sam tinejdđer. Muće me problemi!"

"Šuti", prekorio gaje ženski glas. "ćut će te."

Kroz nakupine drveća vidjelo se začelje Lisbonove kuće, no svjetla nije bilo, valjda zato što su već isključili struju. Vratili smo se unutra, gdje su se ljudi zabavljali. Konobari su posluživali zeleni sladoled u srebrnim zdjelicama. Na podiju za ples otvorili su bocu suzavca, a iz nje je šiknula bezopasna maglica. Gospodin O'Connor plesao je s Alice. Svi su nazdravljali njezinoj budućnosti.

Ostali smo do praskozorja. Izašli smo u prvu alkoholiziranu zoru svog života (preosvijetljeno ublendavanje koje se kod nemaštovitog redatelja do danas potpuno ofucalo), usne su nam natekle od ljubljenja, a u ustima nam je kucao okus cura. U određenom smo se smislu već i oženili i rastali, a Tom Faheem je našao ljubavno pismo

koje je prethodni unajmljivah smokinga ostavio u džepu hlača. Na drveću i uličnim svjetilkama još su se trzali vodencvjetovi koji su se izgledali tijekom noći, a pločnik nam je pod nogama od njih bio gnjecav, kao da gazimo kroz mladi krumpir. Opako je slutilo na omaran dan. Skinuli smo sakoe i vukući noge krenuli do kraja O'Connorove ulice i skrenuli u svoju. U daljini je pred Lisbonovom kućom stajala Hitna, a rotirajuća su joj svjetla bljeskala. Sirenu nisu ni palili.

Tog su se jutro bolničari pojavili posljednji put, a mi smo mislili da se kreću presporo i debeli je provalio foru da nismo na telki. U kući su već bili toliko puta da nisu ni kucali, samo su ušli prošavši pokraj ograde koje više nije bilo, zavirili u kuhinju da vide gori li plinska pećnica, sišli u podrum i vidjeli da na gredi nema ničega, te se napokon popeli na kat, gdje se u drugoj sobi u koju su pogledali nalazilo ono što su tražili: posljednja Lisbonova kći u vreći za spavanje naključana tabletama za spavanje.

Nanijela je toliko šminke da je bolničare spopao neobičan osjećaj da ju je pogrebnik već pripremio za posljednji oproštaj, a dojam je nestao tek kad su primijetili da su joj se ruž i sjenilo razmazali. Na kraju se malo izgrebla. Na sebi je imala crnu haljinu i koprenu, što je neke podsjetilo na udovičko ruho Jackie Kennedy. I doista: kad je kroz ulazna vrata krenula završna povorka s bolničarima kao počasnom stražom u odorama, u susjednoj su ulici praskale poslijepraznične petarde, pa je cijela stvar podsjećala na svečani državnički pogreb. Ni gospodin ni gospođa Lisbon nisu se pojavili pa je ispraćaj pao na naša pleća, te smo tako posljednji put došli i stali u stav mirno. Vince Fusilli digao je upaljač kao da je na rock koncertu. Bolji vječni plamen nismo imali.

Neko smo vrijeme pokušavali prihvatiti općenita objašnjenja prema kojima je bol Lisbonica samo stvar povijesnog trenutka i dolazi iz istog izvora kao i ostala tinejdžerska samoubojstva, a svaka se smrt uklapa u trend. Pokušali smo se vratiti negdašnjem životu i pustiti cure da počivaju u miru, no Lisbonova se kuća i dalje doimala kao da u njoj žive duhovi pa nam se svaki put kad bismo onamo pogledali priviđao lik sličan plamenom jeziku koji se izvijao na krovu ili njihao u okviru prozora na katu. Mnoge su od nas i dalje progonili snovi u kojima su nam se Lisbonice javljale stvarnije nego u životu pa bismo se budili u uvjerenju da nam na jastucima ostaje njihov miris s onoga

svijeta. Sastajali smo se takoreći danomice, pregledavali dokazni materijal i kazivali ulomke Cecilijina dnevnika (onomad nam je osobito drag bio opis kako Lux poput plamenca na jednoj nozi kuša studenu morsku vodu). No sa sastanaka smo se redovito vraćali s osjećajem da rekonstruiramo put koji ne vodi nikamo i sve nas je više obuzimala mrzovolja i nezadovoljstvo.

Igrom slučaja, na dan Maryna samoubojstva riješio se grobarski štrajk nakon 409 dana pregovora. Zbog dužine štrajka mrtvačnice su se popunile još davnih mjeseci pa su se sada mnoga tijela koja su čekala ukop vraćala iz susjednih država u hladnjačama ili avionom, ovisno o tome koliko je pokojnik imao novca. Jednoj se hladnjači na Chryslerovoj autocesti dogodila nesreća i hladnjača se prevrnula, a novine su na naslovnici objavile fotografiju metalnih lijesova koji su se poput lijevanih sipki prosuli iz kamiona. Na konačni masovni ukop

Lisbonica došli su samo gospodin i gospođa Lisbon, gospodin Calvin Honnicutt - grobar koji se netom vratio na posao - i velečasni Moody. Mjesta je bilo malo pa cure nisu dobile susjedne grobove, nego su ležale daleko jedna od druge, a sprovod se od jednog do drugog groba morao vući ubitačno sporim ritmom grobljanskog prometa. Velečasni Moody tvrdio je da mu se od neprestanog ukrcavanja i iskrcavanja iz limuzine pobrkalo koja cura počiva gdje. "Morao sam paziti da mi nadgrobna slova budu nekako općenita", rekao je. "Tog je dana na groblju vladala velika pomutnja. Ta nakupilo se pokojnih za godinu dana. Sve je bilo raskopano." Što se tiče gospodina i gospođe Lisbon, tragedija ih je tako dotukla da su bili potpuno odsutni i pasivni. Išli su od groba do groba za svećenikom i manje-više šutjeli. Gospođa Lisbon pod sedativima je gledala u nebo kao da promatra ptice. Gospodin Honnicutt nam je rekao: "Dotle sam već odradio sedamnaest sati u komadu, a držale su me kofeinske tablete. Samo u toj smjeni pokopao sam više od pedeset ljudi. No kad sam vidio tu ženu, srce mi se slomilo."

Vidjeli smo gospodina i gospođu Lisbon kad su se vratili s groblja. Dostojanstveno su izašli iz limuzine i krenuli prema kući, te svako za sebe razgrnuli grmlje pred ulazom da nađu pristup stubama koje su vodile na trijem. Pažljivo su gazili među razbijenom šindrom. Prvi put u životu primijetili smo da gospođa Lisbon u licu sličići kćerima, no možda nam se pričinilo zbog crne koprene koju je prema sjećanjima

nekih tog dana nosila. Mi se pak ne sjećamo koprene i tu pojedinost smatramo pukom izmišljotinom romantici sklonog pamćenja. No u glavi nam je ipak ostala slika gospođe Lisbon kako se okreće prema ulici i pokazuje lice kao nikad prije - svima nama koji smo klečali pred prozorima u blagovaonici ili se znojili na Pitzenbergerovu tavanu i svima ostalima koji su virili iznad poklopaca automobilskih motora, iz korita koja su nam služila kao prva, druga i treća baza kad bismo igrali *baseball*, iza roštilja, ili s vrha ljuljačkina luka - okrenula se i sve oko sebe ošinula pogledom iste plave boje kao u cura, ledenim, sablasnim i nespoznatljivim, da bi se zatim ponovno okrenula i ušla u kuću za mužem.

Više nije bilo namještaja pa smo mislili da se Lisboni neće zadržavati. No prošla su tri sata, a oni se nisu pojavljivali. Chase Buell je palicom za trening u njihovo dvorište ispucao rupičastu plastičnu lopticu, no vratio se rekavši da u kući nije vidio žive duše. Poslije je pokušao raspaliti još jednu lopticu, no zapela mu je u granje. Cijeli dan nismo vidjeli da gospodin i gospođa Lisbon izlaze iz kuće, a ni navečer. Napokon su otišli u gluho doba noći. Vidio ih je samo striko Tucker. Kad smo mnogo godina poslije s njim razgovarali, bio je potpuno trijezan i oporavio se od više-desetljetnog pijančevanja, te je za razliku od svih ostalih, uključujući i nas, koji su s godinama oronuli, striko Tucker sada izgledao mnogo bolje. Pitali smo ga sjeća li se je li možda vidio kad su Lisboni otišli pa je potvrdio. "Bio sam vani i pušio. Oko dva ujutro. Čuo sam kako se preko puta otvaraju vrata i vidio ih kad su izašli. Majka je izgledala odvaljeno. Muž ju je takoreći ukrcao. Zatim su se odvezli. Brzo. Samo da što prije zbrišu."

Kad smo se ujutro probudili, Lisbonova je kuća ostala prazna. Izgledala je dotrajalije nego ikad i činilo nam se da se iznutra urušila poput plućnoga krila. Kad je kuću preuzeo mladi par novih stanara, usred općeg struganja, ličenja, pokrivanja krova, čupanja grmlja i sadnje azijskih puzavaca, imali smo dovoljno vremena da slutnje i teorije povežemo u priču s kojom bismo se pomirili. Mladi par novih stanara skinuo je prozore s pročelja (na njima su se još vidjeli otisci naših prstiju i noseva) i postavio klizne prozore od debelog stakla koji su se hermetički zatvarali. Ekipe radnika u bijelim kombinezonima i kapama pjeskarenjem je obradila cijelu kuću, a

onda su je sljedeća dva tjedna prskali gustom bijelom pastom. Poslovođa, kojemu je na znački pisalo Mike, rekao nam je da nakon primjene "*novе Kenitexove metode*" više nikad neće trebati ličiti. "Uskoro će svi živi rabeti Kenitex, rekao je dok su radnici hodali sa štrcaljkama u rukama i premazivali kuću. Kad su završili, Lisbonova se kuća pretvorila u divovsku svadbenu tortu s koje je na sve strane curio preljev, no već su za manje od godine dana komadi *Kenitexa* počeli otpadati kao grudice ptičjega govna. Smatrali smo da je riječ o pravednoj osvetti mladome paru novih stanara koji je tako revno zatirao nama još drage tragove Lisbonica: krov od škriljevca na kojem je Lux vodila ljubav pokrili su hrapavom šindrom, cvjetnu lijehu iza kuće čije je tlo Therese analizirala da odredi razinu olova presložili su crvenim ciglama kako bi mlada supruga mogla brati cvijeće a da pritom ne smoči noge; sobe cura pretvorile su se pak u odvojene prostore da se mladi par novih stanara može baviti svako svojim hobijem - u Luxinoj i Theresinoj bivšoj sobi sad je stajao pisaći stol i računalo, a u Marynoj i Bonnienoj razboj. Išćupali su kadu u kojoj su nekoć plivale naše najade, a Lux iznad vode puckala cigarete kao da su šuplje trske za disanje, pa su je zamijenili jacuzzijem od fiberglasa. Proučavali smo kadu koju su izbacili na pločnik i susprezali želju da u nju legnemo. Po njoj su skakali klinci koji nisu mogli pojmiti čemu je zapravo riječ. Mladi par novih stanara kuću je pretvorio u profinjeni prazni prostor za meditaciju i spokoj, zakrivši japanskim paravanima razbarušene uspomene na Lisbonice.

Nije se promijenila samo Lisbonova kuća, nego i cijela ulica. Uprava parkova i dalje je sjekla drveće i uklanjala jedan bolesni brijest da spasi preostalih dvadeset pa drugi da spasi preostalih devetnaest i tako dalje i tako dalje, dok nismo ostali na poludrvetu ispred bivše Lisbonove kuće. Nitko nije imao snage gledati kad su ga došli maknuti. (Tim Winer usporedio je drvo s posljednjim živim govornikom jezika s otoka Mana), no ispilili su ga motorkom kao sva ostala i otišli spašavati udaljeno drveće u drugim ulicama. Tijekom smaknuća Lisbonova drveta svi smo ostali u kućama, no čak smo i u rupama u koje smo se zavukli osjetili kako vani sunce odjednom zasljepljuje, a cijela se četvrt pretvara u preosvijetljenu fotografiju. Sad smo uvidjeli kako nam je predgrađe zapravo nemaštovito i da

tvori raster čiju je bezveznu jednoličnost некоć skrivalo drveće pa nam stari štos s variranjem arhitektonskih stilova više nije mogao pružiti osjećaj da smo jedinstveni. Kriegerov tudorski stil, Buellov francuski kolonijalni i Buckova imitacija Franka Lloyda Wrighta sveli su se na obične usijane krovove.

Nedugo je zatim FBI uhitio Sammyja Baldina - Morsku Psinu, koji se nije uspio dokopati tunela za bijeg, pa je nakon dugog suđenja završio u zatvoru. Navodno je svoju zločinačku organizaciju nastavio voditi iza rešetaka, a obitelj Baldino ostala je u kući, iako im u kurtoazne posjete nedjeljom poslijepodne više nisu dolazili muškarci u neprobojnim limuzinama. Nepotkresani su se lovori razbujali u neobične i neskladne oblike, a strah i trepet koji je obitelj некоć izazivala jenjavao je iz dana u dan, dok se netko nije drznuo i nagrdio kamene lavove pokraj ulaznih stuba. Paul Baldino počeo je sličiti bilo kojem drugom debelom dečku s podočnjacima, a jednog je dana u školi pao pod tušem, ili ga je netko gurnuo, pa smo gledali kako leži na pločicama i drži se za stopalo. Zaredale su se osude drugih članova obitelji pa su se Baldini na kraju također odselili i u tri kamiona odteglili renesansne umjetnine i tri biljarska stola. Kuću je kupio neki tajnoviti milijunaš. Ogradu je digao za trideset centimetara.

S kim smo god razgovarali, svi su smatrali da nam je četvrt počela propadati kad su se Lisbonice ubile. Isprva su ljudi okrivljavali njih, no voda je postupno krenula na drugi mlin tako da cure više nisu doživljavali kao žrtvenu janjad nego kao proročice. Ljudi su sve češće zaboravljali osobne razloge zbog kojih su se cure možda ubile, stresne poremećaje i neuroprijenosnike, te su zaključili da su otišle u smrt jer su dalekovidno predvidjele dekadenciju. Zbrisane brijestove, jarko sunčevo svjetlo i stalno nazadovanje naše automobilske industrije doživljavali su kao znakove njihove vidovitosti. No taje preobrazba u načinu mišljenja uglavnom prošla neprimijećeno jer smo se više-manje prestali sretati. Bez drveća više nije bilo ni lišća koje bismo grabljali, ni hrpa lišća koje bismo spaljivali. Zimski su snjegovi i dalje podbacivali. Nismo više imali Lisbonice da ih uhodimo. Naravno, dok smo se polako kotrljali putem prema sjetnom ostatku života (Lisbonice to mjesto nikad nije zanimalo i počelo nam se činiti da su imale pravo) povremeno bismo

zastali, uglavnom svaki za sebe, i podigli pogled prema bijeloj grobnici bivše Lisbonove kuće.

Lisbonice su nam približile samoubojstvo. Kad su si drugi znanci poslije odlučili prikratiti život - a katkad bi čak dan prije posudili knjigu - redovito bismo zamišljali kako izuvaju glomazne čizme i ulaze u ustajali zrak koji izaziva svu silu asocijacija u obiteljskoj vikendici na pješčanome sprudu s pogledom na more. Svi su pročitali znakove čemera koje je Stara Karafilisica na grčkome ispisala u oblacima. Kročili su različitim putovima, imali su oči različitih boja i različito trzali glavu, no proniknuli su tajnu kukavištva ili hrabrosti, o čemu god da je riječ. A Lisbonice su im bile vječna prethodnica. Ubile su se jer nam umiru šume, jer elise sakate morske krave kad izađu na površinu da se napoje na šmrku; ubile su se vidjevši stare gume naslagane na hrpe koje nadvisuju piramide; ubile su se jer nisu mogle naći ljubav, a nijedan ih od nas nikad ne bi bio dostojan. Naposljetku je ispalo da muke koje su razdirale Lisbonice jednostavno upućuju na promišljeno odbijanje svijeta kakav im se nudio, onako sav prepun mana.

No to se dogodilo tek poslije. Neposredno nakon samoubojstava, dok nam je predgrađe uživalo prolaznu zloglasnost, Lisbonice su takoreći postale tabu-tema. "Nakon nekog si vremena imao osjećaj da mrtvacu kopaš po džepovima", rekao je gospodin Eugene. "A da stvar bude gora, liberalni su mediji sve izopačili. Spasimo Lisbonice. Spasimo grgeče Tennessyja. Gluparije!" Obitelji su se selile ili se raspadale, svatko je tražio svoje mjesto pod suncem u južnim krajevima i neko se vrijeme činilo da će nam jedina ostavština biti bijeg. Prvo smo pobjegli iz grada jer je počeo trunuti, a sad smo napuštali zelene obale vodom opasanog jezičca kopna koji su francuski istraživači nazvali Debeli vršak i taj je prosti vic koji nitko nikad nije shvatio star već tristo godina. No seoba je bila kratka vijeka. Proboravivši u drugim zajednicama, ljudi su se jedan za drugim vratili i ponovno uspostavili manjkavu banku podataka na koju smo se u ovoj istrazi oslonili. Prije dvije godine posljednju palaču automobilskih industrijalaca sravnili su sa zemljom da isparceliraju zemljište. Predvorje je oblagao talijanski mramor rijetke ružičaste nijanse koju možete naći u jednom jedinom kamenolomu na svijetu, a razbili su ga na blokove i prodali na komade, baš kao i

pozlaćene pipe i stropne slikarije. Više nema ni brijestova pa su preostali samo zakržljali nadomjesci. I mi. Više ne smijemo ni roštiljati (gradski propisi za suzbijanje onečišćenja), no da smijemo, tko zna: možda bismo se još sastajali, bar nas nekolicina, i zajedno se prisjećali Lisbonove kuće i cura čija kosa, zapetljana u četkama koje još vjerno čuvamo, sve više sličí umjetnom životinjskom krznu na izlošku u prirodoslovnome muzeju. Sve propada - pa tako i dokazi od broja i do 97 složeni u pet kovčega, od kojih svaki poput koptskog nadgrobnoga kamena nosi fotografiju pokojnice, a čuvamo ih u obnovljenoj kućici na jednom od posljednjih stabala: (br. 1) preko polaroida gđice D'Angelo prevukla se zelenkasta patina nalik mahovini, (br. 18) Maryna stara šminka suši se i pretvara u prljavobijelu prašinu; (br. 32) Cecilijine visoke platnene tenisice žute tako da im ni četkica za zube ni deterđent za pranje posuđa više ne mogu pomoći; (br. 57) Bonniene zavjetne svijeće iz noći u noć grickaju miševi; (br. 62) na Theresinim stakalcima s uzorcima naselile su se nove bakterije; (br. 81) Luxin grudnjak (sada možemo slobodno priznati da ga je Peter Sissen ukrao s raspela) ukrućuje se poput protetičkog rublja za bake. Nismo dovoljno hermetički zatvorili grobnicu pa nam se svetinje kvare.

Na kraju smo sakupili djeliće slagalice, no kako god bismo je složili, ostale bi nam rupe, a obrise tih praznina neobičnih oblika određivali su okolni elementi kao da je riječ o zemljama kojima ne znamo imena.

"Sva mudrost vodi u paradoks", rekao je gospodin Buell netom prije nego što smo se pri posljednjem razgovoru od njega oprostili, a imali smo osjećaj da nam govori da zaboravimo cure i ostavimo ih u Božjim rukama. Znali smo da se Cecilia ubila jer se nije mogla uklopiti i jer ju je privlačio drugi svijet i znali smo da su sestre, kad ih je napustila, također odande čule njezin zov. No već dok donosimo te zaključke, osjećamo kako nam se steže grlo, jer su istodobno i točni i netočni. O curama se toliko pisalo u novinama, toliko se toga o njima izgovorilo preko dvorišnih ograda i tijekom godina prepričalo u psihijatrijskim ordinacijama da pouzdano znamo samo da su objašnjenja manjkava. Gospodin Eugene, koji nam je rekao da su znanstvenici na pragu otkrića "zlih gena" koji izazivaju rak, depresiju i druge bolesti, iznio je nadu da će "uskoro naći i gen za

samoubojstvo". Za razliku od gospodina Hedlieja, on samoubojstva nije doživljavao kao reakciju na povijesni trenutak. "Jebi ga", rekao je, "što pak danas može mučiti klince? Neka se presele u Bangladeš pa će vidjeti što je nevolja."

"Udružili su se mnogi čimbenici", kazao je dr. Hornicker u posljednjem nalazu, koji nije napisao ni u kakve medicinske svrhe nego jednostavno zato što cure nije mogao izbiti iz glave. "Većini je ljudi", veli, "samoubojstvo kao ruski rulet. U bubnju je samo jedan metak. No Lisbonicama je pištolj bio pun. Metak za tlačenje kod kuće. Metak za genetsku uvjetovanost. Metak za povijesnu nelagodu. Metak za lavinu koja je krenula. Ostala dva metka ne možemo odrediti, no to ne znači da su komore bile prazne."

No sve su to puste tlapnje. Samoubojstva u biti nisu bila ni zagonetka ni stvar tuge, nego obične sebičnosti. Cure su na sebe preuzele odluke koje je pametnije prepustiti Bogu. Previše su se osilile da bi dalje živjele među nama, previše su se okrenule sebi, postale su previdovite, preslijepe. Nisu za sobom ostavile život, koji redovito prevlada prirodnu smrt, nego posve tričav niz svagdašnjih činjenica: sat koji kuca na zidu, dnevni boravak u podnevnoj polusjeni i grozotu ljudskog bića koje misli samo na sebe. Mozak mu više ni na što ne reagira, ali zato nepogrešivo zaiskri kad je riječ boli, o osobnim povredama i propalim snovima. Druge voljene osobe iščezavaju kao da ostaju na suprotnom kraju goleme ledene sante i smanjuju se dok se ne pretvore u crne točkice što mašu sićušnim rukama i predaleko su da ih čuje. Zatim se preko grede ovjesi konopac, na dlan duge lažljive linije života padne tableta za spavanje, prozor se širom otvori, pali se pećnica, nije bitno. Uvukle su nas u svoje ludilo jer smo htjeli-ne htjeli rekonstruirali njihove korake, odvrtjeli njihove misli i shvatili da ništa od toga ne vodi prema nama. Nismo mogli zamisliti kako je biće koje zapešćima prinosi britvu i reže žile prazno, kako je prazno spokojno. Pa smo morali zariti njuške u njihove posljednje tragove, u blatne otiske na podu i tragove kovčega što su ih ispod sebe odgurnule, morali smo do vijeka udisati zrak prostorija u kojima su se ubile. Na kraju nije bilo bitno koliko su godina imale niti da su bile cure, nego samo da smo ih voljeli, a one nisu čule naš zov; ne čuju nas ni danas, dok ih prorijeđene kose i salastih trbuha iz kućice na drvetu dozivamo da

izađu iz soba, kamo su otišle da zauvijek budu same - same u samoubojstvu, a samoubojstvo je dublje od smrti - i gdje mi nikad nećemo naći djeliće da ih nanovo sklopimo.

Kraj

O autoru

Jeffrey Eugenides rođen je 1960, u Detroitu, Michigan. Njegov prvi roman, *Nevina samoubojstva* (1993.)» preveden je na petnaest jezika, a po njemu je snimljen i uspješan film. Za svoj drugi roman, *Middlesex*, Eugenides je 2003. dobio Pulitzerovu nagradu za književnost. Živi u Berlinu sa ženom i kćeri.

Beleške

[1] Walt Whitman, Pjesma o sebi. Prijevod Luke Paljetka (prev).

[2] Rekreativski centar na jezeru St. Clair u saveznoj državi Michigan (prev).

[3] Slagalice kockastih elemenata nastala prema ideji danskog matematičara Pieta Heina. Zasjenila ju je Rubikova kocka. (prev).

[4] "I Dew Hopewell" izgovara se kao "I do hope well", tj. "Iskreno dobronamjerna" (prev).

[5] Tradicionalna utakmica američkog nogometa između ponajboljih sveučilišnih momčadi u okviru novogodišnjeg festivala Tournament of Roses (Turnir ruža) koji se već više od stotinu godina održava u kalifornijskome gradu Pasadeni (prev).

[6] Neslužbena (i naveliko osuđivana) detroitska svetkovina paleža na smetištima i u napuštenim kućama uoči Noći vještica - Hallovveena (prev).

Table of Contents

[Prvo](#)

[Drugo](#)

[Treće](#)

[Četvrto](#)

[Peto](#)

[O autoru](#)

[Beleške](#)